

Titel: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 15

Citation: "Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 15", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 15*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_015-shoot-d1e356.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 15

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Det forvandlede Danmark, eller U-partiske Tanker over de nyere Forandringer.

Kiøbenhavn, 1772.

Tilkiøbs hos Thehandler Hans Møller, boende i Lavendel-Strædet No. 78., hvor Tal-lotteriets Ober Collections Skildt sees over Døren.

Trykt med Godiches Skrifter.

2

Indhold:

I. Det Danske Sprogs Opkomst.

II. Det Danste Cancellie.

III. Finantz-Collegium med de derunder

henhørende Danske, Norske og Tydske Kammer.

IV. Kiøbenhavns Stads-Raad.

V. Den Almindelige Pleye-Anstalt.

3

I

Det Danske Sprogs Opkomst. Intet er meere naturligt, intet meere billigt, end at de, som ville æde Dansk Brød, ogsaa bør vænne deres Tunge til det Danske Sprog. Havde dette Princip været antaget for nogle Aar siden, havde vore Lande gandske vist væ-

4

2

ret i bedre Forfatning, end de nu ere: Men en utidig Høyagtelse for fremmede Sproge og fremmede Sæder haver efterhaanden skaffet os saa stor en Mængde af fremmede Ædere paa Halsen, at vore Danske Arbeydere, vore Bønder, neppe ere i Stand til, ved deres Sved og Arbeyde at tilveyebringe det fornødne Brød for dem og sig. Mængde af fremmede Projectmagere, som aldeles intet kiende til et Land og dets Forfatning, og hvis Hoved-Hensigt er at forskafe sig selv Fordeele paa Landets og dets Børns Bekostning, kan ey andet end være Landet skadelig: Og dette Onde forekommes aldrig bedre end ved at bringe Landets Sprog i Anseelse; thi da kan ingen Fremmed saa let gjøre sig Haab om nogen Forfremmelse eller Fordeel, uden i Forveyen at have opholdt sig en Tiidlang i Landet, og derved at være bleven saa got som naturaliseret.

Hvor stor en Glæde maa det derfor ikke være for enhver ærlig Dansksindet Mand, at kunne høre af sin egen Konges Mund: Al-

5

3

ting skal være Dansk. Disse ere jo Hans Majestets egne Ord udi Forordningen af 13 Februari a. c., hvorved der nye Geheime-Stats-Raad oprettes: Og hvo ville være saa formastelig at tvivle om, at en Konges Ord jo helligen skulle vorde holdte!

Vi erfare allerede en Prøve deraf i KrigsStanden, en Stand, i hvilken det Danste Sprog hidindtil hos os hart ad har været jaget i Landflygtighed, da det Tydske derimod var Hoved-Sproget. Exercice, Forhør,

Krigs-Ret — alting stulle være Tydsk, og man vil endog forsikkre, at det er gaaet saa vidt, at der have været de Auditeurer, hvilke ikke have kunnet skrive et eeneste Dansk Ord, end sige dirigere et heelt Forhør paa Dansk, og disse ere dog af alle og enhver blevne agtede for dygtige og duelige Mænd. Hvad Exercicen i Særdeleshed angaar, da kan intet være mere naturligt, end at de, som i fornøden Tilfælde skulle bruges til Landets Forsvar, og vænnes til at lystre Ordre i Landets eget Sprog. Og hvorfore skulle vel det Danske

6

4

Sprog ikke kunne være ligesaa beqvem dertil som noget andet? Det er ikke usædvanligt paa andre Steder at høre commandere i Landets Sprog. Vi behøve ikke at gaae længere end til vore Naboer, de Svenske. De benytte sig af deres eget Sprog. — Og vi behøve ikke engang at lade vore Tanker beskæftige sig med fremmede Nationers Forhold i denne Post. — Vores egen Søe-Etat kan overbevise os om, at det Danske Sprog, ligesaa vel som noget andet, kan lade sig bruge ved Exercicen. Det er derfor vel, at der endelig engang er kommen dertil, at man og har villet gjøre Forsøg paa at indføre Dansk Exercice ved Land-Etaten. Men gid ikke nogen ved denne Anledning maatte blive betroet til, paa Dansk at oversætte de hidindtil brugte Tydske Commando-Ord, uden at besidde den dertil fornødne Indsigt og Styrke i begge Sprog, som er noget sieldent iblant de Militaires. Det Danske Sprog vil ellers staae i Fare for at blive lemlæstet, og Commando-Ordene kan ikke allene let tabe en stor Deel af den Anseelse, de bør have, men end og blive til Vid-

7

5

under for de Anhørende. I No. 44. af det Kiøbenhavnske Adresse-Contoires Efterretninger for dette Aar, forekommer vel en Prøve af saadan en Oversættelse, men Da Udgiverne af disse Efterretninger ved adskillige Leyligheder Viise sig at have den Feyl tilfælles med de fleeste Avis-Skrivere, at de, af Begierlighed til at være de første, der kunde anbringe en Nyhed, ikke kan bide med Nyheden saa længe, indtil det bliver dem mueligt at erhverve tilstrækkelig Kundskab derom; saa var det ligesaa u-rigtigt, af den der forekommende Prøve at ville bedømme den hele Oversættelse, som gandske at ville fordømme Oversættelsen, fordi det fortælles der: at de Ord Zwey hinterste Glieder rückwärts, öfnet euch ere oversatte paa Dansk ved De tvende bagerste Geleder bag til, aabner Eder, som er u-rigtig i meere end en Henseende; thi hverken betyder Ordet rückwärts paa Dansk bag til men baglænds, og detsuden vil det u-nægtelig skurre meget i Danske Ører at høre en Flok Soldater commanderes til at aabne sig bag til. En, som nylig havde læst Niels

8

6

Klims Underjordiske Reyse-Beskrivelse, og hørte saadanne Commando-Ord, skulle snart falde paa, at han var iblant lutter Pyglosianer.

Men at komme til Hovedsagen igien — Ligesom vi nu, kiære Landsmænd, paa den eene Side have Aarsag til at glæde os over at Fremmede og Ukyndige ikke herefter skulle faae saa stor Indflydelse udi vores Stats Forfatning som hidindtil, og at Fremmede følgelig ikke heller saa lettelig skulle blive præfererede til offentlige (end ikke Militaires Embeder frem for Landets egne Børn, naar disse ere beqvemme dertil, saa er det og paa den anden Side vores Pligt baade at forskaffe os selv, og biebringe vores tilvoxende Ungdom de Indsigter, som kunne gjøre os og dem, ligesaa vel som (om ikke bedre end) Fremmede, skikkede til at tiene Fædernelandet, og at forestaae de Embeder, som Gud og Kongen maatte værdige os og dem.

9

7 II. Det Danske Cancellie. Iblant de nyere Indretninger, haver ingen funden meere almindelig Biefald, end de, som ere skeete ved det Danske Cancellie og Kiøbenhavns Hof- og Stads-Ret. Og endskiøndt denne næsten almindelige Biefald vel kan være grundet; saa synes dog Lovtalen at være noget overdreven, naar Indretningen paa disse tvende Steder ret Periodisk Skrift, Aften-Posten kaldet, iblant Aften-Samtalerne (rettere Aften-Sladder) anpris isom uforbederlig.

Hverken det forrige eller den nye Cancellie-Collegii Instrux har jeg nogensinde seet; mindre læst, og uden at have læst samme, troer jeg ikke, at nogen kan være i Stand til, fuldkommen at bedømme Cancelliets nærvæ-

10

8 rende Indretning og dens Fordeele frem for den forrige. Det skal derfor og ikke alleene være langt fra min Sag, enten at undersøge eller igiendrive den almindelige Meening, at Cancelliets nærværende Indretning er meget bedre end den forrige, men jeg vil end og, i Egard for den almindelige Meening, forudsætte dette som en afgjort Sandhed. Men er Indretningen derfor u-forbederlig?

Naar visse Poster forholde sig saaledes, som Rygtet siger, kunde Indretningen endnu gandske vist behøve nogen Forbedring, og herom vil jeg melde lidet.

Der siges, og man kan og see det af Stats-Calenderen for dette Aar: at i de fire Departements Contoirer er ikke egentlig nogen Contoir-Chef. Cancellisten maa følgelig tildeels besørge saadanne Forretninger, som ellers maatte tilkomme Contoir-Chefen, om nogen var, og desuagtet er den aarlige Gage for Cancellisterne kun reglementeret til 240 Rdlr., ligesom for de første Cancellister i Generali-

11

9

rets-og Commissariats-Collegio, hvor Kongen à parte maa lønne Contoir-Chefer. Denne Gage synes ar være vel liden, og besynderlig siden den blev reglementeret i de Tider, da andre bleve saa vel gagerede. De mange nyemodens Kammer-Secretairer ere jo alle satte paa 500 Rdlr. aarlig Gehalt: Og hvo ville være saa taabelig at troe, at en Cancellist i det Danske Cancellie, enten i Henseende til sine Forretningers Vigtighed eller sine Indsigter og Studeringer, ikke engang skulde være af halv Værd imod een af disse Kammer-Secretairer.

Det heder og: at i Depechen-Contoirtet skal besørages alle generelle Sager og alle de Expeditioner, som enten forefalde efter foregaaende Forestillinger og paafølgende Kongelige Resolutioner, eller og udfærdiges efter Formularer; og dog bestaaer dette Contoir, foruden Secretairen, (hvis Løn nu skal være 1500 Rdlr., men i Fremtiden ey bliver meere end 500 Rdlr.) ikkun af trende Copiister, af hvilke den første har 180, den anden 150 og den tredie 120 Rdlr. i

12

10

aarlig Gage. Og da de fleeste Expeditioner, som forefalde i Cancelliet, maa være efter bestandige Formularer, synes det meget fatteligt, at trende Copiister ikke vel kan være i Stand til at bestride alt det i Depechen-Contoirtet forefaldende Arbeyde, ligesom ikke heller nogen kan have Aarsag til at misunde enten den efterkommende Secretair, eller nu værende tredie Copiist den Gage, dem er tillagt.

End videre siger man: at i Depechen-Contoirtet skal alle Expeditioner udleveres, og Sportlerne derfor indcasseres, men da det faldt Depeche-Secretairen umueligt, ved de ham tilstaaede Subalterne Betiente at besørge baade dette og det øvrige Depechen-Contoirtet paalagte Arbeyde, paatog den Mand, som forhen var bleven brugt til at indcassere Sportlerne og holde Regnskab derover, sig fremdeles denne Forretning, imod alleene at trække Gage som Cancellist i et Departements-Contoir, hvor Forretningen ikke skal være af større Mængde, end Under-Cancellisten gierne kan forrette baade hans og Cancellistens Partes.

13

11 Denne Mand nyder altsaa efter den nye Indretning kun 240 Rdlr., endskiøndt han forhen skal have havt meget meere, naar tillige med den Gage, han havde i Cancelliet, agtedes de Fordeele han desforuden havde af den Cancellie-Forvalter, i hvis Contoir han var, samt u-agtet han ved en Kongelig Resolution skal være bleven tillagt 400 Rdlr., saasnart nogen Forandring med den ældste Cancellie-Forvalter forefaldt.

Endelig heder det og: at de Expeditioner, som i de femten sidste Aar før den nye Indretning ere udfærdigede igiennem Cancelliet, ere endnu u-registerede. De haves altsaa alleene i Concept, men naar man bestandig skal løbe med Concepterne, hvor snart kan da ikke et Concept blive forkommet, og hvad u-orden og U-leyligheder kan ikke deraf forvoldes! Om end i Archiv-Contoirtet (thi i de andre Contoirer gives vel ikke Tiid og beylighed dertil) blev tænkt paa at fuldføre de manglende Registranter, ville det dog, i Henseende til Mængden, vel have en alt for lang Udseende, siden dette

14

12

Contoir, foruden Archivarius og en Registrator, som kan have nok at gjøre med de løbende Sager og med bestandig at holde Archivet i god og behørig Orden, ikkun bestaaer af een eeneste Copiist. Imidlertiid synes det dog at være en Sag af Vigtighed, at de manglende Registranter bleve, det første mueligt var, bragte i den fornødne Stand.

I Anledning af dette her anførte, drister jeg mig til at gjøre nogle Forslage, hvilke, om de end ikke skulle blive fulgte, som og var for meget at vente, dog vist formodes, ingenlunde at skulle kunde med Føye ansees for ugrundede. Og disse ere følgende:

1.) At i Departements Contoirene skulle Cancellisternes Løn forbedres. Vedblive de forommeldte nyemodens Kammer-Secretairer paa den Foed, de nu ere, kan der vel ikke være nogen Tvivl om, at en Cancellist jo, ligesaa vel som een af dem, kunde fortiene Aarlig 500 Rdlr.; Men da der ventelig med Tiden, i Henseende til disse

15

13 mange Kammer-Secretairer, vil skee en Forandring, saa kan den for dem paa nærværende Tiid reglementerede Gage vel ikke tiene til nogen Regel og Rettesnoer at fastsætte Cancellisternes Gehalt efter. En Cancellist kunde vel og lade sig Nøye, om han just ikke fik 500 Rdlr; Dog maatte det være meere end 300 Rdlr.; thi 300 Rdlr, som er den ringeste Gage for en Assessor i Hofog Stads-Retten, kan jo enhver Student, saasnart han med beste Character har erhødet Juridisk Examen paa Latin, gjøre sig Haab om, og der udfordres dog meget meere til at være Cancellist i et Departements-Contoir, end simpel Assessor i Hof-og Stads-Retten, foruden det at den første bestandig maae have meget Arbeyde, og den sidste undertiden har lidet, og undertiden slet intet.

2.) At i Depechen-Contoirtet skulle Copiisternes Antal formeeres, og ingen af dem have ringere Gage end 150 Rdlr, som formeenes at være det ringeste, nogen, i den

16

14

Stand burde have til sin nødtørftige Underholdning.

3.) At Cancelliet burde have sin egen à parte Sportel-Casserer, som ikke skulle dependere af Depeche-Secretairen, men umiddelbar staae under Cancellie-Collegio: og da denne maa være en vederhæftig Mand, og ikke enhver følgerig er beqvem dertil, synes 5 eller 600 Rdlr. at være det mindste, Sportel-Cassereren kunne tillegges i aarlig Gage.

4.) At for efterkommende Depeche-Secretaire burde Gagen, i Steden for de reglementerede 500 Rdlr., i det mindste være 800 Rdlr., siden dog ingen saa meget hastig kan vente at blive Depeche-Secretaire, naar den ordentlige Cancellie-Tour i Forvejen skal passeres, og den nu værende Justice-Secretaire ved Høyeste Ret endog har saa meget, endskiøndt han strax efter erhødet Juridisk Examen og nogle faa Ugers Sæde i Hof-og Stads-Retten var saa lykkelig at erhøde dette Embede.

17

15

Om Depeche-Secretairens Løn for Eftertiden end og blev reglementeret til 1000 eller 1200 Rdlr., kunne derpaa vel ikke være andet at sige, end at han, skiøndt en Subalterne, i første Tilfælde fik ligesaa meget som, og i sidste meere end een af sine Foresatte, siden Gagen for den fjerde Deputeret kun skal være reglementeret til 1000 Rdlr. Men da der ikke kan være nogen Tvivl om, at jo den fjerde Deputeredes Gage, i fald Cancelliet ellers bestandig skal bestaae af fire Deputerede og fire Departements, ved Leylighed vil blive forøget, siden 1000 Rdlr. ey alleene synes at være for lidet i Hensigt til en Deputeredes Rang, men endog er mindre end nogen af de Committerede i Kammerne haver, saa bortfalder af sig selv det Argument, som ellers til Nachdeel for Depeche-Secretairen kunde drages af den for den fjerde Deputerede nu fastsatte Gage.

5.) Paa Extra-Løn skulle antages er Antal Copiister, hvilke, under Tilsyn af Archivario eller Registrator i Archivarii Fra-

18

16 værelse, skulle registrere de gamle efterliggende og u-registrerede Expeditioner.

Imod disse Forslage vil ventelig indvendes, at de sigte alle til at forøge Udgifterne, men naar paa den eene Side betragtes, at de ved Cancelliet faldende Sportler ikke alleene ere tilstrækkelige til at lønne dets samtlige Betiente, men at der endog kan blive nogen anseelig Overskud, og man paa den anden Side

overvejer, at en Arbeyder er sin Løn værd, og hvor skadelige Følger det kan foraarsage et Land, naar Betienterne i Collegierne ikke ere saaledes aflagde, at de kunne leve af de dem tillagte Indkomster, og derudover, snarere end ellers, forledes til at gjøre sig en eller anden u-tilladelig Sportel paa andres Bekostning; saa bortfalder lettelig den Vigtighed og Styrke, som Indvendingen ellers kunne synes at være af.

Endnu kunde være en Post at erindre. — Dog dette er kun Punctilier i vore oplyste Tider. Burde ikke Navnene paa de subalter-

19

17 ne Betieninger i Cancelliet saaledes forandres, at Cancellisterne skulle føre Navn af Secretairer og Under-Cancellisterne af Cancellister? Cancellisterne kunde dog ligesaa vel tilkomme Benævnelse af Secretaire, og forundes en Plads inden for Døren af Rang-Forordningen, som vore mange itzige Kammer-Secretairer. Men dette kunde maaske og have den Følge, at U-kyndige i saa Fald snart skulle falde paa at regne Cancellisterne ind under Antallet af de paa nærværende Tid saa got som intet betydende Cancellie-Secretairer, hvorpaa Forleggerne af den Altonaiske Stats-Calender for dette Aar have bemoyet sig med at give en Fortegnelse, som er ligesaa u-rigtig som u-nyttig.

20

18

III.

Finants-Collegium

med de derunder henhørende

Danske

Norske

og

Tydske

Kammer.

Da Cameral-Videnskaberne hidindtil saa got som intet ere blevne dyrkede hos os, er det ikke at undre over, at Finantz-Collegium og de derunder sorterende trende Kammere, have foraarsaget en almindelig Opmærksomhed. Hos den derimod, som havde læst von Justi og andres Cameralske Skrifter, og troede, at de Mænd, der bleve betroede til at gjøre og udføre den nye Plan, ogsaa vidste at fore sig allerede etablerede Cameral-Principer til Nytte, kunde Opmærksomheden ikke

21

19

være saa stor; thi den kunde ikke være uvidende om de Grunde, paa hvilke nogle Cameralister ansee et eeneste Hoved-Collegium i et Land for nyttigt, og vil, at Betiente skal være skikkeligen aflagde: hvilke tvende Principers Antagelse og Udførsel synes at have forvoldet den meeste Opsigt.

Meere end en Omstændighed bragte Mængden paa de Tanker, at Finantz-Collegium skulde være det fornemmeste Collegium. Man saae, at det, i Henseende til Værelser, succederede det forrige Geheime-Conseil. Man troede, at dets Deputerede vare alle saadanne Mænd, som havde besynderlig Adgang til Geheime Cabinets-Ministeren. Man hørte, at deres Gage var anseelig, og meere end dobbelt saa meget, som nogen af dem i eller 2 Maaneder i Forvejen, i Relation til deres da iværende Situation, kunde nogensinde have drømt om. Man erfarede og, at, endskiønt Geheime Cabinets-Ministeren i de sidste Tider parapherede de Forordninger, som igiennem det Danske og Tydske Cancellie bleve udstedte,

/

22

20

oven for de Deputerede, fandt man dog ikke hans Navn paa de Forordninger, som bleve udfærdigede igiennem Finantz-Collegium og vare parapherede af dets Deputerede. Og Rygtet gik, at Geheime Cabinets-Ministeren ogsaa havde tiltænkt dette Collegio det øverste Sted næst efter sig selv udi Stats-Calenderen for

dette Aar.

At de Deputerede i Finantz-Collegio ville have dette Collegium anseet for det ypperste Collegium, og under det og dets trede subordinerede Kammere indtrække alt hvad der lugtede af Cameral-Oeconomie- eller Politie-Væsen, kan man saa meget mindre fortænke dem udi, som de, foruden at have andre Cameralisters Meening for sig, og tillige have ventelig dermed villet viise, at de gjerne ville have noget tilstrækkeligt Arbeyde for de 3000 Rdlr., enhver af dem var bleven tillagt. Det var derfor ikke forunderligt, at de, foruden det forrige Rente-og General-Told-Kammers Sager, efterhaanden trak en Deel andre Sager til sig, og udvirkede først, at det for-

23

21

rige General-Commerce-Collegium blev ophævet, dernæst at General-Landvæsens Commissionen, i Henseende til Landvæsenet i Almindelighed, saa got som intet beholdte tilbage, uden det blotte Navn, og endelig at begge Cancellierne og maatte afgive en Deel Forretninger, som forhen derunder vare henlagte: Men det er end og at undre over, at Finantz-Collegium og Kammerne ikke endnu fik fleere Forretninger, som dem med ligesaa god Grund kunde have tilkommet, saasom Postvæsenet og Commissariats Sagerne baade ved Land-og Søe-Etaten. Dog maaskee det og med Tiden havde skeet, dersom ikke de bekjendte Omstændigheder sidstafvigte 17 Januarii vare indløbne, siden hvilken Tid det lader, ligesom man ey havde Aarsag at vente, at Finantz-Collegium med sine Kammere skal gribe videre om sig, end allerede skeet er.

Mængden, som mærkede, hvorledes Finantz-Collegium og Kammerne efterhaanden udvidede sine Grændser, og ikke indsaae den rette, men ville dog udfinde nogen Grund

24

22

dertil, faldt lettelig paa, at de Foresattes besynderlige Indsigter i en og anden Forretning maatte forvolde, at Forretningen derunder blev lagt. Saaledes opdagedes lettelig en Grund, hvorfor Medicinal-og Jordemødre-, samt Pest-og andre Sundheds-Foranstaltninger snarere burde henhøre under Finantz-Collegium end under Cancellierne, iblant hvis Deputerede ikke var nogen Medicus. Saa fandtes og lettelig en Grund, hvorfor Kiøbstædernes Regnings-Væsen snarere burde sortere under Finantz-Collegium end under Cancellierne, som ikke havde nogen Mathematicus iblant sine Deputerede. Men naar slige Grunde virkelig havde kommet i Betragtning, vare der mange fleere Ting, som skulle have været lagte under Finantz-Collegio, saasom iblant andet de skiønne Videnskaber. Imidlertid kan det dog ikke negtes, at, uden Hensigt til Personlige Indsigter, synes der meget vanskeligt at udfinde nogen Grund, hvorfor et Dansk Lotterie skulle henhøre under et Tydsk Kammer.

25

23

Ligesom Forretningerne i Finantz-Collegio og Kammerne saaledes tilvoxte, skulde man snart have frygtet for, at deres Mængde tilsidst skulle have blevet overlegen. Vel hørte man tale om Forretningernes Mængde og i sær om det deraf flydende stærke Arbeyde for de Herrer Secretairer (endskiønt onde Mennesker heller ikke glemte at erindre, at Forretninger falde i Almindelighed besværligst for U-kyndige og U-bevandede.) Men de Foresatte viiste i Gierningen, at de vidste at raade Bod derpaa, i hvor stor en Mængde og Vidtløftighed Forretningerne end kunde voxte til, ved efterhaanden at faae oprettet et nyt Bureau efter et andet.

Dette, saavel som Antagelsen af det forommeldte Cameral-Princip, at Betiente bør være vel aflagte, maatte nødvendig forvolde, at denne Indretning blev meere bekostelig end den forrige. Denne større Bekostning faldt saa meget meere i Øynene, som dens Etablissement just skeede paa en Tid, da man paa saa mange andre Kanter søgte at indskrænke

26

24 Statens Udgifter. I sær syntes de mange etablerede Secretariater og Archiver at forøge Bekostningen.

Men, endskiønt det vel var at formode, at de, der vare saa lykkelige at blive bragte i Forslag til Secretairer, gjerne havde taget imod Secretariaterne, u-agtet Lønnen havde været mindre, end den blev fastsat til; saa kan man dog ikke heller ansee 500 Rdlr. for saa overmaade stor en Løn, naar man forudsætter, som rimelig synes, at paa den Tid, da denne Gage blev reglementeret, maa det have været et Princip, at ingen skulle være Secretaire uden beqvemme, studerede og Cameral-kyndige Subjecta. —

Og, hvad Archiverne angaaer, da, omendskiønt der vel ikke kan være nogen Tvivl om, at deres nye og

nærværende Forfatning, og de derved placerede Betiente jo maa koste 3 (om ikke 4 eller 5) Gange saa meget som forhen; saa kan man og igien have Aarsag at vente, at den saa nyttige Orden nu kan, og i

27

25 Fremtiden vil i disse Archiver blive bragt til en langt større Fuldkommenhed, end forhen har været muelig, hvilket neppe kan feyle, naar til Archivarii eller Archiv-Secretairer udsees slige Mænd, hvis Hoved-Studia ere af det Slags, hvorved Ordentlighed er ligesom noget væsentligt, saasom Urte-og Insect-Læren, Landmaalings Kunsten, rc.

Overalt bør man troe, at det ikke har manglet dem, som have gjort og udført Planen, paa en god Intention, om end og alle Følgerne ikke fuldkommen svare dertil. Dog havde det vel været at ønske, at det heele System i sin gandske Omkreds kunde have blevet overseet, førend man begyndte paa at etablere det, og at Sagerne Fordeeling under de forskellige Bureau strax ved Indretningens Begyndelse kunde have skeet paa saadan Fod, at ingen Forandring siden derved havde behøvedes; thi det kan ikke andet end foraarsage den største Irring og U-orden, naar de Sager, som i Gaar hørte under et Bureau, i Dag henlægges under det andet, og i Morgen under det tredie.

28

26

Det havde vel og været got, at Correspondencen enten aldeles ikke havde blevet skildt fra Revisionen, eller og (om derimellem endelig skulle gøres nogen Skilsmisse, for ikke at beholde det Gamle) dog kun havde blevet separeret fra Revisionen, for saavidt som den ikke derudi paa nogen Maade kunde have Indflydelse; thi i Revisions Sager kan Correspondencens Separation fra Revisionen ey andet end forvolde bestandig Communication imellem Revisions-og Correspondence-Contoirerne, hvorved Arbejdet maa forøges, foruden det at Revisor, af U-videnhed om hvad der igiennem Correspondence-Contoiret er passeret, lettelig kan gøre et heelt Kammer-Collegium ridicul, ved at gøre om en eller anden Post saadan Antegnelse, som ikke kunde have faaet Sted, naar en derom i Forvejen ergangen Kammer-Collegii Skrivelse, som gandske afgjorte Sagen, havde været ham bekiendt.

Det vilde og uden Tvivl have været til stor Lettelse for Forretningerne i Finantz-Col-

29

27

legio og de trende nye Kammere, om de, som ved Forandringen bragte de Subalterne Betiente i Forslag, havde været overbeviiste om, at de, som forhen vare brugte ved Forretningerne, ogsaa fremdeeles kunde have været ligesaa beqvemme til de Forretninger, de forhen vare brugte til, som de nye, der bleve placerede, og u-agtet de Indsigter, de maaskee kunde have i et eller andet Videnskab, dog vare u-kyndige om de forhen gjorde Foranstaltninger; thi hvor let kan det ikke skee, at, heldst naar baade Cheffen og Secretairen i et Bureau ere fremmede for Tingene, og u-vidende om hvad der i Forvejen er passeret, kan tages en Plie, gandske stridende imod forhen giorte Foranstaltninger, saasom f. E. at beordre Auctions Holdelse over en Jagt-Rettighed, u-agtet samme kunde være overdraget en privat Person i Forpagtning paa visse Aar, hvoraf endnu de fleeste vare tilbage.

Dette maa være nok om Finantz-Collegii og dets subordinerede Kammeres nærværende Forfatning, hvis Vidtløftighed ey tillader at

30

28 betragte, samme en detail: Og da der vel ikke kan vare længe, førend de vil blive undersøgte af den Kongelige Commission, som er anordnet til at undersøge og bedømme de i de sidste Tider giorte Indretninger, og høybemeldte Commission bestaaer af lutter Finantz-kyndige Ministre, som bedre end nogen anden kan være i Stand til at skiønne paa Fordeelene af og Manglene ved nærværende Forfatning; saa kan man med første vente den Forandring, der maatte være fornøden, og ikke have nogen Tvivl om, at jo det gode og nyttige ved nærværende Forfatning (om noget er) vil blive vedligeholdt, ligesom det skadelige afskaffet.

31

29 IV. Kiøbenhavns Stads-Raad.

Jeg troer ikke, at man gjør vores Nation

U-ret, naar man til vore Nationale Feyl henregner Misfornøjelse med det nærværende. Denne Feyl ytrer sig næsten ved alle Leyligheder, og i sær mærkede man den ved den forrige Kiøbenhavnske Magistrats

Ophævelse og det nye Stads-Raads Oprettelse.

Førend den 3 April 1771 hørte man Mængden med Misfornøjelse tale om den da værende Magistrat, om dens Magt og Myndighed, om dens Indkomster, og om dens Forhold imod de simple Borgere. Alle næsten ligesom med en Mund ønskede Forandring og ventede med Længsel derefter.

Men aldrig saasart vendede Bladet sig for den da regierende Magistrat, aldrig saasart blev det bekiendt, at den nye Ober-Præsident ved et Pro memoria havde communiceret den sin Afskeed, og aldrig saasart fik man at

32

30

læse denne nye Ober-Præsidents Placat om det nye Stads-Raads Oprettelse, førend Mængden strax igien var af andre Tanker, og troede, at Staden var bedre tient med den gamle Magistrat end det nye Stads-Raad. Dette maatte man saa meget meere undre over, som Ober-Præsidenten ved sin Placat dog havde forsikret Stadens Indvaanere om nogle Poster, som, man skulde have ventet, havde været den almindelige Mand meget behagelige.

Nogle troede, at denne Forandring streed imod Konge-Loven, og andre, at den ikke kunde bestaae med Stadens Privilegier.

At Forandringen streed imod Konge-Loven, kunde ingen falde paa, uden den, der hverken havde læst Konge-Loven, eller vidste at gjøre sig noget Begreb om et Riges Fundamental-Lov. Men ligesom det paa den eene Side var formeget at forlange, at Mængden skulde kunde være i Stand til at gjøre sig noget tydeligt Begreb om en Fundamental-Lov, saa kan man og paa den anden Side undskylde Mængden dermed, at Konge-Loven

33

31

ikke er saa almindelig bekiendt, som den burde være, og som den og aldrig kan blive, saafremt deraf ikke gjøres en nye og simpel Oplag, hvorudi ventelig det General Auditeur Rothe forundte Privilegium er hinderlig.

Hvad Trøst den forrige Magistrat ellers kunde finde i Konge-loven, viiser dens 4 Artikel, hvor det heeder: Skal og Kongen eene have Magt og Myndighed at isette og afsette alle Betiente, høye og lave, være sig hvad Navn og Titel de have kunde, efter sin egen frie Villie og Tykke, saa at alle Embeder og Bestillinger, i hvad Myndighed de haver, skal af Kongens Enevolds-Magt, saasom af en Kilde have sin første Oprindelse.

At nogle have anseet Forandringen, som stridende imod Stadens Privilegier, er vel fornemmelig kommen deraf, at disse Privilegier ikke ere i hver Mands Hænder; thi, endskiøndt samme baade i Aaret 1661 er bleven trykt separat af Academiets da værende Bogtrykker Christen Jensøn Vering, og siden indrykket saa vel i en Samling af Forordnin-

34

32 ger fra Recessen 1643 den 8 Martti og til den 8 Martii 1664 som og i et Par andre seenere Skrifter, saa er dog den første alt for rar og de sidste alt for dyre dertil. Og man maa undre over, at ingen Bogtrykker i de nyere Tider haver paataget sig at besørge en nye og separat Udgate, da det dog var at formode, at, naar samme kunne haves for nogle Skillinger, kiøbte næsten enhver Borger et Exemplar deraf, hvorved Forleggeren kunde have en anseelig Fordel.

Det af Stadens Privilegier, som i Henseende til Forandringen ellers skulde kunde komme under Betragtning, skulde vel være den 2 Art. og den derudi indeholdende Anordning om de 32 Mænd. Men Spørsmaal: Til hvad Nytte vare de 32 Mænd, og er det ikke et større Privilegium for Borgerskabet nu at have 2 Representanter i Raadet, end forhen 32 Mænd uden for Raadet?

Privilegierne sige vel: at de 32 Mænd tillige med Præsidenten, Borgemestere og Raad Stadens og Meenighedens Beste, saa vel som dets Indtegt og Udgift

35

33

efter Tidens Beskaffenhed kan overveye, og derom handle. Men af det, at De kunde overveye og handle, flyder ingenlunde, at de og virkelig have overveyet og handlet conjunctim med Magistraten om Stadens Beste; og, hvad de sidste Tider angaaer, da synes det og troligt, at det ikke er skeedt, siden U-eenigheden mellem Magistraten og de 32 Mænd vel ikke kunde have gaaet saa vidt, at den kunde udbryde til en offentlig

Process. Hertil kom endnu, at, i Steden for at Borgerskabet efter Stadens Privilegier syntes at være berettiget til, tillige med Magistraten at udnevne de 32 Mænd, var det ved Praxin bleven indført, at Magistraten alleene udnævnte dem. Og hvad ville det vel sige, at 32 Mænd: sad for sig selv rundt omkring et stort Bord, og vare beskæftigede med at gjøre adskillige skriftlige Forslag til en Magistrat, som, de forud troede, ikke ville reflectere derpaa. — Nu derimod har Borgerskabet kun 2 Repræsentanter i Steden for de forrige 32; men da disse 2 sidde i Raadet, og tillige med Raadet underskrive alt hvad der forefalder, maae de nødvendig blive underrettede om alle i

36

34 Raadet forekommende Ting, og saa meget desto bedre være i Stand til, ved alle Leyligheder at paasee Stadens og meenige Mands Beste.

Paa nærværende Tid, da man er u-vis om, enten den gamle eller nye Indretning i Raad-Stuen skal komme til at prævalere, er

Mængden det neutralste, den nogensinde har været. Tiden vil nu lære, om den forrige og dissolverede Magistrat igien skulle blive restitueret i sine forrige Rettigheder og Herligheder. At det Valg, som sidstafvigte 3 April skulle have gaaet for sig, efter Høyere Ordre blev udsat, giver vel en stor Grad af Formodning om Forandring i den nu værende Indretning. Dog var det ikke at ønske, at Raadstuen gandske og aldeles skulle komme paa forrige Foed igien; thi saa maatte den i sig selv

nyttige Indretning, Kiøbenhavns Hof-og Stads-Ret, nødvendig gaae over styre. Men herom mere ved en anden Leylighed.

37

35 V. Den Almindelige Pleye-Anstalt. Aldrig kan nogen Indretning være bygget paa prægtigere Grund-Sætninger end den saa kaldte almindelige Pleye-Anstalt.

Intet kan være vissere, end at Mangel paa Næring, Ørkesløshed, saadanne Forældres Sygdom og tiilige Død, som sidde i Næring og en slet Børne Opdragelse og Pleye, ere de farligste Kilder til Armod i et Land, og at derimod, naar den Borger, som gierne vil arbejde, og intet har at arbejde, kan blive forsynet med Arbejde; naar Lediggængere kan blive tvungen til Arbejde; naar man pleyer den i sin Sygdom, som ved Sygdom er bleven forarmet, frelser ham fra uduelige Lægers Hænder, og ved fornuftige Læger og tienlige Midler forhindrer nyttige Borgeres tiilige Død i Staten; naar man pleyer og opdrager hielpeløse Børn, og gjør dem brugbare til deres eget og det almindelige Beste; saa

38

36

opholdes mange Mennesker, vindes mange brugbare Borgere for Staten, afvendes megen Mangel og Elendighed, og forekommes de fleeste Aarsager til Armod.

Men saa prægtige som disse Grund-Sætninger ere, saa vanskelig lade de sig og udføre og bringe til Virksomhed: Og det kan ingenlunde feyle, at Directionen for den almindelige Pleye-Anstalt jo allerede maa have erfaret dette. Det var og i den Henseende vel, at det Fattiges Væsen ikke overalt i Hans Majestets Riger og Lande efter denne Plan blev indrettet, førend Følgen først her i Staden var bleven bestyrket: Og det havde maaskee endda været bedre, om et mindre Stæd, end Kiøbenhavn, havde været bleven brugt til Lære-Klud.

Til at kunde med Arbejde forsyne enhver, som gierne ville arbejde, men intet har at arbejde, (naar Føden skal komme ud deraf for den Arbejdende) er det langt fra ikke nok, at man aabner et Magazin af Uld, Hør og Bomuld, og deraf til Bearbejdelse udleverer een eller flere Pund til dem, der maatte forlange saadant, imod at de enten sætte Pandt

39

37

eller stiller Caution, og ved de be-arbejdede Vahres Tilbageleverelse imodtager Arbejbs-Lønnen. Hvor kan den Faltige i Almindelighed være i Stand til at tilvejebringe enten Pande eller Caution? Den Fattiges heele Eyendom bestaaer som oftest i det, den staaer og gaaer udi, og dette er endda kuns af saare ringe Værdie: Og hvo vil vel være Borgen for den Fattige? I disse interesserede Tider kan ingen saa let af andre vente sig nogen Tieneste, som ikke selv er i Stand til at gjøre nogen Gientieneste. Men sæt engang, at en Nødlidende, som for Resten intet eyedede, uden det, den behøvede til at skiule sit Legeme udi, var saa lykkelig at kunde tilvejebringe enten Pandt eller Caution, og at denne paa Pandtet eller Cautionen fik af et Magazin et Pund Hør at spinde, men intet forud af Spinde-Lønnen. — Den maatte jo dog, naar ikke andensteds fra kunde

haves noget Tilstød, nødvendig døe af Sult, førend Hørret kunde blive spunden, og den heele Spinde-Løn fortient.

At alle Lediggængere kunde tvinges til Arbeyde, er meere at ønske end at formode.

40

38

Det er en u-negtelig Sandhed: Lediggang er alle Lasters Anfang: Og kunne Lediggang hæmmes, ville Staten vist vinde meget: Men hidindtil har man manglet tilstrækkelige Anstalter eller (maaskee rettere) tilstrækkelig Iværksættelse af de anbefalede Anstalter.

Der gives i sær tvende Slags Lediggængere, hvis Udryddelse ville være nyttig i meere end en Henseende. Det eene findes iblant Mand-Kiønnet og det andet iblant Qvinde-Mønnet.

Det første Slags ere de, som bortdrive Tiden med at spille. Denne Nærings Vey er saa meget meere lastværdig, naar den, der benytter sig deraf, haver lært noget andet, hvorved den kunde ernære sig. For dem, som noget jevnlig vil komme paa offentlige Vertshuse, skal det ikke være u-sædvanligt at see en forløben Barbier-Svend, Bildthugger-Svend, Kobbersmed-Svend eller anden saadan Person practicere Spille-Haandværker og det i en temmelig høy Grad, hvorimod de aldeles intet bekymre sig om den Profession, de have lært, og hvoraf de til Skikkelighed kunde ernære sig. Dette Slags Lediggængere har

41

39 man i de sidste Tider saa lidet bekymret sig om at udrydde eller forekomme, at det endog tvertimod har ladet, ligesom man ville befordre samme, ved at udstæde sollenne Spille-Privilegier, hvorved saadanne Hazard-Spil offentlig ere blevne introducerede, som allerede for 18 Aar siden ved en Forordning vare blevne forbudne. Disse Spille-Privilegier vil man forhaabe at skulle for Eftertiden gandske ophøre, og at den sidste Terminus skulle have været sidstafvigte Paaske, til hvilken Tid et bekiendt Billiard-Huus paa Østergade her i Staden skal have været forsynet med Privilegium exclusivum

Til det andet Slags Lediggængere hører den her i Staden værende store Mængde af løse Qvinder, som ikke alleene selv ere u-nyttige for Staten, men end og gjøre mange fleere u-nyttige tillige med sig. Deres Antal maatte i de sidste Tider efter Omstændighederne nødvendig meget forøge sig, og deres Mængde end og paa nærværende Tiid kan ey andet end falde i Øynene: Besynderlig mærkes den, naar en Mands-Person alleene lidt ud paa Aftenen maa passere nogle Gader

42

40

igiennem, da det neppe skal feyle, at jo fleere end een af de paa Fragt løbende Mammeseller vil invitere ham hiem med sig. Og er det ikke en stor Skam, at man bestandig hver Aften i nogle Gader skal kunde see unge fridske opsminkede Fruentimmer staae at henge i Dørrerne og agere Lokke-Duer, for at forføre forbiegaaende Mandfolk ind paa de cryptiske Vertshuse. At dette var bleven en Mode førend sidstafvigte 17 Januarii, var just ikke saa meget at undre over, men at nogen Vertshuusholder efter den Tiid benytter sig af saadant Skildt, er temmelig dumdrigt. Da, nemlig den 17 Januarii, kunde man see, hvilke, Pøbelen tænkte, vare slette Huuse, og nu synes denne seenere Opførsel at viise, at Pøbelen, i det mindste i Henseende til nogle, ikke haver tænkt u-richtig.

Disse tvende Slags Lediggængere vil den almindelige Pleye-Anstalt ligesaa lidet være i Stand til at udrydde, som der hidindtil er bekiendt, at den har føyet nogen Anstalt dertil. Skarp Politie og Nøye Opsigt over de allerede giorte Anordningers Efterlevelse kan og skal udrette det beste: Og hvor var det ikke

43

41

at ønske, at Kiøbenhavn, ifald den (som Rygtet siger) skal have en nye Politiemester, da maatte faae saadan en Mand, som i sine unge Aar selv havde lidt Skibbrud paa Spilleog Hore-Huse, og derved fuldkommen var bleven overbeviist om begge Deeles Skadelighed.

Den eeneste Anstalt, som hidindtil vides, at den almindelige Pleye-Anftalt haver føyet for at kunde tvinge Lediggængere til Arbeyde, bestaaer derudi, at der ere antagne nogle, som Mængden kalder de stærke Karle, hvilke nyder een Rixdaler for enhver Fattig Tryglende, de opbringer. Denne Anstalt ansees af Mængden for bekostelig, og kunde vel og haves med mindre Bekostning. Dog skader det ikke, at de lønnes vel, naar man ikkun kunde være forsikrede om, at de vare saa redelige, at de ikke, af Begierlighed til at formeere deres u-visse Indkomster, strakte deres Commission videre end de burde, hvormed en nøye Opsigt vil være

fornøden, paa det at den U-skyldige ey skal blive fornærmet.

At pleye den i sin Sygdom, som ved Sygdom er bleven forarmet, frelse ham fra u-duelige Lægers Hænder og ved fornuftige

44

42

Læger og tienlige Midler forhindre nyttige Borgeres tillige Død i Staten, tænkte man allerede paa i Høystsalig Kong Friderich den Femtes Regierings Tid. Friderichs Hospital kan være et Vidne derom. Man beklagede alleene, at denne Stiftelse ikke har tilstrækkelig til at Modtage alle de Fattige af Borger-Standen, som ønskede sig Plads der. Men nu, nu ere alle fattige Borgere udelukte fra at høste nogen Frugt af denne saa priisværdige Stiftelse: Og de Syges Mængde vil neppe tillade den almindelige Pleye-Anstalt, nogensinde at give nogen saa god Pleye og Cuur i sin Sygdom, som den fattige Borger tilforn nød paa Friderichs Hospital. At enhver fattig Huus-Fader nu kan gjøre sig Haab om to Mark, og enhver Huus-Moder eller enkelt Person om halv saa meget ugentlig, saa

længe de ere syge, er vel bedre end intet; men hvorvidt skal dog de to eller den eene Mark kunde strække?

At frelse Folk fra u-duelige Lægers Hænder, er en stor Velgierning imod Staten. Men hvad for Anstalter den almindelige Pleye-Anstalt dertil enten maatte have eller være sin-

45

43

det at ville føye, er hidindtil u-bekjendt. I forrige Aarhundrede blev allerede tænkt paa denne Sag, og til den Ende anordnet, at Chirurgi lige saa lidet som Qvaksalvere maatte befatte sig med indvortes Svagheder. Og der ville, indtil andre og bedre Anstalter blive føyede, vist have sin store Nytte, om derover de i denne Post allerede gjorde Anordninger Nøye blev holdet, at ikke nogen Barbeer-Svend skulde driste sig til at practicere indvortes, og falskelig anmasse sig det ædle Docter-Navn, som paa nærværende Tid ikke er u-sædvanligt.

Den almindelige Pleye-Anstalt forsikrer den fattige Borger om gandske frie Hielp af en duelig Læge og frie Lægemedler. — Dette er vel got; men førend han kan gjøre sig Haab om at nyde dette, maa først hans Trang af hans Kirke-Sogn bevidnes; Og forinden dette Vidnesbyrd kan erhverves, er det jo mueligt, at den Syge kan crepere. Det er høystpriisværdigt, at Hans Majestæt af sin egen Casse lønner trende Læger for de Fattiges Skyld, men skal Hans Majestæts allernaadigste Hensigt rettelig opnaaes, vil det

46

44

uden Tvivl være fornødent, at enhver Fattig faaer Adgang til Lægerne selv, uden nogen foregaaende Vidtløftighed, og at den gamle Stad bliver forsynet med meere end een Læge; thi Antallet af de Syge, som trænge til frie Læge, maae i den gamle Stad være langt større, end enten paa Christianshavn, eller i den nye Stad.

Paa det at hielpeløse Børn kunde blive pleyede, opdragne og gjorde brugbare til deres eget og det almindelige Beste, have vore høystsalige Konger Friderich den Fierde indrettet Vaysenhuuset og Friderich den Femte Opfostrings-Huuset. Begge Stiftelserne i sig selv kunde i forrige Tider ikke noksom anpriises, og man beklagede alleene, at de ligesaa lidet som Friderichs Hospital vare tilstrækkelige til at tage imod alle dem, som kunde behøve at høste Frugten af de viiseste Kongers reddeligste Hensigter. — Men nu omstunder, da Tænkemaaden med Tiderne forandres, ere de, fornemmelig Vaysenhuuset, blevne anseede for, ikke at være beqvemme til Børns Pleye og Opdragelse. Den almindelige Pleye-Anstalt vil benytte sig af beqvemmere Midler,

47

45

og man forventer med Længsel at blive overbeviist om, at Følgen fuldkommen svarer til Hensigten.

Den almindelige Pleye-Anstalt vil og sørge for Almisser. I den Publico meddeeke Underretning om denne Indretning fortælles, at et Magazin af er par tusind Tønder Rug og ligesaa mange Tønder Kartufler skulde sidste Vinter forsyne de trængende med Levnets-Midler. Med Kartufler skal Almisse-Lemmer og overalt være blevne forsynede, og i et par Kirke-Sogne, af Begyndelsen og førend den 17 Januarii, med meget meere, end de skiøttede om. Man hørte adskillige Fattige beklage sig over, at de i Steden for en Mark i Penge, som de havde gjort sig Regning paa, og hvoraf de vare det meeste skyldig bort, maatte tage til Takke med en halv

Skieppe Kartufler og een Skilling i Penge, og i Steden for to Mark med en heel Skieppe Kartufler og to Skilling i klingende Myndt, hvilket de saa meget mindre kunde finde sig udi, som de troede, at de kunde have havt meere Nytte af at faae bare Penge, ligesom forhen, og at de, naar de havde haft Pen-

48

46 gene, og selv hos de Handlende ville have kiøbt Kartufler, kunde have faaet en halv Skeippe for tolv Skilling. —

Tiden vil nu lære, om og hvorvidt den almindelige Pleye-Anstalt ogsaa i Tiden vil være i Stand til at opfylde det betydelige Løfte, den frievillig haver givet Publico, nemlig:

at enhver ogsaa tilforladelig skal blive hiulpet. Gid den aldrig maa mangle Penge til at udføre saa vigtigt og vidtløftigt et Foretagende med!!!

1

Tre Forslage og Planer til det Geistlige Reformations-Verk, som ikke kom i Stand i Struensees Tid. 1.) Om at afskaffe Geistligheden reent, og overalt indføre verdslige Præster.

2.) Om at formindske Geistligheden, og afsette

den største Deel Præster. z.) Om at klippe Geistlighedens Indkomster, og ophæve Præsternes Tiende.

Til Bestyrkelse for de Philopatreianske

Sætninger.

Opofrede

den samttig nærværende Geistlighed,

af

Forfatteren,

forhen Præst i Wendsyssel i Nørre-Jylland.

Kiøbenhavn, trykt hos P. H. Höecke 1772.

2

3

Høystærede!

Sandhed er ilde liidt. Ret gjorde Philopatreias, at han engang for alle erklærede, han agtede alle dem, der skrege og skreve imod ham, ligesaa lidet som den fulde Maane agter Hundene, der gjør ad den. Baade han og hans Patron bleve forfulgte; men Bagtalelse, Had og Forfølgelse har altid været alle store Reformatorers

visse Løn; og det synes, at disse ere ligesaa uadskillelige fra dette Embede, som Skyggen fra Legemet. Ja, hvor mangan Een er ikke bleven et Slagtoffer for en blind Almues Fordomme. Det er derfor ikke noget at falde i Forundring over, at benævnte vore nyere Reformatorer har maattet friste noget af den Skiebne. Andre, Høystærede! maae sig og

4

dømme om de Sætninger, Philopatreias har fremsat, alt hvad de vil. Nok, jeg elsker baade ham og hans Anmerkninger; jeg indseer hans Klagers Billighed, hvad Gejstligheden angaaer i sær; hans Sætninger ere sande; hans Slutninger ere rigtige; hans Beviser ere grundige; hans Bedømmelser ere upartiske; hans foreslagne Reformation er fornøden. Jeg frygter ikke for mine Medbrødre, at gjøre alt dette, endog nu, offentlig bekiendt; ja jeg bekiender for al Verden, at jeg er en reen Philopatreian, og glæder mig over at kunne fremlegge disse Planer, som jeg har udarbejdet efter hans Forslage. Jeg har opofret dem til den samtlige nu værende Geistlighed; og jeg er forvisset, at enhver falder i Forundring over min kiekke Beslutning; Udbryder: rara avis in terra! og fatter slet ingen Mistillid til min Redelighed. De vide alle, at saa rar, som en sand Patriot er, saa villig er han og til at yde Fædernelandet de kostbareste Offere af egen Ære og Fordeel. Hvo kan gjøre for meget for sit Fæderneland? eller, hvo kan elske det for høyt? Siger ikke Finantz-Catechismussen, at Fædernelandet skal elskes af gandske Hierte og Sind? De blinde Hedninger selv lyser her for os med mange ypperlige Exempler: For Fædernelandet springer en Curtius med en uforfærdet Mine i en bundløs og giftig Hule: For Fædernelandet stikker en Mutius sin Haand i den gloende Ild: For

5

Fædernelandet vaager en Regulus sig ihiel. Det er sandt, jeg har en Søn, som ogsaa er Præst i Øster-Han Herred; men hvad saa mere? Har ikke Paleukus paa engang udstukket Øyet baade paa sig selv og paa sin Søn? Har ikke en Torgusrus og en Fulvius af Kierlighed til Fædernelandet ladet deres egne Sønner henrette? At jeg ikke skal tale om Rhakoces eller Pausaniæ Moder, der selv baer Stene til Døren for Minerva Tempel, for at indspærre og fange sin forræderske Søn. Jeg gaaer med Flid de Christne Exempler forbi, efterdi det Hedenske synes her at være det vægtigste, ligesom det for de sterke Aander er det vigtigste. Der gives jo i Guds-Læren en mystisk Kierlighed, endskiønt den falder lidt uforstaaelig for somme; hvi skulde den da ikke ogsaa kunne have Sted i Stats-Læren? Jeg gjør mig nu, uden videre Bekiendelse, fuldkommen Regning paa Deres Tillid, Høystærede! Jeg veed, De er ligeledes en ægte Philopatreian. Vi ville derfor nu ret snakke sammen, og i Fortrolighed overlegge det hele Geistlige Reformations-Verk. Jeg troer gandske vist, det kommer i Stand endnu, endskiønt hverken Philopatreias eller hans Patron kan mere befordre det. Jeg har efter beste Skiønsomhed udkastet tre forskiellige Planer, som her meddeles, for at vælge, forkaste, forandre og forbedre.

6

Første Forslag og Plan.

Om at afskaffe Geistligheden reent, og overalt indføre verdslige Præster.

Geistligheden er Publicum til Byrde, hindrer det Almindeliges Fremvext, og trykker de andre Stænder. Saa har Philopatreias ment, og saa mener jeg med. Vi ville da nu forene vore Kræfter, for at velte denne Byrde af Publicums Skuldre, og hielpe vor Danske Atlas til rette. Han har allerede begyndt at segne under denne Himmel-Byrde. Ak ja! lad os frelse Atlas, førend han sprænges. Lad Soel, Maane og Stierner længe nok falde ned. Hvad skader det? Mængden af disse Lys ere jo dog, formedelst deres viide Afstand, saa svage og til saa liden Nytte, at de gierne kunde mistes. Og hvad Indflydelse kan de vel have paa Jorden? Har ikke Bonde-Praktiken og alle Planet-Bøger for længe siden tabt deres Værd i alle Fornuftiges Øyne, ligesaa fuldt som Bibelens i Frietænkernes? Dersom vi endelig skulde finde det for got, at Soel og Maane skulde endnu nogen Tid blive ved, ihenseende til den Nytte, de synes at gjøre os: saa kan det jo og skee. Man kan polere dem, klippe noget af dem, om de skulde være for store, ja,

7

om det skulde gjøres nødigt, kunde man støbe dem om i en anden Forme, og siden pikke dem fast igien. Skal jeg ellers sige mit Hiertes Tanker, da synes mig, det var nok saa got, at de bleve reent borte. Publicum vilde i Sandhed vinde meget derved. I sær kunde man da faae en herlig og almindelig Maskerade, som vilde strekke sig lige her til Wendsyssel. Man kunde handle med hiinanden, uden at være kiendt, og spare den anseelige Bekostning, at kiøbe Masker. Lad os kuns da give hele Geistligheden sin Demission. Hvad got gjør de? maatte jeg spørge. Hvad gjør de, uden at fylde Tallet, og æde Grøden? Og jeg tør sværge paa, at det er disse Folk, Horatius har indført at tale saaledes:

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.

Men de ledige Pladse skulde da vel igien besettes med andre? Ney, ikke med andre af det Slags Meel; thi det

var ellers at befrygte, at det vilde gaae med disse nye, ligesom med Superintendenterne efter den sidste Reformation, der snart bleve til Biskoper igien. Men for Politikens og Pøbelens Skyld burde man vel dog see sig om en Art af Prædikantere; og disse kunde meget bekvemmeligen være Byefogderne i Kiøbstæderne, samt Birke- og Herreds-Fogderne paa Landet. De første kunde præke paa Raadstuen, og de sidste i Tinghuset. Det vilde og falde dem saa meget beleyligere, at gjøre Huus-

8

besøgelser, som det desuden paaligger dem, idelig at inquirere hos hver Mand om Brændeviinstø. Ved saadanne Huusbesøgelser maatte det dog strængelig forbydes dem, at tage Korn af Bonden; thi det var jo at indføre Tiender igien under et nyt Navn. Jeg kan her ikke bare Mig for at yttre min Fornøjelse. Jeg synes allerede at see en velskabt og lasket Dommer at optaarne sig midt for Disken med en næsten majestetisk Mine, omringet af Avocater, ligesom Apollo af Muser; og stundum pustende at forestille Æolus, naar han lader Vindene fare ud af Sekken, som han har stødt Hul paa; stundum talende, at forfærde Folket med sin Røst, ligesom Jupiter med sin Torden; stundum igien som en Paulus, at slaae til Lyd med Haanden, og i et Øyeblik at drage alles Øyne og Ører til sig, ligesaa hastig som Magneten drager Jernet. Visselig et rørende Syn! Og hvad Frugter kan man ikke vente af en Mand, der paa engang kan prædike, formane, true, dømme og straffe?

Hvad skal vi nu gjøre ved Kirkerne? thi nu har vi afskaffet Geistligheden, og nu behøver man dem ikke mere til det gamle Brug. Ingen lang Betænkning. Kirkerne kan bruges til hundrede nyttige Ting. Dog var det vel best at bryde dem ned; thi blev de staaende, saa var det nye Bekostning at reparere dem. De fleste ere dog gamle og brøstfældige. Mig tykkes og vel om, igien at opbygge Baraker af

9

dem til Soldater; Folk, hvis Tak ikke lettelig kan blive for stort. Dette sidste har Philopatreias rigtig nok i sin Tid indseet. Tænk, hvilken en Summa vilde Publicum ikke vinde ved denne Indretning! Ingen Offer, ingen Præste-eller Kirke-Ægter! Hvad der er sparet, er jo fortient; thi, det er at merke, at de foreslagne nye verdslige Præster skulde forrette deres geistlige Embeder for slet intet, eller rettere sagt, for den Løn de oppebærer som Verdslige. Jeg kunde vel her udføre dette nyttige Forslag videre; men da jeg ikke erindrer rettere, end at den skarpsindige Rabner jo allerede fuldstændig har udkastet denne for Publico saa fordeelagtige Plan, saa behøver jeg ikke at afhandle dette vidtløftigere, men vil henvise til ham.

Vi har nu allerede aftakket den skadelige Geistlige Milice. Men vi ville ikke være saa umenneskelige, at slaae Haanden rent af dem. Hvor skal vi nu hen med disse Folk? Vi kan jo gjøre af dem, hvor vi vil; thi de ere vore Krigsfanger. Men vi ville ikke være saa slemme imod dem, som Philopatreias syntes at have i Sinde, at lade dem springe over Klingen, som Franzoserne fordem gjorde ved Hugonotterne? Havde det skeet den gang, da der var saa god Leylighed dertil, saa havde baade Philopatreias og Struensee gjort deres Navne mere uddelige. Thi det er ikke at

10

tvivle paa, at naar det havde gaaet for sig, saa vilde det Blodbad ligesaa vist være blevet kaldet det Kiøbenhavnske Bryllup, eller det Struenseeske Bryllup, eller det Philopatreiske Bryllup, som hiint det Parisiske. Nu gaaer det slet ikke an; og vi ville heller ikke være saa ubarmhjertige, at udgyde Blod paa saa grov en Maade; Vi ville vise os mere medlidende og resonable; Vi ville ikke i denne Sag gaae til Verks, uden at betænke os vel. Hør engang! Endskiønt de ere unyttige Borgere og Statens Byrde: saa ere de dog Mennesker. Got, at vi betænkte os! Lad os da nu gjøre, som Portugal, Spanien og Frankerig har gjort

i vore Tider. Lad os sende dem til Paven. Vi kan aldrig lettere komme af med dem. De udgjøre vel ikke stort over to eller tre Skibsladninger; og disse Bekostninger kan ikke være saa store. Det er desuden de sidste man gjør paa dem; thi at give disse Protestantiske Jesuiter Pension, som de andre har gjort ved de Catholske, det taaler Publicum ikke. De maae forsørge sig selv. Og skulde Rom ikke være formuende nok til at antage sig disse Exulanter, men vilde undskylde sig med, at det havde nok

i sine egne: saa kan de jo, om de lyster, angribe Staden med Magt; saa har mine tappre Forfædre, de gamle Cimbrer gjort. Jeg skulde ikke troe, at Børnene skulde frygte mere for Clemens Sværd, end Fædrene for Marii.

11

Jeg gad selv været med, saa gammel som jeg er. Maaskee jeg i denne Krig kunde avancere til General, og døe med Ære, som en Schwerin. Hvilket Avancement for en Jydsk Landsbye-Præst!

Skulde der nu være noget i denne Plan, som efter Nøyere Overleg ikke finder Biefald; da nogen endnu mueligt heller ønskede, at Geistlighedens Undergang skulde blive Krigsstandens Opkomst, da kan det og uden Vanskelighed lade sig gjøre; thi lad være, at vi allerede har bragt i Forslag, at Bye-Birke-og Herreds-Fogder skulde være verdslige Præster, saa har jo disse got Folk endnu ikke faaet deres nye Bestallinger.

Sandt at sige, synes mig endda nok saa got derom; da Billighed paa den ene Side udkræver, at Krigsstanden, som den værdigste, vigtigste og umisteligste af alle Stænder, bør ophielpes og bedre salareres; og Geistligheden paa den anden Side saa meget mindre kunde klage over Uret, ifald Officiererne bleve tillige forlenede med de vacante geistlige Embeder, som det er vist, at de geistlige Embeder tilforn har været forenede med de militaire. Hvo veed ikke, at Bisperne forud har ageret Generaler, og Præsterne Officierer, og at hine har anført Armeer og Regimenter, og disse Skvadroner og Compagnier? Kong Nielses Historie bevidner det, i hvis Regierings Tiid der, efter et Slag, fandtes ikke mindre, end Fem Bisper og Tredsindstyve Præster

12

paa Valpladsen. Dersom nu Generaler igien kom til at agere Bisper, og Officiererne bleve præster, da var det jo ikke andet, end den allerretfærdigste Jus talionis eller Giengjeldelses-Ret. Ja, ifald man saa synes, skal det derved have sit Forblivende: Krigsstanden skal connecteres med den Geistlige. Dermed meener jeg nu at have betaget al Umag med at opfinde en nye og maaskee vanskeligere Plan til denne Stands bedre Belønning. Lad Generaler tilligemed blive Bisper, lad Obrister blive Provste, lad Majorer, Ritmestere og Capitainer blive Præste, lad Lieutenanter blive Residerende Capellaner, lad Cornetter og Fændrikker blive Capellaner pro Persona, lad Vagtmestere og Commandeer-Sergeanter blive Degne, og lad Corporaler blive Skoleholdere; altsaa følger det af sig selv, at enhver indtager de til Embedet henhørende Residentzer, Gaarde, Boliger og Huse, og dermed ere de alle hiulpne. Men da Bisper-Residentzernerne ere alt for faa imod de førstes Tal, saa kunde i mine Tanker Professorernes legges hertil; thi jeg holder for, at disse ere ikke til mere Nytte, end Bisperne, og gierne tilligemed dem kunde afgaae.

Jeg fornøyer mig ret selv over denne Plan. Hvor ofte bliver ikke de nu værende Geistliges Embede frugtesløft, af den Aarsag, at Tilhørerne har ingen Frygt for dem? De veed, at de ikke maae flaae dem, uden med Munden, og at

13

de meest skal udrette alle Ting med gode Ord og Formaninger. Meget slette og svage Motiver for Almuen i disse Tider, der hver Dag bliver klogere og klogere. Men, som jeg nylig har hørt høyt og dyrt forsikkre af von Thyboe, saa vilde det gaae langt bedre til, og frugte meget mere, naar en Snees Stokke-Prygl ledsagede Prædikantens Tale og gav hans Ord et fuldkomment Indtryk, og et Par kraftige Eeder overvandt den Gienstridige, og bragte ham til fuldkommen Lydighed. Hvor smukt, sagde han, vilde det desuden ikke staae, naar den samme Haand lægede, som havde saaret, og den samme Mund trøstede, som havde forskrekket? Med eet Ord: Jeg troer selv, Sagen lader sig rigtig gjøre. Men, hele Verden vil have Exempler. Det er derfor en Lykke for mig, at jeg har et ved Haanden: I et Naboe-Land laae en Krigshær for nyelig til Felts. En Deserteur skulde hænges, som ogsaa gik for sig. Felt-Præsten, som var af et blødt og føleligt Gemyt, falder i Afmagt ved et saa skrekkende Syn, som han første gang var Tilskuere af. Man fører ham til Siden, og er sysselsat med at bringe ham til rette. Imidlertid brister Grenen paa Træet, og den Hængte staaer endnu levende med sine Been paa Jorden. Man vil hænge ham paa nye; men han undslaaer sig sterkt derfor, i den Tanke, han engang har udstaaet sin Straf. Man igien tager nogle gange sin Anmodning til Delinquenten;

14

men han afslaaer den ligesaa tidt. Hvad skal man nu gjøre? Præsten er borte og besvimet. Den ved Executionen commanderende Lieutenant paatager sig hans Partes, træder frem, klapper Misdæderen paa Skulderen, og igientager nogle gange diste trøstelige Ord: Mein Sohn! laß dich hübsch hangen, du sollst, hohle mich der Teufel, seelig werden. Og strax lod han sig godvillig hænge. I dette Exempel har man jo det største Beviis paa Sagens Muelighed; mere kan man jo ikke forlange. Planen lader sig uden Tvivl iverksette, saavel i Krigs-som i Freds-Tider; i de første tør man ikke frygte for, at Officiererne skal falde i Afmagt, og i de sidste tør man ikke være bange for, at han skal mangle Tid til Embedet.

Skulde ellers denne Plan blive forkastet, saa vilde man nu behage, at tage den anden i Overvejelse. Den er noget mildere.

Anden Plan og Forslag.

Om at formindske Geistligheden, og afsette den største Deel Præster.

Saasart jeg var bleven færdig med den første Plan, merkede jeg først, at den syntes noget for haard. Jeg begyndte at frygte, at jeg

15

havde begaaet en stor Stats-Feyl i dens Udkastelse. Det er for meget, tænkte jeg, at vi jager Geistligheden reent ud af Landet. Ney, det gaaer stet ikke an. Patriotismen vil sette sig derimod med Hænder og Fødder. Den vil tage et kraftigt Beviis af Folkemængdens Formindskelse, som derved vilde foraarsages, Landet til

ubodelig Skade, og hvilken Cassen paa Friderichs-Hospital alt for seent vilde oprette. Et Beviis, som jeg for min Part ikke drister mig til at bestride, og som nogen anden gjør vel ikke heller. Spanien begræder endnu Jødernes og Mohrenes Tab, Frankrig føler med Svie Hugonoternes, Saltzburg har ikke glemt Emigranternes, og Polen vil snart komme til at savne Dissidenterne. Geistligheden maae altsaa blive i Landet. Men de skal ernære sig selv med deres Hænders Arbeyde, til billig Straf for deres lange Ørkesløshed. Jeg siger, de skal arbeyde; og naar man vil lade dem gjøre det til Krigsstandens Nytte og Tieneste, saa profiterer den Stand dobbelt ved dem, ifald det skulde falde ud efter mit Forslag, at Officiererne skulde blive giorte til Præster. Jeg seer ellers meget vel, at dette Forslag og denne min Plan er ikke saa let at faae iverksat nu, som i den Tid Philopatreas og Struensee regierede. Vil man ikke destomindre spørge: Hvorledes skulde dette gaae til, at man kunde sette de afsaffede Præster i Arbeyde til Krigsstandens

16

Nytte? Da svarer jeg: Det skal skee, ved at sende dem til Dannemarks Ætna, til den Danske Vulcani Verksted, hvor den Nordiske Jupiters og andre Guders Lynilds-Straaler bliver smeddede. Her, veed man, de kan blive tagne i Tieneste. De Vittigste iblant dem kan bruges til Handtlangere ved Kanonstøberiet; de Middelmaadige kan settes paa Krudtmøllen; og de Sletteste kan man paalegge at hugge Brænde, og saaledes at forrette Gibeoniternes Tieneste ved denne ildsprudende Guds Tempel.

Jeg veed alt de Indvendinger, som man her vil gjøre: Det kunde være farligt, vil man sige. De kunde, for at hævne sig, fornagle Kanonerne, komme Mørserne til at springe ved første Prøve, og forderve Krudet, saa at det i paakommende Tilfælde ikke kunde lange til Fjendernes Mure. Og, om end intet af alt dette skeede: saa kunde maaskee Vulcanus, der, som nogle ville sige, ikke selv skal være saa haard, som de Vaaben han smedder, fatte Medlidenhed

med disse nye Cycloper, naar han engang kom til at tale med dem, og fik Kundskab om deres Lidelse, og i Stedet for at fordoble samme med en Pharao, tvertimod lette dem, efter en Christians Exempel. Men hertil var gode Raad. Man kiender Vulcani Hunde, og veed, de ere gode Støvere. Har de i gamle Dage, som Hedningernes Guds-Lære forsikkrer os om, ved deres skrekkelige Buldren, Bieffen og Biden kundet

17

afholde alle onde Mennesker fra deres Herre saa kan de vel gjøre det samme endnu. Skulde det ikke ville hielpe, kan jo de Tre af hans fæle Smedde-Svende, Brontes, Steropes og Pyrakmon passe paa dem, og strekke dem med deres Forhammere. Eller, om alting skulde slaae feyl, saa kan jo Cacus, Cæculus og Polyphemus reent opsluge dem; det er jo dog deres Natur, at æde Mennesker. Jeg skulde ikke tvivle om, at man jo forstaaer det Tungemaal hvorudi jeg her taler; thi jeg er vis paa, at der er flere, end Philopatreas, der forstaaer Tolv adskillige Sprog, og, ligesaa vel som han, har en temmelig Indsigt i Alskens Tungemaal.

Men nu erindrer jeg først, at man endog i Grevens Tid holdt for, at den Geistlige Stand var en umistelig Stand i et Land. Man vilde maaskee altsaa den gang ikke engang have havt den reent afskaffet; og derfor gaaer det vel nu des mindre an, da vi ikke lever meer i Grevens Tid. Man havde ellers da med Billighed at sige paa den: at de Geistlige ere deels for mange og deels har for store Indkomster. Ingen af Delene er siden blevet forandret; altsaa kan man have det samme at sige paa den endnu. Jeg faaer derfor vel at gjøre en anden Plan, om mine Forslage skal sinde Bifald; og her er en:

Hvad det første angaaer, nemlig de Geistliges alt for store Antal, da har det dermed

18

gode Veye. Man kan jo afskiere alle overflødige Lemmer paa det geistlige Legeme. Af 11 Lemmer paa dette Legeme, kan man i mine Tanker sikkert afskiere de 10. Man kan tage Øyet, Øret, Næsen, Tungen, Haanden, Foden og andre deslige unyttige Lemmer bort; det er jo dog ikke dem, som giver Legemet Liv. Nok, naar kun Hiertet bliver tilbage. Jeg veed ikke, om jeg har gjort mig fattelig nok ved denne Plans Udkastelse. Jeg vil sige saa meget: Lad 10 Præster af 11ve blive reducerede, saa ville de vist nok svinde, og ikke blive for mange. Men skulde nogen synes, at dette Snit var vel stort, da een Præst i saa Maade vilde faae, for største Deelen, over 20 Kirker at forsyne, ja mange 30 Kirker og derover; og følgelig, i Stedet for tilforn at have havt intet at bestille, da vilde faae alt for meget at forrette: Saa tykkes mig, det var vel best, at gjøre et almindeligt Reglement, og at fastsette Kirkernes Tal lige for enhver. Lad da hver Præst faae 10 Kirker, saa veed jeg ingen kan klage. Saa gammel som jeg er, kunde jeg dog gierne forsyne 7 Kirker, foruden de 3, jeg har. Tænk, hvilken Fordeel vilde dette være for Publico! thi det forstaaer sig selv, at Præsten ikke skulde have Indkomsterne, uden af det eller de Sogne, hvor han boede, og som han fra først af var kaldet til. Indkomsterne af de øvrige Sogne kunde man bruge til adskilligt. Man kunde dyngede dem sammen i en Hob, for

19

at tage Præmier af, at uddele iblant allehaande nye Projectmagere; eller at kiøbe Sølvbægere for, at uddele

iblant Bønderne; eller at udsette Belønninger af for dem, som beviisliggjorde, at have formeret Cassen med de fleste Børn; eller lade dem gaae lige ind i Krigs-Cassen, for derfra at uddeles imellem Soldaterne, saa at de kunde faae noget meer at leve af. Dersom dette var blevet iverksat i Philopatreias Tid, saa vilde jeg have raadet til, at han deraf skulde havt sin aarlige Løn. Jeg har aldrig lignet andre derudi, at have været ubarmhertigt sindet imod ham; thi det skar mig i mit Hierte, og jeg ansaae det for den største Ubillighed, at saadan en Viisdommens Søn skulde gaae nøgen. Jeg kan aldrig udsige de Følelser, som jeg fandt, da jeg hørte, at denne Vice-General-Stats-Chirurgus tilligemed Ober-General-Stats-Chirurgen ikke havde faaet disse Titler med den tilhørende aarlige Gase, som de maaskee havde tiltænkt sig selv, og som ingen saa retskaffen og velsindet Philopatreian misundte dem. Meget got erindrer jeg endnu, at mange spotviis sagde: „Hvilken Capitalist og rig Mand vil Philopatreias ikke blive i en Hast! naar han faaer 200 Rdlrs. Indkomst om Aaret af hvert af de nye Præste-Districter.“ Jeg eftertænkte Sagen; jeg elskede Manden; og jeg sagde i mit Hierte: Ney, Gud bevare ham derfra! Thi, Kamelen randt mig i der samme

20

i Tanker: Den kan jo lettere gaae igiennem et Naals-Øye, end en Riig kan komme i Himmelen. Jeg elskede denne elskværdige Mand langt Høyere, end at jeg vilde see ham fordømt. Jeg tog derfor strax mit første Ønske tilbage igien; og, da jeg var forsikkret om, at han altid selv troede den Lærdom, som han foreskrev andre, saa ønskede jeg ham nu tvertimod, og det af et got Hierte, at han maatte blive saa fattig som en Kirkerotte, og saa nøgen som han var; eller, om det endda ikke var nok, da saa nøgen som han kom af Moders Liv.

Dette var en kort Afgang fra min Hoved-Materie, hvortil jeg under Pennens Løb blev forledet af en tilgivelig Kierlighed og Omsorg for en Mands Velfærd, so jeg dog nu ikke derved kan befordre.

Men, at komme til Præsterne igien; da maaskee jeg gaaer alt for viidt i mit Forslag og Plan. Maaskee, naar man har klaget over Geistlighedens alt for store Antal, man ikke har havt Hensigt til Landet, mindre til Vendsyssel, hvor jeg sidder; men ikkun til Kiøbstæderne; og iblant dem ikkun til Kiøbenhavn; og iblant Kiøbenhavns Kirker ikkun til Holmens. Det synes i det mindste at kunne sluttes af Philopatreias 3 à 4 præster til een Kirke. I Anledning af dette og nogle andre høye Steder hos den gode Philopatreias, har adskillige klaget over, at han var ikke let at forstaae; men

21

jeg har alletider undskyldt ham og sagt: at det var noget, han havde tilfælles med alle store Authores; nok, at man forstaaer overalt hans Hoved-Meening, og den er god, i hvad man end har skraalet og skrevet derimod. Havde nu Geistlighedens Reformation skuldet skee i Philopatreias Tid, og det efter denne Plan: saa havde det været en let Sag, at applicere Curen allene paa Residentzens Geistlige, og hverken han eller hans Patron havde derved behøvet at sætte en Fod uden for Porten. Men det gik nu ikke da for sig.

Hvo tør imidlertid sige, at denne Reformation er ikke endnu ligesaa fornøden, som den var den gang? Hvo siger, at Philopatreias beholder ikke altid Ret derudi, at der er alt for mange Præster i Kiøbenhavn. Tænk engang! 36 Præster i een Bye; det er jo forskrækkeligt. Ney, det gaaer aldrig an! Publicum kan aldrig holde det ud! Vi maae laane Philopatreias Sav, og skiere de 30 Lemmer bort af dette monstreuse Legeme. Sex er ganske vist nok. Der bliver endda ikkun tre Kirker eller Prædike-Steder til hver Præst, og det kan de magelig overkomme, helst da Kirkerne ligger i een Bye, og saa tæt paa hverandre. Jeg seer altsaa heller ikke, hvortil de skulde behøve Heste og Vogne. Lad dem gaae med deres Been paa Jorden, ligesom Borgemesteren i Corsøer. Saa gjorde deres Forgjengere Apostlerne! de vare jo

22

alle Fodgiengere; deres Efterfølgere bør derfor være ligesaa. Det kan slet ikke tiene til at undskylde dem, at der staaer i Bibelen, at Philippus har kiørt i Phaeton med Dronningens af Morlands Kammerherre og Skatmester Candaces; og det endda i en nyemodig Phaeton, som Kobberstykket i Billedbibelen udviser. Ney vist ikke. Det er en egen Grille, at de endelig skal kiøre, fordi de har Raad dertil. Jeg har selv en gammel Chaise med tre Hjul og ligesaa mange Messing-Knappe, saa høy, at naar Folk seer mig sidde i den, skulde de tænke, at jeg var ganske krogygget, da jeg dog, Gud skee Lov, er skabt ganske lige. Jeg har faaet den til Medgivt med min Kone for 34 Aar siden; Men jeg forsikkrer oprigtig, at jeg vil aldrig bruge den mere, saasnart jeg hører, at man følger min Plan; thi det bliver da alt for meget for en Landsbye Præst at kiøre i Chaise. Jeg troer heller ikke, det kunde gaae an uden Forargelse, omendskiønt jeg tog de tre Messing-Knappe af, hvilket jeg dog hiertelig gjerne vilde gjøre for min Kones Skyld, naar det kunde saa passere.

Det er sandt, District Præsterne kunde ikke vel undvære Heste, Vogne og Kudske paa Landet, naar min Plan bliver fulgt. Ney, de maae have dem, det gaaer ellers aldrig got. Jeg beder derfor, at man i saa Fald vil for Guds Skyld tænke paa, at hver District-Præst (thi Sognepræster bliver de fra den Dag ikke

23

mere kaldede) faaer i det mindste 10 Kirker at forsyne, og ak disse Kirker ligger halve og hele Mile fra hverandre. Dog vil jeg endda tilstaae, at man paa Landet kunde undvære dem, dersom der var nogen, som dristede sig til at omstøbe enhver af disse Præster til en hellig Anders, der prædikede Høymesse i Joppe og Aftensang i Slagelse, og fuldendte denne vidtløftige Sogne-Reyse uden Heste og Vogn.

Men nu, da jeg er kommen saa viidt med denne Plan, at jeg er færdig at slutte den: saa tykkes mig, den er endnu for haard. Thi, Begyndelsen skulde vel skee i Kiøbenhavn, hvor Reformationen synes at være meest fornøden; men jeg gruer allerede for at legge Haand derpaa. Vist nok er det, det er kun een Bye, men det er og en stor Bye. Hvor mange Snese af Vendsysseler, Skagener, Fladstrande, Sæbyer og Hiøringer, meener man vel ikke, vilde gaae med, til at udgiøre et eneste Kiøbenhavn? Det er derfor best, at man endnu forud betænker hvad man gjør, førend man griber til at reformere efter denne Plan, paa det man ikke i Overiilelse skulde foretage noget, hvorover Kiøbenhavns Publicum, som det mægtigste og anseeligste, skulde faae Aarsag til at anke. Det er i Sandhed ikke at skiemte med, og allermindst den brave Holmens Magt, der vil vist nok holde fast ved deres fire Præster. Om man derfor synes saa, kunde Kiøbenhavns Præster

24

blive som de ere, indtil man nøyere faaer overlagt Sagen med hinanden, hvortil jeg altid skal bidrage mit ringe Raad; og imidlertid kunde man ogsaa, om det saaledes maatte finde Behag, indtil videre, lade Præsternes Tal paa Landet blive som det er, i sær siden det dog ikke lader til, at man i Struensees Tid havde noget synderligt at klage over Geistlighedens alt for store Antal paa Landet. Man kunde maaskee altsaa, ved at henlegge denne Plan til videre, forebygge en Opstand af Almuen, som vel ønsker sig Afslag i Skatternes og Udgivternes Summa, men ikke i Præsternes. Almuens Opstand er forskrekkelig! Natten imellem den 17 og 18 Januarii viiste Kiøbenhavn det. Ach! Hvor ere dog vore Menneskelige Kræfter stakkede og indskrænkede! hvor koster det dog ikke megen Granskning og meget Arbeyde, at være en retskaffen Projectmager! Der vil meget Arbeyde til, at blive en lykkelig Reformator! Vi ville nu see, om jeg har været lykkeligere i den tredie Plan.

Tredie Forslag og Plan.

Om at klippe Geistlighedens Indkomster, og ophæve Præsternes Tiende.

25

Denne Plan, som jeg har havt mig forbeholden,

og, som jeg haaber, skal vist staae Stik imod de skarpeste Undersøgninger, har jeg med Flid giemt til sidst; og troer sikkerlig, enhver vil faae Aarsag til at sige om den: Enden kroner Verket.

Vi har ladet de Geistlige blive baade som de ere, og saa mange, de ere. Got nok: men deres Indkomster ere for store; de maae dog beklippes. Denne Beslutning ville vi ingenlunde forandre. Philopatreas indsaae denne Sag i sin Tid; og hans Patron var meget tilbøvelig til, at faae klippet deres Indkomster. Troe mig, dersom han kun noget længer var bleven siddende i Roe ved Roeret: saa havde han nok styret saaledes for Geistligheden, at de ikke havde faaet for meget at leve af. Han havde da vist nok nedlagt sin Doctor-Hat, for at vise sig en færdig Jøde, og ladet see, at han forstod at klippe de indviede Aagerkarle, ligesaa got som disse Ducaterne.

Jeg var saa mæn saa nidkier i Struensees Tid, at holde med dette Forslag og arbeyde paa denne Plan, at jeg troer neppe Philopatreas var det mere. Til et Beviis derpaa, vil jeg kun fortælle dette: Jeg reyste i den Tid engang til Sæbye, for at sælge nogle faa Tønder Korn; Der fandt jeg en Præst fra Børlum-Herred, en af mine gamle Skole-Camerater, som var

26

kommet der til Byen, for at udsette en Capital paa 500 Rdlr., som han nyelig havde arvet. Da jeg hørte saadant, spurgte jeg ham: om han havde sin Forstand, og om han havde læst det Nye fra Kiøbenhavn, at man der holdt for, det ikke var Præsterne tilladt, at have Penge paa Rente. Han spurgte mig, hvor han da skulde gjøre af sine Penge? Jeg svarede ham, han skulde gjøre ligesom Aristippus, kaste dem i Stranden. Synes man vel, at nogen kunde være mere nidkier, end jeg her var i den Sag?

Endnu maae jeg fortælle et Beviis paa min Nidkierhed i at holde over de Philopatreianske Sætninger. Jeg havde engang en Besøgelse af en af mine Medbrødre fra Hvætboe-Herred. Han fortalte mig iblant andet, at han ofte blev budet til Bords hos Herren paa L * * * og der fik et got Glas Viin. Jeg, som ikke havde smagt Viin, siden jeg for syv Aar siden var i Aalborg, og desuden den gang nyelig havde læst Philopatreas, skammede ham ud derfor, og foreholdt ham, at det var en Præst uanstændigt, at drikke Viin. Han vilde overbevise mig med Bryllupet i Cana og med Pauli Ord til Timotheum. Jeg veed ikke endnu, hvorvidt han kan have ret; men synes, at derimod kunde indvendes, ihenseende til det første: at endskiønt det var Viin ved Bryllupet i Cana, staaer der dog ikke, at Apostlerne drak noget af den; og ihenseende

27

til det sidste: at Timotheus var Biskop. Nok er det, han fik ikke andet hos mig, end Øl.

End videre: Da jeg i et nødvendigt Ærende engang var reyst ud i Horns-Herred, kom jeg til at spise hos en Præst, der iblant andet satte skiønne Østers for mig, hvilke falder meget gode der ved Strandkanten, som man veed. Jeg ivrede mig over denne Yppighed, og sagde, at det ikke var for Landsbye-Præster at spise Østers. Ingen maae heller tænke, at jeg smagede dem. Men, hvad mener man vel, han loe ad mig, og sagde: jeg taledede som en enfoldig Mand. Jeg kan endnu ærgre mig derover, da jeg veed, at jeg derudi har fuldkommen ret; thi, om det end skal kunde bevises, at Apostlerne har kiørt Phaeton og drukket Viin: saa veed jeg dog vist, at der findes ikke mindste Spor til, at de har spiiist Østers. Hvad skal man derfor sige, om saadan en Mand?

Men jeg maae komme til mit Forslag og Plan igien, at klippe Geistlighedens Indkomster og ophæve Præsternes Tiende. Ihenseende til det første, er det best at begynde fra Toppen af. Og vil man have mine Tanker, om den beste og beqvemmeste Maade, at klippe Geistligheden i Kiøbenhavn, saavelsom i de andre Kiøbstæder, da ere de disse:

Det skulde strængelig forbydes alle og enhver, fra den Høyeste til den Ringeste, at give Kirkernes Underbetientere, være sig Capellan,

28

Blokker, Graver, Bælgetræder, eller Vægter, den allermindste Skilling, eller Skillings Værd. Alle disse skulde Sognepræsterne selv lønne, efter et billigt fastsat Reglement, der i mine Tanker kunde være saaledes:

Taarn-Vægteren - 300 Rdlr.

Bælge-Træderen - 200 -

Graveren - 150 -

Klokkeren - 50 -

Capellanen - 50 -

———— Summa 800 Rdlr. Og hvor der ere To Capellaner

850 Rdlr.

———— Men til Holmens Kirke, hvor

der ere Tre - 900 Rdlr.

Man vil vel aldrig falde i Forundring over denne Orden og Inddeling, naar man overvejer, at jeg herudi har fulgt Philopatreas Grundregel: Lønnen bør være proportioneret efter Arbeydet. Denne Grundregel har man just her lagt til Grund. Er det ikke et strængere Arbeyde, at vaage Dag og Nat under aaben Himmel, i Regn, i Storm, og i Uveyr, og det endda høyt oppe under Skyerne, end at træde de stiveste og største Bælge? Er det ikke sterkere Arbeyde, at træde de svære og store Bælge, som maae skee uden Ophør, end at grave en Grav, hvorved man kan puste, saa

29

tidt man vil? Er det ikke stivere at grave, end at ringe en Klokke nogle faa Minuter? Og endelig, er det ikke tungere, at ringe de store Stormklokker, end at døbe et Barn, vie et Par Folk, eller at snakke en halv Times Tid? Her er altsaa god Proportion, og det bør der være. Naar nu saadan en liden Pension blev paalagt de gode Kiøbenhavnske og andre Kiøbstæd-Præster; dog ihenseende til de sidste modereret dog proportioneret efter enhver Kiøbstæds Omstændighed og Storhed; thi Præsterne f. Ex. i Fladstrand, Hiøring og Sæbye her i Wendsyssel kunde umuelig pensere saa meget: saa vilde tvende herlige Fordeele derved tilveyebringes: Publicum sparede, og Kiøbstæd-Præsterne fik anseeligt mindre, end de nu har, som var et ypperligt Middel til at fordrive deres Dorskhed og Vankundighed, og tvertimod at gjøre dem arbeydsomme og lærde.

Nu har vi da beklippet Geistlighedens Indkomster i Kiøbstæderne; nu maae vi ud paa Landet, hvor jeg tænker Præsterne ville blive ligesaa bange for os, som Kiøbmændene for Visitørerne, der nu og da kommer uformodentlig over dem fra Kiøbenhavn: eller som Bønderne for Birkefogden, naar han kommer for at inquire om Brændeviins-Tøy, og de har forsømt at indfinde sig med den sædvanlige Skieppe. Ja, ja, vi kommer med denne Plan heller ikke for det Gode, vi agter at gjøre nogen, uden

30

Publico. Landsbye-Præsterne skal klippes ligesaavel som Kiøbstæd-Præsterne; de har ogsaa for meget at leve af. Men, fra hvilken Ende skal vi begynde? Fra Wendsyssel? Ja vel, og saa avancerer vi lige indtil Øresund, og et Stykke ud i Østersøen. Jeg vil selv være den første. Hvo der har Pacem pacer sig selv først, sagde en af mine Forfædre, Hr. Peder i Raa-Ager, da han vøterede paa sig selv til Bisp. Men jeg meener, at have større Ære af at sige saa, end han; thi det gielder ikke her om at blive Bisp, men kun om at blive forkljppet Præst. Hvor meget skal jeg da troe, at jeg efter denne Plan kan komme til at miste? Alle mine Tre Sogne indbringer mig 400 Sldr. Deraf gaaer meer end de Hundrede til Kongelige Skatter og Enke-Pension; thi jeg maae ikke forglemme, her at anmelde, at jeg har en gammel Enke her paa Kaldet, som er 75 Aar gammel; Jeg har desforuden Kone og otte Børn, og forrenter 420 Rdlr. Men jeg veed meget vel,

at alt dette er noget, som ikke kommer Sagen ved. Jeg siger det langt fra heller ikke, for at opvekke nogen til Medlidenhed mod mig, om Reformations-Verket maatte efter denne Plan blive iverksat i min Livstid; thi det kommer jo ikke an paa mere, end at jeg kan æde mit Brød uden Smør og Suul, og drikke Vand i Stedet for Øl. Hvor mange trives ikke ved denne Kost langt bedre, end andre ved Suppe og Steeg?

31

Og, naar det desuden tiener til at ophielpes mit Fæderneland, og gjøre mig selv lærdere, saa mister jeg med Glæde det halve, om man saa synes. Dog vil jeg vel ikke derved blive synderlig lærd i Digtekunsten, ifald det er sandt, hvad hiin gamle Romerske Poet har sagt: Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt, Qvæ feribuntur aqvæ potioribus.

Men, det kan endelig være ligemeget; thi jeg har aldrig været Poet, og agter ikke heller at blive det. Ney, man maae ikke troe, at jeg er bange; jeg har eengang sagt, at jeg er en Patriot, og det var jo Skam, om jeg ikke skulde vise det i Gierningen, naar det gielder. Jo, mit gamle ærlige Jydske Blod siger: præsta te virum.

Dog slutter jeg allerede, og det uden Tvivl gandske rigtig, at dersom denne min Plan bliver fulgt, saa er man saa ømhierdet, at man ikke først vil sige Dommen af paa mig, som saa trolig søger at befordre Patriotiske Hensigter. Jeg vil derfor heller ikke friste nogen ærlig Mand længer. Det vilde maaskee ogsaa blive for viidtløftigt, saaledes at giennemgaae hver Præst, og det var at befrygte, at vor Commission da vilde vare ligesaa længe som en Polsk Rigsdag. Det er derfor best, at expedere Sagen kort og got. Tienderne maae bort og reent ophæves; thi hvor staaer der skrevet, at præsterne skal oppebære Tiender?

32

hvilket Philopatreias efter sin grundige Indsigt allerede for længe siden har anmerket. Tienderne maae bort, siger jeg nok engang, og slet intet Vederlag derfor; thi ellers blev jo Staten ikke hiulpet. Hvorfor kan Landsbye-Præfter ikke ligesaa vel leve uden Tiender, som Kiøbenhavns Præster? Lad dem leve af deres Offer og Accidencer allene. Disse faaer vi at lade dem beholde; thi at afskaffe disse med, og derimod at tillegge dem en aarlig vis Løn, det kan jo ikke skee, med mindre man havde en god Casse og anseelig Fond at tage af, eller der skulde paalegges en vis aarlig Skat; men hvor faaer vi den fra uden Statens nye Skade? Man seer heraf, at omendskiønt jeg er en ægte Philopatreian, saa afviger jeg dog i et og andet fra den Plan, Philopatreias har lagt til Geistlighedens Reformation. Tager jeg feyl, saa vil jeg gjerne tage imod Overbeviisning; men treffer jeg det rigtigere end han, er det saa langt fra, at jeg derover tilegner mig nogen Ære, som jeg meget mere betænker det gamle Ordsprog: facile est inventis addere. Jeg siger, at Landsbye-Præsterne skal leve af deres Offer og Accidencer allene; og jeg frygter endda for, at de ville faae for meget paa mange Steder. Jeg har hørt sige, at Præsterne i Fyen og Sielland skal faae 24 ß. og ofte en To Mark for at døbe et Barn. Nu kan man slutte neden fra og op ad, og dømme saa, hvor

33

store Accidencer der maae falde; da jeg og andre Præster i Wendsyssel maae døbe et Barn for 8 ß., og manganen et for 4 ß.

Men til at forebygge, at Landsbye-Præsterne ikke skulle blive for feede af deres Offer og Accidencer, veed jeg et ypperligt Forslag. Man maatte see til, at bringe de nye Forvaltere og de gamle Ridefogder paa sin Side. Disse Folk ville gandske vist her gjøre en vigtig Tieneste; og jeg tænker vist, at man for en billig Douceur fik dem til at gaae til Haande herudi; thi paa den ene Side kan de allerede got lide saadanne Forandringer, og paa den anden Side ere de meget tienstagtige Aander. Det var jo ingen Ting, om man gav enhver af dem aarligen en Tut, imod at de forbandt sig til, ved alle Leyligheder at disputere Præsterne deres Eyendomme, Rettigheder og Herligheder, (thi endnu har vi ladet Præsterne beholde deres Gaarde og Jorder; men jeg kan og gjøre en Plan til at tage disse fra dem) og naar de ikke godvillig vilde afstaae et Stykke efter et andet, da, paa deres rige Herskabers Pung, at udmatte dem med Processer. Disse kunde de indbilde, at Præsterne vare Chicaneurer, og mage det saa, at de ikke nogen Tid skulde komme til at tale med dem: saa fik de lettelig en uindskrænket Fuldmagt til at behandle dem efter eget Behag. Ja, maaskee det desuden blev dem mueligt, ved nogle smaa Kunster, endog at bringe en og anden

34

Dommer paa deres Side; thi de ere overmaade vittige, og jo yngre, jo klogere. Fremdeles maatte de forbyde Bønderne, at kiøre Giødskning eller Brændsel for Præsterne (thi Korn-Ægterne forsvandt tilligemed Tienderne,) item, at lade holde Liig-Prædiken over deres afdøde Venner, som og, at ofre dem meer, end 1 ß. Danske; og det alt under de haardeste Trudseler, enten af et got Livfuldt Hug, eller fordoblet Hoverie, eller Ildebrands Nægtelse, og overalt nøyeste Oppasselse. Man maae sikkert troe mig, at dette er et souveraint Middel, til at forebygge Landsbye-Præsternes alt for store Indkomster; og jeg vil ikke troe, at nogen skal kunne udfinde noget bedre, om de end vilde bryde deres Hoved nok saa meget. Jeg forsikkrer oprigtig, at dersom denne Plan lykkelig bliver iverksat, saa skal aldrig nogen mere faae Aarsag til at forarge sig over deres Silke-Klæder, feede Ansigter, eller Actier, hvilke tre Characterer jeg tilstaaer, at være meget uanstændige for en Præst.

Nu kunde jeg gierne slutte alle mine Forslage og Planer til det hele geistlige Reformations-Verk, dersom jeg endnu ikke maatte legge et Par Ord til om Geistlighedens unaturlige Dragt. Philopatreas havde i sin Tid stor Ret i at characterisere dem saaledes; og hvad der var Ret den gang, maae jo nødvendig være Ret endnu. Den bør enten reent afskaffes, eller og gandske forandres. Naar vor Geistligbed

35

skal reformeres, saa bør Præsternes Klæder, saavelsom Kirke-Ceremonierne, ogsaa være reformeerte. Man har dog længe ønsket og arbejdet paa en Synkretismus imellem de Reformeerte og Lutherske; men da de første endnu ikke har vildet beqvemme sig dertil, saa er det jo billigt, at de sidste gjøre det. Kan man ikke tage fat paa en god skarp Reformations-Sax, og gjøre som Hanon gjorde ved Davids Tienere: afskiere Halvdelen af deres Klæder, indtil deres Artse, og lade dem saa fare, klippede baade paa Klæder og paa Pung. Hvad skal denne underlige Dragt til? Den er i mine Tanker endog til Skade for Staten og Folkemængden. En Præst i sin lange Kiøle er jo intet andet, end en Bussemand for Almuen. Qvinder og Børn løber ofte bævende i Skiul for ham, hvor han kommer frem. Hvor let kunde frugtsommelige Koner ikke derover fare ilde og Børn faae et Slag, og altsaa crepere og døe, Folke-Mængden til en stor Skade.

Jeg har hidindtil endnu ikke talt et got Ord enten for mig selv, eller for den hele Præstelige Orden; og hvorfor skulde jeg gjøre det, naar jeg finder, at det strider imod den Kierlighed, jeg er mit Fædemeland skyldig, da jeg engang har erklæret mig for en reen Philopatreian. Men skulde denne min sidste Plan, som i mine Tanker er den beste, nogen Tid blive udvalgt og fulgt: saa maae jeg, i hvor nødig jeg vil,

36

giøre en Bøn for Præsterne, og udbede en liden Tieneste; nemlig, at alle Præsterne maae blive skilte ved deres Koner og Børn. Deri er en stor Fornødenhed. Havde det været saa lykkeligt, at denne Reformation var skeet i Philopatreas og Struensees Tid, saa havde dette kun kostet den første et Ord til den sidste, hans høytformaaende Patron; og det vilde ladt artigt, naar en sildig Efterslægt i en skimlet Krønike kunde have læst disse berømmelige Mænds rare Levnets-Historie og Helte-Bedrifter, og iblant andre heel merkverdige Ting dette fornyede Disticon:

177 ac 2 Danorum Clerus abegit

Uxores iterum, non fine clade gravi.

Inclytus hoc fecit Borealis Philopatreas.

Nempe, Struense duce, hic ipse novator

erat.

Forklaring over Philopatreas.

Den gode Mand, som jeg har hørt, nu gandske mistrøstig skal have nedlagt sin Pen, og ingen flere Forslage eller Reformationer tænker paa, fordi det er løbet saa slet af med hans mægtige Patron, der skulde have befordret baade ham og hans patriotiske Projecter: saa

37

vil formodentlig hans Skrift blive glemt og ikke mere paaseet i Dannemark; hvilket skulde være stor Skade for det almindelige Beste. Jeg kan ikke nægte, at det gik mig jo meget nær til Hierte, da jeg fik den Nyhed at høre fra Kiøbenhavn, og jeg tvivlede i Førstningen derom; thi man lyver ofte og meget imellem Kiøbenhavn og Wendsyssel. Det var dog alt for sandt; og nu skal Philopatreas glemmes! Man har endog paa nogen Tid her i Wendsyssel gjort Nar af ham, og drevet Spot med ham; thi anderledes kan jeg ey ansee den Forklaring over hans Navn, som en ung Baecalaureus, der nylig er kommet hjem hertil fra Academiet, har udstrøet, og som jeg af alting meest har ærgret mig over. Denne unge Monsieur, som fast i alle Ting har sære Meeninger, hvilke han forsvarer med ligesaa stor Paastaaenhed, som en Decanus paa Klosteret sin

Thesis, har saadan besynderlig Meening om den uinteresserede Patriots, den gode Philopatreas Navns Bemerkelse, som jeg til Dato endnu ikke har kundet faae ham til at afstaae fra, hverken med Onde eller med Gode, i hvor megen Umag jeg har gjort mig derfor. Han vil have, at Philopatreas ikke er noget ordentligt og rigtigt Navn; men at hvert Bogstav betyder et heelt Ord, ligesom i en Deel gamle Romerske Inscriptioner, og forklarer det paa denne Maade paa Latinsk:

38

P.H.I.L.O.P.A.T.R.E.I.A.S.

Paginis His Insulis Luculenter Omnibus Protervus Autor Testimonium Reliquit Erroris, Invidiæ, Audaciæ, Stultitiæ.

Og paa Dansk saaledes:

Pralerie, Had, Irringer, Lumpenhed, Ondskab, Partiskhed, Aabenbar Taabelig Reformation Er Indholdet Af Skriftet.

Er det ikke en uforskammet Forklaring paa saa got et Navn, som Philopatreas er! Men hvad skal man gjøre ved saadanne unge Kiettere, som denne Baccalaureus? Han burde straffes.

Anmerkning.

Forfatteren af dette Skrift, min Fader, er død siden han lagde den sidste Haand derpaa. Han overlevede dog den 17de Januarii; men ikke mange flere Dage. Om han døde af nogen Sorg, som tilsloges hans Avnesot, skal jeg ikke kunne sige. Havde han levet, vilde det uden Tvivl have gaaet ham nær til Hierte, om Han havde seet alt hans Arbeyde og Flid at være spildt og unyttig. Han troede i det mindste, at Dannemark havde meget, som endnu

39

trængte til Reformation; og derover udkastede og afskrev han med egen Haand disse og adskillige andre Forslage og Planer, som henhørte til Rigets nyere Reformations-Verk. Da jeg fandt alle saadanne Manuscripter iblant min Sal. Faders efterladte Papirer, holdt jeg det for min sønlige Pligt, at redde dem fra den Undergang, som jeg ikke kunde frelse ham selv fra, for derved offentlig at fremlegge et Vidnesbyrd om min Kierlighed til ham, og tillige at give Publicum en Idee om hans Tænke-og Skrive-Maade. Finder man Behag i samme, og mig fremdeles spares Liv og Helsen, skal hans øvrige Manuscripter snart følge efter. Jeg tænker vist, at man endnu vil røre noget op iblant det Gamle; men maaskee man i Reformations-Verket ingen flere Original-Forandringer vil gjøre. Det vil komme mere an paa Tænkemaaden end Trangen dertil.

40

1

Velmente Erindringer i Anledning af Hr. Cancellie-Raad Martfelts Forslag

Reformations

Commission,

til Anlæg af en Plan for

Oeconomie- Commerce- og Finantz-Væsenet

i

Dannemark

ved

Gustavus Strømboe

Proprietair til Kiorboe-Gaard og Næssøen i Aggerhuus Stift.

Kiøbenhavn, 1772.

Trykt hos Morten Hallager, boende paa Nørregade i No. 245.

2

3

Fortale.

At det Forslag, som Titel-Bladet nævner, og Hr.Martfelt i afvigte Aar 1771 i Trykken har udgivet, er ligesaa nyt, som betydeligt i sin Natur, stort og nyttigt og vigtigt af Indhold og Hensigt, er ufejlbarlig en Sag, som alle fornuftige og patriotisk sindede Danske og Norske Undersaatter bør give Bifald. Ja Misundelse og Egennytte selv vil hemmelig tilstaae det! De oplyste Mangler i Staten og dens Huusholdning, Maaden hvorledes at remedere og afhjælpe samme, den foreslagne Commission og Plan, naar de samme choiseres paa tienligste Maade, er tilforladelig af den Vigtighed og Nytte, at

4

det ikke kan formodes, at en viis Regent, en Konge, som elsker sin egen, sine Undersaatters og Rigernes Velstand, vil tilstæde, at lade samme ved Tiden, ligesom ved en rapide Strøm, glide sin Opmærksomhed forbie.

Hr. Martfelts Tænkemaade er i nogle Stykker saa overensstemmende med hvad jeg har ønsket til den almindelige Velfærd, (dog jeg ikke paa meget nær har tænkt saa meget som han) at jeg med klare Øyne anseer den fornuftige og passelige Plan, med samt en paalidelig Execution deraf, som et fornødent og stort Værk, hvis Fremgang enhver bør inderlig ønske, og til hvis Fuldførelse ingen redelig Undersaat, som har Kundskab og Indsigt enten i det Heele, eller Stykkeviis, bør nægte at frembringe tienlige Materialer. I den For-

5

modning, at det ikke er samme Autor, eller nogen anden, mere eller mindre interesseret, til Mishag, samt i det Haab, at jeg derved kunde encouragere nogen af mine fornuftige og redelige Landsmænd til at yttre sine grundige Tanker i en saa vigtig Sag, paa det saa nyttige Hensigter ikke skulde afløbe forgieves for Norge, om det faldt ind, at Interesserne i noget Tilfælde blev anseet stridige, har jeg paa min Nations Vegne, efterdi Norge er inddraget under Autors Opmærksomhed, til en Begyndelse skrevet disse velmeente Erindringer, med hvilke jeg dog ikke har foresat mig at gaae videre, end til nogle af de ved ham fremsatte Hovedstykker, hvis Virkninger vil have Indflydelse, enten paa begge Rigerne tilfælles, eller paa Norge i Særdeleshed. De øvrige har jeg forbiegaaet som de, der enten ere saa oplyste i Questioner-

6

ne og de statuerede Følger, at udi Oplysning ikke behøves Tillæg, eller som de, der ikke i noget Stykke angaaer Norge, og følgelig passer sig bedre paa andres end, paa min ringe Indsigt. Jeg har kaldet disse Erindringer velmeente; thi det er hvad jeg med Overbeviisning kan forsikre. Lad derfor, gunstige Læser! denne Egenskab undskylde dem, om de imod min Villie skulde være beheftede med Feyl eller Mangel.

Jeg skal og vil ikke indlade mig med at raisonnere over Regierings-Formen, hvis Egenskaber Hr. Martfelt i sin Forerindring saa vel har beskrevet; thi maaskee at den Sag oversteeg mit Begreb. Jeg beklager allene i et redeligt Hierte, at under en Regiering af saa mange Ypperligheder og Fortrin skal befindes saa mange bekymrede Borgere, saa mange udarmede

7

Bønder, saa mange Fattige, saa mange Betlere, at derpaa fast ikke er noget Tal. Kort sagt, saa mange ledige Hænder, saa megen Hunger, Jammer og almindelig Fattigdom, hvortil hvert patriotiskt Øye her i Landet er et dagligt Vidne, at det vanskelig kan beskrives. Jeg siger, dette beklager jeg, og sandelig af mit Hierte. Med Hr. Martfelt anseer jeg den absolute Regierings-Form for den fuldkomneste, og i den Anledning ligner den ved et frugtbart Træ af den ypperligste Sort, placeret paa det beleyligste Sted, i tilbørlig Clima, som promitterer en riig Frugt, der er nær ved at være der. Men mærker Herren, at han dog ikke finder Frugten ved Høsten, da bør han gjøre denne rimelige Slutning: At Gartneren, eller andre Tyve, har berøvet Haugen. Pag 51 siger Hr Martfelt: Denne Slutning er

8

værd at erindre! — Faaer vi

et aabent Øye paa vores Tilstand, paa vores Stats Mangler og Feyl, saa vil vi nok deraf lære at indsee, at en alvorlig Hielp og Rættelse uden Tiidsspilde er fornøden. Men den vil

skee, eller ikke skee i Forhold til den Oplysning og Foranstaltning Regenten vil antage. Det bliver imidlertid ikke vanskeligt, af den nærværende Rigernes Tilstand at lære Stats-Værkets Feyl. Men at kiende et Legems

Svagthed bliver ofte anseet for den halve Kuur.

9

Hr. Martfelt foreslaaer en Commission, som skulde forfærdige en Plan, hvorefter, naar den fandt Kongens Behag, Hans Majestæt kunde anlegge og udføre Oeconomie-Commerce-og Finantz-Væsenet i Dannemark, det vil sige: i begge Rigerne og Fyrstendømmerne. Dette Arbeide i sit heele Begreb er tilforladelig større, nyttigere og vigtigere, end den nye Lov, og dette kan dog i føye Tiid blive forfærdiget og sluttet, naar Regenten har den Lykke at træffe paa habile Kiendere, og retsindige duelige Mænd til denne vigtige Gierning. Fuldførelsen vilde nok beqvemmeligst og allene kunde skee under en separat Commission, som i den Tid var befriet fra andre Occupationer. Formodentlig vilde Hans Majestæt med Fornøyelse tiltage Commissionen Beqvemmeligheder paa Friderichsberg Slot, som der belejligste

10

Sted. Men endskiønt alle de 43 Poster, hvilke Hr. Martfeldt som Spørgsmaale har opgivet, indtil den allermindste kunde behøve Reformation, og saadant virkelig kunde medføre sin Nytte, saa dog, endskiøndt dertil er afdeelt Tider, holder jeg det dog for rimeligere, nyttigere og mueligere at foretage, og at see iværksat først allene nogle faa af de betydeligste Hoved-Poster i vores oeconomiske og handlende Indenog Uden-Rigske Forfatning deres Mangel, og Forbedring; thi udi en Stat, hvor man paastaaer, at der er gjort saa lidet, og forsømt saa meget, eller hvor Commercen har saa ringe Figur, vil det befrygtelig blive, at tage Vand over Hoveder, om man vil paatage sig at reformere alle Ting paa engang. Jeg siger det holdes i Almindelighed saa for, men Mueligheden af en Plan til det Heele imod siger jeg ingenlunde. At en Plan med temmelig Fuldkommenhed kan gøres, hvorefter Rigernes baade Oeconomie-og Finantz-Væsen kan anlægges og føres, det lader sig begribe, thi den hele Indtægt og Udgift kan, og bør fornuftigviis i forhaanden med temmelig Vished calenleres, og efter saadan Basis kan en og anden Ting viiselig regleres, indskrænkes, eller forandres. Man begriber tillige, at Commerce efter saadan Plan

11

kan forandres, aabnes, eller anlægges, uagtet Handel vil ikke gerne være bunden, og den strikte efter ingen Plan kan føres, da de Forandringer, som Priserne af Vahrer og Fragter, deres Declination og Forhøyelse, samt Krig og Fred foraarsager, vil disputere derimod. Om Handel i Almindelighed er det ellers min Mening: at en klog Stat omhyggelig formeerer, forbedrer og forædler sine naturlige Producter, baade til den inden-og udenrigste Handels Udbredelse, thi derpaa beroer vist nok en Deel af Statens Styrke. Den setter derved alle Hænder saa vidt mueligt, i en nyttig Rørelse, den holder alle fremmede og ufor nødne Manufacturer og Kostbarheder fra sig, men aabner og baner Vei tillige ved Encouragements; eller i det mindste ved lætte Paabuder for sine Handlende og Seilende Undersaatter, til al den Omsalz-Handel, og de Fragter eller Fordeele i og uden for Landet, som Beleilighed, Formue og Muelighed vil tillade. Dette altsammen synes mig at maa uomgiengelig føyes og hænge tilsammen i hver Stat, hvor Handel og Velstand skal florere. Naar Hr. Martfelt tillader at føye saa meget af den Hollandske Plan til den Danske, som han foreslaaer, da bliver i det mindste ieg fuldkom-

12

men enig med ham derom, og da beviser den i sig selv at være en nyttig, og den beste Plan.

Tillad mig her for et Øyeblik at metamorphosere de Kiøbenhavnske og Helsingørske Kiøbmænd, det er: Banqviers, Grosserere og Kiøbmænd til Hollændere — Jeg ponerer de boede alle i

Amsterdam og Sardam, men at et liige Antal af de rette Kiøbmænd derfra havde i stæden Boepæl i Kiøbenhavn og Helsingør—Hvad skulde da skee?—Jeg vædder og er temmelig vis paa at vinde, at inden to Aars Forløb, da kunde Holland vanskelig faae kiøbt nogen Ladning Øster-Søes Hvede, Rug eller andre Kornvahre, Seigldug, Hør, Hamp eller Vox, uden fra Kiøbenhavn eller Helsingør, og ieg troer, at alle som har nogen grundig Indsigt i Handel, vil biefalde min Meening; saadan Speculations-Force og Alvorlighed har Hollænderne i Handel.

De Spørsmåale, som Hr. Martfelt fremsætter til den supponerede Commissions Besvarelse ere:

1.) Om en bestandig Kornpriis for ind-og udgaaende Korn-Vahre i Danmark kan fastsettes med Nytte, eller er det uforlødent?

13

Dertil svares:

Ved indgaaende Korn-Vahre, troer man, at Autor allene forstaaer fremmede Korn-Vahre, disse kunde vel ikke under andre Vilkaar, end et Oplag for igien at udskebnes, bringes ind, med mindre Mangel udkrævede, at nogen Deel deraf blev consumeret i Danmark. Et saadant Oplag burde i det minste for visse beleilige Steder altid være tilladt, thi af alle de Baand og Forsømmelser paa, og udi Handel, hvorm ieg har læst, eller hørt synes mig intet overgaaer denne, at fordi Danmark selv producerer en Mængde Korn, og fordi der sidder Herremænd eller Proprietairs i Regierings-Collegierne, kan de Handlende ikke faae Frihed til at lægge fremmed Korn op i Landet, for at handle dermed og at blive rige derved. Dersom Hollændere havde giordt denne Paastand, da blev den rimeligere! Om der end ved Underslæb kom aarlig 10 eller 20 Tusin. Tønder utilladelig Korn til Forbrug ind i Landet, kunde der da ikke sælges saa meget meere af Landets eget, og hvad blev Virkningen af den heele Sag vel andet end dette: Landet blev riigt, og nogle tusinde Tønder Korn, om det end ikke kunde forekommnes, blev forbyttet. Naar man ellers

14

paa et Landkort seer Dannemarks Beliggenhed, saa erkiender man strax samme som et beqvemt Pakhus for Øster-Nord-og Væster-Søen, men de adskillige Strømme og Steder der Udi, som Afdeelingen og Indretninger, skikkede til at imodtage og afgive med Fordeel mange slags Vahre. I mine Tanker beklageligt at det hidindtil er forsømt! Vi søge Indierne og langt fraliggende Lande efter Rigdomme, men have dem nærmere og see dem ikke.

Om Kornprisernes Fastsættelse er der i mange Aar hos adskillige Nationer skrevet vidtløftige og fornuftige Afhandlinger; men pro & contra, og Korn-Staterne selv ere endnu uvisse om, hvorledes til en almindelig Nytte kan antages noget paalideligt og bestandigt Systema, hvorefter at determinere en staaende og fast Priis for Kornets Ind-og Udførsel. Ja Engeland, som forlængst og alvorlig har arbeidet derpaa, er endnu stedse underkastet Forandringer af Forbud paa Uførsel, og Tilladelse af Indførsel efter de indfaldende Fornødenheder og Omstændigheder. Er det en Deel af den timelige Lyksalighed at være Indbygger

i et med Korn og andre Levnets Midler overflødig velsignet Land, da bør den være almin-

15

delig og strække sig til alle, men ikke overgives til Disposition af nogle faa. Skal Søefarten, Manufacturer og Fabriquer tiltage og blomstre til Statens Fordeel, da vil Korn og andre Føde-Vahrers Læthed contribuere det allermeste dertil; men naar Korn-Handel skal ansees lige med anden Handel, da bør den være frie og ubebyrdet, for saavidt som Mangel og Nødvendighed vil tillade, og hvordan det end gaaer, maa Agerbruget ikke forfalde! Her er altsaa stridige Meeninger om Kornprisernes Bestemmelse for Ind-og Udførsel, og i denne Sag er det vanskeligt at decidere. Jeg holder for, at en viis Regiering, og en aarvaagen retsindig Oeconomie-Forvaltning ved betimelig Forbud af Udførsel, eller Tilladelse af Indførsel, ligesom Omstændighederne i Tiden udkrævede, best kunde reglere denne Tvist til Fordeel for den fælles Skat, dog synes det tillige billigt, at, naar Kornpriserne i Danmark udi Begyndelsen af gode Aar oversteg Hvede 3 og en halv Rdlr., Ruug 2 Rdlr., Byg og Malt 1 og en halv Rdlr., Havre 80 β. pr. Tønde, de andre Sorter i Proportion, da kunde et Forbud paa Korn-Udførsel til Fremmede have Sted: men naar Prisen inde i Landet steg til en halv Rdlr. pr. Tønde derover, da Indførsel af fremmed Korn tillades.

16

Derimod bør Norge, saavel Syndenfields som Nordenfields, efter den allerstørste Billighed, til alle Tider være tilladt fremmed Kornets Indførsel imod et facil Paabud; thi en saa interesseret Forestilling, som den der i Aaret 1734 er mellemløben, bør ikke i en ældgammel Frihed komme Nationen til Præjudice, helst da ikke allene

mange Aars Trang til Korn, men i sær dette Aars Mangel og Elendighed over det hele Rige vidner om saadan Korn-Indførsels Fornødenhed.

2. og 3. En vis Tid for Korn-Brændeviins Distilleringen, samt om Brændeviinsbrændingen paa Landet bør ophæves eller ikke, hvorledes bør enten det ene, eller det andet skee paa beste Maade for Staten?

Aldrig vil jeg troe, at Politici holder Korn-Brændeviins-Brændingen i sin Frihed til Nytte for Staten, hvor man ikke har Adgang til at forføre, og forgive sine Naboer med Producterne, ligesom Holland i Smughandel med Geneve, har aabnet sig en saa betydelig Afsætning til Engelland, Skottland, og Irland; naar da Korn-Brændeviin formedelst Over-

17

daadighed og Liderlighed, i Landet consumeres, falder jo denne Ulykke paa Rigerne selv. Proprietairs og Brændeviinsmænd, hvis Interesse det altid er, at see saameget Korn, som mueligt, forødet, maa da allene være de, som paastaae, at denne Operation er nyttig; men Staten betaler disse Privates Fordele heel dyrt formedelst Korn-Forødselen og Misbruget. En indskrænket Brændings Tilladelse i Kiøbstæderne, under visse Paabuder til Statens Indtægt, maatte det da være, som skulde medføre nogen Nytte, for saavidt som Korn-Brændeviin, i Steden for fremmed Brændeviin, kan requireres til den kongelige Flode, til Søefarten paa Indierne, Grønland, og Island rc., eller for saavidt, som det i Rigerne, i Stæden for fremmed, kan ansees fornødent; men skal Misbrug og Menneskers Fordærvelse forebygges, vil Brændeviin baade gøres scarce og kostbar ved et betydeligt Paalæg, naar det i Landet forbruges. Paa ingen Tid begaaer Danmark større Daarlighed, end selv ak drikke sit Korn i Brændeviin, naar Kornpriserne rundt om ere saa dyre som nu; thi det er ikke Fordele af Landet selv, men af Fremmede, som skal forøge vores Velstand. Om da Proprietairerne ansaae det som noget, der var haardt og ubilligt, om Regieringen efter oven-

18

meldte 1ste Post fastsatte Priserne for Kornets Ind- og Udførsel, kunde de dog vel ikke have noget derimod, at Regieringen siger: Kornet skal ikke skammelig og uforsvarlig forødes til den gemene Mands Fordærvelse — Og dette vilde i Henseende til det Almindelige medføre maaskee en ligesaa nyttig Virkning.

4. En almindelig Brød-Taxt.

Den bør og kan allene grunde sig paa Kornpriserne; naar Kornvahrernes Priser ere facile, da er en læt og billig Brød-Taxt en Følge deraf, den sidste kan formodentlig ikke paa bedre Maade regleres, end ved hvert Steds Øvrighed, efter at nogle Borgere ved Siden af Bagere ere hørte.

5. Vahrers Pris paa Markeder.

Denne Post bør rimelig inden Commissionen ventileres. (Den 6, 7, 8, og 9de Post, angaaer Danmark allene.)

10. Kiøbstædernes ordentlige Monopolier og Territorial-Rettigheder.

Under dette Navn, og den tilbørlige Indhold, ansees de af Nytte og Fornødenhed i

19

Hensigt til den indenrigske Handel; thi Handel og Næring bør paa ingen Maade være et Slags Gribs-Gods for alle; thi da kommer den Vist i Uorden, og gemenlig drager dovne Folk fra Landet til Stæderne, til Folkets Ruin; men al den Handel, som kan føres imellem Steder udenrigsk, bør være frie for alle, som vil betiene sig deraf, med mindre nogen nye og nyttig Branche udkrævede for en Tid noget særdeles Privilegium.

11. Om Lauge.

De har havt sin store Nytte iblant andre Nationer og bragt Kunster Med Haandværker til Fuldkommenhed, følgelig ansees de fornødne. Byrderne og Omkostningerne bør lættes, og Artiklerne for de fleste bedre regleres.

12. Opsigt med de fabriquerede Varers Materie og Form.

Denne i tilbørlig Orden vil uden Tvivl blive fornøden og nyttig. Bliver Brød-Taxten let, og andre Levnets Midler i Forhold, hvad skulde da Nægte Danmark at drage mange Fabriquer, og me-

20

gen Handel til sig, eller hvad bør hindre de danske Hoveder og Hænder at blive liig de Hollandske, Engelske, Tydske og Franske. (13. 14. og 15de Post overlades til Commissionens Opmærksomhed.)

16. Det Ostindiske Compagnie.

Dette Compagnie kan ikke med Billighed klage over, at det jo har havt sine betydelige Fordele af Staten. Vel er det saa, at Interessenterne, hver for sig, afgiver nogen Contribution til Staten; (dog, dersom der endnu er nogen uden for Rigerne, ere de jo befriede,) men saa længe samme ikke er Formue-Skat, er den vel ikke anderledes, end hvad den alligevel maatte blive, om de ikke vare Interessanter. De fleste have vel og andre Indkomster af Staten, følgelig have de Private den gandske Fordeel af dette Compagnies betydelige Handel: men Staten intet for den givne Frihed, uden den ubetydelige Told af 2 pro Cento, som Kjøberne, eller tildeels Staten selv betaler. Der var da vel ingen Uretfærdighed eller Haardhed derudi, at dette Compagnie, uagtet Kongen selv, samt nogen af det Kongelige Huus, maatte have Actier, for at lette de almindelige Byrder, un-

21

en nye Octroy eller Handels Frihed, afgav til Kronen den halve aarlig gjørende Fordeel, eller for at forebygge Vidtløftigheder med Regninger, et Par Tønder Guld, hvorved maaskee nogle hollandske og hamborgske Penge kom ind i Landet. Men om Compagniet dertil var uvillig, som man noget nær kan formode, skulle da ikke Staten kunde trænge til, kanskee til større Fordeel, at overlade denne Handels Frihed til et nyt Compagnie. Har de nærværende Interessenter ikke havt Fordeel nok af Staten? Stakkels Norge! som ligger langt fra, men dog ligger dine Patrioter paa Hiertet, skulde ingen af dine Indbyggere, paa hvad Vilkaar end Monopolii Fornyelsen skeer, kunde blive Interessenter, og i det mindste have Fortrin for Fremmede? Den Sag meriterede nogen Eftertanke, og tilsidst en Forsigtigheds Clausul. Jeg har ellers i lang Tid anseet Christiansand beqvem for et ostindisk Compagnie, og fuldkommen saa beleylig som Kjøbenhavn, eller Gottenborg, i henseende til Omsats-Handelen. Skulle de chinesiske eller ostindiske Vahre ikke derfra ligesaa beleylig som fra Gottenborg kunde føres til Holland, eller ligesaa commode til Hamborg, Bremen, Lübeck, Danzig, rc. som fra Amsterdam? Hvad vilde en Ladning eller to sige i

22

den Europæiske Kreds, hvor Consumtionen aarlig udbreder sig, eller ti mere, naar der blev saa mange færre hos de andre europæiske Nationer. Da vil det fornemmelig komme an paa at drage Handelen til sig, som vi ikke har Øye paa, fordi vi ere uskikkede til Handel, og fordi det ene er gierne det andet imod. De Kongelige Finantzer vilde tillige befinde sig vel derved, at kunde om en halv, eller heel Snees Aar, inddrage en Tønde Guld eller to af et Compagnie i Christiansand. Det er mueligt endskiønt det er forsømt. Efter saadanne Indkomster, som kan oplive Handel og tilveyebringe Staten Velstand tillige bør vi med Omhue søge. Men Christiansand er i Norge! (17 og 18de Post har Autor oplyst og fuldkommen udladt sig om.

19 Privates Privilegier.

De udkræve at revideres; ved en Reformation taaler nogle at forandres, samt mange aldeles at ophæves.

20 og 21. Handelen paa Iisland, og om Iisland bør beseyles som en Colonie, eller som en med Rigerne sammenhængende Hoved-Stat?

Neppe kan der blive to Meninger om Nytten af det sidste.

23

22. Trænger Dannemark til Forbedring af dens Coffardie-Love rc. og kan vi for vores Søehandels Loves Skyld gierne holde Priis i Fragter med Fremmede?

Her tilstaar jeg vel at de danske og norske Søelove, naar man holder dem imod de engelske og hollandske, som de fuldkomneste i Europa, udkræve en og anden Forbedring, følgelig nægter jeg aldrig Nytten af disse Loves større Fuldkommenhed i Henseende til Tvistigheder, som kunde forefalde imellem Mand og Mand indbyrdes i Rigerne, eller Colonierne; thi længer rækker jo ikke disse Love. Men Hr. Martfelt tilgiver mig, naar jeg paastaar, at Han i Indholdet af denne Question om Fragterne, ikke har fuldkommen yttret det udstrakte Begreb, som lyser i Indholdet af de øvrige betydelige Spørgsmaale; tdi sæt, at Søelovene vare fuldkomne, hvor ubetydeligen kan de end og da contribuere til lette Fragter! Skal da Søelovene fastsætte Hyre, eller Priis paa Victualier, hvoraf vores Søefarts Lethed saa meget dependerer? Det har ingen Lov til denne Tid kundet gjøre. Det er sandt, Søe-Passernes Bekostning, Laste-Slave-og Ran-

24

zon-Penge kan saadan Lov, eller Forordning determinere, og skal vi komme til at segle lige med andre Nationer, da bør vi fornuftig moderere disse Byrder derefter, som hidindtil ikke har været vores Sag formedelst sine Aarsager. Men hvad siger man om gode og nyttige Commerce-Tractater med Søe-Magterne,

og hvad mere der gjør vores Flag sikkert? Disse Vigtigheder, paa hvilke vores Søefarts Undergang eller Oprensning grunder sig, de gaar den skarpsindige Hr. Martfelt forbi.

23. og 24. angaaende Told-og Consumtions-Rullen.

De i den første indsnegne Baand paa og Fornærmelser mod en udbredende Handel til kiendegivcr, at Forfatterne ikke har havt Lys nok om Handelens Tilstand inden i Rigerne, mindre om den, som er uden for, i hvilke begge Nationerne ved Frihed og ubunden kunde, meget mere end skeet er, gjøre sig deelagtige. Mænd, som har en moeden Indsigt derudi, bør vist nok kaldes til Assistance i henseende til en forandret Toldrulle, om den skal indføre tilbørlig Nytte for Staten. Consumtions-Rullen kan formodentlig med Nytte for det Almindeli-

25

ge noget forandres og forbedres; men jeg har altiid været af den Mening, at Fattigdom, Flid og Vindskibelighed paa alle muelige Maader bør lættes. Skulde ellers ikke de, som gjøre Bekostninger paa at bygge, ligesaa billig kunde svare Consumption af de forbrugende Materialier, som den Fattige af hvad han æder og drikker? Var det Jern, Træ og Kalk, Norge behøvede fra Dannemark, og Korn Dannemark behøvede fra Norge, da torde det have hendt, at det første havde været belagt med Consumption og det sidste ikke. Der burde ellers iagttages en billig Proportion udi Consumption i de Staters Provincer, hvor Korn og Fedevare avles, eller ikke avles, i Betragtning af den Fragt, Kiøbmands Profit og Omkostninger, som en Tilførsel medfører, saafremt en Ligevægt for Næring skal finde Sted. (25 Og 26de Post. Den første af disse er under 23 besvaret, den sidste berømmer sig selv)

27. Om Renter.

At de i en Stat, hvor Handel og Manufacturer skal blomstre, bør være facile, har jeg endnu aldrig hørt, at nogen Forstandig har villet disputere, men for saavidt som vi ere

26

halvdøde i Handel og Commerce føle vi ikke tilbørlig de skadelige Virkninger deraf, eller laane Øret til nogen Slags Klage derover. Dette anseer man for noget, som er meget rimeligt, at Renterne bør egaliseres med de facileste under andre handlende Nationer, og burde i almindelighed ikke overstige 4 pro Cento; men Banquen burde gjøre Udlaan og Discont imod 3 pro Cento, og kunde gierne paa Sølv eller Guld imod 1 og en fierdendeel pro Cento; da, om der var Penge til Cirkulationens Fornødenhed, torde Agerbruget og Handelen i Rigerne komme paa Fode.

28. Den Kiøbenhavnste Banque-Octroy, eller Banque.

Denne store og nyttige Indretning hos en handlende Nation har langt fra ikke tilveyebragt Staten den Nytte, som Øyemærket og Privilegierne har sigtet til, i henseende til Handelens Udbredelse og Soulagement. Vil man med Oprigtighed og Skiønsomhed see hen til Banqvens Hovedvirkninger, da skal det befindes, at den fornemmelig har tient til at vedligeholde og at udvide de Kiøbenhavnske Monopolie-Handler, de øvrige Statens Deelee til Fornærmelse, som have været excluderede fra Nyt-

27

ten af begge Operationer, og i henseende til Banquen selv, da har den for den største Deel havt sine Fordele af Kronen og Undersaatterne i den Natur og Form, som kunde disputeres for at være billige; naar da Banquen i sin indskrænkede Forfatning ikke har tient til at hielpe og at befordre den almindelige Handel, som skulde være Hovedsagen, da ere de Grunde, hvorpaa den er tilveyebragt, urigtige, og Banquen i sin nærværende Forfatning nærmere at ansee som et Assistance-Huus for en vis Zirkel, overladt til nogle af Statens Lemmer, end en Banque, hvorfra al Handel burde hente Styrke. Her maa jeg for et Minut vige fra Materien, og handle lidet om de Kiøbenhavnske Monopolier, førend jeg udlader mig videre med min endelige Mening om Banquen: Formedelst den Connexion, som de Tid efter anden monopoliserede Compagnier har havt Leilighed at staae udi med det høye Ministerium, Lemmerne af Collegier, eller de Kongelige Favoriter, hvilke ere gemenligen blevne proponerede eller antagne som Directeurer og Med-Interessentere i Indretningerne, har Kiøbenhavn havt Adgang til at erhverve sig alle de Monopolia og udelukende Privilegier i den betydeligste Handel og Anlæg, som Staaten har havt Formue at give, men

28

der blev spurgt, hvo der fører denne anseelige Handel, skulle de Handlende formodentlig neppe kunde tilegne sig den halve Part deraf. Derimod har alle Stæder og Handlende uden for Kiøbenhavn, det heele tilsammenlagt, besværlig vundet Brød i den Tiid, Kiøbenhavn har draget alle muelige Fordeele til sig ved Handelen paa Indierne, China, Guinea, Middelhavet og Iisland, ved det almindelige Handels Compagnie og ved Banqven. Har de end ikke været alle af liige Fordeel, saa ere de dog occuperede fra de andre Undersaatter, foruden hvilke forlods givne Friheder, den øvrige Handel, som Rigerne kand føre, staar Kiøbenhavn altiid aaben liige med alle andre Stæder. Under alle disse formonds Fordeele har dog de øvrige af Riigernes Kiøbstæder baaret liige Stats-Byrder med Kiøbenhavn. Rimelig maatte man troe, at alle disse

Monopolia har tilsammen draget og efterladt betydelige Riigdomme i Kiøbenhavn og Dannemark, i det mindste hvad de øvrige Statens Deele har savnet, men dette bliver end og disputeret, som er meest at beklage! Ikkun hos faa af de Interessentere i disse Indretninger, der kunde ansees for virkelige Kiøbmænd, har nogen betydelig Riigdom haft Indflydelse, og, naar det er skeet, da har Sønner eller Døttre draget Penge-

29

ne udaf den nyttige Handels Zirkel, hvorudi de vare fortiente og fremdeles kunde blevet Staten til Fordeel, og ind i Embeds-eller meer Ære-Standen, hvor de til Skade for Staten gemenlig ere blevne forødede. Man veed meget vel, at Regjeringen ikke lettelig kan hemme disse Hændelser, det er derfor ikke i den Hensigt de anføres, men man vil fornemmelig godtgjøre, at disse Fordeele, endog for det meste, gaaer op i Røg for Landet, som formodentlig meget vilde forebygges, naar de bleve uddeelte til flere Hænder og Handlende i Rigerne, hvilken Sag er saa betydelig, at den er værdig en viis Regents Opmærksomhed. Naar det ellers er et Stats-Principium at vedligeholde en Ligevægt i Statens Legeme, som den tilforladeligste Nytte for Regjeringen selv saavel som for Rigerne, og den Kiøbenhavnske Banque i sin Forfatning har ageret i 20 Aar; kunde det da ikke medføre Billighed, at denne cesserede, efterdi det statueres af Interessenterne, at ikkun en Banque for begge Rigerne er fornøden, og at i det Sted en Banque paa lige Tid blev Norge og norske Interessenters bevilget for saavidt som de kunde supplere den; jeg indseer sandelig ikke nogen Uret derudi, at det skede. Men om det ikke skeer, uagtet saa stor Billighed, kunde da

30

ikke Statens Giæld og Tilstand udkræve, at Kongen selv ved en paalidelig Direction antog sig Banco-Væsenet, og at den blev en Kongelig Stats-Banque i Navn og Virkning, nu dens Fond i Henseende til Interessenternes Indskud er mindre betydelig, men Revenürne de samme? Ventelig kunde herved nogle af de besværlige

Byrder, hvilke endog de fattige Undersaatter nu drage, desto før lettes, og dette var allene at tage dem fra Private, og at give dem til Staten, som de egentlig tilhøre.

Alle de, som ikke ere i Embeder, Handel, eller nogen fordeelagtig Rørelse, og dog betale Extra-Skat, afgiver jo samme af den Formue, eller Fordeel de have havt for de forløbne Tider; naar Formue-Skat paabydes, da reguleres den ikke efter den Gevinst enhver give i samme Aar, men efter den Formue, som er tilveiebragt i den foregaaende Tid! Hvad om det Ostindiske Compagnie og Banqven for sine Friheder, og paa Grund deraf, (naar man vil at Statens Giæld, og den almindelige Klage i Rigerne skal ophøre) blev paalagt, at afgive visse pro Cento i stipulerede Terminer af de Fordeele og Udbytter, samme for nogen Tiid har gjort efter Omstændighederne? Kunde det ansees alde-

31

les urimeligt! Det blev i det mindste ulige nyttigere for Staten, end fremdeles ved Extra-Skatten at svække de almindelige Kræfter og Rørelser, som udgjør det betydeligste af Statens Velstand og Styrke.

Dersom ellers ikke vores allernaadigste Monarch vil lade sig overtale til at have et aarvaagent forsigtigt og politiskt Øye med de Kiøbenhavnske Monopolie-Negotianter, hvilke uden Tvivl gierne ville see det bragt derhen, at alle Rigernes Provincer, Siælland, eller Kiøbenhavn undtagen, bleve til Colonier, samt fremdeles en lige saadan Tilsyn med Adelens, Noblessens og Ære-Standens Extravagancer, og kort sagt, med alle de Depencer, hvilke overstige Statens Kræfter, da vil de fleeste, om ikke alle af Rigernes Provincer og Stæder snart forarmes og blive Staten bedrøvelige. Handelen og Søe-Farten vil tilligemed den almindelige Velfærd inden kort Tiid lide Skibbrud, og en Fortømring eller Forhudning vil blive seen, besværlig og kostbar; men Agerbruget og Bergværkerne t Norge, vil i Besynderlighed lide formedelst Bondestandens store Fattigdom og Afmagt. Dog ved alle disse Uleyligheder vil ingen tabe Meere end Regjeringen i en summarisk Forstand; thi Under

32

saatterne (saa at sige) gaae og komme, og deres personelle Elendighed hører engang op, Regjeringen derimod bliver bestandig. Det er dog vist nok saaledes, at Handelen i Kiøbenhavn og Danmark bar en næsten naturlig og incurable Svaghed, thi ubetydelig, svag og mat er den, ja der er maaskee meere af samme Beskaffenhed, som jeg overlader de Stats-Kloge at dømme om. Det synes som de fleste Danske har ikke de fornødne Gaver til at omgaaes og at handle med de Fremmede, i det mindste har de Fremmede ingen synderlig Lyst til at handle med dem, jeg skulle undsee mig for at sige Aarsagen, om den var mig fuldkommen bekiendt, altsaa har Landets naturlige Fordeele, og alle Monopolia samt Privilegier endnu ikke kundet tilveiebringe Rigdom og Velstand, det seer og erfarer man jo tydelig af Landets Tilstand! og til hvad Ende skal de sidste da kontinuere? Dette synes mig at kunde oplyse Commerce-Deputationen om den fornødne Billighed: at foreslaae, hielpe og soutenere Handelens Opkomst i Rigernes øvrige Provincer, hvor den var naturlig, samt hvor den utvungen kunde aabnes, eller drages hen, thi saadant kan ansees i denne Tiid baade for virkelig fornødent og nyttigt for Staten. (29 til 36te Spørsmaal inclusive, vil Commissionen fornuftig oplyse og reglere)!

33

37. Hoved-Maximer i Henseende til Coffardie-Seiladsen?

Nogenledes oplyst i 22de.

38. Hvilke ere de Hoved-Tilfælde, hvori Norge i sær bør ophielpes?

Dette redelige, eftertrykkelige, samt vigtige Spørsmaal er forfattet af en Dansk Mand. Jeg studser derved, naar jeg eftertænker dette, og jeg feiler Ord for at tilkiendegive Ham Landets Obligation derfor; jeg vil troe, at han mener det oprigtigt, og jeg vil overtale mine fornuftige Landsmænd, til det samme. Fiskerierne, Skovvæsenet, Biergværkerne, rc. vil ikke blive forsømt af de Norskes utrættelige Hænder og stærke Sener, naar ikkun Dannemark og Byrderne vil efterlade saa megen Velfærd i Landet, at disse Næringer kan drives. Det er tilforladelig den solideste Maade at understøtte dem paa, thi Staten er endnu for svag til at encouragere disse Ting ved Hielp af Avancer eller Belønninger.

39. Kan Dannemark glemme Norges Fordele uden at glemme sig selv?

Skriften bruger paa et Stæd denne Talemaade: Kan en Moder forglemme sit diende Barn, at hun ey forbarmer sig over sin Lives

34

Frugt, rc. som tilkendegiver, at en saa naturlig Ihukommelse og Kierlighed kan blive tilsidesat hos Mennesker. Ja visselig kan Dannemark forglemme Norge og har alt for ofte gjort det. Derpaa ere mange Beviser, men det nægtes ikke, at Dannemark jo af Stats-Feyl, som ikke er indseet, deri har forglemt sig selv. Hvem kunde man ellers rimelig slutte sig til at Norges Velstand naturlig skulde være angelegen, uden Kongen allene. Der har i det mindste ikke i dette Seculum eller, saavidt jeg af Historien erindrer, nogen Tid været nogen Norsk i Geheim-Conseil, eller i Ministerium, heller ikke har nogen, som har havt Anseelse, eller Forestillingerne, beklædet noget Collegium, hvori Landets Fordeel er afhandlet, indtil de allernyeste og maaskee ubeständigste Tider. Skulde man da troe, at danske og tydske Adelsmænd formedelst Fødselen arver en Slags Kierlighed og Omsorg for Norge? Nei! Det er ikke noget Argument, som kan stoles paa. Idet mindste er det ikke beviist, men vel at mange brave Mænd af begge Nationer ere blevne gode Patrioter, naar de ere blevne placerede her i Landet, og have lært at indsee noget af Huusholdningen, men da have de gemeenligen ikke formaaget mere. Det kunde vel hænde, at Kongen engang faldt paa de Tanker at spørge: Hvorfor

35

mon Vi ikke have nogen af Vores Norske Undersaatter i disse vigtige Charger og Embeder? Og maaskee Hans Majestæt skulde finde Behag udi at eftersøge Aarsagerne. Jeg vilde ønske at det stod til mig at oplyse den Sag. Jeg paastaaer ikke at de Norske ere mere kloge, men ikkun, at de ere lige saa kloge som de Danske og Tydske; og endskiønt den adelige og i Ære-Standen ophøjede Ungdom, formedelst Adgang og Formue, har den største Apparence til Lærdom, som er en Moder til Viisdom, ligesom til en dydig, fornuftig, og høy Opdragelse, saa er det desværre alt for ofte i disse seenere og fordærvede Tider befunden, at baade Naturens Gaver, og disse Fortrin ere, naar de skulle bære Frugt, enten hos mange forsømte, eller formedelst Daarligheder misbrugte. Dog er det bekiendt og nægtes ikke, at der under Adelen endnu befindes nogle meget studerede og grundlærde Mænd; ja nogle kunde maaskee formedelst deres ypperlige Videnskaber blive gode Professorer, men det godtgjør endnu ikke, at de ere ypperlige Stats-Ministre. Thi hver den, som skal gaae Kongen tilhaande i denne Forretning, maa fornemmelig kiende dette Studium, nemlig: At gjøre Kongen glad og Rigerne lykkelige. Hans redelige og største Omsorg bør være, at befordre og forplante Vindskibelighed; at vaage

36

over en fornuftig Oeconomie, over Rigernes beste og fornuftigste Dyrkelse, over Handelen og Søefarten rc. Men med disse Egenskaber er sandelig ikke alle Adelsmand, eller Lærde begavede, hvilket ikke vil blive ret vanskelig at bevise. Var Kongen saa naadig, at ville tilstaae sine Undersaatter, indtil en tarvelig Proprietair inclusive, hver et anstændigt og rimeligt Ønske, da ville jeg understaae mig at udbede: At Hans Majestæt ville betiene sig af Adelen og den høyeste Ærestand (med mindre nogen havde en prøvet og distingveret Capacitet) til at gjøre Parade og Anseelse ved Hoffet med; men af de ringere Stænder til at udføre Forretninger. For denne allerunderdanigste Begiering har jeg mine skiulte Raisons, og kunde maaskee kalde 40 Aars Vidnesbyrd til Hiemmel derfor. Thi ligesom det er tilforladeligt, at de mindre Classer har større Leilighed til at anvende den gandske Tid paa at lære de Videnskaber, som ere dem fornødne, og som skal gjøre deres Lykke, men ikke saa mange Anledninger til at lokkes derfra; saa er det tillige naturligt og billigt, at de arbeyder baade med større Lyst og med større Frygt. Men nær havde jeg glemt Norge. Hvem har da kiendt Norge, hvo har elsket det uden Kongen? Hvem har kundet forestille Monarken Norges Angelegenheder og

37

tillige i det rette Lys godtgjøre, at Norges Velstand, Rigdom, og Flor er tillige Dannemarks Velstand og Styrke, eller hvem kan gjøre dette?

Naar Finanz-Collegiet har faaet Revenüerne ind, Admiralitetet har faaet de fornødne Matroser, og General-Comissariatet, eller Regimenterne de aarlige Recruiter fra Norge, ligesom fra en forpagtet Colonie, men alle har faaet deres Gage af Staten udi beleylig Tid, saa har de formodentlig troet, at alle Ting stod vel til end og i Norge. Men hvad er nu Aarsag til den almindelige Landets Fattigdom og store Mange, end og til Livets fornødne Ophold? Intet uden dette, at Dannemark har glemt eller forsømt Norge! — Velstand og Interesserne synes at være blevne holdt for stridige. Hvorfor maa Kongen nu paa de fleste Stæder i Riget ved Udpantning og Execution lade inddrive hos sine fattige Undersaatter baade de ordinaire Skatter og Extra-Skatten? Hvad Styrke og Nytte i Staten er det at have saa forarmede Indbyggere, at Kongen nødes til at forstrække dem Brød, uden Haab om Betalning? Hvorfor ligger nu al Handel, Flid og Næring ligesom død under Fortvivelse om Opreisning? Fordi Dannemark har ikke betimelig villet høre Norges Anliggenheder, men

38

har tilladt Plage-Fogderne, de danske Proprietairs, Forpagtere og Kornpugere ofte tilforn, men i Særdeleshed nu paa fiortende Aar, at udsue Norge for den meste Tid med utaalelige Kornpriser, hvorved Landet er skilt ved 7 til 8te Millioner rede Penge, som det ellers havde eyet i Circulation til Handel og Skatter, naar Indførsel af fremmed Korn i rette Tid var bleven permitteret. Næsten i lige Tid er Extra-Skatten bleven betalt, saa at her kan gøres Regning for Norges yderlige Pengemangel. Under denne Operation taale de Danske dog tillige at kaldes fattige paa Penge. Snart skulle jeg være af den Mening, at de frygtede for en Formue-Skat, og i Forhaanden trak sig i Skiul, for at spare paa sine Penge. — Om Handelen imellem Danmark og Norge indbyrdes har jeg læst noget i en Tractat, hvis Autor kalder sig Philo-Dano-Norvagus, og derfor med Tilladelse refererer mig dertil, hvor jeg synes den er temmelig tydelig afhandlet.

Derved glæder jeg mig imidlertid at Norges Elendigheder er nær ved Modenhed. — En selsom Glæde hos en Patriot, ja jeg veed ikke Hvad enten jeg skal lee eller græde derover! Dog har jeg denne Grund for min Meening, at alle

39

violente Svagheder medfører en hastig Forandring, og jeg haaber, at Norges Elendigheder ere komne til den Modenhed, at Kongens Viisdom vil indsee en Reformations Fornødenhed i Stats-og Finance-Forvaltningen, og derudi indlemme saa mange af de, der grundig kiende Norges Forfatning, samt alting i Regierings Collegierne, at Regieringen ikke mere løber Fare for at føres bag Lyset, og Staten at blive forqvaklet.

Vilde Kongen lade sig forestille, at de danske Undersaatter i denne Tid paastaae, og tage af deres trængende og fattige norske Brødre 4 Rdlr. for en Tønne dansk Byg og Malt, samt 5 Rdlr. for en Tønne Ruug, som er mere end 300 pro Cento imod den forrige og rette Værdie, og at Aarsagen til denne ubarmhertige Handel er denne: At Dannemark ubehindret har solgt sit Korn til Fremmede, men Norge derimod har været forbuden betimelig at forsyne sig med, og at indføre fremmed Korn, da var jeg begierlig efter at vide, hvad Tak Directionen for Oeconomien kunde vente. Jeg bliver rørt og bedrøvet, naar jeg tænker paa, at Dannemark og Norge, der eye saa mange naturlige Producter og Fordeele, ligger under Skat for

40

at betale Interesser til Fremmede, fordi Rigerne ikke eye selv det, som udkræves til Statens Fornødenheder. Hvorledes vilde det gaae, om Kongen i denne Sag med alle sine Omstændigheder blev fuldkommen oplyst? At saadant endnu ikke er skeet, maa man billig falde i Forundring over, da Kiøbenhavn dog eyer saa mange Lærde, redelige, forstandige og indsigtfulde Mænd, saa mange Patrioter — Ere de da alle visse Herrers Dependents, og nægte sin Konge maaskee den allervigtigste Tieneste, som af Undersaatter kunde gøres?

Naar man kortelig vil eftersee, hvad Regierings-Collegierne i en Tid af 30 til 40 Aar har udført i henseende til Norges Velstand, eller ved at erindre Norge, da skal det befindes, at samme har fornemmelig bestaaet herudi: Nu og da eller rettere ofte er det bleven befaleet, at man skulde opgive hvad som kunde ophielpen den norske Handel og Søefarten i Almindelighed, og dermed har da Embedsmænd og Borgere adskillige Gange for nogen Tid været occuperede. Stundom er der ved circular Ordres til Stifterne, Amterne og Betienterne, eller fra det ene Stæd til det andet befaleet Embedsmænd eller Indbyggerne at opgive hvad som tiende til

41

Skovenes Conservation — nu til Biergværkernes Fordeel — nu til Fiskeriernes Opkomst, nu til Agerdyrkningens Fremgang. For mere end 20 Aar siden flød der strømmeviis omkring i Landet Invitationer fra en vis høy Mand, som indbød Patrioterne, at indgive alle Forslage, som vare nyttige til denne Hensigt, saa at hele Landet troede: Nu er Saturni eller de gyldne Tider nær ved! I dette Haab blev nogen Tid fordreven.

Nu er Nationerne tilfælles bleven inviteret til at tage Deel i den Handel, Fragter og Fordeele, hvilke Krige imellem Søemagterne i Europa gav Anledning til, følgelig foreskrevet Reglement om hvad Kiøbmands-Vare, som vare tilladelige, hvorledes Seyladsen var permitteret og hvad Passer med flere Dokumenter, dertil Sikkerhed skulle bekostes, og Tiden har lært, at det sidste var Kiernen af Indholdet: thi da Undersaatterne formedelst saadan Anledning søgte efter disse Fordeele, bleve de fleste af Nationens Skibe opbragte, ført i Processer, samt mange Ladninger, men nogle Skibe condemnerede; saa at denne Handel og Apparance, forsvant af sig selv andre Nationer til Bytte, hvis Sag stod i en anden Situation. For at curere dette Onde paafulgte en anden Ophævelse. Et Trommeslag igiennem alle Landets Kiøbstæ-

42

der befalede alle de Undersaatter, der havde taget Skade ved Opbringelser og Ophold, Røverier & c. at indkomme med deres beviislige Prætentioner. Dette blev efterlevet med Bekostning af Protester, Domme, Tingsvidner og Raadstue-Attester. Dermed er Tiden passeret! Men i hvor voldsomme og umenniskelige end nogle Opbringelser have været, og i hvor beviislig stridige de end alle have været imod de i Reglementet paaberaabte subsisterende Tractater, saa har dog disse billige og Landet betydelige Prætensioner soved hen, da vel ikke en eneste af de Norske Undersaatter indtil denne Tid har nydt den allermindste Opretning. Ligesaa nyttig er omtrent de øvrige Foranstaltninger i Henseende til Norges Velstand afløben i den gandske Tid. De i den Tid etablerede tvende General-Forst-Ampter ere de eeneste Indretninger som i Norge er foreløbene; men var man end ikke paa anden Maade overbeviist, at de samme var Landet aldeles unyttige, Kongen forgieves bekostelige og Staten virkelig skadelige, da maatte man rimelig præsumere det deraf, at Finance-Collegiet selv har anseet det fornødent at hæve dem. De har imidlertid kostet Staten et par Tønder Guld. Ligesaa kortelig vil man ansee nogle af de Poster, som ere blevne efter-

43

ladte. Danmark har selv i lang Tiid beklaget og endelig for eendeel Aar siden fuldkommen indseet de skadelige Virkninger af Fællesskaber eller Samejer i de adskillige Jord-Stykker og Ejendomme, som har haft disse Egenskaber; i denne Anledning ere de til den almindelige Nytte blevne Ejerne uddeelte! Det synes ikke at kunde feile, at et lige saadant og fornuftig Skridt ville i Norge, ja maaskee i den gandske Verden, medføre samme Nytte; men, uagtet derom fra Norge er gjort mange Ansøgninger og Forestillinger, ja trykte og publicerede Forslage, som har overbeviist Collegium om Skovenes Udlæggelse og Jordens skadelige Forsømmelse, samt at endskiønt Deeling fuldkommen er tilladt, kunde ingen privat Forening imellem Ejerne heele Landet over supponeres, eller bringes i Rigtighed, saa har det dog ikke til denne Tiid været mueligt, at bringe denne høyst nyttige Ting til Forestilling ved et Paabud, end sige til at reusere. Det høye General Landets Oeconomie-og Commerce-Collegii Instruction, som stod i Kraft i nogle og Trediver Aar, gav Norge Haab om at der strax skulle bleven oprettet et Oeconomie-og Commerce-Collegium, som og siden mange Gange er ansøgt, og ved adskillige Lejligheder

44

oplyst at være saa høyt fornøden. Samme skal og senere ved et Kongelig Løfte være forsikret; — Hvem kan da have været denne Vigtighed for Landet hinderlig? — Sandelig ikke nogen Norsk eller nogen Ven af Norge.

Ikke ret længe siden er der gjort en Forestilling

til vedkommende Departement, at det blev anseet nyttigt for det Almindelige, om der blev en Myndt oprettet inden Aggerhuus-Fæstning, og i denne Tiid var det ikke skadeligt, om der blev en Myndt indrettet i hvert Stift, men dette fandt ikke Collegii Approbation. Derimod seer man nu Fremmede, end og offentlig paa Auktioner, at kiøbe alle Slags Guld og Sølv til smaa Priser, for ubehindret at udføre det af Landet; Disse ere en Deel af de Poster, som i Henseende til at befordre Norges

Velstand ere blevne forsømte. Jeg bilder

mig da ind, at alle disse gamle og ligesom i afpassede Tider gjorde Collegii-Udrustninger successive ere skeedte, for at tilkiendegive, at Lemmerne dog beklædte Collegiet, og for at persvadere Kongen tillige med Undersaatterne til at troe, at Rigernes Flor og Velstand var nu under Arbeide; — Saaledes vil det ufeilbarlig altid gaae med Ukyndighed og med Lejesvenne.

45

Alle Fornuftige vil da nu vel indsee, at det ikke er Tiid længer at spillfægte med Statens Velfærd, og man bør troe, at Kongen selv tænker saa — GUD give Ham da Lykke til at vælge redelige og duelige Mænd til Forretningerne, samt til en for Rigerne tienlig Forandring! — Den sidste skal vanskelig opnaaes under noget brilliant Collegium af forrige Natur. Repeterede Ventilationer blive endnu utilstrækkelige, om de ere ukyndige; og ofte vil et stort Collegium og en duelig eller beqvem Secretair sige et og det selv samme. Jeg holder for, at et hvert Collegium eller Departement, som gjør Kongen nogen Forestilling af Vigtighed i Sammenhæng til Staten, bør først derpaa i en Protocol ordentlig votere, da bliver Kongen i Stand til at see,

hvor der er Skiønsomhed eller Meriter, og hvor de maatte mangle. Faa og duelige Mænd arbeider ellers mere, men koster mindre. Jeg veed ikke, om det skulde falde saa galt ud, om de, som i denne Tiid ere anseete derfor, fik Tilladelse at foreslaae andre? Det bliver Effecten af saadanne Mænds modne Indsigt, og at enhver er sin Gierning voxen, som skal opreyse Staten under Kongens høye Tilsyn.

46

Det skulde tillige efter mine Tanker medføre Nytte for Staten, om alle de, der vare Ejere af noget betydeligt Landgods, eller af nogen anseelig Formue, bleve, saa meget mueligt, forskaanede for Embeder, for saavidt som de uden Tab, af andre kunde beklædes — deraf vilde følge, at de første med større Fremgang kunde see sine Herligheder og Landet forbedret, og at de sidste ville henvende sig til nogen for Landet nyttig Handel, Manufacturer eller Fabriqver, hvorhos tillige nogle nyttige Hoveder og Hænder, som nu have maaskee lidet at bestille, kunde blive sadt i Rørelse — Jeg indseer ikke, at dette

kunde skade Staten. (40, 41, 42 og 43 Spørsmåle underkastes den supponerede Commissions Overvejelse.)

Disse ere da alle de af Hr. Martfelt fremsatte Spørsmåle, i Følge hvilke han fornuftig har imagineret sig baade Indvendinger, Svar og Virkninger. Bliver hans Arbeide overgivet i redelige og skiønsomme Mænds Hænder til Eftertanke og Undersøgning, og disse Erindringer eller andre kunde meritere at holdes ved Siden af nogle Poster, da torde Kongen formodentlig faae en Plan at see af større Indhold, men mindre Kostbarhed, end de sædvanlige.

47

Et staaer endnu tilbage, at kaste et Øye hen til de Personer, som skulle udgøre den foreslagne Reformation Commission, om Kongen samtykker den. Hr. Martfelt fastsætter dem fra 3 til 7 i Tallet, samt opgiver adskillige Stænder dertil, men har Objectioner imod de fleeste. Endelig siger han, det er jo Tiden man vælger duelige Mænd til alle vigtige Forretninger; jeg lægger et Mærke til, at han skrev det Aar 1771, saadanne Mænd skulle det være siger han: men hvorledes kan de udmerkes uden ved en bekiendt redelig og distingveret Capacitet, de ere jo end og uvisse paa at blive choiserede dertil. De Handlende mærker jeg, at Autor ikke har den beste Idé om til denne Gierning, men for saavidt som Handelen udgjør et af Statens Velfærds Hovedstykker, og dens Fremgang rneest beroer paa, om den fornuftig bliver anlagt og udført, samt beskiermet med fornødne Forbund hos fremmede og allierede Stater, saa maa det tillades mig at sige: at hvis ikke nogle af de forstandigste Kiøbmænd i Rigerne tillige træder ind i Reformation Commissionen, og for Eftertiden i alt hvad der angaaer Commerce, da skal Staten besværlig kunde vendte den Lykke at see Handelen udbredet og beskiermet. Saaledes tænker jeg ikke i alle Deelee herom lige med Hr. Martfelt,

48

men formedelst vigtige Aarsager holder det uomgiengelig fornødent, at Reformation Commissionen bør bestaae af 1.) Tvende formedelst deres ! Retsindighed og Duelighed bekiendte indfødte Danske Politici. 2.) Een fornuftig Handlende af Aalborg. 3.) Trende Norske Handlende af liae Egenskaber, den eene af Christiania og den anden af Bergen, samt een Norsk Mand bekiendt for en solide Politique. 4.) Een Handlende af Flensborg, samt een af Førstendømmerne berømt for Kundskab i Politiquen, og 5.) Een, som formedelst Erfarenhed havde gjort sig Politiquen, Oeconomien og Handelen i de Vest-Indiske Colonier bekiendt, disse udgøre tilsammen 9 Personer.

Dersom Kongen fandt Behag udi den Maade at vælge dem paa, hvilken jeg foreslaaer, da skulde de udvælges ved hvert Steds Magistrat, og de hvert Sted anordnede Mænd; men in duplo, og saaledes forestilles, paa det at Commissionens Fremgang ikke skulle lide Ophold, om een havde gyldig Aarsag at undskylde sig. Blev Valget da ikke ønskeligt, faldt Skylden paa Undersaatterne selv. For denne Commission maatte Proprietairs, Compagnierne og Banqven eller andre paagieldende komme

49

ind at forestille enhver sin Tarv, men Commissionen blev da voxen til at adskille det nyttige fra det skadelige til Statens Fordeel, og derefter at forfatte saadan Plan, som Hans Majestet efter Velbehag maatte finde for godt at approbere.

Hvad ville det gavne Kongen eller Staten, om nogen vilde sige, at det med Oeconomie-Handel, og med Rigernes Velstand stoed vel til, og at det var tienligst, at alle Ting uden Reformation kom i den gamle Tour? Saadant kan jo intet forstandigt Menneske antage enten for Sandhed eller Nytte. Deraf følger, — at forestille Sagen i det rette Lys, og derved at disponere Nationerne, og alle Stænder indbyrdes til Kiærlighed, Eenighed og Fordragelighed, og til at arbeide med hverandre til Fordeel for det heele Rige. See! det er en virkelig Oprigtighed imod Staten. For at imodtage alle for Staten nyttige Forslag, burde vel skee en speciel Indretning. Det bør vel ikke beroe paa et Collegium efter Behag, at antage eller forskyde dem, og ingen Ting har været saa indtagende som dette: at Kongen paa en privat Maade har vildet antage Efterretning fra Undersaattere direkte.

Endskiønt jeg ikke har den Ære at være

Hr. Martfelt bekiendt, saa kan jeg dog skiult bære Høragtelse for Hans Patriotismum og Tænkemaade; men at bevidne Ham min skyldige Hengivenhed offentlig, kunde ikke paa anden Maade skee, uden ved at gjøre disse mine velmeente Erindringer, som er Vidne derom, ved

Trykken bekiendte. Imidlertiid ere de vel i og for sig selv intet, men ved siden af Hr. Martfelts Arbeide kunde de dog blive noget. — Enfin! i dette Øyemærke vil jeg vove at udgive dem, og overlade til Ham og andre fornuftige Patrioter at skiønne, om de kunde tiene til nogen Oplysning, eller om de Overhovedet have fortient at blive bekiendte; eller om de paa nogen Maade kunne gavne Staten, hvilket er og bliver Maalet for mine Ønsker.

Secilia Anders Datters
Skrivelse
til Argus,
hvori hun
med inderlig Bøn beder ham,

at han dog vil forbarme sig over hende,
og være hende behjælpelig i, at hun maa beholde
sin Silke Kaabe,
og
ved sin Forbøn mage det saa
hos Hr. * * * *
at han ikke vil stille hende ved
al sin
Verdens Velfærdt.
Kiøbenhavn, 1772.

Trykt udi det Kongelige Universitets-Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverske, ved F. C. Godiche.

Min kiere Argus! De kan ikke troe med hvilken Bedrøvelse og Sinds-Uroelighed jeg læsede Deres Ugeblad No. 30; Ja Taarene randt mig Strømmeviis ned ad Kinderne, da jeg saae, De var saa ubarmhjertig, at ville skille mig og andre ved al vores Prydelse, og forbyde os al den Ziirlighed der skal smykke os Stakler, og forskaffe os Yndest hos de kiere Mandfolk, der kan langt om længe tilveyebringe os en Mand, som vi saa høyligen

trænger til; men De vil ogsaa paa en haard Maade skille og berøve os det beste af vores Eyendom, timelige Velfærdt, og alt hvad os

4

kiert er, og De glæder Dem endog derover, at De kunde skue vor Nøgenhed, og at vores Ziir og Prydelse kunde blive solgt paa udenlandske Lusetorve. O, forskrekkeligt! Haaret reiser sig paa mit Hoved, og det var, som een stak mig en Kniv i Hiertet da jeg læsede denne Deres Ubarmhiertighed, og hver gang jeg tænker derpaa, grues jeg: At min kiere Kaabe, min beste Ven i Verden, skulde have denne bedrøvelige Skiæbne og blive saa foragtelig medhandlet, som dog har kostet mig saa mange sure Dage, og møysommelige og vaagne Nætter, før jeg kunde kaldes saa lykkelig, at være Eyere af dette umistelige og kostbare Ting.

Allerkiereste Argus! jeg beder Dem Hiertelig med mine grædende Taare, lad Dem dog bevæges til Medlidenhed, og forbarmer Dem over os og vor kiere Kaabe, og hielp os til at finde saa megen Naade for Hr. * * * * Øyne, at vi dog i det mindste maa beholde den, om der aldeles ingen Naade er at vente for Skiørt og

5

Trøye, at de jo maae og skal gaae i Løbet. Ach, min søde Argus! jeg beder Dem saa inderlig endnu engang, lad os dog beholde den; at vi dog kan svøbe os ind deri, efterdi vi skal miste vore andre Silkeklæder; paa det vor Nøgenhed ikke skal aldeles blottes, og De med Deres mange Øyen kunde komme til at see uroelige Ting; som vi just ikke skiøtter om skulde komme for Deres skarpseende Øyen; thi da kunde De blive alt for klareende.

Jeg har tidt hørt, at min stakkels Moder, endog paa hendes gamle Alder, har begrædt sin Kaabe og andre Klæder, som hun maatte skille sig af med da en Klædeforordning kom ud. Hun var da til største Bedrøvelse nys bleven gift, og kunde altsaa ikke saasnart fortjene sig saadanne Klæder, som maatte bruges, igien. De Klæder, hun havde forhvervet sig imedens hun havde tient, maatte hun ikke bruge. Hun var da nøgen, omendskiønt der laae Klæder i hendes Kiste, og havde slæbet som et Bæst før hun var bleven Eyer

6

af dem, og nu vare de ikke til anden Nytte, end at hun kunde græde derover, naar hun saae dem; til Slutningen maatte hun sælge dem bort, men fik neppe saa meget for dem, at hun kunde købe sig Værkens Klæder derfor igjen.

Men aldrig saasnart var denne hendes Forvandling skeedt, før der kom Tilladelse, at der maatte bruges de sædvanlige Klæder paa nye igjen; hvad hun saa ikke havde grædet før, det skeedte nu; men da var det for silde at tænke paa nogen videre Forandring for hende; thi ingen vilde da give hende saa meget for hendes Værkens Klæder, at hun kunde købe Silketøy derfor igjen.

Hun fortalte og: At da Sølv og Guld blev forbuden at bæres paa Klæderne, hvilken Skade det foraarsagede ikke allene Kiøbmændene i Særdeleshed, men endog Landet i Almindelighed. Kiøbmændene der havde givet saa anseelige Penge for det, som nu ikke tiente til andet end at overlevere Ilden det, og lade sig Nøye med det

7

lidet Sølv der blev tilbage. Alle de, som havde forsynet sig dermed til Brug, maatte gjøre det samme. De nye Klæder, som de nu maatte forskaffe sig igjen og torde bruge, lode saa bare, efterdi de vare vante til det glimrende Sølv og Guld paa deres Klæder.

For at raade Bod derpaa, opfandtes de saa kaldede Franier eller Perletakker, som vare meget kostbare i Førstningen, og bleve i største Mængde indført fra fremmede Steder, og troer jeg visselig, at der var ingen Fordeel ved dette Omskifte, men at det heller var en stor Skade for Landet; thi hvad Penge der ikke før gik ud for Sølv-og Guldgalonere, gik nu ud for Perletakker og andre Stoffer. Ja, hun fortalte mig, at mangan en Pige opoffrede sin Kydskhed, for hun kun kunde faae disse begierlige og glimrende Sager.

8

Fordeel, som De nu seer med alle Deres Øyne, vil blive meget liden; ja De vil, maaskee med eet Øye, komme til at see den store Skade det vil foraarsage, om dette Forslag vil komme til Fuldkommenhed, om De ellers formedelst Deres alt for store Skarpsindighed kan blive det vaer. Thi en Strøm, som tilstoppes, at den ikke maa have sit naturlige Løb, bryder ud ved Siderne, og derved foraarsager Oversvømmelse, og gjør Skade med ødelæggelse. Saaledes gaaer det og med andre Stopninger, de vil dog tilsidst skyde ud og have Luft. .

Jeg veed ikke, hvorfor enten De, eller Hr. **** kan være os saa misundelig, at De ikke kan taale at see os Stakler gaae i saadanne Klæder, som De, saa meget mig er bevidst, ikke giver os en Skilling til, uden det

skulde være skeet under Haanden, hvilket vi Uskyldige ikke kan til, at De ere saa godhiertige. Men med Deres Tilladelse, min kiere Argus! vil jeg sige Dem denne Sandhed: At aldrig ved saadan velsignet

9

langvarig Fred, har Rigerne været i saadanne bedrøvelige og slette Omstændigheder som nu, uagtet alle de store Anstalter og Forandringer her ere giorte paa en Tiid af 40 Aar.

Jeg har forundret mig meget derover, hvor det kan komme sig, da vi ere saa vel forsynet med saa mange store Patrioter, som dagligen lover os gyldne Tider, uden at vi eengang kan faae dem at see. Af denne Aarsag gik jeg hen til en gammel Spaamand og gav ham 4 Skilling, og bad, han vilde sige mig den tilforladeligste Aarsag: Hvorledes det kunde komme sig.

Han loe af mig, og spurgte: Om jeg ikke kunde see alle de Vanskabninger som nu havde indfunden sig i Verden, og ikke havde havt den Magt i gamle Dage; men herskede nu med en uomskrænket Magt over det menneskelige Kiøn?

Jeg sagde: Ney! Han sagde da: Saa see her igiennem mine Fingre! som han holdt op og

10

udspilede. O! hvilket skrekkelig Syn jeg da fik at see. Jeg blev vaer en gruesom Hoben Skabninger af Skabning som Mennesker, men havde Øyen baade for og bag, ja, hver Skabning havde ikke mindre end Hundrede. Disse forunderlige Dyr vare af adskillige Farver, saasom: Sorte, graae, hvide, røde, blaae, brogede, gule, grønne, o.s.v., alle gik og grundede som de skulde hen og prædike; seende omkring sig, og oppilede alle deres mange Øyen paa eengang, og da de bleve mig vaer, kikkede de saa nøye, som de havde seet noget, de ey burde have seet,

Jeg blev forskrekket over dette Syn, og spurgte Manden hvad det skulde betyde? Manden svarede: Det er just dem der har ødelagt baade vores og andre Lande med; vi er just ikke de eeneste der plages med disse Ødelæggere, men hele Europa har den Skiæbne.

Det kom mig noget underligt for, da jeg saae, at de havde ikke andet Redskab end deres

11

mange Øyen, og ikke noget andet Vaaben som de kunde beskadige Folk med; maatte derfor spørge: Hvordan det kunde skee. Han svarede: Disse mange Øyen de have, forvilder dem, ligesom Folk der formener sig at have for stor Forstand, gjør dem rasende. Ulykken er og dette, at deres Bagøyen ere ikke saa gode som deres Forøyen kan synes at være. Thi hvad deres Forøyen seer, som skal og bør forandres, kan ey deres Bagøyen see hvad der vil flyde af og følge, og om Forandringen fører større Gavn end Skade med sig; dog alligevel blive disse Forøyen brugt som de klarseendes, hvorpaa følger da alle de store Forandringer som man seer, hvilke fører langt større Forvirringer og Ødelæggelser med sig; saasom: Forstyrrelse blant Herremanden og hans Bønder, deres Auvets og Driftes Fordervelse, Forvirring og Svækkelse; Handelens Ruin og Ødelæggelse, og al anden Nærings Undergang og Bedervelse. Thi deres mange Øyen gjør dem saa klarseende, at de veed Beskeed om alle Ting, skiønt de aldrig have lært, brugt, seet

12

eller haver nogen Kundskab deri. Tænk engang, sagde han: Naar de, som aldrig har været ved Jordens Drift, men allene ved Hielp af deres mange Øyen vil undervise Bonden, som fra Barns Been har dyrket Jorden, hvorledes han skal pløye, saae og føre sig hans Jord og Auvel

til Nytte og Fordeel, og de, som ikke selv kan holde deres eget Huus, vil lære Bonden at holde Huus, som dog kan komme ud med mindre end den tivende Part af deres Indkomster, dog alligevel laster ham som en slet Huusholder og vil lære ham en bedre; saaledes gaaer det og med deres skarpseende Øyen i al Handel, Næring og Brug, de seer grandgivelig hvad Skade alting fører med sig, men deres Bagøyen kan aldrig blive vaer, hvor stor Skade det forvolder at Handelen

og Næringsveyene bliver enten forknyttet eller aflagt og forbuden, og for deres skyld, og ingen anden, er det kommen saa vidt, at her fast ingen Næring og Ophold er at finde i Landet, og derfor er det at alle vore Kiøbstæder gaaer under og blive øde, og Folkene deri seer ilde ud baade i

13

-3

13.

Klæder og af Sult; saa aldrig nogentid har her i Landet været mindre fornøden at forordne Klædedragt end nu, da den største Deel af Nød gaaer med Skindpelse, og flere vil der komme til at benytte sig af denne Dragt, hvis disse Insecter skal faae videre Fremgang, og da vil al Næring-Sæd blive reent fortæret.

Jeg veed vel, blev han ved: At disse skarpseende Øyen ikke endnu vil have skyld for Landets Fordervelse, og legge Skylden paa Landprangere og Bissekræmmere; men da dette Slags Folk ere nesten lige saa gamle som Landet, saa er dette Paaskud ligesaavel grundet som alt andet deres Kram; thi at de kan gjøre nogen Skade til det almindelige Beste, kan jeg ikke see, der just kunde have saa slette Følger, som de vil indbilde os.

Ville de kuns bemøye et par af deres mange Øyen, og blade i vores gamle Historier, saa skulle de faae at see, at disse for dem saa onde Mennesker og Landets ødelæggere og Prangere, som

14

de kalder dem, har været til da alle Kiøbstæderne i Landet har været i deres største Flor og Velstand, og i nogle hundrede Aar har dog Kiøbstæderne besværgt sig over dem; thi her er at merke, at det ene Menneske er altid avindsyg over det andet som vil ernære sig, ligesom der ikke flere skulle have deres Føde end de. Men i hvor de end blader, skal de aldrig finde, at Landet nogentid har været saa plaget af saa mange skarpseende Indsigter og Projectmagere, som i vore Tider, der vender op og ned paa alle Ting, og det er just dem, som have fordervet Landet.

Man kan allene, sagde han: betragte andre Naboelande, som ere plagede med dette Ondskab, saavel som vi, og maaskee endda mere. Men see, hvad disse har forhvervet ved dem og deres mange Anstalter, de har ikke forsømt noget af alt det hvad vores Projectmagere vil der skal skee, og hvad de indbildte dem med deres mange Øyen at kunde see, at være deres Land til Fordeel. Men hvad har de baadet derved. Disse saa

15

mægtige Lande som have været en Skrek for deres Naboer, og ført langvarige og blodige Krige, have dog altid, saa snart de kun en kort Tiid have havt Fred, været i en god Tilstand; indtil den Tiid da disse Forstyrre udbredede sig og fik Magt. Disse, har efter mine Tanker, gjort større Skade end deres mægtigste Fiender nogensinde har kundet gjort dem. Man hører nu ikke andet end Jammer og Pengemangel, nogles Penge er nesten falden til sin halve Værdis udenlands, mangfoldige Familier ere der, som her, sat uden for deres Næring og mistet deres Formue, og Folk af Mangel paa Ophold strømme udaf Landet for at søge deres Føde i andre Lande, endskiønt alle Forbude og Anstalter ere giorte derimod; saaledes kan det og gaae med os. Hvorpaa han gik bort.

Kiere Argus! betragt dette nøye med Deres mange Øyen, og see, om det og forholder sig saa, som denne Spaamand sagde, og om det er sandt. Giv os da et godt Raad hvorledes vi best skal

16

kunde fordrive dette Utøy, der er det menneskelige Kiøn til saa stor Plage og Fordervelse, og hvad De gjør saa see endelig til og lav det saa, jeg maa beholde min uskyldige Kaabe.

Og hermed vil jeg indslutte mig tillige med min Kaabe i min kiere Arguses Gunst og Bevaagenhed.

Skreven i Visbye, den 31 Julii 1772.

Secilia Anders Datters

egen Haand.

P. S. Jeg kan ikke undlade af bare Glæde, at give Dem tilkiende, at her siges at vores allernaadigste Konge skal have casseret den Klædeanordning Hr. **** havde sammensmedet, Gud glæde altid Hans Majestæt derfor. Hvis det er sandt, vil Han ikke allene glæde Eyeren, men og dem, som forfærdiger, og har deres Levebrød ved disse Klæders Forarbejdelse og Istandholdelse.

1

Secilia Anders Datters anden Skrivelse til

Argus!

**Som Giensvar, paa det til hende fra ham
udkomne No. 40. af hane Blade anden Aargang.**

Kiøbenhavn, 1772.

**Trykt hos Morten Hallager, boende paa
Nørregade No. 245.**

2
3

Hvem der nu kan være storagtig, det maa være mig. Tænk engang: En stakkels Tienestepige faaer her er heelt Blad fra Argus; og det som meer er; lover han at vil beære, og ligesom opofre hende det næste Blad, han udgiver endnu. Sandelig! det var den største Ære en stakkels Kielder pige i et Billiardhuus kunde vente sig. See hvor rigtig Argus kunde treffe det. Ja kiere Argus! jeg er just saadan en Stakkels Pige, der slider og slæber som et Best, Nat og Dag; og den bansatte Tripning op og ned af den slemme Kieldertrappe foraarsager, at mine Been og Skoe ofte faaer en Ulykke.

4

Jeg var saa lykkelig at komme just op af Kieldereren med mit Forklæde fuldt af Flasker, da Deres smukke og kierkomne Blad blev indbaaren. En af Giesterne tog, og begyndte at læse det; og da han kom til det Sted — "Mindst havde Argus formodet sig den Lykke at blive beæret med saa artig en Skrivelse fra Secilia Anders Datters egen Haand., See da steeg Blodet op i mit Ansigt, saa jeg blev baade rød og bleg. Giesterne merkede det; de beloe mig, og spurgte, om jeg var den, han meente. Jeg negtede, og vilde gaaet min Vey; men de anholdt mig, og satte mig i Hefte indtil videre. Denne Arrest var mig ey saa skræksom min kiere Argus; men var just det, jeg gjerne vilde.

Jeg berømmede meget i mit Hierte Deres Ædelmodighed kiere Argus. Ak! hvor pikkede ikke det lille Hierte i mig; da jeg hørte: At De vilde skaffe mig en Mand, om jeg ingen anden Prydelse havde end den simple Dyd; og det paa Deres Argiske Parol. Ak! hvilken Glæde var ikke det for en dydig og fattig Pige,

5

naar hun kunde faae en smuk Mand. Men min forbundne og kiere Argus! mon saadan en Mand var og som han skulde være? Og, mon det ikke kunde være en Halvtaasse? Daglig Erfarenhed viser jo, at det er ikke Dyden, som søges af vore Tidens Friere; men det er Penge, et deiligt Ansigt, stadselig Klæder, Gesvassighed og en sludderagtig Tunge, som gifter vores Fruentimmer for nærværende Tid. Mon det ikke kunde blive lige saa got bestilt med mig, (naar andre skulde skaffe mig en Mand,) som en fortællede ved denne Leylighed: At der skal være Stæder i London, hvor een kan gaae hen, og naar han giver Præsten 3 Mark 12 Skilling, skaffer han ham ey alleneste en Kiereste i samme Øyeblik, men gjør og Brudevielsen for samme Penge, saa de kan strax som Mand og Kone gaae hiem til Sengs med hverandre, uden al anden Omsvøb og Formaliteter; hvilket er den billigste og letteste Maade, man kan faae en Ægtemage paa; men dermed var ikke Secilia A.D. tient, endskiønt hun gjerne gad giftet sig.

Men tillad mig at sige kiere Argus! at mig synes, at De i dette Blad har været mere billig

6

og rimelig end i Bladet No. 30; thi saavidt jeg erindrer, var det ikke Kontrabande og fremmede Silketøyer og Stoffer; men Alt blev kiemt med en Kam; og det var Aarsagen til mine Bedrøvelser.

Grunden til bemelte Blad var jo tagen af den da paa Tapetet værende Klæde-Anordning, der skulde foreskrive alle Slags Stænder deres Klædedragt; herover viste De jo kiere Argus en usigelig Glæde, og malede det af som den største Lykke, Landet kunde skee; med disse Ord deriblant: At den Almindeliges og

Ordinaire Mands kostbare Silke-Klæder skulde (som de ikke havde kostet dem og Landet noget) udføres og sælges paa udenlandske Luse-Torve; kunde saadant andet end skiere en stakkels Pige til Marv og Been, som saa ofte ved adskillige Anlæg og Anstalter er afklæd saa nøgen, at hun fast ey har mere tilbage en den stakkels Kaabe, hvormed hun kan indsvøbe sig, for at skiule sin Nøgenhed. Mon Haaret ikke kunde reyse sig paa dens Hoved, naar man hørte, at dette Flag til Tutlaarest skulde og have den bedrøvelig Skieb-

7

ne, at dandse om blant udenlandske Luse-Kram, og den stakkels Pige skulde splitter nøgen staae tilbage igjen.

Jeg beder, betænk dog kiere Argus! at vi ere jo alle Mennesker, har en Begyndelse og en Ende, og et Udspring. Var det da ikke smerteligt, at just, de der ved deres Svig, Treskhed og for den almindelige Mand høyst skadelige Paafund, have tilveyebragt, og forskaffet sig, alle andre vores Formue og Velfært, skulde just have faaet Privilegium, at smykke og udstafere deres fyndige Krop mere end vi Stakler, som de ved deres Umættelighed har forarmet, paa det de desmere kunde drive Spot med os, og holde os i Foragt? De gjør det nok alligevel, og lader sig mærke, hvor smaa Dyr vi ere, og neppe vil ansee os for deres Medmennesker; ret som vores Kroppe ey skulde være dannet af samme Malm som deres. Jeg veed vel, at De kiere Argus vil spørge, som en Deel andre: Om der ikke skal være Forskiel paa Folk? Jeg svarer jo! men det bor ikke være i Stads og Forfængelighed, eller overordentlig Klædedragt, som er al-

8

lene den usle Ormesækkes Skiul; men det, hvormed fornemme Folk burde prange, og skinne frem for andre, skulde bestaae: I Dyd, Duelighed og alle glimrende Egenskaber, at de kunde være som Veyvisere for andre og give dem gode Exempler; see, da vilde De være meget større i mine Øyne, end nu med al deres Stads og Forfængelighed.

Skulde det ikke og have blevet en ubodelig Skade for alle de mange Mennesker, der handle med, og forfærdige disse mange Klæder og Stads, og holder dem ved lige? Mener han, at Mennesken nogen Tid havde kundet ophitte saa meget forundringsværdig Kram, og paatvunget Folk til at plages dermed; havde ikke Naturen selv ført dem an, og paa Spor, paa det det ene Menneske skulde føde det andet, efter Tidernes Omstændighed? Hvorfor vil man da forvirre Naturen i sin Virkning? Mon her ikke allerede er ødelagt mange Næringsveye nok, mange tusinde Mennesker til yderste Armod, og hele Landets Ruin, allene efter daarlige og selvkloge Menneskers Opfund og indbildte Klogskab? Jo desværre, og vi ere blevne det alt for seent vaer, men endskiønt vi øyensyn-

9

lig kan see det, bliver man immer ved og vil endnu gjøre det værre. Siig mig allene noget, kiere Argus! af alle de Paafund, som nu i en Tid af 40 Aar med saa store Bekostninger er anlagt, der haver tilveyebragt Landet nogen sand Fordeel uden at de i visse Maader har gjort det langt større Skade; saa skal Secilia Anders Datter paa Timen holde sin Mund.

Men tillad mig, indtil det skeer kiere Argus! at jeg vedbliver min Pølsesnak, De veed selv, at naar Kieften kommer i gang paa Qvindfolkene, at den ey er saa let at tilstoppe igjen; og helst om Kielderpigens, der gjerne vil have det sidste Ord.

Det synes da, at De ligesom vil besmykke den udviste Glæde i Bladet No. 30, over at jeg skulde miste mine Silkeklæder og anden Stads; ved det de beskylder mig, at jeg pryder mig med fremmede og indstiaalne Vahre. Men hvormed kan De min kiere Argus bevise dette. Jeg har ærligt kiøbt det hos Kræmmeren, og givet mine rede Penge derfor; altsaa bliver det mig uvedkommende, jeg kan aldeles ey lugte, hvad enten det er gjort inden eller

10

Udenlands; altsaa bliver det en Sag imellem Kiøbmændene, Tolbetienterne og dem. Skal jeg være den fjerde Mand, og undgield med mine Klæders Forliis det Tolbetienterne ikke efterkommer deres Pligt, og Kræmmerne indsniger. Men bemelte Blad, (saavidt jeg erindrer) gjør ingen Undtagelse; men alle Silke-Klæder skal dandse af Landet, som tilhører den saa kaldede nedrige Stand. Men see her kiere Argus! hvilken en stor Sandhed her kommer frem af Deres Mund. De sige jo: "At jeg som en stakkels Kielderpige kunde jo sagte have strabaseret et halvt Fierdingaar længere, for at faae en Silke-Kaabe af vort eget Arbeyde,," En herlig Trøst. Men De maatte gjerne have sagt et halv Aar, som jeg har maattet arbeydet for disse gode Fabriqueurer for intet, paa det de kan leve des overdaadigere. Hvi sælge de ikke deres Vahre for samme Pris, og af den Godhed, som man kan faae dem Udenlands for? Har de ikke kostet Landet saa store og utroelige Kapitaler, at de burde være forpligtet dertil? Skal al Handel og Næring gaae til Grunde for disse Opædere, der aarlig sætter Landet i en utaalelig Skat? Kan der

11

komme mere paa mig at betale i Skat, for at bære en Stakkels Kaabe af Silke, end et halvt Aars Løn, og endda bliver den mig misundet? Vilde ikke al Snighandel ophøre, naar de holdt Pris med Fremmede, af hvem man kjøber det lettere paa 3die à fjerde Haand? De har nu arbeydet paa dem med saa store Bekostninger, og saa lang Tid, at Landet er udarmet, og endnu skal vi betale dem dobbelt Arbeydsløn. Hvad Fordeel for udenlandsk Handel? Og hvorledes vil her komme til at see ud tilsidst i Landet? Det er i Ivrighed, jeg saaledes udlader mig imod disse almindelige Ødelæggere; da mig just randt i Tanker mine kiere Brødre, som havde opofret sig til Sømandsvæsenet, som maatte med mange Tusinde tage af Landet for at søge deres Næring hos Fremmede; da næsten al Søefarten blev fordervet og ødelagt ved disse mange Anstalters Opfindelse; og det saa ganske, at i de Stæder, som forud havde en 3 à 24 Stykker Fartøyer, findes nu neppe 2 à 3 smaa Jagter. Jeg troer vist, at De kiere Argus skal mærke det samme paa den Stæd, hvor De er; thi hele Landet har følet Virkningen deraf, og alle Stæder trues

12

derover med Undergang. Mon disse mange Søfolk var en stor Deel af Landets Styrke, som det nu er skilt ved; og mon alle de Anstalter med Fabriquer og Manufacturer kan oprette det Tab paa Folk i Landet, som de just har skilt os ved, og sat de øvrige i en meget ussel og bedrøvelig Tilstand.

Jeg seer vel kiere Argus! at De vil føre mig til Gemytte min Broder; om han var Silke-Fabriqueur; at jeg skulde unde ham heller Penge for Silketøy end Fremmede. Ja det er sandt, saafremt han handlede ærlig med mig, og ikke vilde trække mig op; det var og hans Pligt, at sælge mig det saa ringe, som jeg kunde kjøbe det af en Fremmed; thi han, som min Broder, maatte have de Tanker, at jeg som en fattig Tienestepige ey havde saa store Fortienester, at jeg kunde miste noget; og altsaa, naar jeg fornam at han, som min Broder, vilde være saadan et Skarn til at optrække mig, at jeg maatte betale ham en tredie Deel mere end jeg kunde kjøbe det af en Fremmed; synes De dog jeg burde blive ved at handle med saadan en uforskammet Broder, der vilde berige sig af min Fattigdom, jeg mener ney.

13

Jeg troer ikke heller kiere Argus! hvor kier De havde Deres Broder, at De vilde handle med ham, naar De saae, at han vilde tage 3 Rigsdaler for det, De kunde kjøbe af en anden for 2 Rigsd., og helst naar De blev vaer, at han forødede paa en overdaadig Maade det, han bedrog Dem fra; thi skal man være Sødskende, bør den ene bevise sig som en Broder af den anden, men ikke som en Optrækker.

Jeg vil føre Dem kiere Argus til Gemytte! at De og jeg var Sødskende, tilligemed en Deel andre: Vore Forældre vare rige og mægtige Folk, havde og erhvervet denne Rigdom ved en tienlig Næring og Haandtering, som de vare opdragne og vandte til, og som Naturen og Forsynet havde forsynet dem med i al Overflødighed; hermed var en Deel af vore Sødskende ikke fornøyet, men vilde have Alting selv; de med deres Forestillinger faaer vore Forældre paa samme Tanker, at de vil tilberede Alt selv, paa det deres Lykke kan blive fuldkommen, og de ikke har nødig at trenge til deres Naboer for det ringeste; for at sætte dette des-

14

bedre i Verk, bliver den forrige Handel og Næringsbrug, deels afskaffet, deels forknyttet og forvildet. Vore Naboer hører dette, bliver opmærksomme, og gjør derfor samme Anstalter, at de kan undvære os. En af vore Brødre bliver oplært med store Bekostninger for at fuldføre det Begyndte: Han indbilder sig derover, at han er mere end alle vi andre Sødskende, og anseer sig som een der er vore Forældres, deres hele Husets Velfært. Han lever derpaa frisk paa alle vores Bekostning, vores Næring tager daglig af, og vi maa samtlig understøtte ham, indtil vi derover med Forældre sættes i de allerbedrøveligste Omstændigheder. Mine Søstre og jeg nødes til at spinde for ham, hermed kan vi fortjene om Dagen 6 à 8 Skilling, som agtes for en stor Velgierning, at han skaffer os den Fortieneste, og derfor pretenderer, at vi bør betale ham for de Klæder, vi skal slide mere end vi kunde kjøbe det af Fremmede, foruden at betale Byrder for at understøtte ham. Han derimod kan fordøye 50 a 100 Rigsdaler paa en

15

Dag til hans Vellyst. Hvad synes kiere Argus om saadan en Broder; er De med saadan en fornøyet, som ødelegger baade vore Forældre og os. Jeg vil ey sige hvad mig synes han fortiente, men jeg kunde gierne med en Mangle-Stok smøre hans Ryg, og drive det Afskum paa Døren med samt sit Kram; paa det vores Forældres Huus kunde komme i sin forrige Stand, og vi kunde blive befriede fra denne Byrde og Ødeleggelse.

Holla! nu ringer det, og jeg maa bryde af til en anden gang og løbe ind, jeg havde dog saa meget at sige Dem min kiere Argus, kunde jeg ikkun faae Leylighed til at fuldføre det, dersom det skulde ikke være Dem til Besvær, og De vilde ikke tage det ilde op. Deres næste Blad skal være mig velkommen, ja jeg endog længes derefter. Jeg forsikkrer Dem paa, at jeg ikke skal lade mig mærke med Spaamanden; thi ham søger jeg ikke

om Underviisning, uden jeg er i Betyrk. Men jeg ønskede min kiere Argus,

16

at De lige saa oprigtig vilde lade mig beholde mine stakkels Klæder i Fred, saa og forskaane mig for Deres Latin; thi hvem kan forlange, at en stakkels Kielderpige skal forstaae det. Og saaledes er jeg Deres forbundne og hengivne

Skrevet den 6 October 1772.

Secilia Anders Datters

egen Haand.

P. S. Til det respective Publicum:

Kunde Secilia Anders Datter være saa lykkelig at finde Yndest hos en Deel af sine kiere Landsmænd, at De vilde have den Godhed at kiøbe og læse hendes Blade, for at understøtte hende, at hun kan bekoste samme til Trykken, da forsikkrer hun, at gjøre sig al Umag for at fornøye Dem Med sit enfoldige

Qvindfolk-Sludder, ja maaskee mange store og vigtige Sandheder kan derved opdages, som hidindtil have været skiulte. Og hermed indslutter jeg mig i mine kiere Landsmænds Bevaagenhed.

1

Pro Memoria imod Raisonnements over Enke-Casser; visende

Land-Militair-Etatens Pensions-Casses

Prærogativ

frem for

den i Forslag bragte

Contributions-Casse.

Kiøbenhavn, 1772. Trykt hos Morten Hallager, boende paa Nørregade i No. 245.

2

3

Forfatteren af Raisonnements over Enke-Casser erklærer sig strax i sin Indledning, imod Enke-Casser paa Capital-Fod, og under denne Sinds Forfatning forbigaaer han efter egen Beretning at lade sig leede og oplyse ved den Erfaring, som saavel Land-Militair-Etatens Pensions-Casses Vedvarenhed nu paa 34 Aar, og dens endnu havende stærke Fond paa nogle Tønder Guld, som og alle Contributions-Cassernes Skiebne, den Calenbergske inclusive kunde have givet ham.

4

Den militaire Pensions-Casse haver allerede opnaaet den høyeste Grad af sine Udgifter, da Pensionernes aarlige Afgang og deres aarlige Tilgang ere lige.

Og naar man considererer, at ved Cassens Erection Ao. 1739. bleve Indskudene antagne uden Reflexion af 1ste eller 2det Egteskab, og uden Renters Svarelse fra Bryllupsdagen, hvilke tvende Deele nu siden er fastsat, saa indsees ved et Øyekast, at Cassen til største Deel haver overstridet sine i sig selv daglig formindskende haardeste Fatalia, og saadanne Fatalia, som nu ikke meere kan have Sted.

Erfarenhed, som i alle Slags Calculer og Opfindelser bør lede den Speculerende, haver og viist hvor liden Bestandighed der kan haves ved Contributions-Casser, om endog noget lidet til et bestandig Fond, hvoraf Renter kan samles, henlægges, hvorpaa den her i Staden erigerede og saa kaldede Almindelige Pensions-Casse er et Hoved-Argument; thi, uagtet den tog imod aarlig Afgift baade til Fond og Contribution, og end ydermeere udgav Pensionerne proportionale og indrettet efter

5

Contributions-Tiden, kunde den dog ikke længere bestaae end i den korte Tid af 14 til 16 Aar, i hvorvel den havde erhvervet sig over 600 Interessentere, som i Almindelighed vare suffisante og vedhængende, men tilsidst maatte 4 à 500 af Interessenterne dog see sig skildt ved en Summa af 40 til 50000 Rdlr. indskudt Fond og præsteret Contribution, og Enden blev, at denne Almindelige Pensions-Casse ophørte ganske almindelig at betale.

Aarsagerne til Contributions-Cassernes Uvedvarenhed ere adskillige, deraf vil jeg anmærke de vigtigste.

1. Den Lethed, hvormed en Cassens Kræfter overstigende Mængde af alle Slags Interessentere, i sær aldrende Mænd i de første Aar vindes.
2. Den Forhøyelse, som Contributionerne paa nogle faa Aar stiger til, og som overgaaer Interessenternes Kræfter.
3. Pensionernes Nedsættelse som en vis Følge af Contributions-Indretningen.

6

4. Interessenternes deraf existerende Modvillighed, som aarsager Interessenternes Fratrædelse.
5. Ingen tilstrækkelig Tilstød af Renter fra et i Tide samlet Fond.

De Indvendinger, som gøres imod Enke-Casser paa Capital-Fod, ere disse:

- a) Den Vanskelighed det, giver at gouvernere og sikker at udsætte den Penge-Fond, hvorpaa Cassen eene beroer.
- b) At det falder Interessenterne tungt at opofre deres Capital à fond perdu,
- c) At Hensigten ikke opnaaes, som er at gjøre Cassen almindelig og nyttig for alle, og at befrie den Kongelige Casse fra Ansøgninger om Enke-Pensioner.

Men alle tre Indvendinger ere saa tvungne, at man har ondt ved at troe, at de ere fremsatte for Alvor; thi

- a. anbydes til hver Omsætnings-Termin Overflødighed af Panter at vælge udi,

7

og at udsøge de beste medfører ikke megen Vanskelighed.

Publique Cassers Capitaler ere faststaaende, og ey som private eller Umyndiges Midler idelige Opsigelser underkastede, følgelig mangler aldrig Leylighed til Capitalernes sikke Employe.

Men i sig selv falder denne Indvending hos Raisonneuren, i Betragtning af hans egen Plan, meget equivoque, thi han ælsker selv baade Capital og Renten, og disse Renter lade sig dog ikke frembringe uden ved Udsættelse, hvilken Udsættelse og sammes Bestyrelse giver lige saa stoer om ey større Vanskelighed ved denne Contributions-Casse som ved en Capital-Casse, og det saa meget meere, som han fordrer lige saa stoer en Capital, som det største Indskud udi Militair-Etatens Pensions-Casse er, nemlig 1000 Rdlr.

- b. Det er et aabenbare Ordspil eller Misbrug af Talemaade, naar man kalder det, at opofre sin Capital à fond perdu, hvor man med Sikkerhed og usvigelig Vis-

8

hed nyder alt det, som man ved Capitalens Aflevering har promitteret sig og kan formode.

Den Tunghed, Raisonneuren tillegger saadan indbildt Tab af Indskudet, tilkommer med god Grund hans egen Contributions-Casse, thi ved denne saavel som andre Contributions-Casser falder det virkelig tungt at give maaskee meere og maaskee mindre end ved Capital-Casser, naar man tilsidst, og just da man skulde høste Frugten, faaer slet intet, enten fordi Interessenten eller fordi Cassen ey kan udholde det længere.

Derimod falder det virkelig let, i sær for Kongelige Betientere, som have Gage, at præstere Indskud, eller som Raisonneuren kalder det, at opbringe en Capital udi den militaire Enke-Casie, thi af alle Kongelige gagerede Betientere tages imod simpel Obligation, (og af private, Obligation med Caution) hvorudi et vist aarlig Afdrag er stipuleret, og som den Indsættende deels selv kan determinere; altsaa kan enhver efter sine selv best bekiendte Omstændigheder gjøre mindre eller større Ind-

9

skud i den militaire Pensions-Casse, efterdi han forud kan vide sin Udgift og hans Enke i Tiden, i hvad ulykkelige Omstændigheder endog kunde møde hans Velfærd og Evne være forsikkert om den hende tiltænkte Pension; hvilken Kundskab og Forsikring ingenlunde haver Sted udi Contributions-Casser, hvor en Interessent udgiver sig paa et vildsom Hav, og ligesom famler udi et bestandig Mørke, da han ingen Vished kan have for at hans Casses Kræfter skal kunde udholde den aarlig tilvoxende Contributions Afgift.

Thi Ildebrand, Søeskade, Cautioner, Bedragerier og utallige andre Hændelser, kan meget rimelig gjøre en Contributions Interessent umueligt at præstere Continuationen af sine pligtige Afgifter.

Og naar da Depositum er forbrugt, som i nogle faa Aar kan skee, bliver Interessenten excluderet. Og mon da ikke Interessentens Capital og de forhen præsterede Contributioner, hvilke begge ikke have bestaaet i blotte Udregninger eller Tall, men i rede Penge og Valuta, ikke

10

med største Aarsag kan siges at være forlorne og just opofret à fond perdu?

Tvertimod er det virkelig tungere at blive Interessent efter Raisonneurens Plan, thi han vedtager ingen Obligation, ingen Hypotheque, men reede Penge, hvilke at opbringe medfører almindelig viis mere Vanskelighed end at udstyre en simpel Obligation, naar Gage haves, eller i Mangel deraf, at erhverve sig Caution.

Den Nytte ellers som Raisonneuren formener, at hans Interessent kunde have af Capitalen, ved at pantsætte samme og derpaa optage Laan, synes noget chimerelle, thi den, hvis Omstændigheder trængte til saadant Laan, kunde ikke formodes at udholde det aarlige Contingent og følgelig kunde ikke meget bygges paa dets Valuta for tredie Mand.

Da ellers denne Indvending, som synes at redde en ellers opofrende Capital, skinner meest i Øynene paa den, som, fordi han stoeler alt for meget paa Raisonneurens bekiendte gode Indsigt, ikke vil anstille Prøve paa den recommendede

11

Contributions Casse imod den etablerede militaire Pensions Casse, vil jeg oplyse, at der intet mindre end menageres og endnu langt mindre hele Capitaler conserveres ved den proponerede Contributions Casse imod den militaire Capital Casse at regne, men at tvertimod Contributions Cassen koster anseeligt mere.

Og da mine Udregninger og Balance skal see med en mathematisk Vished, saa vil jeg uden videre Indladelse begive mig

dertil.

Det er temmeligt paalideligt, at af 3 Ægteskabe bliver en Enke; vi ponere altsaa, at 3 Personer eller Mænd associere sig for at give den af deres Koner, som bliver Enke 1000 Rdlr. aarlig, og antager, som afgjort, at der bliver en Enke og ey flere, og at denne Enke dør førend nogen af de to Mænd, som skal udstyre hendes Pension. Vi følge fremdeles Raisonneurens Plan:

12

Der udsættes paa Rente 3000R. - ß. Alle 3 Mænd leve i 10 Aar da den ene dør og efterlader en Enke.

Renter og Renters Rente a 5 pro Cent. bliver altsaa ved denne Termin - 1886 - 66 Nu regnes og 3 ß. pr.

Simplum eller af hver 10 Rdlr. aarlig, gjør for alle 3 Interessenterne i 10 Aar - 93 - 72

Rentes Rente af hvert Aars Contingent andrager i 10 Aar - - - - - 30 - 6

Capital, som kan være tilstæde ved Dødsfaldet - 5010 - 48

Deraf leveres den afdøde Mands Indskud tilbage - 1000

Igien 4010 - 48

Et Aars Rente deraf 200 - 50

og 3 β. pr. Simplum af 2000R. 6 - 24

4217 - 26

Enken skal have 1ste Aar 1000 - -

Igien 3217 - 26

13

Et Aars Rente heraf 160 R. 83 β 3 β. pr Simplum 6 - 24

3384 - 37

Enken tager for det 2det Aar 1000 - -

Igien 2384 - 37 Renten for et Aar heraf 119 - 21 3 β. pr Simplum 6 - 24

2509 - 82

Enken afhenter 3die Aar 1000 - -

Igien 1509 - 82 Rente deraf for et Aar 75 - 47 det sædvanlige Simplum 6 - 24

1591 - 57

Enken udbetales 4de Aar. 1000 -

Igien 591 - 57 Renten for et Aar heraf 29 - 56 3 β. pr. Simplum 6 - 24

627 - 41

Men Enken kræver for det

14

5te Aar - - 1000 R. -

Altsaa maa de 2de Interessentere ey allene i 5te Aar tillægge - - - - 372 - 55 β.

og siden saalænge Enken lever hver 500 Rdlr. aarlig, men deres Capitaler er endog fortæret, forloren og opofret ved mindre end 5 Aars udbetalte Pension, hvilken endnu kan vedvare i 15 Aar efter Raisonneurens Formening.

Anstiller man en kort Beregning over det, saadan en Contributions Interessent mister, saa er det ey ringere end Indskudet - - - - 1000 R. β

med 30 Aars Rentes Rente 3321 - 90 1/2

De 15 Aars Simplum á 3 Rdlr 12 β med Rente beregner hver Aar - -

Videre 15 Aars Rentes Rente af disse 67 Rdr. 41 1/2 β.

Det 5te Aars Tilskud ved Pensions Betalningen - - med 15 Aars Rentes Rente 200 - 95

15

og 15 Aars Afgift a 500 R.

eller - - - - 7500 R. - -

som med Rente og Rentes

Rente er - - - - 3289 - 27

I alt 15638 - 66

Derimod vilde saadan en Pension fra en Casse paa Capital-Foed ey have udfordret mere end Indskudet 2500 R. med Recognition a 10 pro Cent. 250 - 2750 R.

Af hvilke 2750 Rdlr. Renten og Rentes Rente for 30 Aar udgjør - - - 9135 - 33 β.

I alt 11885 - 33

Saa at Fordeelen er tydelig nok paa Capital-Cassens Side, og over 3700 R. paa 1000 Rdlrs. Pension

For endog at vise, at 3de Indskudde udi Land militair Etatens Pensions Casse kan tilforladelig underholde en Enke, omendskiønt der ikke nær udbetales saameget til den, som paa Contributions

16

Foed i lige lang Tid tiener følgende Beregning.

Vi antage som forhen, at trende Mænd vil forvise den af deres Koner, som bliver Enke om 1000 Rdlrs aarlig Pension, og til den Ende udsætte hver (den civile Recognition inclusive) 2750 Rdl. der for alle tre bliver en Capital af - - - - - 8250 R.

Vi følge fremdeles foregaaende Plan, og determinere, at efter 10 Aars Forløb bliver een Enke og ey fleere, altsaa beregnes 11 Aars Rentes Rente til Indtægt 5860 Rd. 29 β.

Er 14110 R. 29 β.

Enkens 1ste Aars Pension 1000 -

Igien 13110 - 29 Renten for et Aar - - 655 - 49

13765 - 78

2det Aars Pension 1000

Igien 12765 - 78

17

13 Renten for et Aar - - 638 - 28 β

13404 - 10 3die Aars Pension - 1000 Igien 12404 - 10 Renten for et Aar - 620 - 20 13024 - 30 4de Aars Pension - 1000 Igien 12024 - 30

Renten for et Aar - 601 - 21

12625 - 51 5te Aars Pension - 1000

Igien 11625 - 51 Renten for et Aar - 581 - 27 12206 - 78 6te Aars Pension - 1000 Igien 11206 - 78

18

Renten for et Aar - 560 R. 33 β

11767 - 15 7de Aars Pension - 1000 - -

Igien 10767 - 15 Renten for et Aar - 538 - 35

11305 - 50 8de Aars Pension - 1000 - -

Igien 10305 - 50 Renten for et Aar - 515 - 27

10820 - 77

9de Aars Pension - 1000 - -

Igien 9820 - 77 Renten for et Aar - 491 - 4

10311 - 81 10de Aars Pension 1000 - -

Igien 9311 - 81

19

Renten for et Aar - 465 - 57 9777 - 42 11te Aars Pension - 1000 - - Igien 8777 - 42

Renten for et Aar 438 - 84 9216 - 30 12te Aars Pension - 1000 - - Igien 8216 - 30

Renten for et Aar - 410 - 78 8627 - 12 13de Aars Pension - 1000 - - Igien 7627 - 12

Renten for et Aar - 381 - 34 8008 - 46 14de Aars Pension - 1000 - -

Igien 7008 - 46

{000 * *

20

Renten for et Aar - - 350 R. 41 ß.

7358 - 87 15de Aars Pension 1000 - -

Igien 6358 - 87 Renten for et Aar - - 317 - 91

6676 - 82 16de Aars Pension 1000 - -

Igien 5676 - 82 Renten for et Aar 283 - 81

5960 - 67 17de Aars Pension 1000 - -

Igien 4960 - 67 Renten for et Aar 248 - 3

5208 - 70 18de Aars Pension 1000 - -

Igien 4208 - 70

21

Renten for et Aar 210 - 42

4419 - 16 19de Aars Pension 1000 - -

Igien 3419 - 16 Renten for et Aar 170 - 92

3590 - 12

20de Aars Pension 1000 - -

Altsaa befindes endnu efter 20de Aars Pensions Udbetaling en Capital af 2590 - 12

Det er saaledes klart nok, at naar den militaire Pensions Casse endog efter sin nærværende Indretning, og mere naar den i henseende til Pensionerne for Eftertiden blev limiteret efter Mændenes Alder, kan og maa blive bestandig, vilde en Contributions Casse endog paa den foreslagne Maade blive en forløren Confusions-Casse ligesom dens Forgiængere.

I Henseende til de af mig her indførte Beregninger vil jeg erindre:

22

1.) Ved Contributions Udregningen, at dersom Capitalen expresse skulle conserveres til Arvingerne, gik den dog bort i Forveyen for Interessenten ved den aarlige Contribution, som des tidligere vilde naae sin Høyde.

Ligesom det og er klart, at naar Interessenten ey kunde udholde det længere, blev dog Indskudet, som et i udeblivende Fald dertil destineret Depositum, angrebet og forbrugt, og naar saa ey mere var forhaanden, hvorfra monne da de udlovede Pensioner skulde tages?

Vilde man, som der er Formodning at troe, statuere: at Regjeringen, som dog intenderer at give sine

Betienteres Enker Pension, maatte tillægge det manglende, var det at forlange en umaadelig, ja hart ad utaalelig Byrde for de Kongelige Financer, og altsaa bliver den i sig selv berømmelige Hensigt, nemlig, ved denne Contributions Stiftelse at befrie Kongens Casse fra Enke-Pensioner, ey til andet end et Malerie, et Pensel-Træk og blot Skyggeværk.

23

2.) Ved Udregningen efter Capital-Fod, maae jeg erindre, at samme er skeet og bør skee med de 10 pro Cento Recognition, thi omendskiønt de Militaire ikke betaler ved Indskud denne Recognition, saa balancerer dog den Deel, som af Militiens Afregning til den militaire Pensions-Casse aarlig afgives, med den civile Recognition.

Den Forskiel af Penge, som meere udfordres ved en Contributions-end ved en Capital-Casse, kommer ellers deraf:

1.) At en Capital Casse kan ved sine Renter og Rentes Rente af adskillige stedse samlede og uadsplittede Indskudde erhverve sig lutter nye Capitaler, og saadant endog, i sær i Hensigt til Rentes Renter, uden Interessenternes Udgift eller Besværing; hvilken Rente med Rentes Rente ikke engang kan avles saa ordentlig, som, for at maale Raisonneuren Skieppen fuld, her foran beregnet er, af deponerede Capitaler, som man stedse maa have i Beredskab til Udbetalning, men al-

24

deeles ingen Rente faaes til Cassen af de aarlige Contributions-Penge.

2.) En Pensionist ved Militair-Cassen, som en Capital-Casse vedbliver stedse at svare endog efter hendes Død, à Proportion med de øvrige Interessentere, nemlig ved Renten af hendes Indskud. Derimod bebyrdes den foreslagne Contributions-Casse ey alleene med Enke-Pensioner, men taber endog fra samme Tid Revenüerne af Indskudet ved dets Tilbagelevering, tilligemed det aarlige Contingent, hvilke begge Deelee ere Stiftelsens eeneste Intrader og Fundament.

c. Den tredie Indvending indeholder tvende Membra

1.) At Capital-Casser ikke er almindelig og nyttig for alle.

2.) At den Kongelige Casse ikke derved befries fra Ansøgninger om Pensioner.

25

I Henseende til den første Afdeeling, da allegerer Raisonneuren det lidet Antal Interessentere, som Land-Militair-Etatens Pensions-Casse haver erhvervet sig udi en 30 Aars Tid, og ey er fleere end 100 Interessentere aarlig at regne. Det maa vel tilstaaes, at Antallet er ringe imod de mange roullerende Ægteskabe; dog er Aarsagen ikke blot og alleene Cassens Indretning, men deriverer til største Deel fra de mange i seenere Aaringer oprettede Contributions-Enke-Casser; thi da Mændene med en liden Penge kunde tilvinde deres Enker i Tiden store Pensioner, strømmede de hobeviis til disse Casser, som lovede meget, men fordi Stifterne maaskee havde seet meere paa at tilvinde sig en samlet Haand-Skilling, og for sin Tid, om mueligt, et aarligt Levebrød, end paa deres Enke-Cassers Bestandighed, præsterede samme om en kort Tid desmindre, og tilsidst slet intet.

Man kan desuden være eenig med Raisonneuren om, at gjøre den militaire Pensions-Casse, som i sig selv er almindelig for alle, meere almindelig og nyttig, uden at omdanne eller ødelegge den.

26

Denne Pensions-Casse fastsætter ey ringere Indskud end 100 Rdlr., og ey høyere end 1000 Rdlr., følgelig giver ey ringere Pension aarlig end 40 Rdlr., og en høyere end 400 Rdlr.

Raisonneuren affecterer derimod Pensioner fra 10 til 1000 Rdlr. aarlig. Disse adskillige Pensioner kunde gjerne stipuleres ved Land-Militair-Etatens Pensions-Casse ved at antage

Indskud 25 Rd. til aarlig Pension 10 Rd. 50 Rd. til - - - 20 Rd.

75 Rd. til - - - 30 Rd.

og saa fremdeles

indtil 2500 Rd. til aarl. Pens. 1000 Rd. alt foruden den stipulerede Recognition af Civile.

Men herved drister jeg mig dog at erindre, at saa store Pensioner, nemlig over 400 til 1000 Rdlr. aarlig,

burde efter mine uforgribelige Tanker ikke finde Sted i Almindelighed, men om de endelig skulde

27

introduceres, da alleene være for Stands-Personer af øverste Classe; thi for det

1ste er det de store Pensioner som fortære en Casse, efterdi Tilfælde ikke saa hastig arriverer hos een som hos mange, og, naar saadant et Indskud er fordeelt, falder dog vist noget deraf gandske til Cassen, derimod naar en 1000 Rdls. Pensionist i nogle Aar vedbliver at leve, trækker hun alt for betydelige Capitaler med sig; for det

2det medfører et sikker Haab af en over Stand og sædvanlig Vilkaar umaadelige Vinding, lettelig en umaadelig Begierlighed derefter, og denne Begierlighed kunde maaskee fremavle en Handel, som kunde forkorte en Mands Levetid; for det

3die vilde en overflødig Pension forhindre Flittigheden saavel hos Enken, som fornemmelig hos hendes Børn; og endelig for det

28

4de vilde den ufeylbar forhindre Enken at indlade sig i nyt Ægteskab, hvorover saadan en Enke vilde blive Cassen til Byrde sin Lives Tid.

I Henseende til

2.) at befrie den Kongelige Casse fra Ansøgninger om Pension, da vilde saadant ingenlunde ved den foreslagne Contributions-Casse opnaaes, thi kan Ansøgningerne ikke hindres ved den ringere Udgift og sikke Indtægt, som Land-Militair-Etatens Pensions-Casse tilbyder, lade de sig mindre afholde ved en større Udgift og usikker eller tvilsom Revenüe, som er en Følge ved Contributions-Cassen.

I øvrigt, da ingen andre kan søge Kongen om Pensioner end Enker eller Børn efter Kongelige Betientere, saa vilde det være en let Sag at forekomme saadanne Ansøgninger, og at udfinde en Plan, hvorved en uryggelig Pensions-Casse til saadanne Enkers og efter Omstændighederne Børns Soutien kunde eregeres, alt uden Præjudice for Land-Militair-Etatens

29

Pensions-Casse, som desuden burde være aaben for alle.

I Betragtning af den meere eller mindre ulige Alder, som findes imellem et Egtepar, endog ved Mandens første Egteskab, kunde lettelig treffes et Regulativ ved den militaire Pensions-Casse for de herefter indtrædende Interessentere, til Cassens desto vissere Bestandighed i alle Slags muelige Tilfælde, og kunde simpel hen bestaae udi: At en Enke havde af de fastsatte 40 pro Cento at nyde 1 pro Cento mindre for hver Aar hun var yngre end hendes Mand indtil 20 pro Cento, hvorved det synes at burde forblive, i hvor stor Forskiæl endog imellem Alderen kunde være.

30

31

32

1

**Von den neulich vorgefallenen Beränderungen
beym Lotto.**

Kopenhagen 1773.

Gedruckt bey Johan Rudolph Thiele.

2

■

3

Jie Veränderungen , welche neulich bey dem Lotto vorgenommen worden, sind so wenig interessant, daß sie fast gar keine Aufmerksamkeit verdienen, und deswegen sage ich nur im Vorbeygehen, daß es nothwendig und dem Interesse des Lotto vielleicht vorgheilhaft wäre, wenn man in Ansehung der Administration, eine Veränderung vorgenommen hätte. Was aber diejeniaen Veränderungen anbetrifft, an welchen das ganze Publicum Antheil nehmen muß, so verdienen diese, daß man sie näher untersucht.

Üif

N

>4'

' W

I

4

ganzen PublicumS betreffen, nicht ein Werk eines Privatmannes, oder einer einzelnen Gesellschaft seyn kan, und weil sie sich außerdem auf die strengste Billigkeit und eine gesetzmäßige Besugniß gründen müssen.

Die Originalbillers sind die einzige Versicherung , welche das Lotto allen spielenden Persohnen in Ansehung ihres Gewinstes giebt, und so ist es ja ganz natürlich, billig und unumgänglich nothwendig, daß sie so eingerichtet seyn müssen, daß das Publicum ohne alle Ausnahme, Einwendungen und Ausflüchten eine vollkommene Sicherheit in diesen Billets finde, denn sie sind eine Schuld-Verschreibung, die auf gar keine Schrauben gesetzt werden muß. Gleichwohl aber sind die Originalbillers seit zween Ziehungen so verändert worden, daß ich mich billig darüber verwundern und aufhalten muß.

Gleich zu Anfänge erklärt die General-Administration, daß sie ihre Original billets nach 6 Wochen nicht mehr bezahlt, da sie doch im Amfange bey Errichtung deß Lotto eine gütigere Nachsicht harte, und

die

5

die Billets nach 3 Monathen zu bezahlen versprach. Es ist nicht wahrscheinlich und schwer zu vermuthen, daß jemand erst nach 6 Wochen seinen Gewinn abfordren wird, und ich glaube nicht, daß die General Administration bey dem, daß sie nach 3 Monathen die Originalbillets zu bezahlen versprach einige Verdrüßlichkeiten, Anordnung und Verwirrung bey dem Lotto verursacht hatte, und deswegen sehe ich es auch nicht ein, warum sie ohne Ursache ihr Wort zurück genommen hat..

Gleich bey Errichtung des Lotto wurde ein Plan ausgegeben, welcher nichts anders als ein Contract mit dem Publico war, und stilschweigend verband sich das Lotto dazu, und versprach diesen Contract durchaus in allen Stücken beyzubehalten, und ihn aufs genaueste zu erfüllen. Alle Versprechungen, welche öffentlich im Publico erscheinen, sind unwiderruflich, und da die Administration cs sich im Plane nicht ausdrücklich Vorbehalten hat, die Originalbillets verändern zu können, so ist sie auch nach: gehens auf keine Weise dazu berechtigt, son-

6

dem sie muß ihr öffentlich gegebenes Wort heybehalten, und darf es nicht nach ihrem Gutbesinden widerrufen, Das ganze Lotto-Etablissement wird blos durch den Beyfall des Publicums unterstützt, lind fo ist es wieder alle Achtung, wieder alle Bescheidenheit gegen ihn, wenn die Admistraüon ihre OriginalbilletS so eigenmächtig zum Nachtheil des Publicums verändert, und eben dadurch öffentlich an den Tag legt, daß sie fähig dazu ist, ihr Versprechen nicht zu halten. Sie kan keine gültige Ursache in Absicht dieser Veränderung angeben, eg sey denn, daß sie ihren Eigennutz rechtfertigen könnte, und auch dieser, wird vermuthlich nicht befriedigt werden, indem niemand seinen Gewinn erst nach 6 Wochen abholen wird, zumahl jetzt, da die Administration ihrem Renomee und ihren Credit einen merklichen Schaden zugefügt, denn man kan es rein heraus sagen: Sie hat ihre einmahl gegebenes Wort nicht gehalten.

Ich vermukhe es, daß die Administration es selbstm einsehen wird, daß sie das Recht nimmer mehr auf ihrer Seite hat,

ICRC

7

wenn sie ohne erhebliche Ursache, blos nach ihrem Gutdünken den Plan in den wichtigstien Stücken verändert. Dieses Unternehmen muß, weil das ganze Publicum Antheil daran nimt, durch eine Obrigkeitliche Entscheidung in seiner Kraft gesetzt werden, und die Administration muß dieses von rechtswegen öffentlich anzeigen, damit man es voll ihr nicht einmahl vermuthen. könne, daß sie sich unterstehen dürfe den Publicum etwas weiß zu machen, und ihn bald dieses, bald jenes zu versprechen, und es nach Gefallen wiederum aufzuheben und zu wiederrufen.

Ferner erklärt die General-Administration, daß sie keinen Gewinn bezahlen wolle, wenn er sich nicht in der versiegelten Listen besindet. Ein jeder Einsetzer soll also, wenn er von dem Collecteur ein Billet genommen, als denn zur Administration gehen, und sich darnach erkundigen, ob sein Billet in den versiegelten Listen eingetragen ist oder nicht. Nun möchte ich gerne wissen, wie die Administration darauf antworten kan, indem sie es ja selbst .acht weiß, weil die Listen versiegelt sind. Es hat sich also die Admini-

8

En iSd <b Sis va

mm

siration nicht bestimmt genug auszudrücken ge« wüst, und dies ist bey einer so wichtigen Sache ein desto größeres Versehen, denn sollen die versiegelten Listten allein alles entscheiden, so sind die Originalbillets ein bloßes Blendwerk, und die Revision ist zu nichts nütze, weil man blos aus den versiegelten Listen sihet, wer verlohren oder gewonnen hat.

Gesetzt! daß der Einsetzer hiebei keiner Gefahr ausgesetzt wäre, so ist es doch ganz unrcimlich von ihm zu verlangen, daß er, da er sein Geld hingiebt, nicht selbst die hinlängliche Sicherheit für seinen etwannigen Gewinn in Händen bekommt, sondern selbige der Administration gegen die er spielt, bis nach der Ziehung überlassen muß. Dies ist ja eben so viel, als wenn man an jemanden einen Wechsel aussielt, und selbigen bis zur Verfallzeit selbst in Verwahrung behalten will.

Ein Originalbillet taugt demnach zu weiter nichts, als daß der Einsetzer es beweisen kan, daß er sein Geld bey dem Col: lekteur hingegeben, ob er aber etwas für seinen

9

1!

f"»""*1 9

rien ekwannigen Gewinn bekommen wird, daran muß er so wohl, als fein Collecteur so lange zweifeln, bis die versiegelten Listen es entscheiden.' Gewiß! man wagt sein Geld auf eine doppelt gefährliche Art, man ist ungewiß ob man eine oder mehrere Nummern tressen wird, und alsdenn ist man noch unsicher, ob bas gewonnene, Spiel in den versiegelten Listen ist.

Es hat sich, wie gesagt, die Administration nicht bestirnt genug auszudrücken gez wust, und ihre Meinung wird wohl seyn, daß jeder Einseher auf der Administration kommen und sich darnach erkundigen könne, ob der Collecteur sein Spiel eingegeben hat oder nicht. Dies ist aber ein Versprechen, welches sie unmöglich erfüllen kan, denn sollen alle spielende Personen nach ihren Spielen sich erkündkgen, so muß die Ziehung jedeömahl wohl mehr als 8 Tage ausgesetzt werden, denn so lange Zeit gehört gewiß dazu , bis alle Spiele aufgeschlagen und nachgesehen werden, und wenn nun diese mühsame Arbeit vorbei) ist, was haben denn die spielende Persohnen für Sicherheit, die nicht S in

10

IO

in Kopenhagen sind, und also bey der Administration nicht Nachfragen können? Gar keine, denn die Original-Billets versprechen rein nichts.

Es ist der Einsetzer den den gegenwärtigen Originalbillets allen möglichen Bes trügereyen ausgesetzt, und dies ist noch nicht genug, sondern auch ein jedes Versehen fällt für ihn zum Schaden und Nachkheil aus. Ist der Collecteur kein ehrlicher Mann, so muß der Einseher dafür büßen, ist er nachlässig und vergcksam, so leidet der Einseher dabey, und wird auf der Revision-ein Versehen begangen, so bekommt der Einseher nichts.

Kurz, das Publicum spielt gegen das Lotto, bringt bey einer jeden Ziehung eine ansehnliche Summe Geldes

zusammen, es wagt nach der Beschaffenheit des Spiels, schon im Spiele selbst viel, und soll noch außerdem alle Unordnungen und sich ereignende Gefahren auf sein Resico nehmen.

Es

11

35

Es ist ja ein unumstößliches Recht, welches man niemanden versagen kan, daß man nemlich in allen Verträgen, Contracten und Schuld - Verschreibungen einen hinlänglichen Beweis und genügsame Sicherheit erhalte, mit was für einem Ansehen kan also die Administration ihre ein mahl geleisteten Verbindlichkeiten ausheben, und ihre Schuld-Verschreibungen eigenmächtig annulliren und cassiren.

Die versiegelten Listen dienen blos denen Interessenten zur Sicherheit, und bekümmern den Einsitzer gar nicht im geringsten, denn diesem muß es gleich viel seyn, was für Ordnung und Einrichtung man auf der Administration macht, wenn man ihn nur dabei kein Unrecht thut.

12

scheiden, denn als denn haben sie Werder von der Verwaltung der Administration etwas nachtheiliges zu befürchten, noch können sie auch sonst durch Betrug, Nachlässigkeit und Versehen der Collecteurs hintergangen werden. Sie sind völlig in Sicherheit, allein ist es ihnen wohl erlaubt einen andern Unrecht zu thun, um ihren etwa zu befürchtenden Schaden abwenden zu können? und soll das ganze Publicum, davon der größte Theil ohnedem schon in Verlust ist, auch noch die Gefahr übernehmen sich den Berrügereyen und sonstigen Unordnungen, die bey dem Lotto vorfallen können, bloß zu stellen. —

Wenn die Administration erklärt, daß sie keinen Gewinst bezahlen wolle, es sey denn, daß er sich in den versiegelten Listen befindet, so sagt sie eben dadurch mit ausdrücklichen Worten: Wisset ihr Einsatzer!

daß

13

daß wir, obgleich wir mit grösseren Vorkheilen spielen, uns dennoch fürchten, daß wir von unfern Collecteurs und andern Leuten (es sind Tölpel schon so gar auf der Administration falsche Ternen gemacht,) können betrogen werden, und deswegen geben wir euch gar keine Versicherungen, ob ihr für euer Geld, welches wir genau nachzahlen und zusammenrechnen, etwas wiederbekommen werdet oder nicht, wir haben euer Geld und unsere versiegelten Listen, und sind deswegen für allen Unterschleif sicher, ihr hingegen habt ungültige Billets, und seid in beständiger Gefahr betrogen zu werden.

Man mag also das Verfahren der Lotto-Administration, da sie ihre Originals Billets zum größten Nachtheil des ganzen Publicums verändert hat, betrachten von

wel-

14

J /j.

welcher Seite man nur immer will, so findet man darin nichts, als Unbilligkeit, Unreimtheit, ja eine offenbare Gewalt. Sie fonte, muske und durfte diese Veränderung mir den St i CR 2 nicht unternehmen. —

15

16

1

Tanker om den nylig forefaldne

Forandring ved Tallotteriet.

Oversadt af det Tyske.

Kiøbenhavn 1773.

Trykt og findes tilkiøbs hos Johan Rud. Thiele, boende i store Helliggeiststræde.

2

3

De Forandringer som Nylig ere foretaget ved Tallotteriet, ere saa lidet interessante, at de neppe fortiene nogen Opmærksomhed, og derfor forbiegaaer jeg at sige, at det var nødvendig, ja maaskee gavnligt for Lotteriets Interesse, om der var bleven foretaget en Forandring i Henseende til Administrationen. Men hvad de Forandringer angaaer, i hvilke det hele Publikum maa tage Deel, saa fortiener de, at man nøiere undersøger dem, da alle de Forandringer, som rører det hele Publici Interesse, ikke allene kan være en privat Mands,

4

eller et eneste Sælskabs Arbeide, og da de desuagtet bør bygge det paa Grunden af den strængeste Billighed, og en regelmæssig Forfatning.

Den eneste Forsikring, som Lotteriet gier alle spillende Personer, i Henseende til deres Gevinster, ere Original-Billetterne. Altsaa er det jo ganske naturligt, billig og uomgiengelig fornøden, at disse Billetter bør være saaledes indrettede, at det indsettende Publikum bør uden ringste Indvendinger el- Udflugter finde en fuldkommen Sikkerhed i disse Billetter, da de ere saadanne Forskrivelser til Udbetaling af de formodende Gevinster, som for alle Ting ikke maa sættes paa Skruer. Uagtet alt dette, ere dog disse Original-Billetter siden nogle Trækninger, blevne saa forandrede, at jeg med Billighed maa forundre, ja opholde mig derover.

Strax i Begyndelsen erklærer General-Administrationen, at den ikke betaler Original-Billetterne efter 6 Ugers Forløb, da de dog ved Lotteriets Oprettelse strax i Begyndelsen havde en længere Løbetid, og forskrev sig at betale Gevinsterne 3 Maaneder efter Sigt. Det er ikke rimelig, ja vanskelig at formo-

5

de, at nogen først 6 Uger efter Trækningen, skulde affordre sin Gevinst, og jeg for min Deel troer ikke, at General-Administrationen derved havde foraarsaget nogen Fortrydelse, Uorden eller Forvirring ved Lotteriet, at den forskrev sig til at udbetale Original-Billetterne 3 Maaneder efter Trækningen, og derfor kan jeg ikke indsee, hvorføre General-Administrationen uden nogen gyldig Aarsag, har taget deres Ord til sig igien. —

Da Lotteriet blev oprettet, saae man en Plan udkomme, som ikke kunde ansees at være andet end en Contract med det indsættende Publico; derved forbandt Lotteriet sig stiltiende, og lovede i alle Stykker ubrødelig at holde denne Contract, og opfylde den i alle sine Stykker, paa der allernøieste.

Alle de Løfter og Forbindelser som skeer offentlig med Publico, ere uigienkaldelige; da nu Administrationen ikke udtrykkelig har forbeholdt sig i Planen, at kunde forandre Original-Billetterne, saa ere de og følgelig paa ingen Maade berettiget dertil, men de bør tvertimod holde det Ord, som de engang offentlig har sagt, og altsaa ik-

6

ke igienkalde det efter deres eget Gotbefindende.

Allene ved det indsettende og medspillende Publici Biefald, understøttes jo det hele Lotto-Etablissement; altsaa er det jo stridende mod al den Høiagtelse og Beskeedenhed, som det skylder Publicum, naar Administrationen saa uomskrænket forandrer deres Original-Billetter til Skade for Publico, da de just derved

offentlig gier tilkiende, at de har i Sinde, ikke at holde deres Forskrivelse og Løfte, I Henseende til denne Forandring, kan de ingen gyldige Aarsager frembringe, det bliver derfor allene denne, at de kunde retfærdiggjøre deres Egennytte, ja endog bliver formodentlig ikke tilfredsstillet, i det ingen først efter 6 Ugers Forløb afhenter sin Gevinst, allerhelst nu, da Administrationen har tilføiet deres Renomee og Credit en merkelig Skade, thi man kan sige det rent ud: at de har ikke holdet deres engang givne Ord.

Jeg haaber, at Administrationen selv let indseer, at de paa ingen Maade herefter har Retten paa deres Side, da de uden skiellig Aarsag, har forandret Planen

7

det allervigtigste Stykke, og det allene efter eget Gotbefindende. Dette Foretagende burde ved Øvrighedens Tilkiendegivelse, udsettes i sin fulde Kraft, da hele Publikum tager Deel deri, og Administrationen maa efter al Ret og Billighed offentlig tilkiendegive det, paa det at man ikke engang skulle kunde formode af dem, at de torde understaae sig at binde Publikum noget paa Ærmet, snart love dem et og snart et andet, og efter eget Gotbefindende at ophæve og kalde, det igien.

Videre erklærer General-Administrationen, at de vil ikke betale nogen Gevinst, naar den ikke befinder sig i de forseglede Lister. Deraf følger altsaa, at en medspillende Indsætter, som tager en Billet hos en Collecteur, skal strax forføie sig til Administrationen, og der forhøre om hans Billet er indført i den forseglede Liste, eller ikke!

Nu maatte jeg gjerne viide, hvad Administrationen derpaa bør give til Svar, da den ikke engang selv veed det, siden Listerne ere forseglede?

8

4

Altsaa har Administrationen ikke her nøie nok vidst at tilkiendegive sig; og dette er i saa vigtig en Sag, en desto større Forseelse; thi skal de forseglede Lister allene tilkiendegive alle Ting, saa ere jo Original-Billetterne et blot Spielfægterie, og hele Revisionen er altsaa til ingen Nytte, da man blot af de forseglede Lister, kan see, hvem der har tabt eller vunden?

Lad være at den Spillende var ikke udsat for nogen Fare derved, saa var det dog heel urimelig at begiere af ham, at han, naar han deponerer sine Penge, ikke selv bekommer tilstrækkelig Sikkerhed i Hænderne, for den forventende Gevinst, men maa overlade den til Administrationen, mod hvem han spiller indtil Trækningen er forbie.

Det er jo det selv samme som naar man stiler en Vexel paa een, og samme vilde beholde den selv i Forvaring, til Forfaldstiden.

Paa den Maade duer jo en Original Billet ikke til andet, end at den Indsettende dermed kan bevise, at han har givet Collecteuren sine Penge, men om han bekommer noget for sin forventende Gevinst,

9

derom maa saavel han som Collecteuren tvivle indtil den forseglede Liste udviser det.

I al Sandhed! man vover sine Penge paa en dobbelt Maade. Man er først i Uvished om man kan træffe et eller flere Numere, og dernæst er man jo usikker, om den udkomne Gevinst befinder sig i den forseglede Liste.

Administrationen har, som ovenmeldt er, ikke tydelig nok vidst at udtrykke sig, deres Meening bliver vel saaledes, at enhver Indsættende kan selv paa Administrationen forhøre, om Collecteuren har indgivet sine Træknings-Lister, eller ei.

Men dette blev et Løfte, som var umulig at holde, thi skulde alle Medspillende erkyndige sig om deres Spil, saa maatte Trækningen hver Gang vist udsættes 8 Dage, thi saa lang Tid udfordredes vist, til at opslaae og eftersee enhver Medspillendes Efterretning; men naar nu dette møisommelige Arbeide var forbie, hvad Sikkerhed havde da vel den Spillende, som befandt sig uden for Kiøbenhavn, og kunde altsaa ikke paa denne Maade efterspørge hos Administratio-

10

nen? Aldeles ingen; thi Original-Billetterne lover jo slet intet?

Ved de Original-Billetter som ere for nærværende Tid, er jo en Spillende udsat for alle muelige Bedragerier, ja, det er endnu ikke nok, men enhver Forseelse falder jo ud til Skade for ham. Er Collecteuren ingen ærlig

Mand, saa maa jo den Spillende troe paa det for ham, er han efterladet og glemsom, saa lider den Indsettende derved, og bliver der begaaet en Forseelse ved Revisionen, saa bekommer han jo intet?

Kort! Publikum spiller imod Lotteriet, skraber ved hver Trækning en anseelig Hoben Penge sammen, vover efter Lotteriets Beskaffenhed sine Penge ved dette Spil, og skal dog, alt dette uagtet, lade alle de sig indsnigende Uordener og tilfældige Farer gaae paa sin Regning!

Det er jo en uomstødelig Ret, som man ikke kan nægte nogen, at man i alle Forbindelses-Contracter og Gields-Forskrivelser, bør have en tilstrækkelig Sikkerhed og fuldkommen Beviis. Under hvad Skind kan da vel Administrationen ophæve deres

11

Løfte, og af egen Magt tilintetgjøre og afskaffe den Forskrivelse som de engang offentlig har forbunden sig til.

De forseglede Lister tiener blot Interessenterne til Sikkerhed, og ligger Indsetterne aldeles ikke paa Hiertet, thi der maa være dem ligegot, hvad Orden og Indretning man bruger paa Administrationen, naar man allene ikke gjør dem nogen Uret derved

Interessenterne seer af alle Ting, intet hellere, end at de forseglede Lister tilkiendegiver alle Ting, thi derved har de intet ufordeelagtigt at befrygte sig i Henseende Administrationens Forvaltning, ikke heller kan blive trukket ved Næsen, formedelst Collecteurernes Bedragerier, Efterladenhed eller For seelse. De ere vel i Sikkerhed; — allene? er det dem vel tilladt, at gjøre en anden Uret, for at kunde afværge en eller anden dem befrygtede Skade? og skal det heele Publikum, hvoraf saa den største Deel ryger i Luften, endnu hertil paatage sig den Fare, at staae blot for de Bedragerier og muelige Uordener, som kan forefalde ved Lotteriet. Naar Administrationen erklærer, at de ikke

12

vil betale nogen Gevinst, uden saa er, at den befindes i de forseglede Lister, saa siger de jo derved, med udtrykkelige Ord: "Veed I vel, I gode Indsættere! at omendskiønt vi spiller med den største Fordeel, saa befrygter vi dog, at vi kan blive bedragne af vore Collecteurer og deres Anhæng," (der er jo desværre! giort falske Terner paa Administrationen); "og derfor gier vi Jer aldeles ingen Forsikring, om I igien bekommer noget eller ikke for Jeres Penge, som vi nøie nok tæller efter og regner efter, vi har Jeres Penge, og vore forseglede Lister, og ere derfor sikkre for al Underslæb, I derimod har ugyldige Billetter, og ere bestandig i Fare for at blive bedragne."

Man maa altsaa betragte Lotto-Administrationens Omgang, med at forandre deres Original-Billetter, til største Skade for det heele Publicum, fra hvilken Side man vil, saa befinder man dog ikke andet deri end Ubillighed, Urimelighed, ja aabenbare Gevalt. De kunde, maatte, ja torde aldrig foretage sig denne Forandring med Original-Billetterne.

13

Fra denne Lotto-Administrationens ubillige og urimelige Opførsel i Henseende til Original-Billetternes Forandring, og den usikre Betalingsmaade, naar Billettens Gevinst ei er indført i de forseglede Lister, kan man let slutte, at der i det spillende Publico maa med største Grund og Billighed reise sig en Skrupel i Henseende til Trækningsmaaden.

Hundrede Uvisheder og Tvivl ytrer sig i den Henseende, og den Maade, med hvilken Drengen, som vel blindende trækker ud, men dog har Seende nok omkring sig, for nogle faa Trækninger udtog nogle Nummer paa saa uagtsom en Maade, at han blev nødt til at nedkaste samme igien i Lotto-Maskinen, og derved foraarsagede en almindelig og billig Mummel iblandt Folket, som troede, at det No. som den mumlende Mængde maaskee helst ønskede ud, var just et af dem, som nu var i Haanden for Drengen, og at altsaa denne Skiødesløshed, eller (som enhver havde Ret til at troe,) overlagte Behandling, var ene Skyld i, at det forventede Nummer ikke kom ud.

Det være sig nu af hvad Aarsag og paa hvad Grund det vil, saa er dog denne

14

Omgang utilladelig, og den Mistillid, som det spillende Publikum derved fatter, saa grundet, at denne Mummel og Misfornøjelse, neppe ophæves ved det, at en anden Dreng dertil bruges.

Hvad retfærdiggjør vel Træknings-Omgangen, at Drengen med en militarist macht euch ferdig! — schlagt an! — und gieb Feuer! — med en Tempo tager den ud, og gravitetisk nedlegger den paa den fremstaaende Tallerken, ligesaa lidet som Musikken kan husvale de arme Folk, der desværre! har tabt mere, end de kan

taale, i dette afskyelige og skadelige Spil. Og var det i den Henseende ei bedre, at en nye Dreng til hver Trækning blev taget, eller og en af Tilskuerne eller af de vagthavende Soldater forrettede samme, thi hverken hans Øvelse og Grimasser med Armene, eller hans prægtige Klædedragt, er nogen sikker Caution for Rigtigheden af Omgangen ved Trækningen.

Mon ikke disse Tallotteriets tillokkende Priser, af 8 Skilling, og høiere efter Behag, driver mangan en først til at feie sit eget ud, og siden naar det ikke forslaaer

15

at tage til Næstens, ja vel ogsaa paa andre lumske og utilladelige Maader at tilveiebringe sig det, som kan føde Haabet i sin søde Indbildning. Knap troer jeg, at vi for Tallotteriets Oprettelse, saa saa mange Betlere at vrømle paa Gader og Stræder; mon ikke disses tryglende Overhæng tvinger ømhierdede Folk ofte over Ævne.

Sæt! at endog Gavmildheden bliver anvent nødtørftig, og Giveren i det han ikke bryder sig om Gavens Anvendelse, naar han kun gier af et got Hierte, har selv Løn deraf; saa ofrer dog disse Ulyksalige den sidste Skierv af den indsamlede Almisse paa Lykkens Alter, i et Spil, hvoraf det urimelige og uvisse der regierer i alle Spil, det allerurimeligste har Sted, og hvortil dette kommer, at der uagtet Forord og høitidelige Løfter, dog bruges Spilfægterier med de fastsatte Planers Punkter, og er det i den Henseende, at de Herrer Lotto-Administratores paa ingen Maade synes at have nødig at eftersee Træknings-Listerne førend Trækningen er forbie, men at de forseglede Lister, af enhver Collecteur, burde leveres in Deposito hos sufficante, og Lotteriet uvedkommende Folk, indtil Trækningen var forbie, for at forekomme

16

al Mistanke hos de Spillende, i Henseende til de Tal, som ere høist besatte, og hyppigst valgte. Lad os allene legge vore Extraskats-Penge og denne extraordinaire Skat sammen, hvilken Summa bliver det om Aaret, for Fattige og Nødlidende, og lad os saa paa den anden Side betragte hvor glade man erlegger denne sidste Skat, som er en virkelig Formue-Igle, saa bliver man let vaer, hvor høistskadelig dette Lotterie er for den arme Almue, der desuden daglig trykkes af en overveltende Nød og Elendighed, og maatte den Kongel. Casse ikke hellere tage dette Spil til sig, da samme vandt anseeligere Summer derved end de dette Lotterie-Etablissement nu indbringer, og Almuen trykkedes da ikke nær saa meget, naar den maanedlige Extraskat derved enten blev ophævet eller i del minste nedsat og forringet.

Kort, i et Spil, hvor Urimelighed og Uvished har Sted i Omgang og Spillemaade, og det sødste Løkkemad er sat paa Krogen for den begierlige Almue, hvis Haab voxer, jo større deres Fattigdom bliver, kan et Land, der desuden er fattig, fuldkommen ruineres.

1

Vort Tall-Lotteries Historie, med Efterretning om

hvad der er vundet og tabt

samt

hvad der endnu kan tabes og vindes

derved

for de Kongelige Danske Undersaatter,

som spiller og ikke spiller derudi.

Til Nyt-Aar 1773.

Kjøbenhavn

trykt og findes tilkiøbs hos P. H. Höecke, boendes i Store Hellig-Geist Strædet No. 141.

2

Forerindring.

For at have det samlet paa et Sted, som man har kundet faae at vide om Tall-Lotteriet i Dannemark, er denne Historie derom sammenskrevet og udgivet.

Den Vinding og Tab, som herved ommeldes, er vel ikke den rette efter Lotto-Actie-Eyernes Calculation, men vist den sande for det spillende Publicum i Almindelighed, ja endog for den Deel af de Kongelige Undersaatter, som ikke spiller.

3

Octroi

for den Kongelige Preussiske første Banco-Directør Georg Detlef Friederich Koes og hans Med-Interessentere, paa at anlegge et

Tall-Lotterie

i de Kongelige Danske Stater.

Vi Christian den Syvende rc. rc. Giøre hermed vitterligt, at da Vi i Naade have tilfældet Edle, Os særdeles Elskelige, Georg Detlef Friederich Koes, Kongelig Preussisk første Banco-Director, og hans Med-Interessentere, ar anlegge et Tall-Lotterie eller Lotto di genova i Vore Stater: Saa ville Vi til den Ende meddele ham og hans Med-Interessentere en særdeles Octroi paa det af dem oprettede Tall-Lotterie, ligesom og samme meddeles hermed som følger.

1.) Skal det staae Impetranten tilligemed hans Med-Interessentere, saasnaart han om dem er tilstrekkelig underretter, at de ere Vore virkelige Undersaatter, frit for, at anlegge dette Tall-Lotterie i Vore Stater, og at foretage Trækningerne saa ofte de finde det fornødent, i Altona for og paa Raadhuset, og i Vor Residentzstad Kjøbenhavn paa et Sted, som dertil skal anvises, samt ligeledes, om de finder det for got, i Oldenburg.

4

2.) Skal dette Lotterie føre Navn af det Kongelige Danske privilegerede Tall-Lotterie, og det skal være Entrepreneurere og hans Med-Interessentere tilladt, at betiene sig af Vort Chiffre i Lotteriets Seyl og Papirer.

3.) Til den almindelige Credits Vedligeholdelse for dette Tall-Lotterie, til den fornødne Opsigt ved de offentlige Trækninger, og til alle forekommende Tvistigheders Afgjørelse, ville Vi anordne og autorisere en særdeles Justitz-Direction i Altona og i Vor Residentzstad Kjøbenhavn, saavel som og i Oldenburg, ifald der paa sidste Sed skulde skee Trækninger, hvis Medlemmer skal af Lotteriets Fond nyde et billigt og i saa Fald sædvanligt Honorarium. I Altona skal denne Justitz-Direction bestaae af Vor Geheimeraad Hr. Sigismund Wilhelm von Gähler, Ridder, som Præsides, og Vor Etatz-Raad og Kammererer von Aspern, Vor Justitzraad og Borgemester Schultze og Raadmand Behn, som Assessorer; og ifald deres Vota ere lige, da skal Præsides Votum giøre Udslaget.

4.) Til dette Lotteries desto bedre Opkomst, meddeler Vi samme, imod at erlegge en Summa af Femten Hundrede Rigsdaler til Vor General-Post Cassa, Post-Frieheden paa et Aars Tid til alle Stæder i Vore Stater, hvorhen Vore Poster gaaer, saa at alt, hvad der i samme Tid afsendes af Breve, Pakker o. s. v. under Lotteriets Segl, (der, som meldt, skal bestaae af Vort Navns Chiffre, og have den Omskrift: Det Kongelige Danske Tall-Lotteries Segl), eller bliver

5

indsendt under Opskrift: Til Inspecteuren for det Kongelige Danske Tall-Lotterie i Altona (Kjøbenhavn),

(Oldenborg), med Vore Ridende Poster, skal imodtages, bortsendes og afleveres, uden derfor at betale noget Porto eller Skriver-Penge. Naar det Aar er løbet til Ende, i hvilket Post-Frieheden saaledes er bevilget, skal skee videre Foranstaltning ihenseende til denne Punct.

5.) Ligeledes frietager Vi hermed, saa længe denne Octroi, efter 10 Art. vedvarer, det hele Lotterie-Væsen for det Stemplede Papirs Brug i alle de Angelegenheder, som angaaer samme.

6.) Bevilger Vi Entreprenuren og hans Med-Interessenter den Frihed, til Lotteriets Drift, paa forbenævnte Trækningsstæder at anlegge Bogtrykkerier, og selv at trykke deres Papirer, Lotterie-Sedler, og Lotterie-Calendere, dog, at disse ey maae sælges, men allene gratis distribueres.

7.) Af de i dette Tall-Lotterie faldende Gevinster skal ingen Tiende-Penge eller nogen anden Afkortning, under hvad Navn det være maatte, betales, og heller ikke skal der paa dem lovligen kunne gøres nogen Arrest, Beslag eller Forbud.

8.) Hvad Lotteriets Betientere bliver skyldige til Lotteriet, skal nyde lige Prioritet med Restancer hos Vore Oppebørsels Betientere i Concurus Tilfælde. Og Lotteriets Fordringer hos dets Collecteurer skal ved Concurser have ligesaadant Fortrin som de Penge der tilkommer Vort Fisco, efter en med samme sluttet Contract.

6

9.) De samtlige Lotterie-Betientere skal, ligesom vore egne Betientere, have Vor Kongelige Hyldest og Naade; og Vi ville overhoved imod Anstalten selv endnu fremdeles paa alle giørlige Maader viise Vor Kongelige Understøttelse og Hielp.

10.) Denne Vor Octroi skal vare i 6 Aar fra den første Trækningsdag at regne, og i samme Tid skal intet andet Tall-Lotterie anlegges i Vore Stater.

11.) For ovenmeldte Privilegium exclusivum skal Impetranten og hans Med-Interessenter, i de sex Aar det skal vedvare, til Vor Particulier-Casse erlegge i aarlig Forpagtning Fem og Tyve Tusinde Rigsdaler i halvaarige Terminer, hvilke, efter det første Aars Forløb, skal ved hvert halvt Aars Termin betales forud.

12.) Ligeledes skal Impetranten og hans Med-Interessenter være forbundne til at imodtage det Lotterie-Huus, som er anskaffet til Tall-Lotteriets Tieneste, der var paa Veye i Altona, men nu ikke finder Sted, og gotgiøre Staden den derpaa beviislig anvendte Summa.

13.) Iligemaade skal de udsette og anvise to frie Actier i dette Lotterie for det Kiøbenhavnske Lotterie, i Betragtning af dets Privilegium exclusivum.

14.) I øvrigt skal dette Tall-Lotterie, efter et halvt Aars Forløb, fra nærværende Octrois Dato at regne, være sat i Activitet under sammes Forliis. Hvorefter Entreprenuren og hans Med-Interessenter, og ellers enhver, som det an-

7

gaaer, sig haver at rette. Givet paa Christiansborg Slot den 12 Januarii 1771.

CHRISTIAN.

Saasart Intreprenuren Hr. Koes havde faaet denne Octroi, udgav han derefter følgende

Subscriptions-Plan,

eller

Foregaaende Hoved-Conditioner

til et Tall-Lotterie-Interessentskab.

Da Hans Kongelige Majestet har allernaadigst behaget, at forunde mig undertegnede en exclusiv Octroi paa Sex Aars Tid at oprette et Tall-Lotterie i Hans Majestets Stater, imod at betale i aarlig Forpagtning 25000 Rdlr. med den udtrykkelige Clausul, at, dersom jeg efter min Convenience maatte finde for got, at tage flere Med-Interessenter i denne Anstalt, da ikkun virkelige Kongelige Danske Undersaatter skulde antages. Saa har jeg, i Følge denne Allerhøyst Kongelige Hensigt, vilder overlade et Interessentskab i dette Lotterie til de her i denne Kongelige Residentzstad værende Herrer Kiøbmænd og respective formuende Personer, saavel som paa andre Stæder i Hans Kongelige Majestets Riger og Lande, paa følgende foregaaende Hoved-Conditioner.

1.) Reserverer jeg mig, som Besidder af den Kongelige Octroi og som første Indretter og

8

Administrator af Tall-Lotteriet, alle Omkostninger, og aarlig 1600 Rdlr., samt frie Værelser og Een Femtedeel af Overskuddet saa længe Octroien varer; dog denne sidste Post efter Proportion, saafremt Fordelen af dette Foretagende beløber sig saa meget, at der aarlig til de Herrer Interessenters kan gives 10 pro Cento Udbytte af den Capital, som de ihenseende til de øvrige Fire Femtedeale skal betale og herefter bestemmes

2.) De øvrige Fire Femtedeale af Overskuddet har jeg besluttet at dele i 500 Portioner, og derimod at creere 500 Actier, hver à 500 Rdlr., for deraf at formere en Capital af 250000 Rdlr., hvoraf 50000 Rdlr., eller 100 Rdlr. for hver Actie, skal contant udbetales af Interessenterne, og for de øvrige 200000 Rdlr., eller 400 Rdlr. for hver Actie, skal udstædes en Obligation og Caution (saaledes indrettet som de sædvanlige Cautioner for Sø-Assurance Actierne ere) der skal leveres til Hr. Conferentz-Raad Iselin og deponeres i Banquen.

3.) De forbemeldte 50000 Rdlr., eller 100 Rdlr. for hver Actie, som bliver overleverede til Administrator, til Etablering, skal betales 14 Dage fra Dato, og da tillige til Lotto-Administrationen udstædes Obligationer og Cautioner for de øvrige 200000 Rdlr., eller 400 Rdlr. p. Actie; men disse 200000 Rdlr. skal til almindelig Tillids Erholdelse og til fuldkommen Sikkerhed for dem som spiller i Tall-Lotteriet, deponeres paa det Sted, hvor Garantien skal være.

9

<nxxm>

4.) Hvo, som tager 10 eller flere Actier, har Votum ved Interessenternes Forsamlinger.

5.) Af de Med-Interessenterne, som har Vota eller Stemmer, bliver hvert Aar udvalgt to Deputerede. Disse Deputerede har Sæde og Stemme i alle Maanedtlige og Træknings-Conferencer, kan efter Behag stedse have Indseende med Lotto-Bøgerne og Lotto-Cassen, forsegler paa hver Trækningsdag Indskuds-Listerne tilligemed Administrationen, og tilligemed Entreprenuren tager alle Deposita eller deponerede Beviser under fælleds Forvaring, samt reviderer Regnskaberne og Reliqua til Dechargering.

6.) Efter hvert Aars Forløb bliver Lotteriets Hoved-Regnskabs-Bøger sluttede, alting mueligst afgjort, Udbyttet i Følge deraf bestemt, og udbetalt 14 Dage efter Regnskabs Slutning og Revision.

7) De Indskuds-Penge, 100 Rdlr. af hver Actie, som efter 3die Artikel skal erlægges, og som efter sex Aars Forløb kan ventes at faaes tilbage, bliver af de respective Subscribentere betalte paa Hr. Conferentzraad Iselins & Comp. Contoir, imod Interims-Qvitteringer, og imod disse Interims-Bevisers Tibagelevering og de Obligationers og Cautioners Indlevering, som skal udstædes paa 400 Rdlr. for hver Actie, skal det enhver tilkommende Original Actie-Brev udstædes.

8.) Lotto-Betienterne skal overhoved og i særdeleshed tages i Eed til Interessentskabet, og have deres Løn, ligesom det jeg har reserveret mig, hvert Fierdingaar udbetalt.

10

10.

Dette er de væsentlige Societets-Puncter, efter hvilke kan entreres; ligesom paa min Side, som Besidder af Octroien, alt hvad mueligt er skal blive lagt for Dagen og efterkommet. Hvo som altsaa paa forestaaende Vilkaar finder Behag i at interessere i denne Lotto-Entreprise, behager paa denne Subscriptions-Plan at tegne sig for hvor mange Actier han vil tage.

Kiøbenhavn, den 31 Jannarii 1771.

G. D. F. Koes.

Man seer heraf at Entreprenuren har havt i Sinde, at tage en halv Tønde Guld for sig selv forud til Omkostninger; thi anden Aarsag kunde han vel ikke foregive til den 3 Art. i denne Plan. Men af det, man siden har seet, at Lotteriet er garanteret med 250000 Rdlr., slutter man, at Interessenterne har, som billigt var, slaaet en Stræg over denne Artikel.

Efter ovenanførte Plan fandtes Liebhabere nok til at tage Actier i denne Lykke-Entreprise; omendskiønt den mindste Deel forstode sig videre paa dette Lotteries Natur, end paa en formodentlig god Speculations Handel: Men, saa havde de dog hørt saa meget om Pharaos, at de, der holdt Banque, sielden tabte, men gemeenlig altid vandt; og hvi skulde da ikke enhver, som eyede Penge, vove dem for saa Patriotisk en Indretning! Allerede førend Februarii Maanedes Udgang var Lotto-Interessentskabet complet, og ingen flere Actier at faae.

11

Der blev imidlertid giort al hastig og høystfornøden Anstalt til at oplyse de vankundige Danste og Norske om den store Lykke, enhver kunde gjøre i dette Lotterie. Nogle Personer, som enten vare eller snart bleve informerede om alle dette Lotteries beregnede Indtægter, udsendtes som Ambassadeurer til alle Kongens af Dannemarks Undersaatter, dog ikkun under Navn af Reyse-Commissarer, for at holde private og publicque Forelæsninger over Tall-Lotteriet i alle Byer. General Hoved-Collecteurer, Ober-Collecteurer og Under-Collecteurer bleve antagne og bestikkede. Koes hastede, og alle hans antagne Lotto-Betientere hastede; thi det var om den første Lykke at gjøre. Lotterie-Planer bleve trykte og udgivne baade paa Tydsk og Dansk; og den første Trækning var i den første Plan allerede fastsat at skulde gaae for sig i Altona den 25 Martii. Man maae slutte sig til, at Koes har været ene Mester for denne Bestemmelse, siden den var forhastet, og maaskee efter rnellemkommende Forespørgsel fra Justitz-Directionen i Altona og derpaa faldende Resolution fra Det Kongelige Cabinet, maatte først stille den belovede Garantie, da det var bekiendt, at han ingen Eyendom havde i de Kongelige Stater; og da det var først afgiort, at alle Lotto-Interessenterne vare virkelig Danske Undersaatter: saa blev halvparten af den garanterede Summa, eller En og En Fierdedeel Tønde Guld, deponeret til Sikkerhed og Lotterie-Fond i det Altonaiske Kæmnerie, og den anden Halvpart i den Kiøbenhavnske Banque. Derefter skulde en anden og

12

ret Dag bestemmes til denne Trækning, ved nøyere

Overleg.

Der blev imidlertid sterkt colligeret. Enhver indbildte sig, at kunne strax gjøre en stor Lykke, og satte lystigt og tykt paa Terner og Qvaterner. Men den største Deel er siden bleven klogere, som vel er; endskiønt endnu ikke kloge nok til at spille

i Tal-Lotteriet, eller rettere til ikke at spille.

Hvor kloge Indsetterne i Førstningen kunde være, kan slutes af Collecteurerens Klogskab; thi der blev fra Adresse-Contoiret bekiendtgiort, at det var mueligt, der kunde paa en Billet af 3 Numere, som kostede 8 β., vindes 111 Rdlr. 2 Mk.

2 β., da der dog kan vindes, som nu enhver veed, enten 127 Rdlr. 1 Mk. 12 β. naar der er sat paa Amber og Terne, eller 441 Rdlr. 4 Mk., naar der er sat paa Ternene allene. Ligesaa bekiendtgiordes der, at paa en Billet af 5 Numere er mueligt at vinde 220,000 Rdlr.; men hvorfor ikke 10 gange saa meget, om det er mueligt at faae dem ud? thi det er jo mueligt, at sette de samme Tal paa 10 forskjellige Billetter, enten hos Collecteurer, eller en og den samme. Det staaer i Indsetternes Frievillie; og Koes har slet ikke bundet for deres Pung, som vil af med Pengene, endskiønt han har indskrænket Qvaterne-Indskuddet til 4 Mk. og paa de andre Spillemaader ligesaa hver for sig til noget vist. Saadan Indskrækning siger i sig selv slet intet. Derimod siger den Forandring, som blev giort i den første Plan, noget mere.

Der staaer endnu i den første Plan for alles Øyne, at det ringeste Indskud paa et bestemt

13

Numer er 24 β., og at Indskuddet vindes 75 gange igien. Dette er i næste og øvrige udkomne Planer forandret dertil, at det ringeste Indskud skal være 2 Mk., og at samme ikkun vindes 70 gange igien. Hvad Tanker har det indsettende Publicum ikke Aarsag at gjøre sig om Lotteriers Hensigt ved saadanne tidlige Forandringer. Flere ere paafundne siden, som herefter skal ommeldes. Nu maae vi see

Indholdet

af

Lotterie-Planerne.

Dette Lotteries Planer ere overensstemmende derudi: at rose Tal-Lotteriet fremfor andre Lotterier, og det Danske Tal-Lotterie fremfor alle andre af det Slags; i at fortælle Omgangen med Trækningsmaaden, som er lystig baade at læse om og see paa; i at vise Indsetnings Maaderne som ere femten, foruden der bestemte Udtræk; og give de Spillende Oplysning om deres Indskud og Gevinst, samt hvad en Tal-Lotterie Seddel har at betyde; saa og at forsikre, at man har udsøgt tilforladelige Collecteurer. Men derudi ere de forskjellige, at den første Plan, som nylig sagt, har anmeldt det bestemte Udtræk anderledes end de øvrige, og dermed ligesom vildet sige til det respective Publicum: Hier haben mir uns bedacht. Men just dette har aabnet Øynene paa de indsigtfulde Spillende, af alle Spillemaader helst at vælge den bestemte.

14

Videre ere de forskjellige derude, at der ikkun i een af dem findes det barmhiertige Udtryk: Vi ønsker, at

ingen vil indsette mere i dette Lotterie, end saadan en Deel af sine Penge, som han uden Uleylighed kan undvære, ifald han skulde tabe. Hvor ynksomme har de ikke været i det Øyeblik, da de skreve den Plan! Dersom de Ord havde kundet udvirke, at Folk i almindelighed ikke satte meer ind, end de kunde taale at miste, saa burde de have staaet i hver Plan. Det lader ellers som Vedkommende har befrygtet, at de skulde gjøre saadan Virkning, siden de har udeladt dem i de øvrige; men den Befrygtelse kunde de sparet sig for; thi Tall-Lotteriet er for Almuen alt for tillokkende og fortryllende, for de skønne Ambers, smilende Terners og oplivende Qvaterners Skyld.

Der har ligeledes hidindtil staaet i alle Planer, at en Billet eller Lotterie-Seddel beholder sin Gyldighed 3 Maaneder efter Trækningen; og end mere, at dersom det kunde beviislig gøres, at en ulykkelig Hændelse havde forhindret, inden et Fierding Aar at indfordre Pengene, som vare vundne paa den, saa vilde dog Lotteriet efter Omstændighederne viise sig føyeligt, endskiønt uden at tilstaae nogen Fordrings Rigtighed, Men, at slutte fra Paaskriften paa de til dette Nye-Aar udkomne Sedler, vil og denne Post i Planerne herefter blive forandret. Nu heder det paa Sedlerne: at en Original-Billet ikkun skal gielde i 6 Uger. Vist nok maae Entreprenuren eller nogen af hans Middel have lovlig given Magt til at

15

gjøre saadanne Forandringer; thi man skulde aldrig troe, at de torde gjøre dem, uden at være berettigede dertil. Sex Ugers Gyldighed synes at være nok; men den Fald kunde dog møde at den var det ikke; og hvad burde man da dømme om saadan Lotteriets Kierlighed. Det kom da an paa deres Naade, om de vilde udbetale Penge eller ikke.

Planernes Tilhold og Lotterie-Sedlernes Paaskrift har og hidindtil været enige deri, at Gevinsterne skulde prompte og paa Sedlernes Foreviisning udbetales. Ikke destomindre troer man, det Rygte er sandt, at naar der en eller anden gang ere udkomne lykkelige Tal for Indsetterne, saa har mange Collecteurer, som ey selv eyedede Penge, strax at udtælle til de Vindende, havt Bryderie og Løben nok for at faae dem af Lotto-Cassen. Menig Mand tager alting efter Bogstaven. Enten burde da Lotteriet være stricte ordholdent, eller iblant de nu paafindende nye Forandringer indføre denne: at Gevinsterne udbetales uden Afkortning saasnart Gevinst-Numerne ere optalte, som i det længste skeer inden to eller tre Dage. Derimod vilde ingen have noget at indvende, og mangen Collecteur blev skaanet for nogle Vindendes Tiltale, som undertiden ikke er alt for fiin, naar han maae bede dem komme igien i Morgen, siden han har udbetalt alt det indcasserede, og har endnu ikke faaet Overskudet af Lotto-Cassen. De Eenfoldige legger al Skylden paa Collecteuren og fatter ugrundet Mistanke til ham; thi de troer Lotterie-Planerne, som er

16

Lotteriets Forsikkring. De har jo heller ingen Aarsag til andet, saa længe de ikke offentligt ere anderledes underrettede og betydede.

Den første Lotteri Plan var fremfor de andre deri uefterrettelig, at den fastsatte en Dag til første Trækning, som var forhastet. Aarsagen, som forhen er ommeldt til Trækningens Udsettelse, sluttes at være rigtig. Det Avertissement, som blev bekiendtgjort i den Anledning, synes at beviise det. I Koeses Subscriptions-Plan heed det, at han vilde selv have fat paa de 50000 Rdlr., som bleve betalte i contante Penge; men i Avertissementet heder det, „at Koes bestræbede sig nu, for at faae den fulde Summa af 250000 Rdlr.

deponerer, nemlig 125000 Rdlr. i den Kiøbenhavnske Banqve og 125000 Rdlr. i Altonaer Kæmnerie, til Betyggelse for Interessenterne, Publicum og det hele Lotterie-Væsen, ligesom Recipicerne for den hele Capital bliver under den af Interessenterne blivende Directions Varetægt; og da ikkun 130 Actier vare sendte til Kiøbenhavn, som ere solgte, og Publicum synes at have Ret til, at 250 Actier blive her, som er Halvparten mod hvad der bliver i Altona, saa er man forventende endnu 120 med næste Post. Dette, saavel som Posternes urigtige Gang har foraarsaget Lotteriets Træknings Udsettelse, i Følge Hr. Koeses Brev af 12 Martii i 3 Uger., Træknings-Dagen, ikke allene til den første Trækning, men endog til alle de øvrige Trækninger i Altona, blev derpaa nærmere og med fuld Vished bestemt i en nye Plan, hvori

17

Justitz-Directionen i Altona under deres Hænder gav Publicum den Efterretning, „at den Capital, som af Privilegiaten Hr. Koes var bestemt til det indsettende Publici Sikkerhed (der var efter Subscriptions Planen ikkun 200000 Rdlr.) var med To Hundrede og Halvtredsindstyve Tusinde Rixdaler nu virkelig deponeret respective i den Kongelige Banqve i Kiøbenhavn og i Altonas Kæmnerie.,

Af alt dette lader sig med temmelig Vished slutte, at man, som sagt, vel ikke urigtig har giettet Aarsagen til at den første Trækning ey skeede den 25 Martii, men først den 18 April; og at samtlige Med-Interessenter, som billigt var, ikke vilde lade Entreprenuren Hr. Koes raade allene, omendskiønt han skrev sig Besidder af den Kongelige Octroi. De Herrer Actie-Tagere havde og største Ret derudi, at der ingen Træknings-Dag af Koes burde været fastsat eller bekiendtgjort for Publicum, førend det hele Lotterie-Væsen paa ovenanførte Maade saae sig betrygget, og dette vigtigste var bragt i Stand, der var som Grundvolden til den hele

Bygning.

Nu seer Læserne, at alting var anlagt og alle Anstalter giorte, til at udføre denne store Lykke over de Danske Provintzer, at indføre Tall-Lotteriet. Collecteurer vare overalt antagne, hvormed i Førstningen havde og været temmeligt Vilderie, i sær ihenseende til Under-Collecteurs Bestilling; thi fra Adresse-Contoirt blev først meldt, at ingen Over-Collecteur maatte antage nogen Under-Collecteur uden General-Collections-Contoi-

18

rets Tilladelse, og siden, at for det første og indtil videre slet ingen UnderCollecteurer maatte antages; men endelig, at det stod hver Ober-Collecteur frit for, at antage Under-Collecteurer, om de fandt det fornødent. Ober-Collecteureres Bestallinger bleve trykte, hvorudi Collecteurens Navn med videre blev skrevet. Samme lyder saaledes:

Bestalling for Hr. N. N. som Ober-Collecteur ved det Kongelige Danske privilegerede Tall-Lotterie.

No.

Da General Administrationen ved det Kongelige Danske privilegerede Tal-Lotterie har antaget og bestilt Hr. N. N. til Indcasserer og Over-Collecteur, saa længe bemeldte Administration finder det for got, saaledes, at han for ovenmeldte Kongelige Lotteries Regning sælger og afhænder de ham anbetroede Billetter eller Lotterie-Sedler, enten selv eller ved Under-Collecteurer, for hvis Giøren og Laden herudinden han dog maae være ansvarlig; troeligen udfærdiger Biletterne, ved at nedskrive de af Liebhaberne valgte Tal med tydelige og ingen dobbelt trykte Lister, at Tallene bliver satte i deres naturlige Orden, saa at de ikke enten kan blive forkeert satte, eller kan blive forandrede; nøye collationerer dem med de udstædte Billetter, og med sit Navns Underskrift, imod at Træknings Terminen nærmer sig, og til

19

den i Planen fastsatte Tid indsender samme Lister til den Kongelige Danske General-Tall-Lotterie-Administrationen samt giver Efterretning om, hvor mange Billetter han har afsat, og hvad Indtægten beløber sig til; saasnart Efterretningen om de udtrakte Numere bliver ham tilsendt, da gjør en Extract over Indtægten og Udgivten efter de registrerede Indskudders Orden, og ved tillige at anføre Gevinst-Numerne, samt fradrager de i hans Collection faldne Gevinster fra hans havte Indtægt, og strax udbetaler dem, som har vundet, imod at de tilbageleverer deres Billetter; men indleverer hvad der bliver Overskud tilligemed Gevinst-Extracten, til Hoved-Lotterie-Cassen, eller hvorhen han faaer Anviisning fra den Kongelige General-Lotterie-Administration, og dermed continuerer fra Trækning til Trækning. Men saasnart han af bemeldte Hoved-Lotterie-Casse skulde faae et Tilskud, at han da imodtager samme og prompte udbetaler dem som har vundet, samt ellers paa det nøyagtigste skal og vil efterkomme Planens Indhold og den Intruxion, som herved bliver ham overleveret, saavel som alt det, der allerede er eller herefter maatte blive anordnet af den Kongelige General-Lotterie-Administration: Saa har den Kongelige Danske General-Lotterie-Administration fastsat for ovenmeldte Hr. N. N. i N. N. en Provision af pro Cento af hans Indtægt, som han ved hver Trækning og Aftegning har at anføre til Udgivt. Til Bekræftelse er denne Bestalling underskrevet af Administrationen

20

og stadfæstet med dens Signete. Givet i Kiøbenhavn den Ao.

Det Kongelige Danske privilegerede Tall-Lotteries General-Administration.

(L. S.) Koes.

Den Instrux, som blev meddelt, eller i det mindste efter Bestallingens Indhold burde været leveret hver Ober-Collecteur, bestaaer af 15 Poster, og har denne Overskrift:

Instruction

for

Over-Collecteurerne ved det Kongelige

Danske privilegerede Tall-Lotterie.

Indholden af samme er først en almindelig Paaberaabelse paa Lotterie-Planerne, ihenseende til Indsetnings Maaderne, Gevinsterne og Tall-Lotteriets hele Indretning, hvilket dog tildeels i denne Instrux bliver igientaget. Man vil her anføre der betydeligste af dens femten Artikler: 1. Det forstaaer sig af sig selv, at

enhver Collecteur ved dette Lotterie bør, saavel for sin egen Skyld, som for Lotteriets Nytte, lade sig finde beredvillig og tjenstfærdig imod alle dem, som ville forsøge deres Lykke og indsette i samme, og at Collecteuren altsaa gaaer enhver til Haande, saavel i Henseende til Indskuddet, Valg og Antal af Numere, som Spillemaader; til hvilken Ende de tydelig skal forklare Spille-Maaderne og gjøre samme begribelige for Indsetterne;

21

2. At naar der altsaa melder sig en Indsetter og vil prøve sin Lykke, saa maae Collecteuren nøye see til og erkyndige sig om: a) Paa hvor mange Numere han vil sette? b) Paa hvilken Slags Spille-Maade han vil gjøre Indskud? og c) Hvor stort Indskud han vil gjøre paa hver Spille-Maade?

3. Lærer, hvorledes Tallene skal skrives i Listerne

samt paa Lotterie-Sedlerne.

4. Videre Underviisning om Lister og Sedler,

hvad derved ikke maae glemmes, nemlig at paaskrive Træknings Stedet og Dagen m. m. samt intet derudi radere eller overstryge.

5. Over-Collecteurerne giver ingen Indsetter nogen

Credit, men lader sig Indskuddene betale med rede Penge; skeer det, som er tvertimod, saa er saadant for deres egen Risico, i det de indestaaer den Kongelige General-Lotterie-Administration og hæfter for deres ganske Indtægt som Selvskyldnere, og følgelig maae vel forvare de indkomne Indskuds-Penge, som et reent Depositum, og stedse holde dem i Beredskab til General-Cassens Disposition.

6. Indskuds-Listerne maae in duplo reent afskrives,

med en Traad igiennemtrækkes, forfeigles enhver i Særdeleshed af Ober-Collecteuren underskrives, og efterhaanden indsendes til Lotterie-Administrationen respective i Altona og Kiøbenhavn, paa det at Revisionen ikke skal blive for stor paa eengang;

22

og alle Listerne maae indløbe i det mindste tre Dage for hver Trækning, Disse Lister, som Administrationen beholder hos sig, skal allene tiene til Rettesnoer ved de derpaa faldende Gevinster til Collecteurerne og Publicums Sikkerhed.

7. Ober-Collecteurerne maae hver gang tilføye alle betalte Gevinst-Billetter i originali til deres Regnskab som Bilage, og indsende samme til Lotterie-Administrationen; dette skeer saasnt som mueligt, og i det seneste førend følgende Træknings Begyndelse; og ifald Indtægten ikke maatte være tilstrækkelig til Gevinsterne Udbetaling, da skal Residuum tilstilles dem fra Lotterie-Administrationen, contant eller ved Anviisning prompte, eftersom det best kan lade sig gjøre.

8. Denne Artikel handler om Listernes Indsendelse

fra Provintzerne, og sammes Adresse paa Dansk, Tydsk og Fransk.

9. Er Oplysning om Afregnings Listernes Expedition.

10. Recommendation til Collecteurerne, at anskaffe sig hver et Lotto-Spill i Smaat, for at komme Indsetterne til Hielp, som det heder.

11. Er en kort Underviisnings Maade, om at udregne Amber, Terner og Qvaterner, 12. Der stal skrives Comma (,) imellem hvert Tal.

13. Naar der i et Indtægts-Contoir ikke forefindes flere Lister, Billets eller Lotterie-Sedde-

23

ler, Planer rc., saa kan altid nye Exemplarer uden Betalning affordres fra Lotterie-Administrationen.

14. Enhver Collecteur skal forskrive sig til at efterkomme

Planen og Instruxen.

15. Forsikkring, at Collecteuren skal nyde den

tilstaaede Pro Cent Provision for sin Umag, samt Recommendation til al muelig Promptitude og Accuratesse, som uomgiengelig fornødne Stykker ved Lotto-Væsenet.

Det Merkeligste i denne Instrux er det, som staaer i Begyndelsen af dens første Artikel, at Collecteuren bør, saavel for sin egen Skyld, som for Lotteriets Nytte gaae Folk til haande, som faaer Lyst at ville gjøre sin Lykke i Tall-Lotteriet; hvilket ey anderledes kan forstaaes, end at de skal være villige til at befordre et Anleg, som er intet mindre end Patriotiskt, og som vel aldrig kan blive en Ære for Statskunst og sund Politik. Lotteriets Nytte maae vel absolute bestaae i at snyde Publicum; og at Collecteuren skal hielpe dertil for sin egen Skyld, kan vel ikke være andet, end at han ingen skal raade fra at spille sine Penge paa denne Maade, men meget mere foresnakke, opmuntre og tilraade enhver, at sette i Tall-Lotteriet; thi jo meer han indcasserer, jo større bliver hans Provision. I Førstningen vare ikke nær saa mange begærlige efter at blive Collecteurer som siden: thi mange gjorde sig endda Maaskee Samvittighed over, at hielpe til at trekke den sidste Skierv fra et fattigt Publicum. Men vore Patriotiske Borgere ere siden blevne anderle-

24

des sindede: saa at de endog har kappedes om at blive bestilte til dette Arbeyde; ret som det var en stor Ære, at bidrage til den almindelige Elendigheds Forøgelse. Til deres Undskyldning beraaber mange af dem sig paa de vanskelige Tider selv, at det er fornødent de maae tage med hvad de kan faae, og at den ene Skilling kaster ikke den anden bort, og de synes at kunde undskyldes, dersom Retfærdighed, Billighed og Christendom ey har noget derimod. Dog, denne sidste er bleven saa rum, at man har Sving nok i den, til at gjøre alt hvad man finder passende med sin Egenkierlighed og Begierlighed, og har Plads nok, at dreye og vende det saa, at det skal synes ret og billigt.

Til Nyt Aar 1773 var dette Tall-Lotterie blevet trakt 30 gange i Altona og 26 gange i Kiøbenhavn; men der skal ikke mange rose sig af det meget, de har vundet i disse 56 Trækninger, uden maaske Entrepreneurerne og de forsigtige Collecteurer; thi disse vinder i hvad for Tall der end kommer ud. Den, som vinder meest, er vist nok Octroi-Besidderen Director Koes. Kan man troe Rygtet, er han dog meget misfornøyet med de Danske. Han skal til en Ven have ladet sig forlyde med, at hans aarlige Vinding ved dette Tall-Lotteries Indførelse iblant os var ikkun Sytten Tusinde Rigsdaler, og skal have sagt, at han tænkte, denne Lotto-Entreprise skulde i det mindste have indrentet ham Halvfierdesindstyve Tusinde Rigsdaler aarlig. Hvad enten nu dette Rygte er sandt eller ikke: saa har de ærlige Danske dog

25

slet ingen Aarsag, til at ære, elske eller takke ham for den Lykke de gjøre ved det af ham her indførte Tall-Lotterie; hvilket, i hvor meget det end roses, for den store Lykke derudi kan gøres, endog med et ringe Indskud, og for der hastige Udslag det giver for enhvers Haab, bliver ikke desto mindre af meget ringere Værd, end er velindrettet Classe-Lotterie, hvor ikke allene Gevinst og Tab er bestemt, men endog Lotterie-Fordeelen selv til et eller ander nyttigt Brug for en Stat. Men Tall-Lotteriet! hvad Ære har det, at rose sig med? — Naar vi til Slutningen kommer til at gjøre den Sammenligning, hvad Publicum her vinder og taber derved, vil dette nærmere kunde legges for Dagen.

Her maae allene anmerkes, at det indtil 1772 Aars Udgang havde maaskee ikke gaaet alt for oeconomisk til ved Lotto-Væsenet. Man vil nu ikke tale om den liden Oeconomie det var, at lade trykke 25 Riis Tryk-og Postpapiir til de første Planer og Sedler, hvor der bestemte Udtræk var sat paa 24 β. og dets Betaling paa 75 gange, og at cassere der altsammen, da man fandt for got, at forandre dette Indskud og dets Betalings Maade. Det maae være nok, til Beviis derpaa, at forestille den Uorden ved saadant betydeligt Anlæg, (thi det er vist betydeligt, for den Indflydelse det har paa Almuens Velfært og Ruin), at overlade hele Bestyrelsen saa got som til Octroi-Besidderen allene; da det beroede eene paa ham, at antage og afsette Lotto-Betientere og Collecteurer, af hvilke sidste han især skabte saa mange som ham

26

lystede, og lod maaskee endog Cautionister underskrive, uden nogen Tid at see dem eller kiende dem. Mange af disse hans Indcasserere ærede og frygtede ham som en Enevolds-Herre; thi de stode i den Tanke, at han for sin Person allene var den hele General-Administration, og han søgte at forsvare denne Caracter saa længe han kunde. Det, som han i sin Subscriptions-Plans 6te Artikel havde forskrevet sig til, var ikke blevet efterkommet, saa viidt man veed; og heller ikke vare Lotto-Betienterne tagne i Eed til Interessentskabet. Man havde begyndt, at see ham temmelig skarpt paa Fingrene, og han var saa paastaaende, at han maatte tvinges ved en Dom af Retten til at opfylde nogle visse Pligter.

Imidlertid fandt flere af Interessentskabet fornødent, at der blev gjort en General Forandring i Lotto-Oeconomien; og nogle ville mene, at Octroi-Besidderen foreslog den selv. Paa nogen Tid i Forveyen gik det til med nogle Collecteurer, som det kunde. Bestalling, Instrux og Plan bleve ikke af alle lige accurat efterkomne og opfyldte. Det var altsaa fornødent, at den Kongelige Lotto-General-Administration, som nu ikke mere var Koes allene, burde tale med enhver af de Herrer Collecteurer her i Staden; til hvilken Ende de bleve

tilskrevne, selv personlig at indfinde sig i Lotto-Huset paa Amager Torv, og medbringe deres Bestallinger. Det var en stor Forsigtighed, at de ikke bleve anmodede om, at medbringe deres Instruxer; thi mange af dem, havde aldrig seet nogen Instrux. Denne ansagte

27

Indfindelse, som snart rygtedes, opvakte en almindelig Omtale om Lotto-Væsenet. Det blev meer end sædvanligt critiseret. Der sagdes at de fleeste af de allerede bestilte Collecteurer skulde afgaae. Til denne Sagn synes og at være nogen Grund derudi, at enhver maatte levere sin Bestalling fra sig, og blev ved den Leylighed betydet, at Provisionen, som hidindtil havde været 6 1/4 pro Cent, og for nogle visse 10 pro Cent, blev herefter for Collecteurerne i Kiøbenhavn i almindelighed ikkun 5 pro Cent. Omendskiønt nu Provisionen blev saaledes nedsat, fandtes der dog mange flere end tilforn, som søgte om at blive Collecteurer. Man skal have fundet for got ved Lotto-Administrationen, at fastsette Over-Collecreurerne til et vist Antal i Hovedstaden, omtrent til Hundrede, og det saaledes, at der ingen flere skal antages; men deres Tal allene completteres, naar nogen enten frasiger sig Collectionen eller ved Døden afgaaer.

Efter demre nye Indretning bleve nu vel mange af de gamle Collecteurer ved; men de maatte alle fremstille sig for Lotto-Administrationen med deres Cautionister. Desuden bleve flere nye antagne, som er synligt nok af dé mange nye Lotto-Skilter. De fik alle nye Bestillinger, nye Instruxer og nye Planer; og da denne Lotto-Entreprise, som det respective Interessentskab er octroieret at gjøre i sex Aar, bør gjøre enhver af Publico mere varsom og opmærksom, vil man troe, ikke allene ey at forsee sig, men meget mere at opfylde en vis Medborgerlig Pligt, i at anføre

28

samme her, som man har seet dem; eller i det mindste det vigtigste deraf; og tilligemed at levere nogle derover giorte Anmerkninger, hvilke man troer at have sin Grund i Billighed. Det heder i den

Nyeste Lotterie-Plan

af 18 Januarii 1773.

Om Sikkerheden og nogle Omstændigheder ved dette Lotterie: „at man vil paa alle Stæder ikke forsømme noget, som kan geraade til alle de Interessenderes Velbehag og Beste. I den Henseende er til Publicums Sikkerhed ikke allene vedtaget, at de indsendte og af den forordnede Direction for hver Trækning lovlige forseglede Original-Indskuds-Lister skal endelig afgjøre og udvise de Gevinster, som ere faldne; herved haaber man kraftigere at kunne forebygge alle Underslæb og Irringer, end ved de saa kaldede Original-Billetter, da Arbeydet desuden i de sidste Slutningsdage bliver saa meget, at der ingen Original-Beviser kan blive færdige.,,

Dette er nu vel got nok; men det er mindre end der i de forrige Planer var lovet til at forebygge Underslæb og Irringer. Skulde et Publicum, som er saa villigt at yde Skillingen til Tall-Lotteriet, ikke have Aarsag til at ansee det for en Ringeagtelse af Lotto-Administrationen, at denne, ved de nye giorte Forandringer, har fundet

29

for got, at udelade af den nyeste Plan den ikke uvigtige Forbindelse og Tilsagn, som stod i de forrige Planer, at der til enhver af de Herrer Collecteurer skulde gives trykte og stemplede Modtagelses Beviser for de indsendte Lister og de derpaa registrerede Numere, samt summarisk Extract af sammes Beløb i Penge. Hvad har nu Collecteurerne for sig til Beviis paa, at deres Lister ere modtagne? og hvad Betyggelse har Publicum, at intet Underslæb skal skee? naar Collecteurerne ikke paa Forlangende kan fremlegge saadanne Modtagelses Beviiser, saa at enhver Indsetter efter Behag ved Øyesynet kan forvisse sig om, at hans Indskudder ere imodtagne. Der paastaaes, som ret og billigt er, Nøyagtighed og Promptitude af Collecteurerne; men er det ikke ligesaa ret og billigt, at Lotto-Administrationen bør vise den? og kan den vel gjøre for meget, for at betrygge sine Collecteurer, og betage Publicum al Mistanke?

Tilligemed de nye Planer, hvorudi den nys anmerkede Forandring findes, blev enhver Collecteur ligeledes tilstillet en

Nye Instrux. Denne Instrux, som nu er i alle Collecteurs Hænder, er ihenseende til Collecteurerne noget mere skierpet. Den bestaaer af 16 Artikler, som indeholder:

1.) At enhver Collecteur skal, saavel til sin egen som til Lotteriets Gavn og Nytte vise sig

30

følgelig og villig imod alle dem, som ville indsette, og ikke allene forklare dem Spillemaaderne og gjøre dem

samme begribelige, men skal endog gaae dem til haande ihenseende til Indskuddet og Valget og Antallet af Numere.

2.) Hvilke Spørgsmaale Collecteuren skal gjøre til Indsetterne.

3.) Hvorledes Lister og Lotterie-Sedler skal skrives; samt at de Lister, hvorudi Tal ere udstrøgne, raderede, eller hellers ulæselige, bliver af General-Administrationen uexpederede tilbagesendte.

4.) Videre Underviisning om Tals Indskrivning i Listerne.

5.) Om Listernes Nøyagtighed.

6.) Skulde det hænde sig, at i en Liste befandtes nogen Urigtighed enten i Udregningen eller paa anden Maade, saa staaer det General-Administrationen frit for at forandre det. Sligt skal dog alletider betids, og saa meget som mueligt, blive Collecteuren tilkiendegivet for Trækningen.

7.) Collecteurerne maae ligesaa lidet spille for egen Regning, som give nogen Indsetter Credit, men strax lade sig Indskuddet contant betale; thi Collecteurerne staaer for deres Indskudder som Selvskyldnere til den Kongelige General-Administration; følgelig maae de indkomne Penge, som et helligt Depositum til General-Administrationens Disposition, stedse være tilstæde til Udbetalning, til hvad Tid og Time førend Trækningen, eller ved Listernes Indlevering maatte blive forlangt.

31

8.) Collecteurerne maae successive, og ligesom nogle faa Lister bliver færdige, fra Begyndelsen af til hver Trækning indlevere samme; og da dette er det eneste Middel til at faae alle Ting ordentlig og accurat bearbeydet, som og, at alle Notater, der over enhvers Lister bliver at udfærdige, for Trækningen kan blive enhver tilstillede: saa formodes, at saadant paa det nøyagtigste efterkommes. Skulde herudi skee Forsømmelse, som let er at see af de indkomne Lister, kan saadan en Collecteur, viser sig efterladen, og hvoraf flyder stor Uorden i det Heele, vente at miste sin Collecte til næste Trækning, og ey colligere mere

9.) Angaaer i sær de udenbyes Collecteurer, og instruerer sterk for dem.

10.) Alle fornødne Litteralier kan af Collecteurerne til enhver Tid forlanges. Den beste Oeconomie med samme recommenderes; og hvorvidt enhver efterkommer dette, vil for Eftertiden accurat være at see af en Bog, som allene til den Ende skal blive holdt, og hvorudi enhver Collecteur skal have sit Conto.

11.) Strax efter enhver Trækning skal enhver Collecteur blive tilstillet Træknings-Numerne, for derefter at udbetale Gevinsterne til Spillerne.

12.) Skal en Collecteur efter en Trækning have Penge, kan han strax bekomme samme, naar han derom melder sig, og medbringer Afregning, hvoraf først maae sees, hvad ham tilkommer. Derimod bør han ogsaa fra Trækning til Trækning selv lade indlevere hvad han til Lotto-Cassen

32

skal betale; thi for Eftertiden bliver fra ingen Collecteur afhentet Penge ved Lotto-Buddene; men Collecteuren maae selv besørge dem henbragte. Den, som udebliver med Betalningen til rette Tid, har forbrudt sin Collecte, og maae strax vente Afsettelsen.

Alle Søgnedage, om Formiddagen fra Kl. 10 til 1 Slet, og fra Klokken 4 til 6 Slet om Eftermiddagen, og ellers til ingen anden Tid, bliver afregnet og Rigtighed aflagt ved Collecteurerne. De vilde altsaa til foreskrevne Tid indfinde sig med alt det, som de have at afhandle og afgjøre ihenseende til Tall-Lotteriet, paa Lotto-Huset, hvor de vil finde al muelig Promptitude.

13.) Efterat Afregningen er skeet, og Saldoen bragt i Rigtighed, bekommer Collecteuren et Beviis af Cassereren, at alting fra forrige Trækning er betalt og rigtigt; dette Beviis maae med de første Listers Indlevering til næste Trækning følge med; thi ellers i vidrig fald bliver Listerne ey antagne.

14.) Underviisning om at udregne Amber, Terner og Qvaterner.

15.) Om en Forpligtelse, som enhver Collecteur skal underskrive, at han nøye vil efterkomme Plan og Instrux.

16.) Om den Procent, som tilstaaes enhver Collecteur; samt Recommendation til al muelig Promptitude og Accuratesse, som uomgiengelig nødvendige Dele ved Lotto-Væsenet.

Disse Instruxer ere underskrevne af General-Administrationen ved Tall-Lotteriet, ligesom den,

33

efter seneste Forandring ved samme, enhver Collecteur meddeelte

Nye Bestalling.

Disse Bestallinger, som ere paa Dansk (thi tilforn vare de alle paa Tydsk) ere ikke egentlig forskellige fra de gamle, af hvilke forhen er anført en Oversættelse; undtagen deri, at man seer af Underskriften, at Koes nu ikke for sin Person allene udgiør General-Administrationen, samt at den ringeste Provision for en Ober-Collecteur var i de gamle Bestallinger fastsat til 6 1/4 pro Cent; men i de nye ikkun til 5 pro Cent.

Der staaer ellers toe Poster i de nye Bestallinger, som ikke saa let lader sig rime sammen, og som burde baade været mere bestemte, og dernæst offentlig bekendtgjøres.

Først hedder det: Strax efter at Træknings-Numerne ere blevne ham (Collecteuren) tilstillede, skal han betale Gevinsterne til dem, som har indsat og vundet. Dette strax bliver et bestandigt Bryderie for Collecteurerne, som ikke selv eyer Penge, ifald General-Administrationen skulde faae i Sinde, efter Instruxens syvende Artikel, førend Trækningen eller ved Listernes Indlevering at forlange de indcasserede Penge fra Collecteuren. Thi hvorledes skulde han da kunne udbetale Gevinsterne strax, naar han ingen Penge havde? og man betragter hvad ham videre er paalagt; da det hedder dernæst: Naar flere Penge til Udbetalning behøves, end Indtægten har været, da at ind-

34

levere en opgiort og underskreven Beregning om dets Beløb til General-Administrationen, og derefter, naar samme er befunden rigtig, at modtage de tilkommende Penge. Vel staaer der i Instruxens tolvte Artikel: at en Collecteur kan strax bekomme Penge, naar han derom efter en Trækning melder sig; og General-Administrationens Hensigt kan være god og redelig nok; men, det sees dog let, at det satte strax trænger til en nøyere Bestemmelse for den Deel af Indsetterne, som ville have deres Gevinst paa Øyeblikket, efter at de have faaet de udtrakte Numere at vide; og, saa længe det ikke er dem offentlig betydet, hverken kan eller vil forstaae sig paa, at det medtager Tid at opgiøre Afregnings Listen, at indlevere den til Administrationen, og der at eftersee om den befindes rigtig, og at Collecteuren først faaer Penge, naar alt dette er skeet. Det synes meget billigt, at dersom General-Administrationen ikke finder Behag i at udsette deres Collecteurer for en Hob ikke ugrundede Fortrædeligheder, de da ikke allene burde forandre dette strax til Dagen efter Trækningen i Kiøbenhavn eller efter Postens Ankomst fra Altona, eller og paa de Dage lade sig indfinde længer paa Lotto-Huset; thi for hvor mange Tiltaler vilde ey den Collecteur være blottet, som Indcasseringens Pengene vare afhendtede fra for Trækningen, og som ingen Afregningsliste kunde faae færdig over de i hans Collection maaskee faldne mange smaa Gevinster, (som ere de der hyppigst og snarest bliver afhendede,) førend de Timer vare forbi, i

35

hvilke han kunde finde nogen i Lotto-Huset. Mener man vel, han torde komme hiem med uforrettet Ærende? eller at en Sværm 8 og 10 Skillings Indsettere, som vare komne til ham, for strax at faae deres vundne Udtræk og Amber betalte, vilde lade sig afspise med den Compliment: der var ingen paa Lotto-Huset; I faaer at komme igien i Morgen efter Klokken Eet. — Om Lotto-Huset i saadan Fald af enfoldige opbrakte Gemytter blev bestormet; hvis var da Skylden? og hvo havde da givet Anledning dertil? Hensigten med at skrive dette, er i det ringeste god, nemlig at forekomme sligt, da det let kan forekommes, ved at bruge lidt mere Agtelse for et saa villigt indsettende Publicum; og i det mindste 35 Dage om Aaret at opofre daglig nogle flere end 5 Timer til dets Tieneste; om der og i det heele Lotto-Væsen er en eneste Punkt, som kan siges at skee til Tieneste for Publico, hvilket neppe vil kunne beviises.

Omendskiønt Collecteurerne ere forbundne til at rette sig nøye efter Plan og Instrux: saa sees der dog over med adskilligt, naar det kun ikke strider imod den første Artikel i Instruxen, det er, naar de kun ikke forsømmer, at see paa sin egen og Lotteriets Gavn og Nytte, hvilke begge staaer i meget nøye Forbindelse; thi jo mere de kan indcassere til Lotteriets Casse, jo mere indrenter det i deres egen. Saaledes sees der igiennem Fingre med at sette 1 β paa Udtrækket og hver af de ubestemte andre Spillemaader, naar kun ingen Billet udgives ringere end paa otte Skilling,

36

da dog det første er stridigt baade mod Plan og Instrux, undtagen for saa vidt, at Collecteurerne derved seer trolig paa sin egen og Lotteriets Gavn; thi mange Bekke smaa giør en stor Aae.

Nogen mere Vished har ellers Collecteurerne efter deres nye Bestallinger paa deres Embeder, end de havde efter de gamle; thi derudi heed det, at de skulde kun være Collecteurer, saa længe Lotto-Administrationen fandt for got; men i de nye Bestallinger hedder det, at saa længe der paa en Collecteurs Forhold ey i nogen Maade er noget at udsette, saa skal han vedblive den ham anbetroede Collection. Men den syvende Artikel i Instruxen synes ikke saa billig, da en Collecteur efter den let vil kunne blive afsat. Det synes og ubilligt, at en Collecteur ikke maae give Credit, naar saadant skeer kun til bekendte og vederhæftige Folk, allerhelst han

har maattet stille Lotteriet Caution, og er for hver Indcassation Lotteriets Selvskyldner. Denne Artikel staaer der vel ellers mest for deres Skyld, som efter den 12te Artikel i Instruxen strax kan vente Afsettelsen; thi man veed, at allerede nogle Collecteurer ere faldne og har stødt sig paa denne Andstødssteen, uden hvilken de maaskee endnu have staaet. Bemeldte 12te Artikel kan i denne Henseende være sat som en Forrebyggelse for fleres Fald, og fortæner altsaa at roses. Ellers seer man og af samme, at General-Administrationen ikke agter at gjøre sine Collecteurer nogen Villighed for intet; thi naar dem paa de foreskrevne Vilkaar loves Penge strax: saa hedder det, at derimod bor Collecteurerne

37

nu selv skikke eller bære Pengene til Lotto-Cassen, i Stedet for, at de tilforn bleve afhentede ved Lotto-Buddene. De gode Herrer Collecteurer ere altsaa, som det synes i ringere Agt hos General-Administrationen, end de vare forhen, baade for denne Artikels Skyld og for den nedsatte Procent; thi hvorfor kunde ikke ellers Lotto-Buddene ligesaavel herefter som tilforn afhente Penge, og den truede Afsettelse ligefuldt have Sted, naar Lotto-Buddet paa Anfordring imod Qvittering ikke strax fik Pengene? Ikke destomindre ere dog Collecteurerne ligesaa vigtige Personer ved Tall-Lotteriet og for dets Administration, som Malkepigerne ere ved et Hollænderie og for Herremanden; ja endda lidt vigtigere, om man saa vil.

Til vort Tall-Lotteries Historie henhører og med rette at tale om

Collections-Tiden. Denne sluttes af udenbyes Collecteurer 2 Dage for Trækningen; men i Kiøbenhavn Dagen for Trækningen i Altona og to Dage for den i Kiøbenhavn. Dette sidste har dog ikke været saa ret længe; thi tilforn blev altid for hver Kiøhavns Trækning, som skeer om Mandagen, Collectionerne sluttede om Søndagen. Det blev i al den Tid ikke agtet eller anseet som Helligdags-Brøde; og mange ere i den Tanke, at det var hverken nogen Foranstaltning af Politiet, eller af Høyagtelse for Sabbaterne, at det af Lotto-Administrationen blev bekendtgiort, at Collectionerne til Kiøbenhavns Trækninger skulde nu sluttes

38

om Løverdagen. Nogle torde vel troe, at det var for General-Collectionerne skulde profitere desmere; thi disse har den Fordeel, at de hidindtil har colligeret den halve Trækningsdag. Men det være hvad Aarsag det vil, saa kan dog nu vore Collecteurer komme i Kirken, om de ellers finder Lyst dertil, hvilket de tilforn ikke kunde. (*)

(*) Saaledes sluttede man. Men man seer nu, at General-Administrationen anseer det slet ikke for Helligbrøde, siden den i Adresse-Avisen for i Aar No. 18 melder, „at der i de 5 etablerede General-Contoirer, som ere: Contoir No. 7 hos Hr. Forvalter Brandorph paa Christianshavn; Contoir No. 14 hos Hr. Regim. Qv. Mester Ferslev paa Øtergade; Contoir No. 19 hos Hr. Joh. Christ. Koes paa Uhlfeldsplads; Cont. No. 21 hos Hr. Christ. Hausen paa Amager Torv; og Cont No. 36 hos Hr. Wilkens ved Nye Børs, kan gjøres Indskud til Søndag Aften for hver Trækning i Kiøbenhavn, saasom ingen Billetter om Mandagen, som Trækningsdagen maae udgives. „Man seer altsaa heraf, at det er en Nødvendigheds og Kierligheds Gierning at sette i Tall-Lotteriet om Søndagen, som neppe nogen drømte om, førend det Kongelige Octroierede Tall-Lotteries General-Administration nu averterede det Politiet i Kiøbenhavn mukker vel ey derimod. En Urtekræmmer kan blive mulcteret, for at sælge for nogle Skillinger om Søndagen; men en Tall-Lotterie-Collecteur, som efter sin Bestallings Tilhold har i Commission at sælge Tall-Lotterie-Sedler, endog om Søndagen, om det end var for nogle Hundrede Rigsdaler, driver altsaa en Handel, som maae være mere kierlig og nødvendig for det Publique, og kan vel excipere imod alt Politie, siden General-Administrationen har bekendtgiort Tilladelsen dertil. Det maae de forstaae.

39

Nu skulle vi og efter Hensigten med denne Danske Lotto-Historie see noget handlet

Om Vinding og Tab

ved

Tall-Lotteriet.

For Indsetterne er Vindingen og Fordelen udraabt saa betydelig i alle Planer og af alle Lotto-Favoriter, at man skulde troe, det var idel Lykke at spille i Tall-Lotteriet. Man kan i dette Lotterie forsøge sin Lykke med 8 ß saavelsom med nogle 100 Rdlr. Hvilken Adgang til Lykken aabner ikke dette Lotterie baade for Fattige og Rige. Hvo er saa fattig, at han ikke kan miste 8 ß? vil man sige; allerhelst naar det er mueligt, at han for dem igien kan vinde 5000 Rdlr., som er det mindste Tall-Lotteriet byder ham, naar han paa det Indskud vinder en Qvaterne. Jo jo, det er let at see at de Fattige har Leylighed til at blive Rige i en Hast, og de forud Rige til at formere deres Capitaler. Visselig er der og mange Rimeligheds Grader og temmelige Visheder for de Rige, at kunne gjøre dette, men hverken ved Ambe-Terne-eller Qvaterne-Spillemåder; thi de ere ligesaa bedragelige som skrydende og snydende; men allene ved det bestemte og simple Udtræk; og det er sært, at Lotto-

Administrationen har ikke allerede faaet begge disse Spillemaader eller i det mindste den bestemte afskaffet. For de Fattige er det derimod den største Slumpelykke,

40

om de efter mange forgieves Indsetninger, faaer et Udtræk, eller høyt en Skillings-Ambe; thi de har hverken Taalmodighed at blive ved de engang valgte Tal, eller Evne til at triplere Indskuddet paa Udtrækket som de bør, naar de ey ville tabe. At spille paa bestemt Udtræk, er dem forbudet; thi om de end kunde komme 2 Mk. afsted: saa er det næsten lige saa uvist at faae et enkelt bestemt Tall ud, som at vinde en Qvaterne; og at sette paa flere, dertil har de ingen Formue Ja, om de end kunde rekke til 10 eller 12 Tall, saa forslaaer det endda ikke; da Rimeligheds Graderne at vinde ved denne Spillemaade ere alt for faa, naar de ey kan besette 30 Tal i Svire, og fordoble Indskuddet hver gang de ey faaer et Tal ud. Det er altsaa de Fattige og mindre Velhavende, fom Tall-Lotteriet udsuer og gjør til Staadere og Byrder for Staten.

Man veed nok, der ere de, som bilder sig ind, og maaskee tør udgive det for en afgjort Sandhed, at Tall-Lotteriet befordrer Flittighed; men deres Indsigt i del almindelige Vel er ligesaa stor og velgrundet, som de Statsmænds, der har holdt Overdaadighed og Luxe for et tienligt Middel til en Stats Vel og Næringers Opkomst. Man vil tilstaae, for en kort Tid kan det Haab, at gjøre stor Lykke ved et lidet Indskud, mueligt, opvekke nogen Flittighed hos en Deel af de Fattige, for at fortiene desmere fra Mund-Portionen, at ofre i Tall-Lotteriet; men naar de en efter anden gang seer sig bedragne i deres Haab: saa svekker det Flittighed og nedbryder alt Mod og

41

Lyst til Arbeyde, og de fattige Tabende bliver dovne, og legger sig efter at udfinde andre Udveje til at vedligeholde sine ugentlige Indsetninger.

Man har seet forhen sparsommelige Haandverkskarle og andre saadanne Arbeydere, at tomme den hele Ugeløn og maaskee noget Laan paa den tilkommende Fortieneste ud i en Collecteurs Indcasserings-Casse, og det engang efter en anden; og man har seet dem at blive fortredelige, komme svirende igien, og forbittrede paa Tall-Lotterie, og Lykke, og alt, at gjøre friske Indskud med Penge, Gud veed hvorfra, og fortørner baade Gud og de nærværende med deres Talemaader.

Er Folkets Røst Guds Røst, som han saa net har viist, der med saa megen Menneskekielighed og god sund Smag har skrevet de Samtaler udi de Dødes Rige, der nyelig ere udkomne: saa er det aabenbart, at Gud ingen Behagelighed kan have i Tall-Lotteriet; thi derudi ere nu alle eenige, saa vel de der vinder, som de der taber, at Tall-Lotteriet er en Landeplage. Ja, at intet mindre end Flid og Vindskibelighed derved opvekkes og befordres, det er allerede mange Lande blevne overbeviiste om til deres egen Skade og Fordervelse. Det er vel og derfor at det er bragt i Forslag paa Rigsdagen i Regensborg og af nogle Rigsstænder fundet for got, at Tall-Lotterierne i Tydskland ved en Rigsdags Beslutning skulde afskaffes, efter som publicum taber derved, da Almuens Vindskibelighed efrerhaanden aftager. Den sidste

42

Slutning er en Soleklar Sandhed; og saa lidet Under, som det var, at Tall-Lotteriet blev indført i Dannemark i Struensees Tid, til hvem alle onde og mindre gode Anstalter med rette skal henskydes (han har desuden mødt for sin Dommer,) des mere er det fast at undre over, at vort Tall-Lotterie endnu maae vedvare. Vel sandt, det staaer i enhvers Frievillie at indsette derudi og ikke gjøre det; men den største Deel af de Danske Undersaatter ere alt for skrøbelige til ikke at overvindes af dette Lotteries opfundne mageløse Tillokkelser; alt for faa besidder deres Deel med Nøysomhed i Guds frygt; og man kan gierne troe, at den mindste Part af dem, der ikke spiller, ere saa dydige af Nødvendighed.

Gevinsterne bliver i Dette Lotterie strax udbetalte og uden al Afkortning. Dette er og en Slags Lokkemad. Man læser det, og man ærgrer sig over Classe-Lotteriet, hvor 10 a 12 pro Cent decourteres af Gevinsterne. Men, det betænkes ikke, at af disse 10 a 12 pro Cent lønnes Collecteurer og Betientere ved Classe-Lotterierne, og det øvrige er bestemt til fattige Børns Opdragelse iblant os. Man veed desuden hvor stort Beløbet af denne Afkortning er, og man er forsikkert om, at al den øvrige indskudte Capital kommer ud i Publico igien. Tall-Lotteriet derimod er løfterigt, for at lokke til sig. Det udbetaler Gevinsterne ikke allene strax, men endog uden al Afkortning. Derimod har det skiult, at det er allermueligst, at disse Gevinster, som uden al Afkortning blive udbetalte, maae de fleste Træk-

43

ninger være saa faa og ringe, at de ere af ingen Betydenhed imod Indskuddet overhoved. Publicum faaer aldrig at vide, hvor stort Beløbet af det hele Indskud til en Trækning er, undtagen hvad det kan slutte sig til. Alting behandles og skeer ligesom under lukt Laag; thi det siger intet, at en eller anden Collecteur efter et Par Trækninger om Aaret bekjendtgjør i Aviserne, at han udbetaler meer end han til den Trækning har indcasseret, naar han efter hver af de øvrige Trækninger maae udtælle Overskud til Lotto-Cassen.

Man kan af mange Spillemaader udvælge een, eller ro, eller tre, eller fire, eller allesammen. Hvilke Fordele for Indsetterne! Men, naar man paa forommeldte Vilkaar undtager det ubestemte og bestemte Udtræk, saa ere de øvrige Spillemaader allesammen Snarer for de Eenfoldige, og brede Veye til almindelig Elendighed og Mangel; ja det, som verre er, Anledninger til mange Tienestefolkes Urroeskab og Forverrelse.

Man kan med et ringe Indskud vinde noget Anseeligt, naar Lykken vil føye. Det sidste Ord skal man merke. Føyer Lykken ikke Folk ved Flittighed, Arbeyde og lovlige Bestræbelser, da føyer den vist ikke ved Tall-Lotterie-Vindinger. Det kan tilstaaes, at en eller anden kan have saadan Lykke, som den Preussiske Bonde, der vandt en Terne paa de Tal, hans tre Hefte vare gamle; men denne Bondes Lykke kunde med rette kaldes en Heste-Lykke.

44

Man kan ofte forsøge sin Lykke i dette Lotterie. Det er sandt; thi det trækkes hver tiende Dag. Men just disse hyppige Trækninger ere Almuens Fordervelse. Otte Skilling er for de fleeste for lidet Indskud at forsøge Lykken med hver gang; og 36 Otteskillinger om Aaret for en fattig Mand, en Arbeyder, en Daglønner, en Tienestetyende, er dog meer end han kan taale at tabe, naar han ikke uden Krympning hidindtil har kundet taale at betale 1 Rdlr. om Aaret i Extraskat. Vindingen for det Almindelige ved disse hyppige Lykkens Forsøg, og dens Forfølgelse kan da snart udregnes: Penges spilde, og Tids Spilde. Naar man gjør en Sammenligning ihenseende til Arbeyds-Tiden, som er vunden ved Helligdagens Afskaffelse, og den, som tabes ved at hente Lotterie-Sedler i Tall-Lotteriet, og løbe for at gabe paa dets Trækninger eller erkyndige sig om de udtrakte Tal, eller hvad der er vundet: saa vil Fordeelen af den vundne og vel anvendte Tid kun blive meget liden. Men nu kommer det Fornemste, som beregner den store Vinding Publicum kan gjøre her:

De, som setter i dette Lotterie, kan ikke allene vinde fra hiinanden, men endog fra Entrepreneurerne, der undertiden til alle dem, som har vundet, maae udbetale langt meer, end hele Indskuddet har indbragt. Hvor ussel og enfoldig seer ikke denne hele Roes ud, som her legges paa den Vinding, Indsetterne kan gjøre i Tall-Lotteriet. Skal de vinde, saa maae de jo nødvendig vinde fra

45

hiinanden; thi det er alle Lotteriers Natur: men her er noget mere, end i andre eller i Classe-Lotterier: Indsetterne kan endog vinde fra Entrepreneurerne. Da skal de og vist have den Preussiske Bondes Lykke. Man har her ellers ladet Folk vide, at saadant skeer ikkun undertiden; og hvor meget vinder de da vel? Langt meer, end hele Indskuddet har indbragt. Merker man Knebet! Et eneste Indskud siger ikkun lidet imod Fem og Tredive saadanne. Ney, ney, det er vist ingen Vinding for Publicum, at Lotteriet tæller undertiden lidet meer ud, end det for en eneste Trækning har indtaget.

Det sees altsaa lettelig, at det, som hidindtil er vundet af de Kongelige Danske Undersaatte ved Tall-Lotteriet, bør ikke alleneste aldrig at komme i nogen Beregning for det Publique, for saa vidt Entrepreneurerne undertiden (som er vel ikke stort over to eller tre Gange i nogle og halvtredsindstyve Trækninger) har ubetalt til nogle af Indsetterne lidet mere, end de til den Trækning har indcasseret ved Collecteurerne; men denne Vinding burde meget mere kaldes et virkeligt Tab for der Publique, da de, som formodentlig har faaet Deel i samme, ere saadanne; Undersaatte, der best kunde taale at tabe; thi, at en eller anden har vundet en Skillings eller Toskillings Terne, siger ikke meget i det Heele betragtet; og for Resten er ey Overskuddet fra de andre Trækninger kommet til nogen Nytte for Staten, som bør regarderes paa, naar man undtager de 25000 Rdlr, som aarlig betales

46

i Forpagtning af dette Lotteries Entrepreneurer til Kongen.

Men, naar dette er nu sagt, for deraf at slutte, hvad der hidindtil kan være vundet for Kongens Undersaatte: saa spørger man billig, hvor stort Tabet er for dem til denne Tid? At besvare dette, er noget forskrekkeligt, ifald man vil gjøre Beregningen efter det for anførte Rygte, at Octroi-Besidderen har aarlig Vinding for sin Part - - 17000 Rdlr.

Kongen faaer aarlig i Forpagtning 25000 - Post-Cassen, Justitz-Directeurerne Secretairer, Revisions-Chefen og de andre Revisorer, Secretairer, Musicantere, Inspecteurer, Casserer,

Controlleurer, Bogtrykkere, Papir-Møllere,

og hvo kan opregne dem

alle, aarlig omtrent efter en forhen

trykt Calculation, (om det forslaaer) 25000 -

Collecteurernes Provision, naar

man kun beregner et Tusinde med

Ober-og Under-Collecteurer, og

for hver 200 Rdlr. Indcassering

til hver Trækning a 5 pro Cent 350000 -

Er aarlig et Tab for det fattige Publico af - 417000 -

Nu er Lotteriet trakt i to Aar; altsaa kan enhver selv gjøre Beregningen over Undersaatternes Tab i almindelighed indtil denne Tid. Vil man endnu regne til dette de 10 pro Cent, som Actietagerne skal aarlig have: saa faaer man en større Sum ud. Dette kan man slutte deraf,

47

at Rygtet gaaer, Udbyttet per Actie er fastsat for det første Aar til 95 Rdlr. pro Cent. Og dette Udbytte med alt det foregaaende er jo et reent Tab for det fattige Publico, og vil beløbe sig (dersom Undersaatterne ey ville blive forsigtigere) til et Tab af nogle Millioner Rigsdaler inden de sex Aar løber til Ende, som Octroien skal vare. Kanske man forregner sig; men vist nok ikke meget. Hvem kommer nu alle disse Penge til Gode? Kan Tall-Lotteriet fremsette et eneste nyttigt offentligt Brug af dem, naar man undtager Forpagtningen til Kongen, saa vil man tilstaae, at Tall-Lotteriet har mange Fortrin frem for Classe-Lotteriet. Men det er langt fra. Hvad rager det Publicum, at et Tusinde Collecteurer lever desbedre, hvoraf de fleeste desuden kunde leve vel? Hvad Nytte har vort almindelige Væsen af det, at en Octroi-Besidder og hans Med-Interessentere beriges og trekker skønne Procenter? Er Egennytte et nyttigt Brug, saa har man slet intet at sige; og saa vil man med Hoben raabe: Vivat Tall-Lotteriet! Det florere mange sex Aar efter de sex Aar! Det har dog mange Fortrin frem for Classe-Lotteriet; thi i Tall-Lotteriet kan man spille som man vil, sette til som man vil, og gjøre sin Beregning paa Vindingen saa høyt som man vil; men dertil siger Classe-Lotteriet: Stop! Ja end mere, deri skal man lade sig decourtere visse Pro Cent af Gevinsterne; men her faaer man dem reent udbetalte uden Afkortning! Tram Trirum!

O lyksalige Danske Undersaatter! Priser da den for de fleeste af Eder ubekiendte Octroi-Be-

48

sidder, og takker ham, om I synes saa, for al den Lyksalighed han har timet over Dannemark, Norge og Kongens Provintzer, og vil time inde til de ghldene sex Aar har Ende. Smilende seer han paa Eder; og smilende modtager han Eders Offere. Skam var det og her at see suurt! Men, — Men, mine Medborgere! Ville I høre mig, saa gjører Beregningen over de tilkommende fire Aars Vinding og Tab af de forbigangne to Aars Dito, og spiller herefter forsigtigere, til Ære for den Danske Vittighed. Skienker Octroi-Besidderen alle Hans Danske Tall-Lotteries Amber, Terner og Qvaterner! Setter paa de Spillemaader, hvorved I kan have Haab om at komme til Eders Indskud med Rente igien, det simple Udtræk, og det bestemte Udtræk. Ville I lyde dette Raad! og hvo som ey enkelt formaaer det, slaae sig i Selskab! Saa skal endda Vindingen blive nogen for Eder, I kiere Spillende! og Tabet noget for dem, som har vovet deres Speculation og Penge, men aldrig i anden Hensigt, end at I vare gode stakkels Malke-Kiøer.

Man kan end videre herom læse: Tilforladelig Anviisning, hvorledes man med en u-udeblivelig Fordeel kan indsette udi Tall-Lotteriet, som udkom i Fior, og sælges hos denne Tall-Lotterie-Histories For- lægger.

1

StUchtttkm C: nes deutschen Schulmeisters zu Kopenhagen, an die General-Administration i der zu Kopenhagen und Altona errichteten Wegen

eines einseitig und eigenmächtig falsch erklärten

Original-Lottozettels,

und wegen ihres veränderten

Plans und Original-Bmete.

Von

Virt Vs Grata Fidesque VincVnt.

Im Jahr 1773 den nett März. Kopenhagen, gedruckt bey I. R. Thiele.

2

3

Hochgeehrteste Herren

Lotto-General-Administratores!

Sie, meine Herren! haben in den Kopenhagener Adreßnachrichten, unter der No. 28, am lyten Febr. dieses Jahres, eine Anzeige rücken lassen, welche gewiß, wo nicht das ganze Publicum, den noch, meinen Schulmcistergeist in Erstaunen, Schrecken und Verzweifelung sehen muß. Mein Beruf ist lehren, strafen, ermahnen und trösten. Diesem meinem Beruf soll und will ich würdiglich wandeln. Hier haben Sie die Quelle und den Endzweck meiner Zuschrift.

Sie erklären: ein original Zahlenlotteriebillet für falsch und unrichtig. Und aus wel-

4

4 "g

Sie haben die eingesandten Lottolisten nachgesehen; Sie haben solche, milden, der Instißdirektion eingelieferten Listen, gegen einander gehalten; Sie haben das Billet darauf nicht gefunden, und daher schießen Sie sogleich vor der Faust weg: Das Billet ist falsch.

Meine Herren! ich frage, ist dieser Schluß richtig? Keines wegeS. Ich kan mein Billet richtig, und wohl gar in Gegenwart einiger Zeugen gekauft und baar bezahlt haben. Der Collecteur kan es auf der Lottoliste auslasten. Ist denn Irren nicht menschlich? Oder er kan meine Einsazgelder gar unterschlagen, quod turpe dißtu. Ist sodann mein gekauftes Lottobillet falsch ? bin ich desfalls ein Falfarius? quæ qualis quanta, hæc confequentia ? Dieser Schluß mag in der christlichen Iudenschule gelten, gewiß nicht auf meinem logikalischen Lehnstuhl.

Ich weiß wohl, daß Sie mir antworten werden. Ja nachdem, dem Publico kundgemachten Plan, ist er ganz richtig. Wir haben mit dürren Worten festgesetzt, daß, nach den eingesandten, und der allerhöchstverordnetcn Justih-Direction, vor jeder Ziehung, übergebenen und versiegelten Listen, entschieden werden solle, was für Gewinnste die General-Lotto Caste ausbezahlen wolle. Ich gestehe gerne, daß wenn die Worte

des

5

des Plans also sollen verstanden werden, Sie sehr bündig schließen.

Allein, was hat sodann das ganze Publicum für eine Sicherheit? und worzu nützen die Original-Lottobillete? — Frey und aufrichtig zugestehen, sodann hat das Publicum ganz und gar keine Sicherheit, und die Originalbillete sind traurige Kennzeichen, daß, die Inhaber deßelben, quid pro quo, Mäusedreck für Pfeffer gekauft haben. — Mit einem Worte, daß die Zahlenlotterte, das Publicum hinter das Licht führe, ich will nicht sagen, cum privilegio regio, rege inscio, so gar betrüge.

Ich bin verbunden dasjenige, was ich gefchriben, mit Gründen zu behaupten. Plünderungen der Nation sind Menschen Fluch, und Unterdrückung der Armut verdienen den Strick. Ich bin es einer Nation, die ich liebe, schuldig, sie für Fußangeln und Selbst-Schüsse zu warnen. Und ich glaube Einsicht mit munterer Wahrheit zu verbinden, da ich mich unterwinde, zu erst, an Sie, meine Herren! zu schreiben, und Ihnen ins Ohr zu raunen. Das Gesez des Lotto: die Originallisten, sollen die Norm der Entscheidung seyn: sey ein Gesetz für die Schlaraffen; die Sicherheit des Publici sodann ein Unding; und die Originalbillete ein Scherwenzel, welches das Lot-

6

to gebrauchen kan, wie der gnädige Hert die Kammerjungfer.

Solte aber diese vorläufige Erinnerung feinen Eingang bei Ihnen, meine Herren! finden, so werden Sie es mir verzeihen, wenn ich öffentlich das Warnbrett, an das General-Lottohauß hefte: Dies sind Wege der Hölle, da man hinunter fahret in des Todes Kammern.

Das Lotto hat General-Ober- und Unker. Collecteurs bestellet. Diese find von demselben mit Vollmachten versehen, und öffentlich zur Sicherheit des Publici gleichstm gestempelt worden; daß das Lotto für die richtige Bezahlung, bei einkretenden Gewinnste, haften wolle. Denn wo dieses nicht die Meinung des Lotto wäre, so muß ich sicher glauben, daß besagte ColleckionShäuser pri vilegirte Beutelschneider Häuser seyn sollen; wo man immer hinbringen, aber niemahlen holen dürfe. Und wer kan diesen unheiligen Gedanke», in diesem Allerheiligsten des Lotto, ohne Lotto-Lästerung, hegen?— Nein, bei diesem brennenden, aber doch sich nicht verzehrenden Busche, wüsten wir billig die Stimme hören: Zeuch deine Schuhe aus von deinen Füßen; denn der Ort, da du aufstehest, ist ein heilig Land; Es ist das Königl. octroirte Lotto. Kan das einsehende Publicum nun nicht anders glauben, als daß diese so vorzüglich bezeichne, und so gar zum Theil mit dem

Königl.

7

König!. Nahmens Zug verbrämte Häuser, öffentliche Sicherheit Häuser sind: so muß auch dasselbe der Felsenfesten Meinung seyn, daß dasjenige, was diese guarankirte Häuser versprechen, von der General-Direktion des Lotto, werde und müste gehalten werden. Den dies ist der Begrisk eines Mandati. Sobald ein Mandans, seinen Man: datarium öffentlich authorisiret hat, und leztern, so gar die freye Macht läßt, Quirungen und Beweise , unter seiner des MandantiS Hand und Siegel auszugeben: fo gibt ein Mandans dadurch die Versicherung, daß seines Mandakarii Handlungen, sollen von jeder Mann angesehen werden, als seine eigene , und als wenn Er, der Mandans selbst zugegen gewesen wäre, und solche in eigener Person verrichtet hätte. Die Vortheile, welche sein Mandatarius ihm, durch seinen Fleiß, zubringet, sind die Seinigen. Der Schaden aber stehet auch auf des Mandankis Rechnung, welcher, durch feines Mandakarii Versehen , und Nachlässigkeit verursacht worden. Der Mandans muß nicht nur seines Mandakarii culpam. latam, nemlich die Unterlassung des jenigen Fleißes und der jenigen Treue, welche alle Menschen, von der jenigen Wissenschaft und Geschäfte, worzu er seinen Mans datarium bestellet hat, ja selbst die Unfleißigsten und Unachksahmen, zu beobachten gewöhnet sind, büßen, sondern auch dessen culpam levem, daß 4 ist

8

ist die Unterlaßring desjenigen Fleißes, Treue und Achtsamkeit, welche geschickte, und in dem Geschäfte sonst erfahrene Personen, anwenden, tragen. Ja, der MandanS ist verbunden, so gar seines Mandatarii culpam levillimam, die Unterlassung des jenigen Fleisses, der Treue und der Achtsamkeit auf sich zu nehmen, welchen die aüergeschickteste Männer in dieser Art der Geschäfte und des Verkehrs zu beweisen gewohnt sind. —

Das Publicum hat diese Häuser nicht ausgewälet; sondern das Lotto. Wären selbige nicht glaubwürdig; wären solche nicht sicher, fonte entweder das Lotto, oder das Publicum ein Mißtrauen in ihre Treue setzen. Warum wählt und hat das Lotto denn solche Häuser, zu General-Ober- und Untercollecteurs erwählet? und besonders solche, den in der Zahlenlotterie Spielenden, durch Vollmachten, und ausgestellte Schilder, ja durch Originalquungen, mit Hand und Siegel bezeichnet, daß man daselbst sicher sein Geld niederlegen, und diese Häuser, als Mandatarjen, cum libera, von dem Zahlenlotto ansehen könne. Halt das Lotto solche für sich gefährlich, warum vertrauet es ihnen seinen Nahmen, seine Hand, Wapen und Siegel? Sollen Sie dem Publico zum Fallstricke gereichen; warum will man den öffentlichen Glauben zum Schilde gebrauchen, um

eine

9

eine ganze Nation zu Grunde zu richten? So lieblos und so verwegen kan ich mir kein Lotto in der Welt

vorstellen. Und wäre es möglich, daß unser so ehrwürdiges Lottotribunal sich so tief erniedrigen könnte: so würde ich meinen Mitbürgern und allen Nationen der Erde, so viel ich mir vollen Halse schreien kan, zu schreien; Sehet euch vor, vor den falschen Propheten, die in Schaafs Kleidern zu euch kommen; inwendig aber sind sie reissende Wölfe. Hütet euch vor diesem Sauerteige der Pharisäer und Lotkologisten. Euer König, der euer Wohl so ernstlich will, weiß von diesen Schelmereien der Lotto Helden nichts. Er gab ein Privilegium sein Volk glücklich zu machen, aber gewiß kein Privilegium dem Betrüger und der Völker Plünderung Thor und Thür zu öffnen, und mit seinen allerhöchsten und geheiligten Nahmen Häuser zu vergolden, wo man unbeahndet, ein galonierter Spitzbube, und zu gleich ein gestempelter Collecteur seyn kan. Gehet hin zu eurem Vater des Vaterlandes. Kniet ins gesammr vor seinem Throne und flehet fußfälligst, daß Er euren Würg-Engcl, das unseelige Lotto anbefähle: Es ist genug, laß nun deine Hand abe. Als Menschen und der Völker Vater wird er euch erhören, und euch, seinen um Brod bittenden Kindern, nicht durch das Lotto, einen Stein bieten lassen. Dannemarks Königs Krone, ist noch mv § besudelt

SL

ge -

10

IO

Bejubelt von dem Schweiß und Blute ausgesogener Unterthanen.

Halt aber das Lotto seine General-Oberund Untercollecteurs für sich sicher. Worzu dienet denn das Gesetz, daß die Lottocasse nur die jenigen Gewinste bezahlen wolle, welche auf den eingesandten Listen vorhanden, und nicht diejenigen, worauf der Einsetzer einen Original Loßzettel hat? Gewiß zum offenbaren Beweise daß das Lotto ein Mißtrauen gegen seine eigene Man: datarien hege; das Lotto nur für sein eigen Heil unermüdet wache; dem Publico aber zu rufe: Ein jeder für sich, Gott für uns alle.

Erlauben Sie es mir meine Herrn General Administratores! daß ich ihr teures Gesetz, nach seinem Inhalt und gantzen Umfange erkläre. Es heisset auf gut Deutsch, und zufolge einer vernünftigen Außlegung Kunst.

Geehrtes Publicum! Wir haben zwar dir Wohnungen unser dienstbahnen Geister, unser Herren Collecteurs, feierlich mit unfern Wapen und Vollmachten eingeweiht. Sie leben, weben und sind auch in uns. Sie haben auch uns, die theuesten Versicherungen und Bürgschaft, für ihre Treue geleistet. In dessen, wer kan sie ins Hertz sehen? Fiel doch in der Geister Welk, ein General- und Obercollecteur des Herrn der Hertfchaarm, und bestand nicht in der Wahrheit. Auch

dieses

11

TT

dieses ist bey unser Schöpfung der neuen Lottowelk gar leicht möglich. Wir wollen also unsere erschaffene Lottoengel nicht weiter trauen, als wir sie sehen; damit in unsere Lottoschöpfung keine Zerstörung entstehe. Nur ihre uns zugesandte Listen, sollen uns zur Norm dienen, wornach wir bezahlen wollen. Sind unsere Diener getreu: so werden sie richtige Listen verfertigen, und deine Spielarten, nebst dein dargebrachtes Geld, darauf verzeichnen, und sodann bist du und wir sicher. Weitere Sicherheit verlange nicht von uns. Wir sind dieses, dir mein liebes Publicum! nicht schuldig. Sind aber unsere Herolde und Emißaricn Schelme und Betrüger. Bezahlest du ihnen deine Spielarten, und lassest dich Scheine darauf geben. Führen sie solches aber nicht an auf ihre Listen; sondern schlagen das Geld unter, oder schleicht ein cafiis pro Amico mit ein, oder muß es auch, in grossen Gefahren des Lotio: Was der Fürst will, so spricht der Richter, damit er ihm wieder einen Gefallen erweise, jeßo ähnlich bey dem Lotto heissen: Was die Generaldirectio will, so spricht der Collecteur, damit sie ihm wieder einen Gefallen erzeuge: so haben wir doch als rechtschaffene Väter für unser Kind das Lotto geforget. Das Versehen, die Nachlässigkeit und die Untreue unserer Collecteurs kan uns nicht zur Last fallen. Da siehe du zu, treuhertziges Publicum !

12

lim! hakte dich an deinem Collecteur, bey dem du eingesetzt hast. Die Listen allein sind Richter. Warum bist du so blödsichtig? Ließ den Plan; ließ dein Originalbillet. Stehet nicht auf beiden, daß wir nur nach den eingesandten Listen, die etwa gefallene Gewinnste bezahlen wollen? Was will du denn von uns haben? Liste und Billet müssen über einstimmen, ohne diesen hast du nichts von uns zu erwarten. Wir haben durch unser Gesetz dir verdeckt zu verstehen geben wollen, daß wir dem gantzen Publico keine andere Sicherheit für seine Einsätze geben wollen, als das ehrliche Angesicht unserer General- Ober- und Untercollecteurs. Siehet es doch völlig wie ein gestempelter Schmaußel aus. So bald sich dieser Engel des Lichts und der Treue verändert, oder auch auf Befehl einer unsichtbaren Macht verändern muß: so bald verändert sich auch des

Publici Sicherheit. Genug wir sind gedeckt; wenn auch das ganze Publicum verlohren gehet.

Meine Herrn! hier haben Sie eine treu herkige Paraphrasin ihres Gesetzes. Urtheilen Sie selbst[^] ob bey einer solchen Laage der Sache, für die Sicherheit des Publici gesorget sei? Ich dencke, ihr Herz wird sagen, nein. Und im Innern werden Sie sich zu schämen Ursache haben; Vater zu einer so täuschenden Mißgeburt noch länger zu heissen. Aus Ihrem Schosse ist dieser

feurige

13

feurige Brand entsprossen; der diese nordische Reiche in vollen Flammen sehet; und Gold und) Silber, Echt und Eisen, Hauser und Viehställe, ja Brodt und Kleiber verzehret. Sind Sie aber verhärtet genug; mir entgegen zu rufen; Raison de Lotto: so müssen und werden Sie auch die Sprache des aufgeweckten Publici dagegen Horen, welche in der Fortdauer nicht schweigen kan und wird.

Es ist lauter Täuscherey, und im Grund erlogen. —

Werden Sie, oder die ganze unparrheische Welt mir nicht nachstehende Folgerungen einräumen? Sollen nur die von ihren Herren Collecteurs eingesandten Listen gelten, so muß entweder

a). das einsetzende Publicum es lediglich auf die Ehrlichkeit ihrer Herrn Collecteurs ankommen lassen, und , in dieser Männer, oft zweydeutigen Treue, seine Sicherheit, sowohl wegen das eingesetzten Geldes, als des zu erwartenden Gewinstes fetzen. Oder

b). das einsetzende Publicum und ein jedes Individuum desselben, müste, bey seinem Einsaz in die Zahlenlotterie, bey seinem Collecteur, biß zum Schlußtage, entweder stehen bleiben, oder am Schlußtage sich wieder einfinden, um die einzusendenbe Listen nachzusehen, ob auch sein Billet richtig regisireret worden. Sodann müste

14

i4

ein jedes Individuum des spielenden Publici, Key der Ablieferung im General-Lottohause, wieder gegenwärtig seyn, alle Listen conferiren, damit nicht ein untergeschobenes Kind, die Stelle des Aechtgebohrnen, vertrete. Von da müste man mit zu der Justißdirecrion wandern, um auch da fein Billet, durch die zuversteigelnden Liste, von dem Verdachte eines Bastardes zu befreyen, und als einen ungezweifelten Loktoerben und Miterben legitimiren zu lassen. Sodann wenn dieses alles geleistet, und nicht eher, fonte ein Jeder des spielenden Publici geruhig für sein Geld und für sein Glück schlafen. Sonsten aber nicht, vielmehr muß er zwischen Zittern und Zagen, noch nach der würcklich geschehenen Ziehung, und da das Glück auf seine Seite getreten, befürchten, daß die General-Administration durch die Adreß-Nachrichten von seinem Billete kundmachen laße: Stoß die Magd hinaus mit ihrem Sohn, denn der Magd Sohn, soll nicht erben mit dem Sohne der Freyen. Es stehet nicht mit auf den Listen, der ehelich gezeugten Lotto Kinder, es ist eine hur- und ehebrecherische Art:

* Er samme falk og i alle Maa" der urigtig, da den ikke er at " finde paa de fra samtlige Col" lecteurerne indleverede Lifter"

Will

15

Will aber die General Administration der Königlichen Octroyrten Zahlloetterre, wohl einem Publico es anmuhten, daß es fein Geld und fei» Glück in die Hände solcher Leute gebe, welche es kaum kennet, von deren Sicherheit es nicht überführet, und wenn es auch davon überführet wäre, dennoch nicht wissen kan; wie nahe sie ihrem Falle sind. Dies heisset zu viel von dem Publico gefordert. Und wenn Sie, meine Herren! dergleichen fordern: so gestehen Sie ja offenbar, daß Sie dem Publico keine Sicherheit für seine Einsätze und für das zu erwartende Glück geben können und wollen. Können und wollen Sie aber keine hinlängliche Sicherheit geben? Was für eine scheußliche Gestalt gewinnet sodann nicht ihre ganze so ehrwürdige als reiße Lottomiene? Mit welchen Nahmen wird man ihren Lottotempel beehren? Raube bald, Eile Beute? und wie wird man diejenigen nennen, welche das prächtige Siegel des Lotto, verfälschet, an ihrer Stirne tragen? Man dürfte sie ärger zu bezeichnen Ursache haben, als diejenige Schlachtopfer der Gerechtigkeit . welche in unsere Gassen mit der Kette schleppen. Denn diese wollen auch von der Beute ihrer Mitbürger leben; und Sie wollen die ganze Nation zum Raube haben. Möchte ich zum Wohl eines gemißbrauchten Publici, auf einem Augen: blik, ein Prophet seyn! Ich würde den täuschenden

16

den Lotto Gibeoniten sagen. Warum habt ihr uns betrogen, und gesagt unsere Collecteurs sind ehrliche Leute, unsere gestempelte Mandatarien, so doch einige Betrüger seyn können? Darum soll ihr verflucht seyn, daß unter euch nicht aufhören, Knechte die Holz hauen und Wasser tragen.

Die Grundfeste der Lottobühne ist Sicherheit, und auf diesen Säulen muß ihr ganzer Glückstempel ruhen. Können dies aber bey ihrem Gesetze: baß die eingesandten Listen die Entscheidungs Regel des Gewinnstes seyn sollen; ihre Herren General- Ober- und Untercollecteurs seyn? Nimmermehr. Der kurtzsichtige Pöbel mag sich tauschen lassen, aber gewiß nicht ein denkendes Publicum.

Gesetzt, eine Gesellschaft fragte mich und einem jeden Vernünftigen; wo sie mit Sicherheit ihren Einsatz zur Zahlenlotterie Hinsehen und zu welchen Collecteur sie sich wenden sollte. Gesetzt sie nehmen 45 Zahlen auf ein Billet und 45 auf das Andere: so folget, das sie auf einem jeden Billet, 45 Auszüge, 990 Amben, 14190 Ternen und 148,995 Quaternen; mithinn auf bey den Billetten 90 Auszüge, 1980 Amben, 28,380 Ternen und 297,990 Quaternen haben müssen. Gesetzt diese Gesellschaft besetzt ihre Spielarten zu folge des Plans, den Auszug zu 666 Rthlr. 4 Mrk.; die Ambe zu 40 Rthlr.; die Terne zu

6 Rthlr.

17

*7

6 Rkblr. 4 Mrk. und die Quaterne zu 2 Mrk.; so müssen dem Collecteur 427,730 Rthlr. gebracht werden, und die Gefellschaft hätte auf dem, in dem ganzen Lottospiel nur einzigen und am leichtesten möglichsten Fall, die grösseste Anwartschaft, g Quakernen auf einem Billette zu gewinnen, (Wir haben in der atzten Kopenhagener Ziehung; da die Nummern 67, 90, 52, 53, 65 heraus gekommen, eben diesen Vorfall erlebt.) folglich einen Anspruch auf 621,333 Rthlr. 2 Mk.; mithin auf eine Ausbeute von 193,603 Rthlr. 2 Mk. an das Lotto. Was würde ich, was würde ein jeder redlicher Mann, dieser Gesellschaft, auf die vorgelegte Fragen, antworten; damit sie wegen ihrer 427,730 Rthlr. und auch, wegen ihres möglichen Gewinnes, völlig gedecket wäre? Soll ich sie zu dem General, oder Obersten, oder zu dem Corporal dieser Lotto-Legionen verweisen? Bey al» len sitzen Menschen die irren, und bekriegen, und zum wenigsten zum Vorcheile derjenigen Fahne handeln können, zu welcher sie geschworen haben. Wie leicht kan man nicht in der Liste eine Zahl verschreiben? Wie leicht kan nicht in der Geschwindigkeit das Billet auf der Liste ausgelassen worden seyn? Wer kan für den unglücklichen Zufall, daß der Collecteur das Dintenfaß, oder das brennende Licht auf seine Liste fallen lässet, welches die

Mu

wmm

18

muß der Collecteur verhindert worden seyn, seine Listen zur rechter Zeit einzusenden, daß solche nicht von der General-Administration sind angenommen, und von der Justitzdirection versiegelt worden. Allen dergleichen menschlichen-Schwachheiten sind die Herren Collecteurs unterworfen. Die General-Administration haftet für dergleichen Fehler, Versehen und Zufall, ihrer Collecteurs ganz und gar nicht. Dies hat Sie, vermöge ihres ncüerlichen Plans, und selbst ihrer geänderten Original-Billetten kund gemacht. Mithin sind ihre Einsatzgelder, und der darauf fallende Gewinn, dergleichen, und noch raufend mehreren Einreden, NB. Wenn sie was gewonnen haben, uns terworffen.

Ich werde dabey der Gesellschaft, wo nicht apodicktisch, dennoch sehr wahrscheinlich versichern, daß von allen dergleichen Unfällen, nichts ihnen tressen soll; wenn sie auf dem einem Billet nur eine Quakerne, oder eine Terne, und auf dem andern, entweder einen Auszug, oder eine Ambe gewonnen haben. Gewiß der Collecteur oder die General-Administarion, wird gerne, in den ersten Fall, ein O.vaterne, 4 Ternen, 6 Amben und A Auszüge, ihnen mit 276,155 Rthlr. 2 Mk., und in dem lezten Falle, noch vergnügter 1 Terne, 4 Amben und § Auszüge, mit 128,555 Rthlr. 2 ME, von ihren eigenen Einsatzgelde bezahlen. Indem,

19

dem, entweder der Lotto-Casse, oder dem Collecteur, in dem ersten Falle, eine Ausbeute von 151,596 Rthlr. 4 ME, in dem andern aber, so gar ein Gewinnst von 289,196 Rthlr. 4 Mk. in den Schooße, von ihrem Gelde zurück bleiben wird. So begiest man sie mir ihren eigenen Fette, wie die Köchin die fette Gans. Allein, wenn auf einem dieser Billete, die 5 ausgezogene Zahlen, befindlich waren: so fonte ich dieser Gesellschaft nicht Bürge seyn, für obbemeldete Zufälle. Denn hier wäre die Lange der Sache ganz anders. Vorhin wäre von dem Verluste des Einsehers die Rede gewesen. Damalen hätte man den Collecteur, mit einem derbe - Verweist, davon kommen lassen, daß er eine Zahl verschrieben, oder gar das Billet ausgelassen, oder auf seine Liste das Dintenfaß oder das Licht gefallen, oder, daß er sich mit der Einsendung der Listen verspätet gehabt, oder sonst ein Verstheden begangen.— Jeßo aber sey die llede von dem Verluste des Lotto. Die Summa

von 195,625 Rthlr. 2 Mk. sey kein Kaßendreck zu verlieren. Nun dürfte die General Administration aus einem andern Tone sprechen: Vigüantibus flint scripta jura. Vielleicht heißt es jeßo: Die eingesandten Listen des Collecteurs waren nicht Gesezmassig; dahero wären solche von der General-Administration verworffen worden; oder vielleicht wird man sagen: Der 2 Col:

Wa

y*

20

w

SU | ij :f

- i h T4 EL

ERS T4 EL

Collecteur habe sich verspätet; oder er habe solche gar nicht eingesandt , oder das Billet sey auf die Liste nicht angeführet gewesen; oder man dürfte noch ganz neu erfundene Ausfiüchte Vorschüßen, um sich des GewinnsteS zu entledigen, vor welchen kein Mensch der Gewehrs-Mann seyn fonte, da die Listen das achte Krinomenon der Entscheidung seyn sollen.

Meine Gesellschaft möchte sodann bey den Einreden der General-Administration will) nicht seitwertö zu schielen: Wer weiß obs Wahr ist, daß unsere Magd eine H— ist. Ich würde ihnen doch nur verstohlen wieder, zu wincken müßen: Es würde ein schlechter Fuchs seyn, der nicht mehr als ein Loch zu finden wüste. Dabey wolle ich meiner Gesellschaft das grosse Glück gönnen, wann sie zwar ohne Gewinnst, jedoch nicht, auch von ihren Einsätze geplündert, leer zu Hause gehen müs sten, und der Hr. Collecteur, mit allen Einsatzgeldern sich aus dem Staube gemacht hätte oder machen müssen. Denn eine jährliche geheime Lotto-Pension, sey eine kräftige Universal-Medicin gegen die Sprengung des Lotto, und für alle böse Zufälle und Ohmachten desselben. Es fonte ja auch noch wohl ein Lotto-Hoherpriester, bey dergleichen Begebenheiten und Aufruhr, unter das Lotto: Volk auftreten, und weißagen: Es ist uns besser, ein Mensch sterbe für das Volk , als daß das ganze

21

sut

ze Lokto verderbe. Laß lieber den Collecteur einen Schelm heißen; har er doch mirer der Hand von dem Lotto zu leben; ehe denn das Lotto-Schelm heisse und untergehe. Perea pars ut confervetur totum.

Um die Gesellschaft noch mehr von der Unsicherheit des Einsatzgeldes und des zu erhaltenen Gewinnstes, bey der jetzigen Einrichtung des Zahlenlotto, zu überführen; würde ich ihnen vorstellen: Ob nicht folgender Fall möglich seyn, mithin gar leicht auch, ins Reich der Würcklichkeit, bey der Lotto-Welt, sich unvermerkt hinüber schleichen könne.

Ist es nicht möglich, (Nam posibile esk, quod non involvic contradiÖonem,) und von diesem, was in sich keinen Widerspruch leider, rede ich nur; daß ein Collecteur , bey welchem ein Einsatz, voneinigen tausend ReichSthaler, geschehen ist, entweder für sich, diesen fetten Braten, zu kleinen und dringenden Ausgaben verwandt? Vielleicht will Gellerts kranke Frau, auch bey ihm sterben , oder vielleicht hat er seinen Ring, seine Schnur und seinen Stab, bey einer Thamar, am Wege, versetzt, und gebraucht es zur Einlösung des Pfandes; oder vielleicht sind ihm andere unvermuthete Ausgaben zur Hand gestossen; oder, daß er sich an die General-Administration wende, derselben solches anzeige, und sich vrrhaltungs Befehle Z aus-

22

susbitte. Ist es ferner nicht möglich? daß entweder der Collecteur selbst, oder die General-Administration in Vorschlag bringe; den Einsatz zwar anzunehmen; aber nicht auf diejenigen Liste mit anzuführen, welche die Instih-Direction versiegelt. Im Fall nun der Einsetzer verlieren sollte; und dieser Fall ist bey einem simplen Auszüge 89 mahl, bey einer Ambe 4004 mahl, bey einer Terne 117,479 mahl, und bey einer Quaterne 2,555,189 mahl, und wenn ich 5 Zahlen auf ein Lottobillet nehme, und 5 Quaternen zu gewinnen drucke; 225,562,274 mahl eher möglich, als daß ich einmal gewinnen würde: so bleibt der Einsatz für die General-Administration und zum Theil für den Collecteur. Sollte aber zu allem Unglück des Lotto, der Einjeßer gewinnen, welches unter Millionen Fällen nicht einmal eintritt, daher dieses Handwcrck mit vieler Zuverlässigkeit kan getrieben werden: so ist es möglich, daß die General-Administration, sich ihrem Plan gemäß, damit entschuldigen wird. Es sey nicht auf die eingesandte und von der lustitz-Di cctiott versiegelte Listen befindlich; folgich sey sie die General-Lotto-Casse, nicht zur Bezahlung verbunden. Die Justih-

Direktion kan auch nicht anders urtheilen, als nach den ihr gewordenen und versiegelten Listen, und vermöge des neuerlichen Plans. Der Collecteur möchte und würde sich

mir

23

mit dem Originalbillet ebenfalls zu entschuldigen suchen, auf welchem ausdrücklich stünde, daß die Bezahlung des Gewinnstes, nur in soferne, geschehen solle, als die Liste gesetzmässig eingesandt worden.

Mit dieser Versicherung sey der Einsetzer zu frieden gewesen, mithin habe derselbe stillschweigend darinnen consentiret, daß er, nur in dem Falle, seinen Gewinnst wieder verlange; wenn die versiegelte Listen bey der Institz-Direction gesehmässig eingeliefert worden. In allen andern Fallen habe er durch die Annahme des Original- LottobilletS, sich der Bezahlung begeben. Nun sey er, der Collecteur, durch einen Zufall verhindert worden, seine Listen richtig ein zusenden. Zum Ex. Er selbst oder seine Kinder hakten unvorsichtiger Weist das Dintenfaß, oder das brennende Licht nmgestoffen, welches von ungefehr auf die Lottolisten gefallen wäre, wodurch selbige verdorben worden. Er sey au dem Schlußtage von einer tödlichen Colick, oder Schlagsucht ganz plötzlich befallen worden; oder seiner Frau waren falsche Geburts-Wehen angetreten z oder sein Kind wäre in das Feuer gefallen; und er hätte nach dem Accoucheuer, der Hebamme und dem Artzte laufen müssen. Diese Umstände und Ehehaften, hätten ihm verhindert die Listen einzusenden; zum wenigsten hätten solche ihm so verwirrt gemacht, daß er nicht alles ge.

4 hörig

24

Hörig besorgen können. Für solche eafus For* tuitos & maxime infperatos könne kein Collecteur haften. Genüge daß der Einsetzer; sein zugesetztes Geld, wieder erhalte. Er könne fein Glück, ja nochmalen versuchen. Sind diest Falle nicht möglich ? — Hic murtis ahcneus esto, nil confdre fibi, nulla pallefcere culpa. Und wie soll sich für diese unerlaubte Schliche das Publicum sicher stellen ? Wird meine Gefellschaft, wird die ganze spielende Nation, ja werden Sie meine Herren General-Administrarores! mir nicht ihren lauten Beyfall gönnen, daß diese Falle möglich sind, und nicht zum LbimTren Reiche gehören d Werden Sir mir also nicht einräumen müssen, ° daß wenn dir ein zusendende Listen, nur allein die Regeln, im Entscheiden seyn „ sollen, das Publicum keine Sicherheit, für alle mögliche Falle, bey dem Lotto habe?

Und ist das Lotto nicht hierzu verbunden wo es sich anders das Zutrauen des gemeinen Wesens erwerben und erhalten will? Man vertröste uns nicht auf das ehrliche Angesicht und auf die Amtsmiene ihrer Herren General- Ober- und UntercollecteurS. Nein, diese können sich so gut schminken, als unsere verrostete Buhldirnen und unsere schrumpflichre anögedieirte Wittwen, wenn sie ihren feurigen Galan erwarten. Auch die ehrwürdigste drey Knoten Perugue eines General-

Ober-

25

Ober- oder UntercollecteurS, soll mich nicht dahin bewegen zu glauben, daß bey ihm Sicherheit fen: so lange seine Listen nur allein meine Richterinnen feyn sollen. Die ehrliche Miene ist nicht allein das Erbe des redlichen Mannes. Oft scheint ein Erhbetrüger darinnen mehr dem Original der Ehrlichkeit zu gleichen, als das beste Herz des unverfälschten Menschen Freundes. Das Meum & Tuum ist eine zu kühliche Sache. Wie leicht könnte mein ehrlich scheinender Hert Collecteur, mein ihm auf Wucher hingeegebenes Pfund, nach seiner Phantasie, im Schweißbruche wickeln, und mir, wenn ich es mir Wucher wollte wieder zurück nehmen, unerfindliche Entschuldigungen: "Ich wüste Daß du ein harter Mann wärest, und gewinnen würdest," vorschwatzen. Wie leicht könnte ich sodann, wie Orbil vom Lehnstuhl ihm entgegen schnarchen: Du Schalcköknecht! — — Und sodann hätte ich meinen fürchterlichen Hert Generalfiskal auf dem Halse; verlor meinen Dienst und würde zum Lande Hinaus gezischt. Nein, dafür behüte mich mein ertzbraver Kubach, wenn ich des Morgends sein Gebetbuch für einen Schulmeister lese. Ich werde lieber gar nicht einsetzen; sondern für mich glauben, und das Publicum, möglicher Art nach, glaubend zu machen judoen; daß es mit der Sicherheit des Lotto, so lauge eine mißliche Sache fey: als. nur bloß allein die Lüsten 5 der

26

der Herren Collecteurs, die einzige basis in decidendo styn sollen. Es bleiben zu viele Schlupfwinckel dem Lotto übrig, und es hat zu viele Freyheir, uns eine Nase anzudrehen , und uns, wie unsere junge Weiber, unvermerckt und ungerochen mit Hörner zu bekrönen. Hiebey aber zu sagen: Madame! divertiren sie sich wohl diese Nacht; mag Geschmack für den Adel styn, gewiß nicht für den bürgerlichen, am wenigsten für meinen deutschen Schulmeister Magen.

Großgünstige Herren General Lotto-Administratores! zürnen Sie nicht. Schulmeister sind gewohnt, die

Wahrheit zu sagen, und auch, nach ihrem Maasse, das Wort recht zu theilen; damit eine verwilderte Jugend sich bessere. Ich habe diese meine betrübte Mode nicht ablegen können, und desfalls, so wie die Sache ist, meine Geden- kungs Art entdeckt.

Ohne Zweifel erhalte ich zur Antwort: will das Publicum nicht das blossе Angesicht unserer Herrn Collecteurs trauen, folglich den ersten Weg nicht mit uns wandeln: Wolan! so ist zur Sicherheit desselben nichts anders übrig, als daß das cinstzende Publicum, sich selbst von der Treue unser Herren Collecteurs überzeuge; und gegenwärtig bey der Ablieferung der Listen sey. Sodann kan es seines Einsatzes und des fallenden Gewinnstes völlig gewiß styn.

Sie

27

mr

Sie erlauben meine Herren! daß ich frage: Will dies das Publicum thun, und wenn es auch wollte, ist es an sich möglich? Das vernünftige und bequeme Publicum liebet die Ruhe in ihren Vergnügungen, und dürfte sich wohl nicht freywillig entschließen, den neugebackenen Character eines Loktolaquais, mit großen Summen, zu erkaufen. Den Troß der Nation in die Lottojünger und Brüderschaft aufzunehmen, und damit im Lande Parade zu machen, möchte wenig Ehre, und noch weniger Geld dem Lotto bringen.

Gesetzt aber, die Lotto Enthusiasterey hatte die ganze Nation bezaubert; und ein jeder Einsetzer, wolte sich so weit erniedrigen, von dem Hause seines Collecteurs, nach dem General-Lottohaufe, in Procession hinzu wallen. Södel) ein Aufzug 1 —• Man könnte sich nichts römischer iw der Welt vorstellen, als diese Lotto-Revue. Und unser allerdurchlauchtigster König und allerhöchstdesselben Königliches Haus, würden Opern, Comödien, Bälle und MaSqveraden vergessen, um dieses Schauspiel der Natur mit anzusehen.

Vor auf der Hert General- oder Obercollecteur, Chapeau bas, mit gepuderter Peruque, einer rothen Mantel und reich besetzten Kleide, weissen seidenen Strümpfen, und einen Degen an der Seite; in beyden Händen ein roch sammeken Küssen; worauf seine in weissen Atlaß eingewun-

Dene

28

AS

Bene Lottolisten, diese Bücher des Bundes und des Gerichts lägen. Zu beiden Setten vier seiner Untercollectems, welche die vier Zipfel des KüssenS Hielten. Kurz hinter ihn, seine übrige Collecteurs, davon zwey die Schleppe seiner Mantel trügen. Hieraus ohne I!ang-Ordnung, die gesamte Lono-Begleiter, mit ihren Originalbilleten in Händen.

Die blitzende junge Gräfin», und neben ihr der schmutzige Schornsteinfeger. Der blühende Hofstutzer, und bey ihm die abgenutzte geschminckle Theater Schöne. Das reizvolle zarte Fräulein, und bey ihr der schnurbänige Dragoner. Der pomadirte strotzende Strohjuncker, und die dickarmigte kotige Viehmagd. Die weichliche und eckelnde geadelte Pachter-Dame, und bey ihr Meister: Vicks, mit der abgeschundenen Kuhhaut. Die seufzende Bethfchwester, und der fluchende Hauptmann. Die kriechende Nonne, und der freche Bootsmann. Die gezaüimte Kaufmannöfrau, und ein verlarvrer Spizbube, die junge Kopfpuzkrämerin und ein kriechender Rentenirer. Die schmachtende Wittwe und der reduierte Officier; Ein vaterloses ungebildetes betrautes Madgen, und ein sich brüstender unbarmherziger Geistliche. Ein plauderndes Waschweib, und der windbeutelnde Advocat. Dir vollmilchigte Amme, und der balsamische Medicus. Die rasche Dreckmagd, und der hüpfende Chirurgus. Ein hinkendes Spiral Weib, und

der

29

der gespornte Bereuter. Ein gebücktes Mütterchen, und ein junger Student. Die freche Buhldirne, und ein zerlumpter Fündling. Die brauchbare Kammerjungfer, und ein veralteter Reitknecht. Eine winkende Kupplerin«, und ein murmelnder Jude. Eine geschändete Ehefrau, und ein bestochener Richter. Ich werde mit meinem August den Trupp schliessen, und mit allen Trillern eines Schulmeister-Basses singen:

Mach End, O Hert! mach Ende,

Mit aller unser Noch,

Stärk unsre FUß und Hände;

Und laß uns bis im Tvd;

O Lotto! deiner Pflege

Und Treu empfohlen sehn:

Sonst gehen unsre Wege,

Einst zum Spital hinein.

Was dünket Sie, meine Herren! bey einem solchen majestätischen Auftritte? Wird nicht ihr Lotto-Herz, für Freuden in ihrem Leibe hüpfen; wann Sie uns in Empfang, bey ihrem Lottohause, nehmen, und sich, in der Grösse des alleinigen Schöpfers, eines so betrachtungswürdigsten Spectaculs, fühlen? Wie wird ganz Europa aufmerksam werden! Kopenhagen und Altona werden von fremden Hertschaften wimmeln. Europens gesammte Zahlenluvereien werden sich nach der Ihrigen bilden. Sie werden Großmama heißen, und vom General zur Stusse eines GkNerallisstmi aller Zahlenlottereien schreiten.

Dafür

30

39

Dafür aber müssen Sie, meine Herren! ja zu förderst erst sorgen: a). Daß Sie soviel Raum in ihrem General-Lottohause haben, daß wir alle bequem, zum wenigsten, stehen können, H). Daß soviel Zeit übrig fen, damit ein jeder die Lorrolisten eigenhändig revidiren könne. Cc). Daß die entfernte Spickende, von allen Enden und Ecken der Erden, sich am Schlußtage, entweder zu Kopenhagen oder zu Altona einfinden; worzu ich unmaßgeblich Faustens Mantel zu leihen im Vorschläge bringen will. dG). Daß Sie uns für allen Tumult Bürge sind, und für unser Leib und Leben, für unsere Kleider, Hüte, Kopfzeuger, Uhren, Degen, Stöcke und Börsen, ja den Damen für handgreifliche DiScourse Sicherheit verschaffen und e). Daß Sie ihren sowohl ehrlichen als betrüglichen Herren General- Ober- und Untercollecteurs einen standhaften Muth, eine getroste Seele, und die kostbahnen Märtyrer Freudigkeit einflößen, wohl meinentlich lassen Sie selbige vorhero einsegnen: alle mögliche Arten der Bitterkeiten des Todes, auf dem Fall auszustehen, wenn sie ihre Listen nicht richtig und mit unfern Originalbilleten harmonirend abgefasset, oder mit Dinke begossen, oder mit dem Lichte verbrant, oder sonsten durch cafus fortuitos verdorben, oder sich versäumet, und was am ärgsten wäre, gar nicht mitgebracht halten.

Sobald

31

So bald Sie, meine Herren! diese § Punkte erfüllet haben und erfüllen können: so bald will ich mit Herz und Mund bekennen, daß das Publicum auf solche Art, einigermaßen Sicherheit, erhalten könne. So lange aber Sie sich hier mit der Unmöglichkeit schuhen mollen: so lange wird es auch unmöglich seyn, daß das Publicum diesen Weg betreten und sich, wegen der fehlenden Sicherheit, beruhigen kan. Sie sehen also, daß dieses auch ein ungebäheter und mit einem undurchdringlichen Verhacke versehener Weg sey, worauf keiner aus der Stelle, viel weniger zum Ziel dev vergewißerten Sicherheit, gelangen kan.

Taugt nun dieser Weg nicht, und ist die angepriesene Ehrlichkeit ihrer Herren Collecteurs ein Rohr, das der Wind hin und her wehen kan: so sind es ebenfals ihre Original-Billete, Mit diesem Plunder können und sollen wir nichts erweisen; allenfals aber nur dies, im Fall die General-Cass« uns nicht den Gewinnst ausbezahlen will, daß derjenige Lotto-^ollecteur, welcher uns das Lotto-Billet gegeben hat, ein eingeschriebener, und gestempelter Erzbökrüger von Profession gewesen sey. Und dergleichen Lotto-Schandfiecke verabscheuet das Publicum; und will dafür von dem Lotto gedecket seyn. Was helfen uns Taufend Beweist Original-Billete, daß dieser oder jener Collecteur ein Betrüger sey. Dies füllet unsere Börse nicht.

Das

32

Das Lotto Wäscher seine Hände in Unschuld, und lacht hinten nach, über den Leichtglauben und Vers b len düng des Publici, ins Fäustgen.

Sie melden, meine Herren! zwar, und versichern es heilig dem Publico in ihrem Plan: " Daß wenn der Einsatz bezahlet,, der Ein" ster ein Billet oder einen Beweist erhalten " solle." Und wozu? Zum Beweise daß ihr Tollcckeur ein Schelm sey, oder werden könne, oder werden wollet Nein, keineSwegeS, dieses wäre ein trauriger Beweist, welchen ich für Geld nicht haben will, sondern wie Sie ausdrücklich geschrieben haben, und wie in ihren Lokkerieplan gedruckt stehet, zum Beweise:

1) . Daß der Einsetzer, so und so viel eingesehet

habe, und auch

2) . N.B. Daß die Lotterie, im Fall er

gewinnen solle, in einer oder mehr erwählten Spielarten, ihm den Gewinnst, nach obiger Proportion, aus zahlen solle.

Müssen Sie nach diesen ihrem eigenen dem Publico so feierlich gegebenen, theuren Worte nicht folgende Schlüsse zu gestehen?

Alle diejenigen, welche ein Originalbillet im Händen haben, beweisen daß sie bezahlt haben. Major probacur durch die Worte des Lotterieplanö.

Atqui.

33

Atqui, Hans, Kunz, Tews, Claas, Greek, Trien, Ussel, und wenn es wäre, auch des Teufels Großmutter, Haben ein Original-Lottobillet in Händen. Minor probacur durch Vorzeigung des OriginalbilletS.

Ergo. Beweisen Hans, Kunz, Tews, Claas, Greer, Trien, Ussel und des Teufels Großmutter, daß sie bezahlt Haben.

Ferner

Allen denjenigen, welche beweisen, daß sie bezahlt haben, soll NB. die Lotterie, (nicht der Collecteur) im Fall sie gewinnen, den Gewinnst ausbezahlen. Major probamr durch die Worte des Lomrieplans.

Atqui. Hans, Kunz, Tews, Claas, Greet, Trien, Ussel und des Teufels Goßmutter, beweisen, daß sie bezahlt haben. Minor probamr durch den vorhergehenden Schluß-Satz.

Ergo. Soll die Lotterie (und nicht der Collecteur) Hans, Kunz, Tews, Gret, Trien, Ussel und des Teufels Großmutter im Fall sie gewinnen, den Gewinnst ausbezahlen.

Aus einem bestqubten Schulmeister zum gepuzten Philosophen umgeschaffen; vom Commandeur der C Ruhte,

34

SR

Ruhte, znm academischen Scepter erhoben; ganz nagelneuer allerhöchst unberufener Lehrer der Logick und Consequentien, zum Nutzen des betrogenen Publici, und zur Besserung des schlechteingerichteten Lotto, schließe ich weiter.

Alle die jenigen, gewinnen, welche die jenigen Zahlen bey dem Einsaz erwähnt haben, und darüber das Original Billet genommen, welche der Waissenknabe, am Ziehungstage, aus dem Glücksrads ziehet.

Major probatur. Aus den eigenen Worten des Lottoplans, welche folgender Gestalt, lauten: "Aufeine solche Art, wobey we" der einiger Betrug, noch Versehen gesche" hen kan, werden also fünf Nummern, aus " dem Glücksrade, von den eingelegten i biß " 90 Nummern, gezogen , welche endlich "entscheiden, was diejenige, welcher dar" innen eingefetzt, nach der Beschaffenheit ihe ? res Einsatzes gewonnen oder verloren haben, ^tc^ui. Hans, Kunz, Tews, Claas, Greet, Trien, Ussel und des Teufels Großmutter, haben diejenigen Zahlen erwähnt, und darüber das Original-Billet zum Beweise genommen, welche aus dem Glücksrade sind gezogen worden. Minor probatur. Durch Vorzeigung des Original-Billetö und durch den ersten Syllogismus.

Ergo.

35

Ergo. Gewinnen Hans, Kunz, Tews, Claas, Gewinnen Hans, Kunz, Teufels Großmutter

Noch den Endschluß.

Alle diejenige, welche ein Original Lottos Billet zum Beweis?, daß sie nichr nur bezahlt , sondern auch eine oder alle diejenigen Zahlen erwähnt haben, welche aus dem Glücksrade gezogen worden, besitzen; soll die Lotterie, nach Beschaffenheit ihres Einsatzes, und nach der bestimmten Lotto-Proporrien, bezahlen.

Major probarar. Durch sich selbst und durch den zweiten Syllogiemum.

Atqui. Hans, Kunz, Tews, Claas, Greet, Trien, Usiel und des Teufels Großmutter, besitzen ein Origin -l-Billet zum Beweise, daß sie nicht nur den Einst; bezahlet, sondern auch entweder einige oder auch alle Zahlen, welche aus dem Glücksrade gezogen worden erwählet haben.

Minor. Wird bewiesen, durch die Einsicht des Original-LotkobillekS, mit gegen einander Haltung der ausgezogenen Nummern.

Ergo. Muß und soll die Lotterie nach Beschaf-

senheit des Einsazes, und der beftimten

36

Claas, Greet, Trim, Ussel und des Teufels Großmutter, wenn es wäre, den Gewinnst bezahlen.

ID QUOD ERAT DEMONSTRANDUM.

Hier haben Sie, meine Herren! Methodo demonfrativa, ihre ganze öffentliche Zusage. So lange noch mein ehrliches philosophisches Mütterchen: BARbArA cElArÉnt, re. lebt, so lange diese noch von allen ihren logikalischen Kindern angebetet wird, so lange habe ich recht geschlossen, und so wahr haben Sie uns, meine Herren! in ihrem Plane auch zugesaget, daß Sie uns bezahlen wollen, und so lange waren Sie verbunden ihre Zusage zu halten. Die Lotterie müßte den Gewinnst bezahlen; wenn Hans, Kunz, Tews, Claas, Greet, Trien, Ussel, ze. ein ächtes gestempeltes Original-Lotto Billet hatten, worauf diejenigen Nummern stünden, welche aus dem Glücksrade gezogen worden. Erwünschte Aussicht für das gewinnende Publicum! AedleS großmüthigeS Anerbieten für ein ehrliches Lotto!

Allein, diese Scene verändert sich plözlich» Indem wir noch dem Lotto zurufen. Zu sagen und halten; stehet fein bey Jungen und Alten;

50

37

ft scheint Monsieur Harlequin auf dem Lottitheater, Hinter dem Vorhänge hervor, zu gtwken, und zu antwortet: Zusagen ist Adlich, aberhalten ist Bäurisch, Ihr meine guten Leute bekrieget euch. Eure Original-Lottobillete gelten nichts, nein, die Listen der Collecteurs sollen entscheiden»

"Saadan Lotterieseddel, som har " vundet , er ganske falsk, og r " alle Maader urigtig , da den " ikke erat findepa de fra samt"lige lige Collecteurerne indleverede PY Lister."

Geschwind Ungarisch Wasser, Schlagbalsam her. Ach! meine liebe Mutter BARbArA ist von Schlage gerühret. Und meine Schwester die Nation lieget in lezten Zügen. Was ! meine Herren ! Original, ächt gestempelte Lottobillets sollen nichts geltend Nur die eingesandten Listen sollen entscheiden's Zusammen mir diesem Quark, der nichts gelten, nichts beweisen soll. — Nein, ehe ich meine liebe Mutter, die Logik, und meine Schwester, die Nation, will sterben lassen, will ich lieber Hansen ruffen.

Hans spann eilend Ochsen an,

Komm, und führe Dieses grobe Fuder Mist,

Das so sehr abscheulich ist,

Von der Thüre.

3

Meine

38

3 8

Meine Herren Lottto General-Administraloreöl Eie wollen uns mit Der einen Hand ein Stück Zucker, mit der andern Hand die Ruthe geben? Mit der einen Hand wollen Sie uns die Original-Lottobillete, als Beweise, daß wir achte Erben ihres Lotto seyn sollen, anlocken und ans preisen; und mit der andern Hand, wollen Sie unser Geld, unser Glück, unsere Ruhe, ja unsere Ehrlichkeit dem Ausspruch und der Wilkühr der Lottolisten, ihrer oft unachtsahmer, und wohl gar treuloser Collecteurs überlassen. Von deren Machtwort, soll unser Schicksahl entschieden werden; ob wir achte Kinder oder Bastarde, ob wir ehrliche Leute oder Schelme sind.

Kinder bringet man auf diese Weise zu Bette, nicht alte Leute, nicht ein ganzes Publicum, nicht eine für ihre Rechte wachsame Nation.

Wie wenn diese ihre Lieblingsregel allgemein werden sollte? Was sollen denn alle Quitungen in der Welt nutzen? Der Pächter und der Bauer wird dem Königlichen Hebungsbeamten, wenn er seine Pacht bezahlt, der Bürger, wenn er seine Schatzung darbringet; der Zinsmann, wenn er seine Rente liefert, die darauf von diesem, des Königes Bevollmächtigten, ausgestellte Quitungen vor den Füßen werfen und dagegen sagen müssen. Gestrenger Juncker! die Quirung nützet mich zu nichts. Ich muß und soll es auf ihr ehrliches

Anges

39

Angesicht ankommen lassen, ob sie ein Schelm, oder ein ehrlicher Mann, gegen mich seyn, wollen. Sie können das Geld dem Könige berechnen, oder in ihre Tasche stecken. Sie können ihre Rechnungslisten richtig einsenden, oder davon laufen. Die Quitung ist kein Beweis, daß ich die Bezahlung geleistet: sondern nach Königlicher Verordnung, soll ihre eingesandte Rechnung allein entscheiden, ob ich bezahlt habe, oder nicht.

Könke wohl ein solches Gesetz, in einem wohl eingerichteten Staat, ohne Ruin der Unterthanen, eingeführt werden? Würde man nicht alle Quilungen, als Scherwenzel, aus der Welt verbannen müssen? und wie viele Unschuldige würden sodann, ein Opfer des Betrugs, und ein Raub privilegirter Straffen und Landräuber werden. Unser König und dessen Allerdurchlauchtigste Königliche Vorfahren haben nie an ein solches Don Quichottisches Abentheuer, in ihren Staaten gedacht. Lesen Sie meine Herren! die Worte, welche an diesen Königlichen Trohne unauslöschlich eingegraben sind. Hasset das Arge, hanget dem Guten

an.

Und Sie wolten diese neue Mode durch ein Lottogesetz einführen. Sie wollen uns durch ihre bevollmächtigte Quitungen in die Hände stecken, lassen, die nichts gelten, und nicht einmahl zu dem kleinsten Schnupstuche nutzen? Und dieses

40

für unser baareS Geld? Sie meine Herren! wollen nicht ihre eigene Quitungon, sondern bloß ihrer Collecteurs Listen trauen? Was sollen wir denn mit diesem Ballast? Heisset dies nicht die Armen um ein Paar Schuh unter sich bringen, und Spreu für Korn verkaufen? O tempora! O mores! viel lieber wollen wir die Originalbillete, diesen Gassen Unrath ins Eloack werfen, als uns mit dieser schmutzigen und stinckeude» Waare schleppen; und wenn wir unsere Lottolust nicht dämpfen können, unserm Collecteur rein her« aus sagen. Hert! wollet ihr eine Canallie gegen mich werden: sehet da, so schenke ich euch meinen Einsatz, mit dem darauf fallenden Gex winnste, und bleibet ein ehrlicher Mann. Wollet ihr aber, als ein redlicher Mann, handeln: so gebet mir darauf eure Hand, und nefjmet euren Scheiß von Original-Lottozettel wieder zurück. Aber an euren Lottogerüste lasser die Worte heften,, Matth. 16 Cap. vo. 2. und Z.

Des Abends sprecht ihr, es wird ein schöner Tag werden, denn der Himmel ist roth, und des Morgens sprecht ihr: es wird heute Ungewitter seyn: Denn der Himmel ist roth und trübe. Ihr Heuchler! werde ich sodann antworten. Quillet auch «ns einem Loche süß und bitter? — —

41

Dieß meine Herren Gcntral-Lotto-Adminisiratores! sind freymüthige Gedancken eines verächtlichen und bestäubten Schulmeisters. Werfen Sie von der Höhe ihrer Lottobühne einen huldreichen Blick auf selbige: so werden Sie sich bessern. Dieses ist eines rechtschaffenen Schulmeisters Endzweck, bey seiner verwilderten Jugend, und ich bin für meine saure Arbeit hinglänglich bezahlt. Wollen Sie aber mich, mit ihren 90 Nummern: Capseln steinigen, so rufe ich alle meine Schuljungen zu Hülfe, und Wehe sodann ihrem Lotto, wenn es erst in Srrassenjungen und Kinder Hände geräth. Lassen Sie mich nicht seufzen, Nihil ille deos, nil carmina curat.

Allein werden Sie nun nicht vielleicht mich fragen? Naseweiser Schulmeister! wie sollen wir es denn anfangen, daß das Publicum Sicherheit habe, und wir doch dabey nicht verlieren? Du weissest daß unsere Herren Collecteurs können mit den Originalbilletten tausend Unterschleif machen, und dadurch gar leicht die Lotterie sprengen. Du weisse aber auch daß dies Lotto zu erhalten, uns äußerst an das Herz gewachsen, ja uns auf die Seele gebunden ist. Laß uns hierauf deinen Schulwiß hören. Nie Rhodus! hic Salta! Nur gemach meine Herren! ein wenig Gedult. Ich muß erst meine alte Schulbrille auf sehn, daß ich selbst recht, die Frage sehen und lesen kan.

5 Sott

42

Soll die Frage so verstanden werden, daß das Lotto niemaleil verlieren oder grosse Gewinnste ausbezahlen solle: so antwortheich; daß es besser sey 3 daß Sie lieber das ganze Lottotheater abbrechen, als daß Sie um des leidigen Geldes Willen, Land« und Leutbetrüger werden wollen. Soll aber die Frage soviel bedeuten, wie es am bequemsten und sichersten einzurichten, daß des Lotto nicht durch den Unterschleif der Herren Collecteurs vorsehlich verliere, und dadurch zu Grunde gerichtet werde: so ist, meine Herren! dies, des alten und ehrlichen Schulmeisters unvorgreisticher Rath.

TT) Hauptsächlich beschwören Sie die Gewinnste-und Habsucht, mit allen Feierlichkeiten: Fahre aus du unreiner Geist, und gib Raum dem Geiste der Redlichkeit und des Zufriedenen, mir dem, das da ist. Denn die da reich werden wollen, fallen in verderbliche Stricke, und viel schädliche Lüste.

2) . Sehen Sie sich um, nicht nach den. wohlfeilsten, sondern nach den redlichsten und sichersten Männern: die sich geübt haben, ein gut Gewissen zu halten, beydes gegen Gott und den Nächsten, und sehen solche zu General- Ober- und Unter-Collecteurs, und lassen die beyden ersten, schlechterdings für die letzten haften.

3). Müssen

43

Z). Müssen Sie alle ihre Original: Lottobillete, nach einem jeden General- oder Ober-Collection-Contoir numeriren; zählen solche, gegen ei« ner Qvilnng, allen Collecteurs, bey jeder Ziehung, ganz genau zu; registriren solches, und lassen sich die nicht verkaufte Billete, bey Einsendung der Lottoliften wieder abliefern, da den so gleich die Lifte nachgesehen, und die Billers abgerechnet, die eingesandten aber ausgeschriben werden müssen. Um dem, im Contoir sitzenden Revisor, die Arbeit zu erleichtern, wäre es dienlich, allen Collecteurs aufzugeben, keine Originalbillete zu zerreißen , sondern, wenn etwa ein oder das andere, durch ein Versehen, unbrauchbar geworden, solches dennoch in Originali bey zu legen, u>rd bei der Ablieferung schriftlich und zugleich die Nummer zu bemerken, damit solche, von der General-Adminiftration, könnten caösiret werden. Ferner in Ausrheil- und Verkaufung der Originalbilletten, nach den Nnmern, wie solche auf ein andern folgen, zu verfahren. Fehlte eines oder mehrere von diesen Originalbilletten, nach geschehener gegen einander Haltung: so muß nicht nur der General- und Obercollecteur dafür einstehen, sondern es ist auch solches sogleich, noch vor der Ziehung, mit der Nummer, durch die öffentlichen Zeitungen, kund zu machen und zu cassiiren.

4). Müs»

44

4) . Müssen die Untercollesteurs dreyTage vor jeder Ziehung, ihre Listen bey ihrem General: Und Obercollecteur des Morgends einliefern, welcher, nach dem er solche revidiret und unterfthrieben hat, selbige, der General-Administration um Mittag, zu sendet, und dabey anzeigt, wieviel Originalbillette er, einem jeden seiner Untercollesteurs, anvertrauet habe, wie viel abgefehlet, und ob die nicht verkauften, richtig wieder abgeliefert worden. Wobey er die, von den UntercollecteurS, zurück erhaltene Originalbillette, falls er sie nicht selbst nötig hat, anfüget. So bald aber ein Originalbillet fehlen sollte, muß er solches und die fehlende Nummer bemercken; damit die schleunigste Verfügung, dieser wegen, kan getroffen werden. Die General- und Obercollecteurs liefern zwey Tage vor jeder Ziehung ihre Lottolisten und Originalbillette, des Morgends ab. Nur einigen wenigen General - CollecteurS dürfte eine spätere Sammlung zugelassen werden.

5) . Alle eingesaudte Listen, worunter auch eine, worauf zwar die Nummern der Originalbillette, nebst den Spielarten, keines weges aber wie hoch die Zahlen besehet,, angeführet worden, müssen gestempelt werden, und diejenige Liste, worauf nicht stünde, wie hoch die Zahlen besehet; würde einen jeden Collecteur so fort zurück gegeben; damit derselbe solche öffentlich vor feiner Thüre , zu

jeder-

45

jedermanns Nachsicht, einen Tag vor, und den Tag der Ziehung aushinge.

6). In den andern Städten, ausser Kopenhagen und Altona, wären die Originalbiüetke zu jeder Ziehung von der Stabt Obrigkeit, oder von einer andern sichern Persohn, an welche sie die General-Administration, auf ein ganzes Jahr, zum voraus sendete, an die daselbst wohnende Collecteurs auszuteilen, und die nicht verkauften, bey Wegsendung der Listen, zugleich mit einem Exemplar von der nach Altona oder Kopenhagen gesandten Lottoliste, jedoch, ohne Benennung das Geld Einsatzes, wie der abzuliefern. Da denn die Billette gleich mit der Liste conferiret, das Exemplar der Liste aber mit dem Stadt Siegel, oder mit des bevollmächtigten Pettschaft besiegelt, und ebenfalls, von den daselbst befindlichen Collecteur ausgehangen

werden müste. Würde ein Originalbillet fehlen: so würde dieses durch den Ausrufer gleich kund gemacht und cassirek, daneben dieser Vorfall, bey Uebersendng der Listen,, der General-Administration berichtet. Auf allen Fall müste der Collecteur dafür haften.

Halten Sie meine Herren! diese neue Regeln für Ihre Lottosprache anpassend: so bereichern Sie Ihre Grammatik damit. Ich werde mich recht brüsten, wenn ich auch als

Lotto

46

Lotto-Sprachverständiger angesehen werde. Vielleicht erwähnen Sie mich zu ihrem Mitgliede. Aber darf ich bitten, nicht zu einem Ehrenmitgliede. Dieses füllet den Magen nicht. Wollen Sie mich aber zu ihrem Gmeral-Ongmal-Lotto

Billet Secratair mit einem jährlichen Gehalt von 800 Rthltr. machen? Wolan! da lieget die Schulmeister Schlafmüße. Hier stehet der Lotto-Matador. Charlottchen! gieb mir meine Peruque. Hertzgen! wo ist mein Degen ?

Taugen aber meine Regeln nicht in ihren Kram; und heisset es bey Ihnen: Im dunkeln, ist gut munkeln; so empfele ich mich Ihnen und Ihrem Lotto. Horchen Sie nach dem Ende, sagt Cotelmann, da lebte er noch. Ich bin meine Herren General-Administratores

Geschrieben Kopenhagen im Lehnstuhl,

Sub Nro. 52. 53. 65. 90. In der Strasse, die da heisset die Nichtige. Den 1 Martii 1773.

offenherziger Schulmeister, VirtVs Grata Fidesque VincVnt.

47

48

1

**Sende-Brev fra en Tydsk Skolemester i
Kiøbenhavn, til General-Administrationen for
det i Kiøbenhavn og Altona oprettede
Tal-Lotterie. I Anledning
af en paa een Tide og egenmægtig
for falsk erklæret
og i Henseende til deres forandrede**

Maner og Original-Billetter.

Af

VirtVs Grata Fidesque VincVnt.

Oversat af det Tydske.

I Aaret 1773 den 1ste Martii.

Kiøbenhavn, trykt og findes tilkiøbs hos I. R. Thiele, boende i store Helliggeiststrædet i No. 150.

2
3

Højtærede Herrer

Lotto-General-Administrationen!

De, mine Herrer! har i de Kiøbenhavnske Adresse-Efterretninger, under No. 28, den 19 Februarii dette Aar, ladet indrykke en Bekiendtgjørelse, som ganske vist maa sette, om ikke hele Publikum, saa dog alligevel min Skolemestersiel i Forbauselse, Skræk og Fortvivlelse. Mit Kald er at lære, straffe, formane og trøste. Efter dette mit Kald skal og vil jeg vandre værdeligen. Her har De Kilden og Øiemedet til min Tilskrift.

De erklærer en original Tallotterie-Billet for falsk og urigtig. Og paa hvad for Grund?

De har efterseet de indsendte Lotto-Lister; De har confereret samme med de til Justits-Directionen indleverede Lister. De har ikke fundet denne Billet derpaa, og derfor slutter De strax med et Fingerknep: Den Billet er falsk.

4

Mine Herrer! jeg maa spørge Dem: er denne Slutning rigtig? Ingenlunde. Jeg kan have kiøbt og med rede Penge betalt min Billet, og det endda i nogle Vidners Overværelse. Collecteuren kan udelade den af Lotto-Listen. Er det ikke menneskeligt, at forsee sig? Eller han kan vel endog stikke mine Indskuds Penge i sin egen Lomme, quod turpe dictu. Er derfor min kiøbte Lotto-Billet falsk? er jeg derover en Falsarius? quæ qualis quanta, hæc consequentia? Denne Slutning kan maaskee gielde i en christelig Jødeskole, men sandelig ikke i min logikalske Lænestoel.

Jeg veed vel, at De ville svare mig: Jo, efter den Plan, som er bleven bekiendtgjort for Publikum, er den ganske rigtig. Vi har ligefrem med tydelige Ord fastsat, at efter de indsendte, og til den allehøist forordnede Justits-Direction, for hver Trækning, overleverede og forseglede Lister, skal det endelig afgjøres, hvad for Gevinster General-Lotto-Cassen vil udbetale. Jeg tilstaaer gjerne, at dersom Planens Ord skal forstaaes saaledes, saa slutter De meget grundig.

Men hvad har da det hele Publikum for en Sikkerhed? og hvortil nytter Original-Lotto-Billetterne? — Reent ud og oprigtig at tilstaae, saa har Publikum slet og aldeles

5

ingen Sikkerhed, og Original-Billetterne ere sørgelige Kiendetegn paa, at sammes Indehavere har kiøbt quid pro quo, Museskarn for Peber. — Med et Ord, at Tallotteriet fører Publikum bag Lyset, jeg vil ikke sige, endog bedrager det, cum privilegio regio, rege inscio.

Jeg er forbunden til, med Grunde at bevise det, som jeg har skrevet. Nationens Udplyndringer ere Folkenes Forbandelse, og Armodens Undertrykkelse fortiener Strikken. Jeg skylder en Nation, som jeg elsker, dette, at advare den for Fodangler og Selvskud. Og jeg holder for, at jeg forbinder Indsigt med munter Sandhed, i det jeg understaaer mig, først at skrive Dem til, mine Herrer! og hvidske Dem i Øret. Lotto-Loven: Original Listerne skal være Rettesnoren for den endelige Afgjørelse: er en Lov for Slarafferne; Publici Sikkerhed er da en Uting; og Original-Billetterne en Skiervenzel, som Lotteriet kan bruge, ligesom den naadige Herre Kammerjomfruen.

Men skulde denne i Forveien giorte Erindring ingen Indgang finde hos Dem, mine Herrer! saa maae De forlade mig, om jeg offentlig opslaaer det Varebræt paa General-Lotto-Huset: Dette er Veie til Helvede, hvor man farer ned i Dødens Kammere.

6

Tallotteriet har bestilt General-Ober-og Undercollecteurer. Disse ere blevne forsynede af det med Fuldmagter, og ligesom offentlig stemplede til Publici Sikkerhed, at Tallotteriet vil indestaae for den rigtige Betalning, ved indfaldende Gevinster. Thi dersom dette ikke skulde være Tallotteriets Meening, saa maa jeg sikkert troe, at bemeldte Collections-Huse skal være privilegerede Lommetyve-Huse, hvor man immer kan bringe hen, men aldrig maa hente fra. Og hvo kan have disse vanhellige Tanker i dette Tallotteriets Allerhelligste, uden Lotto-Bespottelser?— Nei, ved denne brændende, men sig selv dog ikke fortærende Buske, maatte vi billig høre den Stemme: Træk dine Skoe af dine Fødder, thi det Sted, som du staaer paa, er et helligt Land; det er det Kongelige octroyerede Lotto. Kan det indsettende Publicum nu ikke troe andet, end at disse saa udmerket betegnede, ja endog tildeels med det Kongel. Navne-Træk bebrømmede Huse, ere

offentlige Sikkerheds Huse: saa maa det og være af den klippefaste Meening, at det, som disse garanterede Huse lover, skal og maa holdes af Tallotteriets General-Direction. Thi dette er Begrebet om et Mandatum. Saasnart en Mandans har offentlig authoriseret sin Mandatarium, og den sidste har endog den frie

7

Magt, at udstæde Qvitteringer og Beviser under Mandantis Haand og Segl: saa giver en Mandans derved Forsikkring, at hans Mandatarii Gierninger skal af hver Mand ansees som hans egne, og ligesom at han, Mandans selv, havde været tilstæde, og forrettet samme i egen Person. De Fordele, som hans Mandatarium ved sin Flid tilbringer ham, ere hans egne. Men den Skade staaer og paa Mandantis Regning, som bliver foraarsaget ved hans Mandatarii Forseelse og Efterladenhed. Mandans maa ikke allene bøde og gotgiøre sin Mandatarii culpam latam, nemlig den Flids og den Troskabs Efterladelse, som alle Mennesker, endog de uflittigste og uagtsomste, pleier at iagttage ved den Videnskab og Forretning, hvortil han har bestilt sin Mandatarium; men endog hans culpam levem, det er den Flids, Troskabs og Agtsomheds Efterladelse, som duelige og i Forretningen ellers erfarne Personer anvender. Ja, Mandans er end videre forpligtet til, endogsaa at svare for sin Mandatarii culpam levissimam, den Flids, Troskabs og Agtsomheds Efterladelse, som de allerdueligste Mænd pleier at udvise i dette Slags Forretning og Handel.

Publikum har ikke udvalgt disse Huse; men Tallotteriet. Skulde samme ikke være

8

troværdige; skulde saadanne Huse ikke være sikre; kunde enten Tallotteriet eller Publikum fatte en Mistillid til deres Troskab. Hvorfor vælger og hvorfor har da Tallotteriet udvalgt saadanne Huse til General-Ober- og Under Collecteurer? og særdeles betegnet samme for de i Tallotteriet Spillende, ved Fuldmagter og opsatte Skildter, ja ved Original-Qvitteringer med Haand og Segl, at man der sikkert kunde nedlegge sine Penge, og ansee disse Huse, som Mandatarium cum libera af Tallotteriet. Holder Tallotteriet samme farlige for sig; hvorfor betrorer det dem da sit Navn, sin Haand, Vaaben og Segl? Skal de være Publikum til en Snare; hvorfor vil man bruge den offentlige Troe og Love til et Skildt, for i Bund og Grund at ødelegge en heel Nation? saa ukierligt og forvovent kan jeg ikke forestille mig noget Tallotterie i hele Verden. Og skulde det være mueligt, at vor saa ærværdige Lottotribunal kunde fornede sig saa dybt; saa skulde jeg raabe, alt hvad jeg af fuld Hals kan raabe, til mine Medborgere og alle Nationer paa Jorden: Vogter eder for de falske Propheter som komme til eder i Faareklæder; men indvortes ere de glubende Ulve. Vogter eder for denne Pharisæernes og Lottologisternes Suurdeig. Eders Konge, som saa alvorlig vil eders

9

Velgaaende, veed slet ikke af disse Lotto-Heltenes Skielmstykker. Han gav et Privilegium, for at gjøre sit Folk lykkeligt, men sandelig intet Privilegium, for at aabne Porte og Døre for Bedragerie og Folkenes Plyndring, og med sit høie og hellige Navn at forgylde Huse, hvor man ustraffet kan være en galloneret Spitsbub, og tillige en stemplet Collecteur. — Gaaer hen til eders Fædrenelands Fader. Knæler samtlig for hans Throne, og beder allerunderdanigst, at han vil befale eders Morder-Engel, det usalige Lotto: Det er nok, slip nu med din Haand. Som Menneskeven og Folkefader vil han høre eder, og ikke lade eder, hans om Brød sukkende Børn, ved Tallotteriet rekkes en Steen. Dannemarks Konges Krone er endnu ubesmattet af udsuede Undersaatters Sved og Blod. —

Men holder Tallotteriet sine General-Ober- og Under-Collecteurer sikre for sig; hvortil tiener da den Lov, at Lotto-Cassen ikkun vil udbetale de Gevinster, som findes paa de indsendte Lister, og ikke dem, hvorpaa Indsetteren har en Original-Lotterie-Seddel? Visselig til et aabenbare Beviis paa, at Tallotteriet har en Mistillid til sine egne Mandatarier; at det vaager ikkun utrættet for sin egen Held; men raaber til Publikum: Enhver for sig, Gud for os alle.

10

De tillade mig det, mine Herrer General-Administratorer! at jeg forklarer Deres dyre Lov efter sin Indhold og hele Omkreds. Den heder paa got Dansk og i Følge en fornuftig Fortolknings-Kunst:

Ærede Publikum! Vi har vel høitidelig indviet vore tienstagtige Aanders, vore Herrer Collecteurs Vaaninger, med vore Vaabener og Fuldmagter. De ere, lever og røres ogsaa i os. De har ogsaa maattet skaffe os de dyreste Forsikringer og Cautioner for deres Troskab. Hvo kan imidlertid see dem ind i Hiertet? Faldt dog i Aandernes Verden en General- og Ober-Collecteur hos Herskarernes Herre, og bestod ikke i Sandheden: Saa er dette ogsaa meget let mueligt ved vor nye Lotto-Verdens Skabning. Vi ville altsaa ikke videre troe vore skabte Lotto-Engle, end vi kan see dem; paa det at der skal ikke skee nogen Forstyrrelse i vor Lotto-Skabning. Ikkun deres os tilsendte Lister stal tiene os til en Rettesnor, hvorefter vi ville betale. Ere vore Tienere troe: saa ville de forfærdige rigtige Lister, og derudi indføre dine Spillemaader og dine frembaarne Penge, og saa er baade du og vi betryggede. Forlang ingen videre Sikkerhed af os. Vi ere dig, kiere Publikum! ikke dette skyldige. Men ere vore Herolder og Emissa-

11

rier Skielmer og Bedragere. Betaler du dem dine Spillemaader, og lader dig give Beviser derfor. Fører de derimod samme ikke an paa deres Lister; men stikker Pengene under, eller indsniger sig en casus pro Amico med, eller maa det og i store Farer for Tallotteriet, ligesom det heder: Som Fyrsten vil, saa siger Dommeren, paa det at han skal bevise ham en Tieneste igien: saa ogsaa hede ligeledes her ved dette Lotto: Som General-Directionen vil, saa siger Collecteuren, paa det at den skal bevise ham en Føielighed og Tieneste igien: saa har vi dog alligevel, som retskafne Fædre, sørget for vort Barn, Tallotteriet. Vore Collecteurs Forseelse, Skiødesløshed og Utroskab kan ikke falde os til Byrde og Besvær. See du dertil, trohiertige Publikum! holdt dig til din Collecteur, hos hvem du har indsat. Listerne allene ere Dommere. Hvorfor er du saa kortsynet? Læs Planen; læs din Original-Billet. Staaer der ikke paa dem begge to,

at vi ikkun ville betale de Gevinster, som mueligt maatte falde, efter de indsendte Lister? Hvad vil du da have af os? Liste og Billet maa stemme overeens; uden denne Overeensstemmelse har du intet at vente af os. Vi har ved vor Lov vildet give dig fordekt at forstaae, at vi ville ikke give det hele Publikum

12

nogen anden Sikkerhed for sine Indskudde, end vore General-Ober-og Under-Collecteurs ærlige Ansigt. Seer det ikke accurat ud som en stemplet Schmaußel. Saasart denne Lysens eller Troskabens Engel forandrer sig, eller og maa nødes til at forandre sig, efter en usynlig Magts Befalning: saasart forandrer ogsaa Publici Sikkerhed sig. Nok er det, vi ere i Behold, om ogsaa hele Publikum gaaer til Grunde.

Mine Herrer! her har De en trohiertig Paraphrasin over Deres Lov. Dømme De selv, om der ved saadan en Sagens Stilling er sørget for Publici Sikkerhed? Jeg tænker, Deres Hierte vil sige, Nei. Og i Deres Inderste ville De finde Aarsag at skamme sig ved, endnu længer at kaldes Fader til en saa bedragelig og skuffende Vanskabning. Af deres Skiød er denne fyrige Brand udsprungen, som setter disse nordiske Riger i fuld Flamme; og fortærer Guld og Sølv, Ertz og Jern, Huse og Fæestalde, ja Brød og Klæder. Men ere de forhærdede nok at raabe til mig: Raison de Lotto: saa maae og skal De derimod ogsaa høre det opvakte Publici Sprog, som i Fremtiden hverken kan eller vil tie:

Det kun idel Blendverk er, og i Grunden løiet. —

13

Maae De, eller den hele upartiske Verden, ikke indrømme disse efterstaaende Følger deraf? Skal ikkun de af Deres Herrer Collecteurer indsendte Lister gielde, saa maae enten

a). Det indsettende Publikum ganske og allene lade det komme an paa deres Herrer Collecteurs Ærlighed, og lade sin Sikkerhed beroe paa disse Mænds ofte tvetydige Troeskab, saa vel i Henseende til de indskudte Penge, som den forventende Gevinst. Eller

b). Det indsettende Publikum, og ethvert Individuum af samme, maatte, ved sit Indskud i Tallotteriet, enten blive staaende hos sin Collecteur indtil Slutningsdagen, for at eftersee de Lister, som skal indsendes, om og hans Billet er bleven rigtig registreret; eller og ethvert Individuum af det spillende Publikum maatte da, ved Listernes Aflevering i General-Lotto-Huset, atter være nærværende, for at conferere alle Lister, paa det at ikke et understukket Barn skulde være kommet i det ægtefødttes Sted. Derfra maatte man vandre med til Justitz-Directionen, for, ved den Liste som skal forsegles, at befrie sin Billet fra den Mistanke at være en Bastard, og at lade den legitimere, som en upaatvivlelig Lotto-Arving og Medarving. Da, naar alt dette var skeet, og ikke før, kunde enhver af det spillende Publi-

14

kum sove rolig for sine Penge og sin Lykke. Men ellers ikke. Han maa meget mere imellem Frygt og Bævelse, endogsaa efter den virkelig skeete Trækning, og naar Lykken er gaaen over paa hans Side, befrygte at General-Administrationen lader i Adresse-Aviserne bekiendtgjøre om hans Billet: Udstød Tienesteqvinden med hendes Søn, thi Tienesteqvindens Søn skal ikke arve med den Frieqvindes Søn. Dette Barn staaer ikke med paa Listerne over de ærlig avlede Lotto-Børn, det er af en horagtig og uægte Art:

"Er samme falsk og i alle Maader urigtig, da den ikke er at finde paa de fra samtlige Collecteurerne indleverede Lister."

Men vil General-Administrationen for det Kongelige octroyerede Tallotterie vel anmode et Publikum derom, at det skal give sine Penge og sin Lykke hen i saadanne Folkes Hænder, som det neppe kiender, om hvis Sikkerhed det ikke er overbeviist, og om det ogsaa var overbeviist derom, dog alligevel ikke kan vide, hvor nær de ere deres Fald. Dette er at forlange alt for meget af Publico. Og naar De, mine Herrer, forlanger sligt: saa tilstaaer De jo aabenbare, at De ikke kan og vil give Publikum nogen Sikkerhed for sine

15

Indskudder og for den forventende Lykke. Men kan og vil De ingen tilstrekkelig Sikkerhed give? Hvad for en heslig Skikkelse faaer da ikke Deres hele saa ærværdige som indtagende Lottomine? Med hvilket Navn vil man bæere Deres Lotto-Tempel! Gak snart ud paa Rov; skynd dig at gjøre Bytte? Og hvorledes skal man nævne dem, som bærer det prægtige Lotto-Segl forfalsket i deres Pande? Man maatte have Aarsag til, at betegne dem verre, end de Retfærdighedens Slagtoffere, der flæber med Lænkerne i vore Gader. Thi disse vilde og leve af deres Medborgeres Bytte; og De ville have hele Nationen til Rov. Maatte jeg til et misbrugt Publici Vel kun for et øjeblik være en Prophet! Jeg skulde da sige de skuffende Lotto Gibeoniter: Hvorfor har I bedraget os, og sagt, vore Collecteurer ere ærlige Folk, vore stemplede Mandatarier, som dog kan være nogle Bedragere? Derfor skal I være forbandede, at der skal ikke ophøre iblant eder, at være Tienere, som hugger Brænde og bærer Vand.

Lotto-Skuepladsens Grundvold er Sikkerhed, og paa denne Pillere maa dens hele Lykke-Tempel hvile. Men kan Deres General-Oberog Under-Collecteurer være delte ved Deres Lov: at de indsendte Lister skal være en endelig Af-

16

giørelses-Regel for Gevinsten? Aldrig. Den kortsynede Almue maae lade sig skuffe, men vist ikke et tænkende Publikum.

Det settes, at et Selskab spurgte mig og enhver Fornuftig, hvor det med Sikkerhed best skulde gjøre sit Indskud til Tal-Lotteriet, og til hvilken Collecteur det skulde henvende sig. Det settes, at de tager 45 Tal paa en Billet, og 45 paa en anden: saa følger, at de paa hver Billet maa have 45 Udtræk, 990 Amber, 14190 Terner, og 148,995 Qvaterner, altsaa paa begge Billetterne 90 Udtræk, 1980 Amber, 28,380 Terner, og 297,990 Qvaterner. Det settes, at dette Selskab besætter deres Spillemaader i Følge Planen, paa Udtrækket 660 Rdlr. 4 Mk., paa Amben 40 Rdlr., paa Ternen 6 Rdlr. 4 Mk., og Qvateren til 4 Mk., saa maa der bringes 427,730 Rdlr. til Collecteuren, og Selskabet havde da den største Exspectance at vinde fem Qvaterner paa en Billet i den Fald, som baade er den eneste og lettest mueligste i hele Lotto-Spillet,

(vi har just oplevet dette Tilfælde i den 28de Kiøbenhavns Trækning, da de Numere 67, 90, 52, 53, 65, udkom,) og følgelig fik en Paastand paa 621,333 Rdlr. 2 Mk., altsaa paa et Udbytte fra Lotto-Cassen af 193,603 Rdlr.

2 Mk. Hvad skulde jeg, hvad skulde en-

17

hver redelig Mand, svare dette Selskab paa de forelagte Spørsmåale, paa det at Selskabet kunde være fuldkommen bedekket og betrygget for deres 427,730 Rdlr., saavel som og for deres muelige Gevinst? Skal jeg henvise det til Generalen, eller Obersten, eller Corporalen ved disse Lotto-Legioner? Ved dem alle sidder Mennesker, som kan fare vild, og bedrage, og i det mindste handle til Fordeel for den Fane, til hvilken de har aflagt Eed. Hvor let kan ikke Billetten i Hastverk være bleven udeladt af Listen? Hvo kan for det ulykkelige Tilfælde, at Collecteuren velter Blekhuset, eller lader det brændende Lys falde ned paa sine Lister, som gjør Tallene ukiendelige? Maaskee Collecteuren kan være blevet forhindret, at indsende sine Lister i rette Tid, saa at de ikke ere blevne imodtagne af General-Administrationen, og forseglede af Justitz Direktionen. Alle saadanne menneskelige Svagheder ere de Herrer Collecteurer underkastede. General-Administrationen hæfter for deslige Feil, Forseelser og Tilfælde, som deres Collecteurer begaae, slet og aldeles ikke. Dette har den bekiendtgiort ved dens nye Plan, ja endog ved dens forandrede Original-Billetter. Altsaa ere deres Indskuds Penge, og den derpaa faldende Gevinst, underkastede saadanne, og endda Tusinde flere

18

Indsigelser, NB. Naar de har vundet noget.

Jeg vil derimod forsikkre Selskabet, om ikke apodictisk, saa dog alligevel meget sandsynligt, at der skal slet intet møde dem af alle disse Viderværdigheder, om de paa den ene Billet ikkun har vundet en Qvaterne, eller en Terne, og paa den anden enten et Udtræk eller en Ambe. Gierne skal vist Collecteuren eller General Administrationen i første Fald udbetale en Qvaterne, 4 Terner, 6 Amber og 5 Udtræk til Selskabet med 276,133 Rdlr. 2 Mrk. og i sidste Fald endnu mere fornøiet, en Terne, 4 Amber og 5 Udtræk, med 128,533 Rdlr. 2 Mrk., af Selskabets egne Indskuds Penge, i det at enten Lotto-Cassen eller Collecteuren beholder tilbage i sit Skiød af Selskabets Penge, i første Fald et Udbytte af 151,596 Rdlr. 4 Mrk., men i den anden Fald endog en Gevinst af 289,196 Rdlr. 4 Mrk. Saaledes drypper man Selskabet i sit eget Fedt, ligesom Kokkersken gjør ved den feede Gaas. Men om de 5 udtrakke Tal skulde befindes paa en af disse Billetter: saa kunde jeg ikke være dette Selskab Borgen for ovenmeldte Tilfælde. Thi her var Sagens Stilling ganske anderledes. Forhen taltes om Indsetternes Forliis. Da havde man ladet Collecteuren flippe med

19

en skarp Irettesettelse, fordi han havde forskrevet et Tal, eller vel endog udeladt Billetten, eller ladet Blekhuset eller Lyset falde paa sin Liste, eller, at han har biet for sildig og for længe med Listernes Indsendelse, eller begaaet nogen anden Forseelse. — Men nu er Talen om Lotteriets Forliis. Den Summa af 193,603 Rdlr. 2 Mrk. er ingen Katte-L*** at miste. Nu torde General-Administrationen tale af en anden Tone: Vigilantibus sunt scripta jura. Maaskee det heder nu: Collecteurens indsendte Lister vare ikke lovmæssige: derfor vare samme blevne forkastede af General Administrationen; eller man vil maaskee sige: Collecteuren er kommen for sildig med dem; eller: han har slet ikke indsendt dem; eller den Billet har ikke været anført paa Listen; eller man torde endnu foregive ganske nye opfundne Udflugter, for at slippe for den Gevinst, for hvilken intet Menneske kunde være Borgen, da Listerne skal være det ægte Krinomenon paa Afgjørelsen.

Ved General Administrationens Indsigelse maatte da ikke mit Selskab see skievt til mig og sige: Hvo veed om det er Sandhed, at vor Tienesteqvinde er en H***. Jeg vilde, dog ikkun ved at stiele mig dertil, søge at faae sagt Selskabet ved et Vink: Det maatte være en slet

20

Ræv, som ikke vidste at finde meer end eet Hul. Derhos vilde jeg unde mit Selskab den store Lykke, at om det end maatte gaae hiem uden Gevinst, dets Indskudspenge dog ikke desuden og maatte blive plyndret fra det, og Collecteuren enten havde taget eller maattet tage Flugten med alle Indskuds-Pengene. Thi en aarlig hemmelig Lotto-Pension er en kraftig Universal-Medicin imod Lotteriets Sprængning, og for alle dets onde Tilfælde og Besvimelser. Der kunde jo vel ogsaa opstaae en Lotto-Ypperstepræst, som, ved saadanne Begivenheder og Oprør kunde træde frem blant Lotto-Folket, og spaae: Det er bedre at et Menneske dør for Folket, end at det hele Tallotterie gaaer til Grunde. Lad Collecteuren heller hede en Skielm; han har dog under Haanden noget af Lotteriet at leve af; end at Tallotteriet selv skulde hede en Skielm og gaae til Grunde. Pereat pars ut conservetur totum.

For at overbevise Selskabet endnu mere om Indskudspengenes og den maaskee faldende Gevinstes Usikkerhed ved nærværende Tallotteriets Indretning, vilde jeg forestille det: Om ikke følgende Fald kan være muelig, altsaa og meget let og uformerket insnige sig i Tallotteriets Verden, og der komme til Virkelighed.

21

Er det ikke mueligt, (nam possibile est, quod non involvit contradictionem; og jeg taler ikkun om det, som ingen Modsigelse har i sig), at en Collecteur, hos hvem der er skeet Indskud af nogle tusinde Rigsdaler, enten kan have brugt og tilsat dette fede Stykke til smaa og trængende Udgifter? Maaskee Gellerts syge Kone vil og døe hos ham; eller maaskee han har sat sin Ring, sit Tørklæde og sin Stav i Pant hos en Thamar ved Veien, og har brugt Pengene til at indløse Pantet; eller maaskee der har mødt ham andre uformodentlige Udgifter: eller, at han henvender sig til General-Administrationen, tilkiendegiver saadant for den, og udbeder sig Forholds-Ordre.

Er det videre ikke mueligt? at enten Collecteuren selv eller General-Administrationen foreslaaer: vel at imodtage Indskuddet, men ikke anføre det med paa de Lister, som forseigles af Justits-Directionen. I Fald nu Indsetteren skulde tabe, og denne Fald er ved et simpelt Udtræk 89 Gange, ved en Ambe 4004 Gange, ved en Terne 117,479. Gange, og ved en Qvaterne 2,555,189 Gange, og naar jeg tager 5 Tal paa en Lotto-Billet, og tænker at vinde 5 Qvaterner, da 225,562,274 Gange før muelig, end at jeg skulde vinde een

22

Gang: saa bliver Indskuddet for General-Administrationen og tildeels for Collecteuren. Men skulde til al Ulykke for Tallotteriet, Indsetteren vinde, som iblant Millioner Fald ikke indtreffer eengang, Hvorfor dette Haandverk kan drives med megen Tillforladelighed: saa er det mueligt, at General-Administrationen i Følge dens Plan vil undskylde sig dermed: Det findes ikke paa de indsendte og af Justits-Directionen forseglede Lister; følgelig er General-Lotto-Cassen ikke forbunden til at udbetale samme. Justits-Directionen kan heller ikke dømme anderledes, end efter de dem leverede og forseglede Lister, og efter den nye Plan. Collecteuren maatte og skulde ligeledes undskylde sig med Original-Seddelen, paa hvilken der tydelig staaer, at Gevinstens Udbetalning skal ikkun skee saafremt, at Listerne ere lovmæssig blevne indsendte.

Med denne Forsikkring har Indsetteren været tilfreds, altsaa har han stiltiende samtykt derudi, at han ikkun i den Fald forlanger sin Gevinst igien, naar og om de forseglede Lister ere blevne lovmæssig indleverede til Justits-Directionen. I alle andre Tilfælde har han ved Original-Lotterie-Seddelen imodtagelse frasagt sig Betalningen. Nu er Collecteuren ved en Hændelse bleven hindret fra at indsende

23

Lister rigtig. For Ex. Han selv eller hans Børn havde paa en uforsigtig Maade veltet Blekhuset eller revet det brændende Lys om, som var ulykkeligviis faldet paa Lottolisterne, hvorved samme vare blevne fordervede.

Collecteuren var paa Slutnings-Dagen ganske pludselig blevet angreben af en dødelig Colik, eller Sovesyge; eller hans Kone havde fornummet falske Fødselssmerter; eller hans Barn var faldet i Ilden; og han havde maattet løbe efter Accoucheuren, Jordmoderen og Lægen. Disse Omstændigheder og Ægteskabspligter havde hindret ham fra at indsende Listerne; i det minste havde saadant gjort ham saa forvirret, at han ikke behørig kunde besørge altsammen. For saadanne casus fortuitos & maxime insperatos kan ingen Collecteur hæfte og indestaae. Nok i saa Fald, at Indsetteren fik sine Indskuds-Penge tilbage igien. Han kunde jo nok engang forsøge sin Lykke. Ere disse Fald ikke muelige? — Hic murus aheneus esto, nil conscire fibi, nulla pallescere culpa. Og hvorledes skal Publikum kunde vogte sig og blive betrygget for disse utilladelige Kneb? Vil mit Selskab, vil den hele spillende Nation, ja ville De, mine Herrer General-Administratorer! ikke give mig Deres lydelige Bifald, at disse Fald ere muelige, og ikke blot kan henregnes

24

til Chimærer? Maas De da altsaa ikke tiltage mig, at naar de indsendte Lister ikkun allene skal være de Regler, hvorefter Gevinsterne Udbetaling skal afgjøres: saa har Publikum ingen Sikkerhed for alle muelige Fald ved Lotteriet?

Og er Tallotteriet ikke forbundet hertil, i Fald det ellers vil forhverve sig og vedligeholde det almindelige Væsens Tillid? Man fortrøste os ikke med de Herrer General-Ober-og Under-Collecteurs ærlige Ansigt og Embedsmine. Nei, disse kan ligesaa vel sminke sig, som vore forrustede Natnympher og vore skrumpne udtiente Enker, naar de venter deres fyrige Galan. Endog de ærværdigste Treknudede Parykker paa en General-Ober-og Under-Collecteur, skal ikke bringe mig til at troe, at der er Sikkerhed og Betyggelse hos ham, saa længe ikkun hans Lister skal være mine Dommerinder. Den ærlige Mine er ikke den redelige Mands Arv allene. Ofte synes en Ertsbedrager derudi meer at ligne Ærlighedens Original, end den uforfalskede Menneskevens beste Hierte. Det Meum & Tuum er en kildrende og øm Sag. Hvor let kunde min ærligladende Herr Collecteur, efter sin Phantasie, indsvøbe mit ham paa Aager hengivne Pant i Tørklædet, og naar jeg saa

med

25

med Aager vilde hente det tilbage igien, foresladdre mig uudfindelige Undskyldninger: "Jeg vidste at du var en streng Mand, og vilde vinde." Hvor let kunde jeg da, ligesom Orbil fra Lænestolen snørke imod ham: Du skalkagtige Tiener! — — og saa fik jeg min frygtbare Hr. General-Fiskal paa Halsen; mistede min Tieneste, og blev pebet ud af Landet. Nei, derfor bevare mig min ertsbrave Cubach, naar jeg om Morgenen læser hans Bønnebog for en Skolemester. Jeg vil meget heller slet intet sette i Lotteriet; men troe for mig selv, og paa mueligste Maade søge at faae Publikum til at troe, at det er en mislig Sag med Tallotteriets Sikkerhed, saa længe blot allene de Herrer Collecteurs Lister skal være den eneste basis in decidendo. Der bliver alt for mange Smuthuller tilovers for det snilde Lotto, og det har alt for megen Friehed til at sætte os en Voxnæse paa, og uformerket og uhævnet, ligesom vore unge Koner, at krone os med Horn. Men tillige at sige herved: Madame! diverteer sig brav denne Nat; det maae være en Smag for Adelen, visselig ikke for de borgerlige, og allermindst for min tydske Skolemester-Mave.

Høigunstige Herrer General-Lotto-Administratorer! De ville ikke fortørnes. Skolemeste-

26

re ere vante til at sige Sandhed, og ligeledes, efter deres Maade, at dele Ordet retteligen, paa det at en forvildtret Ungdom maae forbedre sig. Jeg har ikke kundet aflegge denne min bedrøvelige Mode, og derfor aabenbaret min Tænkemaade, saaledes som Sagen er beskaffen.

Uden Tvivl faaer jeg til Svar: vil Publikum ikke troe vore Herrer Collecteurs blotte Ansigt, følgelig ikke vandre den første Vei med os: Velan! saa er der til sammes Sikkerhed intet andet tilovers, end at det indsettende Publikum maa overbevise sig selv om vore Herrer Collecteurs Troskab, og selv være nærværende ved Listernes Aflevering. Paa den Maade kan det blive fuldkommen forvisset om sit Indskud, og den derpaa faldende Gevinst.

De tillader, mine Herrer! at jeg spørger: Vil Publikum gjøre dette? og om det ogsaa vilde, er det da i sig selv mueligt? Det fornuftige Publikum elsker Rolighed i deres Fornøielser, og torde vel ikke frivillig beslutte sig til, med store Summer at tilkiøbe sig den nybagede Karakter af en Lottolaqvai. At optage Nationens Tros iblant Lotto-Disciplerne og Lotto-Broderskabet, og dermed at gjøre en Parade i Landet, maatte bringe Lotteriet liden Ære, og endda færre Penge.

27

Men det settes, at Lotto-Enthusiasteriet havde fortryllet hele Nationen; og enhver Indsetter vilde fornødre sig saa dybt, at gaae i Procession fra sin Collecteurs Huus til General-Lotto-Huset. Hvilket et Optog! — Man kunde ikke forestille sig noget mere comisk i Verden, end denne Lotto-Revue. Og vor allerdurchlauchtigste

Konge, og Allerhøistsammes Kongelige Huus skulde forglemme Opera, Comoedier, Balle og Maskerader, for at see med paa dette Naturens Skuespil.

Foran Hr. General-eller Ober-Collecteur, Chapeau bas, med pudret Paryk, en rød Kappe og rigelig med Galoner besat Klædning, hvide Silkestrømper, og en Kaarde ved Siden; i begge Hænder en rød Fløiels Pude, hvorpaa hans Lotto-Lister, disse Pagtens og Rettens Bøger, laae indsvøbte i hvidt Atlas. Paa begge Sidder fire af hans Under-Collecteurer, som Holdte fast ved de fire Snippe af Pudren. Strax bag efter ham gik hans øvrige Collecteurer, af hvilke to bare Slæbet af hans Kappe. Herpaa uden Rang-Forordning, samtlige Lotto-Ledsagerne, med deres Original-Billetter i i Hænderne.

Den lynende unge Grevinde, og jevnside hende den smutsige Skorsteensfeier. Den florerende Hofstutser, og hos ham den forslidte

28

sminkende Theater-Skiønne. Den indtagende fine Frøken, og hos Hende Dragoneren med sin Snurbart. Den pomaderte strudsende Straaejunker, og den tykarmede skidne Malkepige. Den blødgigtige og eklende adlede Forpagter-Dame, og hos hende Mester Fiks med den afskavede Koehud. Den sukkende Bedesyster, og den bandende Høvidsmand. Den krybende Nonne og den frække Baadsmand. Den opsømmede Kiøbmands Kone, og en maskeret Spidsbub. Den muntre Coiffure-Kræmmerske, og en krybende Rentenerer. Den forsmægtende Enke og den reducerede Officier. En faderløs ubildet begrædt Pige, og en sig brystende ubarmhiertig Geistlig. En fladdrende Vaskerkone og en vindbeutlende Advocat. En fuldmelket Amme, og den balsamiske Medicus. Den raske Skarnager-Pige og den hoppende Barbeer. En haltende Hospitals-Kierling, og den besparede Berider. En kroget og nedbøiet Bestemama, og en ung Student. Den frække Coqvette og en lappet og laset Hitting. Den brugbare Kammerjomfrue, og en forældet afstødt Rideknægt. En vinkende Koblerske og en murmlende Jøde. En beliggen Ægtekone og en bestukken Dommer. Jeg vil slutte Troppen med min August, og syng med alle en Skolemester-Basses Triller:

29

Mach End, o Herr! mach Ende,

Mit aller unser Noth,

Stärck unsre Füß und Hände;

Und laß uns bis im Tod;

O Lotto! deiner Pflege

Und Treu empfohlen seyn:

Sonst gehen unsre Wege,

Einst zum Spital hinein.

Det er:

Ak, at dog snart sig ender

Vor hverdags større Nød!

Styrk Fødder og styrk Hænder For os indtil vor Død!

Ak, Lotto! at din Pleie

Os ei unddrages skal!

Thi ellers alles Veie

Gaaer til vort Hospital.

Hvad lykkes De, mine Herrer! om saadant et majestætisk Optrin? Hopper ikke Deres Lotto-Hierte af Glæde i Deres Liv; naar De tager imod os ved Deres Lottohuus, og føler sig selv i den Storhed, allene at være Skaber af et saadant allerbetragtningseværdigst Spektakel? Hvor vil hele Europa blive opmærksomt og spile Øine! Kiøbenhavn og Altona ville vrinkle af fremmede Herskaber. Europas samtlige Tallotterier ville danne sig efter Deres. De ville komme til at hede Bestemama, og stige fra General til Trinnet at blive Generalissimus for alle Tallotterier i Verden.

30

Men derfor maae De, mine Herrer! ja først og fornemmelig, sørge for: a). At De har saa meget Rum i Deres General-Lotto-Huus, at vi alle kan i det ringeste staae mageligt, b). At der er saa megen Tid tilovers, at enhver kan egenhændig revidere Lottolisterne. c). At de fraværende, fra alle Jordens Ender og Hiørner, kan paa Slutningsdagen indfinde sig enten i Kiøbenhavn eller Altona; hvortil jeg, med Respect for alle andres foreslagende Midler, vil bringe i Forslag, at laane Faustes Kappe. d). At de ere os Borgen for al Tumult, samt for vore Lemmer og vort Liv, for vore Klæder, Hatte, Hovedtøier, Uhrer, Kaarder, Stokke og Børser, ja skaffer Damerne Sikkerhed for haandgribelige Discourser, og e). At De indgiver Deres saavel ærlige som bedragelige Herrer General-Ober-og Under-Collecteurer et standhaftigt Mod, en trøstig Siel, og den kostbare Martyr-Freidighed, samt velmenende lader dem i Forveien velsigne og berede, til at udstaae alle muelige Arter af Dødens Bitterheder, ifald de ikke har forfattet deres Lister rigtigt, og overensstemmende med Original-Billetterne, eller spildt Blek paa dem, eller forbrændt dem med Lyset, eller paa anden Maade fordervet dem ved Casus fortuitos. eller blevet for længe ude med dem, og det

31

som endda er det allererste, om de slet ikke skulde have bragt dem med sig.

Saasnart De, mine Herrer! har opfyldt og kan opfylde disse 5 Puncter: saasnart vil jeg med Hierte og Mund bekiende, at Publikum kan paa saadan Maade faae nogenledes Sikkerhed. Men saalænge De her ville beskytte sig med Umuelighed: saalænge vil det ogsaa være umueligt, at Publicum kan betræde denne Vei og slaae sig til Rolighed, i Henseende til den manglende Sikkerhed. De seer altsaa, at dette er en ubanet Vei, og som er forsynet med en uigiennemtrængelig Forhugning og Afgrøftning, paa hvilken ingen kan komme af Stedet, og meget mindre naae til det forvissede Sikkerheds Maal.

Duer nu denne Vei ikke, og ere Deres Herrers Collecteurs recommendede Ærlighed et Rør, som kan bevæges hid og did af Vinden: saa er ligeledes Deres Original-Billetter det samme. Med dette Lapperie kan og skal vi slet intet bevise; af en Slumpelykke maaskee ikkun dette allene, ifald General-Cassen ikke vil udbetale Gevinsten, at den Lotto-Collecteur som har givet os Lotterie-Seddelen, har været en indskreven og af Professionen stemplet Ertsbedrager. Og saadanne Lotto-Skamflikker har Publikum Afskye for, og

32

vil i den Fald og derfor være dekket og betrygget af Lotteriet. Hvad hjælper os tusinde Original-Billetter, som Beviser paa, at denne eller den Collecteur er en Bedrager. Dette fylder ikke vor Børs. Talotteriet toer sine Hænder i Uskyldighed, og leer bagefter hemmelig ad Publici Lettroenhed og Forblindelse.

De melder vel, mine Herrer! og forsikkrer Publikum helligen i Deres Plan: "At naar Indskuddet er betalt, saa skal Indsetteren bekomme en Billet eller et Beviis." Og hvortil? Til Beviis paa, at Deres Collecteur er en Skielm, eller kan blive en Skielm, eller vil blive en Skielm? Nei, ingenlunde, dette var et alt for bedrøveligt Beviis, som jeg ikke vil have for Penge; men som De udtrykkelig har skrevet, og som der staaer trykt i Deres Lotterie-Plan, til Beviis:

1). At Indsetteren har indsat saa og saa

meget; saavelsom og

2). NB. At Talotteriet, i Fald han

skulde vinde paa en eller flere udvalgte Spillemaader, skal udbetale ham Gevinsten efter ovenmeldte Proportion.

Maae De, efter disse Deres egne Ord, som De saa høitidelig har givet og tilsagt Publikum, ikke tilstaae og bifalde følgende Slutninger?

33

Alle de, som har en Original-Billet i Hænder, beviser, at de har betalt. Major probatur ved Lotterie-Planens Ord.

Atqui. Peer, Povl, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze, og om det endog var Fandens Oldemoder, har en Original-Billet i Hænder. Minor probatur ved Original-Billettens Foreviisning.

Ergo. Beviser Peer, Povl, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze og Fandens Oldemoder, at de har betalt.

Videre.

Alle dem, som beviser, at de har betalt, skal NB. Lotteriet, (ikke Collecteuren) udbetale Gevinsten, i Fald de vinder. Major probatur ved Lotterie-Planens Ord.

Atqui. Peer, Povl, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze og Fandens Oldemoder beviser, at de har betalt. Minor probatur ved foregaaende Slutnings Sætning.

Ergo. Skal Lotteriet (og ikke Collecteuren) udbetale Gevinsten til Peer, Povl, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze og Fandens Oldemoder, i Fald de vinder.

Af en tilstøvet Skolemester, omskabt til en

pyntet Philosoph; fra at være Risets Com-

34

mandeur, ophøiet til et academisk Scepter; ganske splinter nye ukaldet Lærer i Logiken og Consequentierne til det bedragne Publici Nytte, og til det slet indrettede Tallotteries Forbedring, slutter jeg videre:

Alle de vinder, som ved Indsetningen har udvalgt de Tal, og taget Original-Billetter derpaa, hvilke Veisendringen trækker ud af Lykkehjulet paa Træknings-Dagen.

Major probatur. Af Lotto-Planens egne Ord, der lyder saaledes: "Paa denne Maade, hvorved hverken kan skee noget Bedragerie eller nogen Forseelse, bliver altsaa fem Numere udtrakte af de i Lykkehjulet indlagte Numere fra 1 til 90, som endelig afgjør, hvad de, som har indsat derudi, har vundet eller tabt, efter deres Indskuds Beskaffenhed?"

Atqui. Povl, Peder, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze og Fandens Oldemoder har udvalgt de Tal, som ere blevne trakke ud af Lykkehjulet, og har taget Original-Billet til Beviis derpaa. Minor probatur. Ved Original-Seddelens Foreviisning og ved den første Syllogisme.

35

Ergo. Vinder Povl, Peer, Hans, Claus, Grethe, Trine, Luzze og Fandens Oldemoder.

Endnu den sidste Slutning.

Alle de, som har en Original-Billet til Beviis paa, at de ikke allene har betalt, men endog at de har udvalgt et eller alle de Tal, som ere blevne trukne ud af Lykkehjulet; skal af Lotteriet have Betalning, efter deres Indskuds Beskaffenhed, og efter den bestemte Lotto-Proportion.

Major probatur. Ved sig selv og ved den anden Syllogisme.

Atqui. Povl, Peer, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze og Fandens Oldemoder har en Original-Billet til Beviis paa, at de ikke allene har betalt Indskuddet, men endog at de har udvalgt nogle eller og alle Tallene, som ere blevne udtrakte af Lykkehjulet.

Minor probatur. Ved Original-Billettens Eftersyn, og ved at holde samme og de udtrakte Nmere imod hiinanden.

Ergo. Maae og skal Lotteriet, efter Indskuddets Beskaffenhed, og den bestemte Lotto-

36

Proportion, udbetale Gevinsten til Povl, Peer, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze, ja om det endog var til Fandens Oldemoder.

ID QUOD ERAT DEMONSTRANDUM.

Her har De, mine Herrer! Methodo demonstrativa, Deres hele offentlige Tilsagn. Saalænge min gode ærlige philosophiske Mamaken: BARbArA cElArEnt, rc. endnu lever; saalænge denne endnu bliver tilbedet af alle dens logicalske Børn: saalænge har jeg sluttet ret; og saa sandt har De, mine Herrer, ogsaa tilsagt os i Deres Plan, at De vilde betale os, og saalænge maatte De være forbundne til at holde Deres Tilsagn. Lotteriet maatte betale Gevinsten; om Poul, Peer, Hans, Claus, Grethe, Thrine, Luzze rc. havde en ægte stemplet Original-Lotto-Billet, hvorpaa de Numere stode, som vare blevne trakke ud af Lykkehjulet. O ønskelige Udsigt for det vindende Publikum! ædelt og ædelmodigt Tilbud af et ærligt Lotto!

Men Scenen forandrer sig pludselig. I det vi endnu tilraaber Tallotteriet:

37

At love et Løfte og samme at holde,

Kan Gamle og Unge stor Ære forvolde! Saa synes Monsieur Harlequin paa Lottotheatret at kikke frem bag

ved Dekket og svare:

At love noget Stort er altid Adeligt;

Men Bondeagtigt er at ville holde sligt! I bedrager Eder, mine got Folk! Eders Original-Billetter gielder slet intet. Nei Collecteurernes Lister skal afgjøre Sagen.

"Saadan Lotterieseddel, som har vundet, er ganske falsk, og i alle Maader urigtig, da den ikke er at finde paa de fra samtlige Collecteurerne indleverede Lister?"

Gesvindt ungersk Vand, Slagbalsom hid! Ak! min kiere Mutter BARbArA har faaet et Slag.

Og min Syster Nationen ligger i sidste Aandedræt, Hvad! mine Herrer! Originale, ægte stemplede Lotto-Billetter skal intet gielde? Ikkun de indsendte Lister skal afgjøre Sagen? Pak alt dette Lapperie sammen! Vek da med dette Snavs, som skal slet intet gielde, slet intet beviise. — Nei, førend jeg vil lade min kiere Mutter, Logiken, og min Syster, Nationen, døe; før vil jeg heller kalde paa Hans:

38

Hans spann eilend Ochsen an,

Komm, und führe Dieses grobe Fuder Mist,

Das so sehr abscheulich ist.

Von der Thüre.

Eller og:

Hans spænd for det skimled Øg,

Og læs paa alt dette Møg,

Som Du strax skal kiøre bort Uden for den første Port.

Mine Herrer Lotto-General-Administratorer! De ville med den ene Haand give os et Stykke Sukker, og med den anden Haand ville De give os Pidsk? Med den ene Haand ville De lokke os, og recommendere os Original-Lotto-Billetterne, som Beviser, at vi skal være Deres Lottos ægte Arvinger; og med den anden Haand ville De overlade vore Penge, vor Lykke, vor Rolighed, ja vor Ærlighed til Deres ofte uagtsomme, ja vel endog troløse Collecteurs, Lotto-Listers Kiendelse og Vilkaar. Ved deres Magtsprog skal vor Skiebne blive afgjort og paakiendt, enten vi ere ægte Børn eller Bastarder, enten vi ere ærlige Folk eller Skielmer. Børn vugger man paa denne Maade i Søvn, men ikke gamle Folk, ikke et heelt Publikum, ikke en over sine Rettighederaarvaagen Nation.

39

Hvad, om denne Deres Yndlings-Regel skulde blive almindelig? Hvad skulde da alle Qvitteringer i hele Verden nytte? Forpagteren og Bonden skulde da, naar han til den Kongel. Oppebørsels Betient betaler sin Forpagtning og Skat, Borgeren, naar han erlegger sine Afgifter; Skyldneren, naar han betaler sine Renter, flænge de af de Kongel. Befuldmægtigede udstædte Qvitteringer for deres Fødder, og derimod maatte sige, Strænge Junker! den Qvittering nytter mig til slet intet; jeg maa og skal lade det komme an paa Deres ærlige Ansigt, om De vil være en Skielm eller en ærlig Mand imod mig. De kan enten beregne Kongen Pengene eller stikke dem i Deres egen Lomme. De kan enten indsende Deres Regnskabs-Lister rigtig, eller løbe bort. Qvitteringen er intet Beviis, at jeg har erlagt Betalingen; men efter Kongelig Forordning skal Deres indsendte Regnskab allene afgjøre, enten jeg har betalt eller ikke.

Kunde vel saadan en Lov blive indført i en velindrettet Stat, uden Undersaatternes Ruin? Skulde man ikke forbande alle Qvitteringer ud af Verden, som Skiervenzel? og hvor mange Uskyldige skulde da blive et Offer for Bedragerie, og et Rov for privilegerede Straten-og Landrøvere. Vor Konge og hans Allerdurchlauchtigste Kongel. Forfædre, har aldrig tænkt paa saadant et Don

40

Quichottisik Eventyr i deres Stater. Læser de Ord, mine Herrer! som ere uudslukkelig indgravne paa den Kongelige Throne: Hader det Onde og holder fast ved det Gode.

Og De vilde indføre denne nye Mode ved en Lotto-Lov. De ville ved Deres Befuldmægtigede lade stikke os Qvitteringer i Hænderne, som slet intet gielder, og ikke engang duer til det mindste Tørklæde? Og dette for vore rede Penge? De, mine Herrer! ville ikke troe Deres egne Qvitteringer, men blot Deres Collecteurs

Lister? Hvad skal vi da med denne Ballast? Maa dette ikke kaldes at købe de Fattige for et Par Skoe, og at sælge Avner for Korn? O tempora! O mores! meget heller ville vi kaste Original-Billetterne, dette Gadeskarn, i Cloaket, end trekkes med disse smudsige og stinkende Vare; og dersom vi ikke kan dæmpe vor Lotto-Lyst, da reent ud sig til vor Collecteur: Herre! vil I blive en Canallie imod mig: see der, saa skienker jeg Jer mit Indskud, tilligemed den derpaa faldende Gevinst, og jeg vil at I skal blive en ærlig Mand. Men, vil I derimod handle som en redelig Mand med mig, saa giver mig derpaa Jeres Haand, og tager Jeres Skidt-Original-Seddel tilbage igien. Men lader de Ord fæste paa Jeres Lotto-Optogsbygning. Matth. 16 Cap. 2 og 3. v.

41

Naar det er blevet Aften, sig I: det bliver en skøn Dag; thi Himmelen er rød: Og om Morgen; det bliver Storm i Dag; thi Himmelen er rød og mørk. I Øienskalke! skal jeg da svare. Udvælder der ogsaa baade sødt og bittert af eet Hul? — —

Dette, mine Herrer General-Lotto-Administratorer! ere en foragtelig og tilstøvet Skolemesters Tanker. Kaster De fra Toppen af Deres Lotto-Bygning et gunstigt Øiekast ned paa samme: saa skal De forbedre sig. Dette er en retskaffen Skolemesters Øiemed ved hans forvildtrede Ungdom, og jeg er tilstrekkelig betalt for mit sure Arbeide. Men ville De stene mig med Deres 90 Numer-Capsler: saa kalder jeg alle mine Skoledrenge til Hielp, og Vee da Deres Lotto, naar det først geraader i Gadedrenge og Børns Hænder. De maae ikke lade mig sukke.

Nihil ille deos, nil Carmina curat.

Men ville De nu ikke maaskee spørge mig? Næsevise Skolemester! hvorledes skal vi da fange det an, at Publikum kan faae Sikkerhed og vi dog ikke tabe derved? Du veed, at vore Herrer Collecteurer kan gjøre tusinde Underslæb med Original-Billetterne, og derved meget let sprænge Lotteriet. Men du veed ogsaa, at det, at vedligeholde dette Lotto, er ret angroet til vort Hierte,

42

ja er bundet os fast paa vor Siel. Lad os Herom høre din Skolevittighed. Hic Rhodus! hic falta! Kun sagte mine Herrer! et Øieblik Taalmodighed. Jeg maa først sette mine gamle Skolebriller paa, at jeg selv ret kan see og læse Spørsmålet.

Skal Spørsmålet forstaaes saaledes, at Tallotteriet aldrig skal tabe eller udbetale store Gevinster: saa svarer jeg: at det er bedre, at De nedbryder det hele Lotto-Theater, end at De for de lede Penges Skyld ville blive Landets og Folkets Bedragere. Men skal Spørsmålet siges saa meget: hvorledes det beqvemst og sikkerst kan indrettes, at Tallotteriet ikke ved de Herrer Collecteurs Underslæb paa en forsetlig Maade skal tabe, og derved blive ødelagt og gaae til Grunde:

saa er, mine Herrer! dette den gamle og ærlige Skolemesters uforgribelige Raad:

1). Først og fornemmelig maae De med alle Høitideligheder besvære Vindesygen og Gierrigheden: Faer her ud du urene Aand, og giv Plads for Redeligheds Aand og for den Aand som er nøisom og tilfreds med det der er forhaanden. Thi de, som ville vorde rige, falder i fordervelige Snarer, og i mange stadelige Lyster.

43

2). De see sig om og opsøge saadanne Mænd, som ikke ville gjøre det for billigst Priis, men som ere af de redeligste og sikkerste; som har øvet sig i at bevare en god Samvittighed baade for Gud og Næsten; og setter saadanne Mænd til General-Ober-og Under-Collecteurer, og lader de to første ganske og aldeles indestaae for de sidste.

3). Maae De numerere alle Deres Original-Billetter efter ethvert General-eller Ober-Collections-Contoir; De maae ved hver Trækning tælle alle Collecteurer samme nøiagtig til imod en Qvittering; De maae registrere samme, og lade sig de Billetter, som ikke ere blevne solgte, levere tilbage ved Lotto-Listernes Indsendelse, derpaa strax eftersee Listerne, og fraregne Billetterne, hvorefter de indsendte bliver opskrevne. For at lette Arbeidet for den paa Contoiret siddende Revisor, var det tienligt, at paalegge alle Collecteurer, ingen Original-Billetter at rive i Stykker, i Fald en eller anden ved en Forseelse blev ubrugbar, men alligevel at vedlegge samme in Originali, og ved Afleveringen at anmerke det skriftligt, og tilligemed Numerne, paa det at samme kan blive casset af General-Administrationen. Videre, at gaae til Verks, i Henseende til Original-Billetternes Uddelelse eller Salg,

44

efter Numerne, saaledes som samme følger paa hiinanden. Fattedes en eller flere af disse Original-Billetter, efter at Confereringen var skeet: saa skulde ikke allene General-og Ober-Collecteuren indestaae derfor, men saadant skulde endog, endnu førend Trækningen skeede, bekendtgjøres ved de offentlige Tidender, og

Seddelen med sit benævnte Numer casseres.

4). Under-Collecteurerne skulde tre Dage for hver Trækning indlevere deres Lister til General-og Ober-Collecteuren om Morgenen, som, naar han havde revideret og underskrevet dem, sendte samme til General-Administrationen om Middagen, og derhos skulde tilkiendegive, hvor mange Original-Billetter han havde betroet til enhver af hans Under-Collecteurer, hvor mange der af dem vare afsatte, og om de usolgte vare blevne rigtig leverede tilbage igjen. Derhos skulde han vedlegge de fra Under-Collecteurerne tilbage bekomne Original-Billetter, i Fald han ikke selv behøvede dem. Men saasnart der skulde fattes en Original-Billet, maatte han anmerke sligt, tilligemed det manglende Numer, paa det at den hastigste Foranstaltning kunde i den Henseende træffes. General-og Ober-Collecteurerne skulde to Dage for hver Trækning aflevere deres Lottolister og Original-Billetter om Morgenen. Ikkun nogle

45

faa General-Collecteurer maatte tillades, at colligere længer og sildigere.

5). Alle de indsendte Lister, hvoriblant og skulde være en, paa hvilken vel Original-Billetternes Numere samt Spillemaader, men ingenlunde hvor høit Tallene vare besatte, maatte anføres, skulde stemples; og den Liste, hvorpaa ikke stod, hvor høit Tallene vare besatte, skulde strax leveres enhver Collecteur tilbage, paa det at han, Dagen førend Trækningen skede, kunde udhænge samme offentlig for sin Dør, til hver Mands Eftersyn.

6). I de andre Steder, uden for Kiøbenhavn og Altona, skulde Original-Billetterne til hver Trækning uddeles til de sammesteds boende Collecteurer af Stadens Øvrighed eller af en anden vederhæftig og sikker Person, til hvem General-Administrationen havde sendt dem for et heelt Aar forud; og de Billetter, som ikke vare solgte ved Listernes Afsendelse, skulde tillige leveres tilbage igjen med et Exemplar af de Lottolister, som sendtes til Altona eller Kiøbenhavn, dog uden Penge-Indskuddets Benævnelse. Derpaa skulde Billetterne strax confereres med Listen; men det ommeldte Exemplar af Listen skulde forsegles med Stadens Segl eller med den Befuldmægtigedes Signet, og ligeledes udhænges af den Collecteur, som samme-

46

steds befandtes. Skulde der fattes en Original-Billet: saa blev samme strax bekendtgiort og casset ved Udraaber og Aviser, hvor det sidste kunde skee, og dette Tilfælde desuden ved Listernes Indsendelse berettet til General-Administrationen. Collecteuren maatte i saa Fald hæfte derfor.

Holder De, mine Herrer! disse nye Regler passelige for Deres Lotto-Sprog: saa behager De at berige Deres Grammatik dermed. Jeg skal ret bryste mig af, om jeg og kan blive anseet som Lotto-Sprogkyndig. Maaskee De udvælger mig til Deres Medlem. Men maa jeg bede, ikke til en Æres-Medlem. Dette fylder intet i Maven. Ville De derimod gjøre mig til Deres General-Original-Lotto-Billet-Secretair

med en aarlig

Løn af 800 Rdlr.? Velan! der ligger min Skolemester-Nathue. Her staaer Lotto-Matadoren. Charlotte! giv mig min Peruqve. Hierte! hvor er min Kaarde?

Men duer mine Regler ikke i Deres Kram; og heder det hos Dem:

At mumle og skumle den got ved jo har, Som sidder i Krogen og kiendt ikke var.

47

Saa recommenderer jeg mig til Dem og Deres Lotto. Horchen Sie nach dem Ende, siger Cotelmann, da levede han endnu. Jeg er, mine Herrer General-Administratorer!

Deres

Skrevet Kiøbenhavn

i Lænestoelen

Sub Nro. 52. 53. 65. 90.

I Gaden,

som kaldes den Rigtige Den 1 Martii 1773.

aabenhierdede Skolemester. VirtVs Grata Fidesque VineVnt,

48

1

, Ä ; ■ . / - ' ' EN Geschichte vom LasEcnvuche> Altona

2

3

Es ist von ohngefahr, oder ich will es rein gestehen, aus Nachlässigkeit geschehen, daß ich vor einiger Zeit an einem gewissen und bekanten Orte meine Briefftasche vergaß, und so wie es fast allenthalben solche naseweise Leute giebt, die alles gerne wissen wollen, und die aus dieser Ursache kein Bedencken tragen die Papiere durchzusuchen, die gewiß nicht in der Absicht vergessen worden sind, damit sie sie lesen sollen; so ist es auch geschehen, daß sich jemand an meine Briefftasche gemacht macht, und die darin befindlichen Papieren nicht uur gelesen, sondern sie so gar abgeschrieben hat. Ich hätte den Vorwitz dieses mir bis jetzt noch ganz unbekanten mit ziemlicher Gleichgültigkeit nachgesehen und ihn alles verziehen, wenn er nicht dabey so waschast gewesen wäre, und eine unter meinen

4

Papieren gefundene Rechnung von meiner Wäscherin, und einen Contract, den ich eben so geheim als die Rechnung hielt, bekant gemacht hätte, und zwar so bekant gemacht, daß ich mich jeßt gezwungen sehe, eine ausführliche Geschichte von diesem Coniracte aufzusetzen, theils um die übel ausge. sonnenen Anmerkungen des Contractdiebes zu wiederlegen, theils auch um die Herrn Conrrahenten zu entschuldigen und zu rechts fertigem

Es ist der nehmliche Contract, den det Hert Haupt-Directeur Bargum mit dem Churfürftliäzen Maynhischen Herrn Hofkammerath Maurer geschlossen , und von welchem ich eine Abschrift, oder die Wahrheit zn sagen das Concept selbst, nach welchem die Contracte wörtlich abgeschrieben sind in der erwehnten Briftasche liegen hatte. Ich werde die Anmerkungen über diese« Contract durchgehen, und dabey Gelegenheit finden, alle Umstände zu erleutern und also eine hinlängliche Geschichte von diesem Contracte zu lieffern.

Es

5

Es legt der Unbekannte, der meine Briftasche so gut als bestohlen hat, dem Herrn Haupkdirecteur Bargum ecs zur Last, daß er sich mir einem Lotto Projecteur so weit eingelassen hat, daß er sich mit ihm associiren wollen Directeur von einem ganz neuen Lotto zu werden. Es wundert mich recht sehr, wenn Leute eine Sache so flüchtig beurtheilen, und so wenig aus die Umstande derselben Acht geben, denn hatte er die Sache eingesehen und besser nachgedacht, so wäre er nicht so voreilig in seiner Entscheidung gewesen,

Der Chmfürstlich Maynhische Hert Hofkamerach Maurer kam nach Kopenhagen, und kaum lies er es sich verlauten, daß er ein Project im Kopfe hatte, wobey die Directeurs viel profitieren könnten, so wurde ihn auch gleich der Rath gegeben, daß er sich an den Hrr. Hauptdirecteur Bargum wenden möchte, und er nahm diesen Rath an, nnd lies sich bey ihm melden als ein Mann, der ihn ein vortheilhaftes Project zu eröffnen hatte. Der Hert Hauptdirecteur

6

erwartete ihn auch, und lies sich die ganze Sache von ihm erklären, und es war ihm ganz leicht die Vortheile einzusehen, denn er schloß gleich so vernünftig: Daß, wenn ein Mann, der blos Directeur von einem Lotto ist, in Sammet, Gold und Se den gehen, und grosse brillantene Ringe tragen kan, so müssen die Vortheile eines Entrepreneurs noch weit ansehlichcr seyn. Das Interesse also, welches die Verbindung zwischen den Menschen knüpfet, und ihre Freundschaft angenehmer und dauerhafter macht, verband auch dem Hrt. Hauprdirecteur mir dem Herrn Hofkammerarh so weit, daß sie sich einander eine aufrichtige Freundschaft versicherten, und Glück und Vortheile mit einander auf das einigste und redlichste thei: Ten wollten. —

Ich sehe es also nicht ein, warum man es dem Herrn Hauptdirecteur Bargum zur Last legen kan, daß er sich

mit dem Herrn Hofkammerarh Maurer associirt hat; denn da dieser ihn den Weeg zeigte, wo er grosse Vortheile erreichen könnte, so verpflichtete er

ihn

7

ihn ja dadurch, und folglich war es von Seiten des Herrn Hauptdirecteurs das erste, daß er ihn dafür sein Vertrauen und seine Freundschaft schenkte, und nachgehends alle Vortheile mit ihm brüderlich rtheilte»

Ich glaube hinlänglich genug bewiesen zu haben, daß die erste Beschuldigung des Contractdiebes, von keiner Erheblichkeit ist, und nun muß ich ihn hie zugleich es Vorhalten, wie unwissend er von Dingen plaudert, wenn er die Assecurance-Compagnie ein ganz neues Lotto nent. Es ist in Hamburg ein schon alt gewordenes Project, und es sind dabey schon ein Doctor Juris, viele Juden und verschiedene Projecteurs Banqverot geworden, denn sie waren keine Directeurs, sondern sie spilten af ihr eigen Risico. —

Es sagt der Contractdieb, daß er es nicht begreifen könne, wieder Hert Hauptdirecteur Bargum sich mit dem Hert Hofkammerath Maurer so weit hat einlassen können mit ihm den Contract zu schlies-

8

sen, denn fügt er hinzu: solte die Assecurance-Compagnie würcklich etablirt werden, so war es ja lächerlich den Hert Hofkammerath Maurer zum Directeur davon zu machen, indem er sich blos mit Lotto Geschäften abgiebt, und niemahlen mit anderen Assecurancen etwas zu thun gehabt hat und es müssen also keine rühmliche Absichren dabey gewesen styn. —

Diese Anmerkung ist zu Hypochondrisch, Und muß einem jeden lebhaften Projecteur sehr lächerlich Vorkommen, denn so leichte und möglich es ist das Lottospiel mit Handlungs-Geschäften zu vereinigen, so geschwinde deucht mir, kann auch ein Lotto Directeur den Geschäften einer weitläufigen Affecuranee-Compagnie vorstehen, Diese Sache ist ja so rein und sonnenklar, daß ein Blindgebohrner sie sehen kann, und also verdient dieser Vorwurf keine weitere Wieder-, legung.

Der Contractdieb hält sich über den 38, des Contracts auf, und sägt, daß er

es

9

MW Z

es den Hert Hauptdirecteur Bargum sehr verdenken müsse, daß er in einem Contracte, wo er seinen Nahmen untersetzt, so widersprechend redet, denn es Heist darin, daß er für seine Bemühungen keinen besondern Entgeld verlangt, und gleich darauf fordert er doch, das ihn 3000 Rthlr. erstattet werden müssen, welche in der That nichts anders als ein Entgeld für seine Bemühungen gewesen waren.

Der Verfasser dieser Anmerkung kennt die verblühten Redensarthen sehr wenig, sonst hatte er hie nichts widersprechendes gesunden, denn, wenn der Hert. Hauptdirecteur sagt: daß er für seine Bemühungen keinen besondern Entgeld fordere, so ist es ein wohlanständiges Compliment, welches nicht so pünktlich, sondern vielmehr im allerweitesten Verstände genommen werden muß. Es redet der Hert. Hauptdirecteur hie in einem verbindlichen Stile, und man muß es eben so wenig nach den Worten auslegen, als gewiß man den auslachen würde, welcher A 5 von

10

IQ

von dem Herrn Hauptdirecteur deswegen nur die allergeringste Dienstleistung fordern wol. te, weil er aus Höflichkeit zu ihm gesagt hat: Ich bin Ihr gehorsamer Diener.

Ich glaube nunmehr, daß es ein jeder genugsam einsehen wird, daß der Hert Haupt, directeur in aller Absicht 3000 Rthlr. Unkosten verwenden muste, und niemand wird es ihn alSdenn verdenken, wenn er in seinen Geschäften und Unternehmungen so vorsichtig ist, und es sich zu aller Zeit ausdrücklich Vorbehalt, daß ihn die verwandten Kosten gleich erstattet werden müssen.

Der Contractdieb wundert sich überhaupt über den ganzen Inhalt des Contracts, und sagt: Daß darin von nichts als wie von lauter Vortheilen und von einer brüderlichen Theilung gesprochen wird, welches ihn recht wunderlich vorkommt. Er weiß in der That nichts von Subtilitäten, sonst hätte ihn hie nichts wunderliches beyfallen müssen.

Die

11

Die beyden Herrn Contrahenten sprechen in dem Contracte als Directeurs von einem Lotto, und indem sie die Octroy suchen, so ist es ja natürlich, daß sie vorher eine gewisse Theilung verabreden müssen, damit sie in Zukunft nicht in Uneinigkeit zerfallen, und die Aufmerksamkeit der Interessenten dadurch erregen möchten.

Nach dem Contracte waren ihnen ihre Vorthcile gewiß, denn es steht ja ausdrücklich darin, daß sie Interessenten haben würden, und so müssen sie wohl nothwendig eine Theilung mit den Vortheilen vornehmen, denn sonst konken diese für ihr Geld auch etwas verlangen. Es sind also die Vortheile am rechten Orte angeführt, und es ist nur Schade, daß aus der Theilung nichts geworden ist.

Es sagt der Contractdieb vom 8 §• des Contracts, daß es vor dem Herrn Hauptdirecteur Bargum sehr unanständig fey, wenn er sich mit dem Herrn Hofkammerath Maurer so genau verbindet, daß

er

12

er auf Ehre, Treu und Glauben versichert nichts zu unternehmen, was nicht zu ihrem gemeinschaftlichen Vortheil gereichen sollte t denn es fönnte ja leichte geschehen, daß das beste der Affeurance'Compagnie bey einer so genauen Vereinigung benachtheiligt wurde.

Ich finde hiev nichts unanständiges, denn wie gesagt, dev Hvr. Hauptdirecteur Hatte es vollkommen begriffen, daß das Etablissement dieser Assecurance - Compagnie den Directeurs ungemein viele Vortheile bringen würde, ans dieser Ursache übernahm er es auch ohne Entgeld sich zu bemühen und 3090 Rthlr. zu verwenden um das Privilegium zu erhalten, und als denn war ihm ja der Hert Hofkammerath der Liebste, weil dieser mit ihm die Vortheile dirigiren wollte, folglich fonte der Hert Hauptdirecteur mit Fug und Recht auf Ehre, Treu und Glauben versichern nichts zu unternehmen, was nicht zu ihrem gemeinschaftlichen Vortheil gereichen sollte. Der Hert Hauptdirecteur hat also bey diesem Versprechen

13

sprechen nicht nur die Pflichten gegen sich selbst aufs genaueste beobachtet, sondern auch die Vortheile seines besten Freundes und Rathgebers auf redlichste wahrgenommen und dies ist und bleibt, da es so selten geschieht um so viel rühmlicher»

Was das beste oder den etwannigen Nachtheil der Asieurance-Compagnie anbetrifft, so hätte freylich der Hert Hauptdirecteur einige Verbindlichkeiten gegen die zukünftigen Interessenten festfehen können; allein da alles dieses noch ungewis und unsicher war, so bekümmerte es ihn auch nicht so sehr, indem er auf reellere Sachen bedacht war, das Gewisse für das Ungewisse nahm, und also die Vortheile der Ditecteurö mit seinem besten Freunde theilte, und dies wird ihn hoffentlich Niemand verdenken, denn ein Jeder ist sich selbst der Nechste»

Es sind noch einige Anmerkungen zurück , welche ich aber deswegen nicht dnrrchgehen werde, weil naseweise Kerl, der

meine

14

weine Briefftasche bestohlen hat einige Punkte des Contracts. mit der Rechnung von meiner Wälcherin zusammenverwickelt hat; als unter andern giebt er mir den Rath, daß ich meiner Wäscherin den 7 §. des Com tracts vorlesen; möchte, damit sie daraus lernen Ponte in Zukunft mit ihren Rechnungen geheimer zu se

Er verdenkt es mir, daß ich bey Meiner Wäscherinn lieber in Debet gekommen bin, als daß ich gleichfals zu den Vortheiten zugelangt hätte, und er schreibt mir deswegen den 9 §. als eine Vorschrift vor. daraus ich lernen sollte, wie man Mit den Vortheiien gehörig umgehen wüste, denn nach dem 9 §. hätten die beiden Herrn Com trahenten die Vortheile von ihrem projectirten Lotto, auch so gar nach ihrem Tode zu genießen.

Er befürchtet^1 daß ich mir auf der Theilung der beyden respectiven Herrn Contrahenten zu sichere Hofnung gemacht, und

als

15

als denn glaubt er, daß die Wäscherin» die Rechnung schwerlich qvittiren wird.

Et fragt mir, ob ich vielleicht schon eine Anweisung auf den Vortheilen von der in Altona zu errichtenden Affeurance-Compagnie bekommen habe, weil er eine Note in meinem Taschenbuche gefunden, wo ich ausgeschrieben, daß ich vom 1ten Augusti bis am 2ten September bey Hert Bargum gewisse Verrichtungen gehabt, und ich darunter gesetzt: Nichts dafür bekommen, ferner stünde darin vom 1ten September bis am 1ten October bey Hert Bargum, und wieder untergeschrieben: Noch nichts bekommen, endlich stünde vom 2 October bis am 13 October bey Hert Bargum, und Hier sehe er wohl, daß die Rechnung an eben dem Tage, da der Contract unterschrieben worden geschlossen fen, allein ich hatte doch darunter geschrieben, daß ich gar nichts bekommen.

Er glaubt also ganz feste, das der Hert Bargum bey allen seinen auögedachten Vortheilen

16

theilen auch den Vortheil gebraucht hat mich mit der Hofftmng abzuspeisen, er giebt mir deswegen den Rath, daß ich, wenn die Herrn Conkrahenten sich theilen zugegen seyn sollte, weil es sehr oste geschieht, daß man, wenn man nicht zugegen ist auch bey der Theilung vergessen,wird, doch bittet er mich, daß ich nicht ungeduldig werden möchte, weil der Hert Bargum es sehr gerne sieht, das man fein geduldig wartet» —

Diese letzte Anmerkung Hätte gar. füglich wegbleiben können, denn was geht es dem unverschämten Menschen an, was der Hert Hauptdirecteur thut, gewiß! aus lauter Blödigkeit bin ich recht sehr besorgt, daß der Hert Hauptdirecteur es mir übel nehmen wird, daß ich die angeführte Note in meinem Taschenbuche hingeschrieben habe und deswegen erkläre ich zur Ehre des Herrn Bargum, daß ich es auf immer vergessen hätte, daß ich zwey und einen Halben Monath vor ihm geschrieben und gearbeitet und nichts' dafür bekommen habe, wenn ich es Mir hatte einbilden können, daß es solche

17

tf

verwegene Leute giebt die anderer Leute Taschenbücher durchsuchen dürfen. Ich würde überhaupt jekt, da ich aufdem Räuber von meinem Taschenbuche aufgebracht werde ihn sin unerlaubtes Verfahren nachdrücklicher verweisen, wenn ich nur so viel Papier Härte meine Gedanken Niederschreibett zu können ■, denn ich habe all mein Papier in Sachen des Herrn Bargum verschrieben und da ich es noch nicht bezahlt habe, so will der miötrauische Krämer mir keines Mehr borgen, und ich mag es ihn noch so bindig vorstellen, daß ich bey Hert Bargum es zu gut habe, so schüttelt er mit dem Kopfe und giebt mir auf dieses Conto nichts. Ich bin also gezwungen die Geschichte von meinem Taschenbuchs zu früzemg zu schlüssen, s ist mir in dessen doch lieb, daß ich die Vorwürfe- die man wegen diesen Contract den beiden Herrn Contrahenten zu mache gesucht hat- deutlich Und gründlich habe wiederlegen können, und damit nicht aufs neue ein Misverständniß heraus komme, so füge ich der, Contract von Wort zu Wort

BB Au

18

weisen, daß zwischen dem Hauptdireereur Hert Bargum dem einen, und zwischen dem Churfürstlich Mayntzischen Hofkammerach und General-Administrator des Königliche Dänische Lotto zu Altona Hert Maurer dem andern Theil, für sich und ihre Erben und Erbnehmern, wegen einer in Altona zu errichtenden Asseurance. Compagnie, folgender wohlbedachtiger und unwiederrufflicher Eon« tract geschlossen worden:

L+

Es hatte der Hert HofkammeratH Maurer die Absicht in Altona eine Asseurance-Compagnie auf alle fremde Lottis zu errichten, und da er den Hauptdirecteuc Herrn Bargum den Vorschlag that, das er sich hierein mit inkerressieren möchte, so haben sie sich bey dieser Gelegenheit zusammen verabredet und vereinigt, daß der Hert Bargum sich mit möglichster Mühe angelegen seyn lassen möchte, ein nach seinem Vorschläge weiter ausgedehntes und wichtigeres Privilegium zu einem Etablissement

aus«

19

auszuwürken, da man alle mögliche Asse curancen für fremde Derter übernehmen könne.

§. 2.

Der Hert Bargum unternimt es also und verspricht alle Bemühungen und den besten Fleiß daran zu wenden

um ein Privilegium zu erhalten eine Affecurance-Compagnie etabliren zu können, da man 1). Alle mögliche Assecurancen auf Menscheu Leben übernimmt. 2). Alle mögliche Feuer-Schaden ausser Landes assecurirt (weil in den Königlichen Dänischen Staaten schon Brand-Societäten errichtet sind, so können dergleichen Assecurancen im Lande nicht statt finden). 3). Für die Gewinne in fremden Lottis garantirt oder selbige assecurirt. 4). Alle mögliche Arten von Geld-Negotiacionen assecurirt.

§. 3.

Die Bestätigung dieser Assecurance-Compagnie sucht Hert Bargum am gehörigen Orte auszuwürken und es bleibt ihm gänzlich überlassen nach seinem eigenen Gutbefinden und Wohlgefallen, das dazu erför-

20

zo

derliche Privilegium zu suchen und zu übernehmen und selbiges in und auf seinen Nahmen schreiben zu lassen. Eben so steht es ihm völlig frey die Zeit nach seinen Gutdünken zu. bestimmen f auf wie viel Jahre er nehmlich steh dieses Privilegium erbitten will, Er fordert und verlangt für seine Bemühungen kejnsn besondern Entgeld, jedoch behält er sich vor, daß ihn die dazu erforderlichen Kosten , die sich bis gegen 3000 Rthlr, belaufen können gleich erstattet werden müssen, Dagegen verspricht er dem Herrn Maurer auf Ehre, Treu und Glauben, daß er dieses Privilegium auf keine andere Art suchen und sich zueignen werde, ohne daß Hert Maurer nicht mit ihm gleiche Vortheile geniessen und in Ansehung des Gehalts , der Procente und allen der Direktion rechtmässig gehörigen Vortheilen miß ihm zu gleichen Theilen gehen sollte,

Alle Vortheile, welche die Herrn u terressenten dem Entrepreneur von dem Ueber: schuß oder Gewinn zugestehen werden und welche letzterer sich von ihnen Vorbehalten

wird,

21

KL

wird, müssen gleichfalö unter Hert BakgUM und Hert Maurer getheilt seyn, und keiner von benden Theilen kan, wird und muß sich einige Vortheile in Absicht auf die Direktion zueignen und verlangen, ohne daß er nicht dem andern Theile die Helste davon zugessehemund freywillig mittheilen sollte,

Qe 5,

Das General-Comptoir der Assec« rance - Compagnie in Altona colлектirt zum Nutzen des Entrepreneurs, allein auch hievon genießt Hert Maurer die Helste, Diese Einnahme muß Quartaliter berechnet nutz als denn die Dividenda getheilt werden.

§. 6.

Sollte ein General-Comptoir in Ham« hurg, Lübeck oder sonst wo errichtet werden, so verpflichtet sich Hert Maurer nach seinem besten Wissen und Gewissen in allen ihm übertragenen Einrichtungen die solidesten und nützlichsten Verfügungen zu tressen und sich keine Vortheile auf- irgend «ne Art zuzueignen, die er nicht mit Hert Bargum theilen sollte»

BZ

22

LS

a Fo ACE

Qe Te

So lange sich Hert Bargum hier mit dem Gesuche des erwehnten Privilegi beschäftigt, wird dieser Contract geheim ge« halten und es soll der, der selbigen bekant macht als ein Mann angesehen werden, der seine Ehre verletzt, seine Treue gebrochen Und keinen Glauben mehr hat. Und sollte Wieder alles Vermurhen dieses Gesuch rejicirt und nicht bestätigt werden, so werden diese Contracte wieder auSgeliefert und Niemand von denen Contrahenten läst es wissen, daß sie etwas in dieser Sache gethan und unternommen haben.

§. Be

Sollte aber wie zu hoffen ist, das Privilegium gestattet und alsdann die Assecurance-Compagnie etablirt werden, so geloben und versprechen Hert Bargum so wohl als Hert Maurer auf Ehre, Treu und Glauben, nichts zu unternehmen, was nicht zu ihrem gemeinschaftlichen Vortheil gereichen sollte und alles aufs genaueste zu erfüllen, was sowohl in diesem Contracte unter ihnen festgesetzt und verabredet worden, als auch

was

EU ■'

23

was künftig mit denen Herrn Interressenlen wird verabredet werden.

§.9.

Sollte Jemand von denen Contrahenten nach Errichtung dieses Etablissements renonciren wollen, so stehet es ihm frey, seinen Antheil einem andern zu überlassen, der in eben die Vorrechte trit die sie sich Vorbehalten haben und der an diesem Contract und allen daraus entstehenden Verbindungen eben so gebunden ist, als wenn er ihn selbst unterschrieben hätte. Eben so treten bey einem sich unter den Contrahenten ereignenden Sterbe-Falle ihre Erben und Erbnehmer in. eben die Rechte, daß sie des Verstorbenen Antheil übernehmen und die Vortheile, die er gehabt hat an seiner Stelle geniessen.

§. LOs

Beyde Contrahenten verbinden sich, für sich und ihre Erben und ihren respectiven Herrn Mandanten und deren Erben auf Ehre, Treu' und guten Glauben diesen Contract in allen Stücken pünktlich im Gnü-

24

22

ge zu leisten mit Entsagung aller dagegen zu erdenkenden Ausflüchten. Zu welchen Ende sie solchen eigenhändig unterschrieben und besiegelt haben. So geschehen Kopenhagen den 13 Oktober 1772*

H. F. Bargum. WW. v. Maurer(L.S.) (L.S.)

1

**Patriotiske
Erindringer
ved det
uden vedbørlig Authorisation
oprettede**

General Commissions

Directorium.

Kjøbenhavn, 1772.

Trykt hos Morten Hallager, boende paa Nørregade

i No. 245.

2
3

Saa vist som vi leve under en Regiæring, der hader al Undertrykkelse, og haver et vaaget Øye over enhver Borgers Velfærd, saa lidet kunde man formode, at en privat Borger torde offentlig fremtræde med egenmægtige Anlæg imod sine Medborgere, til en ubodelig Skade for disse udi deres velerhvervede Nærings-Veye.

Men da der ikke desto mindre under en falsk Lyd af Patriotisme er skeet ved Hr. Agent Holk, og som noget besynderligt under sit eget Navn allene og ikke under det sædvanlige Firma af Andersen og Holck; og der desuden ligger udi den heele Plan en hemmelig Bestyldning imod

4

Kiøbmænd, Kunstnere, Haandværkere, Skrivere, Commissionairer, og næsten alle Slags Undersaattere baade i og uden for Kiøbenhavn, ligesom de henlaae udi en halv Søvn og Dorskhed, fra hvilken Hr. Agenten nu ved sine allene patriotiske Sporer agter at udfrie dem, og saaledes hugge dem, at de skulde springe i Galoup hen til hans General-Commissions-Directorium, og der finde Nærings-Veyen; Saa vil man, for at betage dem Lysten og skaden, hvilke uden nogen anstillende Undersøgning gierne løbe efter det, som er nyt, overveye den hele Plan postviis.

1.

Den patriotiske Børs.

Blot Navnet, skriver Agenten, er tilstrækkelig til at forklare dette Anlægs Natur og Nytte; Men det er med Tilladelse lutter Skryderie, thi Anlægget svarer i ingen Maade til Titlen.

Det er puur Forfængelighed, som har forledet Agenten til den stærke Irring,

5

at hans patriotiske Børs kan komme udi Ligning med de allegerede Etablissements i London, Petersborg rc. men i sær i Amsterdam; thi der er, som meget velbekendt, en himmelhøy Forskiæl imellem saadanne Etablissements og Agentens Børs, foruden den Forskiæl, som i sig selv er imellem Kiøbenhavn og de anførte Steder baade i Henseende til Circumference og Indvaanernes Tall.

De Mønstre, som Agenten gjør sig til gode med, har rede Penge at give Vinskibeligheden, men han vil allene leye den Rum, og siden ikke glemme at tage pro-Cento for hvad han kan sælge deraf. At derudi er ringeste Patriotismus, troer jeg ikke en Argus med sine Hundrede Øyne kan blive mindste Glimt vaer af.

Skulde derfor denne Børs fortiene Navn af Patriotisk, og Navn af at befordre Vinskibeligheden, burde den ligesom de allegerede Etablissements betale Arbeyderne promte, og det vil Agenten ikke, maaskee han haver vigtige Forhindringer, men saa bør han og at taale, at hans Børs

6

mister sit patriotiske Navn, og hans Anlæg udsættes for all muelig Critique.

Vi have her i Residence-Staden en Kongelig Privilligeret Børs, hvis Intrader

af de der apterede Boutiqver mærkelig

vilde aftage ved fleere saadanne Børsers Indrettelse. Altsaa, om endog Agenten kaldte sin Børs erts-patriotisk, vilde den dog blive en virkelig Forgribelse imod den rette Børses Privilegium og Herlighed,

ligesom denne nye Børs tillige er en Forgribelse imod Regiæringens Majestæt, som bestemmer Privilegier for saadanne offentlige Etablissements, som bør have Fidem.

Ved denne nye Børs haver Indlevererne ingen Sikkerhed enten for deres Vahres Conservation, førend de blive solgte, eller siden for Betalingen, naar de ere solgte.

En Post, som baade er Regiæringen

og Publicum angelegen.

Efter den Situation, Adresse-Contoiret nylig blev sat udi, kan Agenten umuelig være denne sikre Borgen, og

7

dog har han Mod nok til at udgive sig derfor.

Skal Agenten som Overhoved og 5 andre Familier, som det heder, tage deres Levebrød ved nogle faa pro Cento fra denne ganske Stiftelse, maatte der roullere stedse nogle Tønder Gulds Værdie.

Og Agenten drister sig vel ikke til, at kunde tilsvare denne Summa, om enten Ildebrand eller utroe Betientere, Indbrud af Tyve, eller andre ulykkelige Hændelser skildte denne Patriotiske Børs ved de indsatte Effecter.

Agenten indbyder fornemmelig saadanne Vahre, som fylder lidt, men veyer meget i Værdien.

Pretiosa, Ringe, Smykker, Guld-Lomme-Uhrer Taffel-Uhrer, Kunst-Uhrer, Daaser, Guld og Sølv, Silketøyer ere de Vahre, han helst søger.

Svertfægere, Kaabersmede, Kunstdrejere, Seylmagere, Hattemagere og

8

Kandestøbere vil han og skille af med deres Vahre, dersom Kiøbere vil indfinde sig.

Kunde altsaa Lettroenheden bringes saavidt udi Gang, at denne-Børs-Boutiqve blev betroet alt det, som allerede ligger til fals af disse Sager her i Kiøbenhavn, vilde Ansaret overgaae en hver privat Mands Kræfter.

At Kiøbmænd, Kræmmere, Haandværks Mestere eller andre, som handle udi stort eller smaat have etableret sig udi adspredte Boepæle, er just beqvemt for Kiøbere, hvilke nu, i hvad Gade eller District de komme, kan for Penge erholde alle de slags Vahre, som saavel Fornødenheden som Yppigheden udkræver.

Det Stæd, som Agenten ellers har udvalgt at aabne sin Børs paa, er ey alleene i Nærheden af den rette Børs, men er endog omringet med Kiøbmænd og alle slags Handlende, med Guldsmede, Hattemagere, Kaabersmede og Kandestøbere, hvilke have i Overflødighed baade Vindver og Skabe fulde af fabriqerede Vahre.

9

Det heele Anlæg er altsaa af ingen Fornødenhed, og ligesaa lidet af nogen nyttig Virksomhed ihenseende til Vahres Afsættelse.

Thi man har aldrig hørt nogen at klage over, at de ey kunde faae hvad Slags fornødne Vahre, de agtede at kiøbe, eller at de ey kunde opspørge de dermed handlende, ligesom og Artiklen om Kiøb og Sall i Adresse-Avisen haver i disse Tilfælde givet en smuk Veyledning, og i sig selv ingen Skade giort Adresse-Contoiret; men man hører derimod lutter Væe og Jammer-Klage over at ingen Kiøbere indfinder sig.

At nu Publicum skulde faae mere Lyst at kiøbe paa et Sted, hvor Vahrene nødvendig maa være dyrere end hiemme hos Kiøbmændene eller Mesterne, efterdi dette General Directorium maa have en anseelig Provision til ey allene at soutenere sin generale Titul og Ære-Stand, men endog til at forsørge 4re a 5 Familier, hvorunder forstaaes Koner og Børn, med deres Huus-Tyende, saadant er en urimelig Position og næsten neden for all Critique.

10

Smughandlere, der ere Kiøbmands-Standens Fuskere og gierne boe indtil Gaarden, skyvlte for den almindelige Søgning, vil maaskee blive ophiulpne ved denne Børs. Man seer i det mindste, at de ligge Agenten om Hiertet, og at han opmuntrer dem med udtrykkelig Indbydelse at besøge sig. Men saadant er aabenbare stridigt imod Politie og god Orden.

Det har behaget Agenten yderligere ved et Par Ord i Avisen af 1ste October at erklære Frimestere og Fuskere uværdige til hans patriotiske Børs, og at de saaledes ingen Adgang skulde have dertil.

Men jeg er forvisset paa, at om den 6te Families Underhold endog blev bestemt ved en Fusker-Fiskal, kunde dog Agenten med all sit gode Forsæt ikke forhindre denne hans Børs fra at blive til deels et Oplags Sted for Fuskerierne.

Agenten har ikke meent ved sin Undtagelse andre end Haandværks Fuskere, følgelig staaer hans Børs-Dør stedse aaben

11

for Kiøbmands Standens Fuskere fra alle Vinkler og Kroge, som foran er meldt.

Det er altsaa Haandværks Fuskere allene, som han eller hans respective Børs-Forvalter vil nøye vogte sig for, i fald de kunde.

Jeg vedtager, at begges Forsæt er redelig, at Undtagelsen ikke er trykt for at dysse Mesterne, men er indført for fuld Alvor; det hjælper endda ikke, thi lukker Hr. Forvalter een Dør i for dem, jeg vedder at Jøderne lukker ti Luger op igjen.

Jøderne kjøber af Fuskernes forringet Guld og Sølv rc. De indsætte samme paa Boutiqve-Børsen; Indsætternes Udtale, Skiæg og Gebærder vidne for dem, at de ingen Professions-Fuskere selv ere, Forvalteren kan altsaa med en god Samvittighed tage igiennem Jøderne Laugs-Fuskernes Arbeyde.

Jøderne ere speculative, og vil udfinde mange Maader at fortiene denne Børs-Boutiqves Yndest og Fortroelighed, og det er venteligt, at Forvalteren, hvis

12

Intrader derved mærkelig vil forhøyes, ikke er sig selv og sit eget Beste imod.

Det heder viidere i Planen, at de, som ikke kunde treffe Accord med Kræmmerne, kan aflevere deres Vahre i Boutiqven, og der finde den beste og fordeelagtigste Leylighed at afsætte samme.

Men saadant er et aabenbare Indgreb udi Kræmmernes Laugs-Artikler, thi i følge samme maae ingen Indvaaner holde aaben Boed, uden han dertil har erhvervet sig lovlig Rettighed.

Og da Agenten, som ex professione veed Kræmmernes Laugs Articler, ikke desto mindre per inventionem handler der tvertimod, saa vil hans patriotiske Iver vel neppe kunde undskylde hans store Feyltagelse.

Det Beneficium, som han tilsiger Kræmmerne, nemlig: At vil henviise de Personer NB. som ikke vil indlegge deres Vahre i hans Boutiqve, til Kræmmerne, er de vel ham ikke megen Tak skyldig for, thi naar han skal sælge alt, kan de ey kjø-

13

be noget, og til at opleede en Kræmmer uden Forskiæl af Navn behøves vel ikke et General Commissions Directorii høytiidelige Veyledning, saameget mindre som de, der meritere Navn af Kræmmere, holde alle aaben Boed ud til Gaden, men det skal vel og være de Smuhandlere, Agenten meener, som boe i Bagstuerne, og ere styvlte for den almindelige Søgning.

Ved den anlagde Bye-Poft bliver de trængende Personer, som stedse have saadanne Commissioner fra Skippere og andre Reysende, betaget deres ringe Fortieneste. Saadant er ey meget patriotisk, men i sig selv ufornøden, da her er aldeles ingen Trang paa Sendebud.

In Summa: Man seer, at Directeuren for denne Patriotiske Børs gierne vilde have Fordeel af enhver Mands Sveed og Møye, om det saa var indtil fra dem, som danne tilberedte Pennefiere, maaskee det og i Tiiden kunde komme i Brug at sælge der tilberedte Svoelstikker. Smuk Parade ved Pretiosa, Guld, Sølv og Silketøyer.

14

De Boutiqver, som han fortæller os, ere fulde i London og Petersborg af Skoe og Støvler, og i Amsterdam af Skibs-Klæder, ere nyttige, ikke fordi at saadanne Vahre ere samlede paa eet Sted, men fordi de, som handle dermed, have betalt Arbeyderne og Leverandeurerne reede Penge derfor; Og naar Agenten gjør ligesaa, vil ingen disputere hans Børs Navn af patriotisk.

En anden Observation er og ved disse udenlandske store Boutiqver, som Agenten ikke anfører. Samme er: At Boutiqve-Herren ikke gierne melerer sig med meere end een Sort. Saaleedes sees en Boutiqve opfyldt med bare forarbeydet Guld og Sølv, en anden med forarbeydet Tin, en anden med Hatte, kjøbt for reede Penge af Mesterne.

Dette er at opelske Vindskibeligheden, efterdi en Kiøbmand veed mange Maader at afsette Vahre paa, og Arbeyderne kan tillige være fornøye med en maadelig Fordeel, efterdi

15

de strax faae Arbeydet betalt, og aldrig behøve at være ledig, eller lade Capitaler henstaae i Vahre, hvorved

Arbeydslønnen nødvendig maae stige.

Derimod vil Agenten have alting og ey give Penge for nogen Ting forud; det er følgerig en puur Credit-Handel, som til alle Tiider er skadelig, at Agenten vil agere med.

2.

Et provincial Commissions Contoir.

Kiøbmænd og andre, som drive Commissioner for Provintserne, vil vel ikke yde Agenten megen Tak for dette Indgreb udi deres Fortienester.

Dette Contoir vil ellers efter 8de Art. befordre Landprangerie.

Landprangerie skeer paa tvende Maader: 1.) Ved at reyse om i Lan-

16

det at opkiøbe Vahre, og siden udprange dem i Kiøbstæder.

Dermed har Contoirer ikke udladt sig at vilde agere. Men maaskee det og tillige med meget andet kunde komme i Brug. Thi Planen er lovet ald muelig Udvidelse.

Dernæst 2.) skeer Landprangerie ved at imodtage Landmandens Vahre, naar de ikke paa Axel-Torvet kan udbringes til høyeste Priis.

Dette har Contoiret lovet i berørte Post at besørge, omenskiøndt ikke med den Omstændighed af Axel-Torvet, men Bonden, og om han ikke, da hans Foged, forstaaer en halv qvædet Vise.

3.

En almindelig Commissions Skriver-Stue.

Directeuren er Kræmmer, hvad mon han vil udrette paa Skriver-Stuen. Paa gode Skrivere, i sær da en stor

17

Flok i disse Tiider ere blevne brødløse. Og til Fuskere paa Skriveriet trænge vi ikke. Naar man ellers betragter, at Directeuren ikke veed at gjøre Forskiel imellem Firma og Adresse, og at han tager offentlig Feyl af en Corvenius og kalder ham Smith; saa taber man ald Fortroelighed til denne Skriverstues Meriter.

Som Herren er følger ham Svenne. Naar Directeuren ikke er Konsten mægtig, maae han søge at udvælge saaledes, at Disciplen ikke bliver over Mesteren.

Det heder at denne Stue er anlagt for at forekomme Vinkel-Skriverie. Men uden at sigte til Beliggenheden af Contoirer, som er anlagt paa et Hiørne, fortienner dog denne Skriver-Stue ey Navn af andet end et Vinkel-Skriverie, thi den feyler den fornødne Authorisation.

Men om man i dette Stykke endog vilde troe det beste om Directeuren, saa tvinges man dog derfra.

18

En Vinkel-Skriver er en utilladelig Concipist. Men en blot Afskriver kan aldrig blive en Vinkel-Skriver. Han burde altsaa, om han havde Kald og Evne dertil, ikke befatte sig med andet end Concepter, men da der tragtes end og efter at snappe Brevet fra den usle, som Skiebnen har sat i den elændigste Circul, saa viises Begierligheden endog efter den usles Smuler i en høy Uforskammenhed.

De Erklæringer, som saavel i denne Post som i alle de øvrige, gjøres, at ingens Fortieneste eftertragtes, ere Complimenter, som allene flatere Declarenten; thi det, som indløber til Contoirer, fragaaer dog andre, og jeg er vis paa, at Contoirer gjør sig ingen Bekymring for om Fortienesten er taget fra den Hungrige, naar det kun selv kan mættes i Overflødighed.

5.

Et maanedlig Auctions-Huus.

Ved denne Articul har Agenten paa nye udsat sig for en almindelig Critique.

19

Maanedlige Auctioner skal være patriotisk. Ilde er det, at de ikke ere det.

I saa fald havde vi ikke Mangel paa Ertz-Patrioter; thi vi have en Ugentlig Auctionsholder (Agenten har vel læst i sin egen Avise paa 2de adskilte Stæder om en nye Torsdags Auction.) Fra Adresse-Contoirets Fabriqve have vi en Auction hver anden Uge i Gothersgaden, en ditto af samme Qualitet hver anden Onsdag i Vognmandgaden; En ditto hver Maaned, to andre hver 8de eller 12te Uge, og der tales sterk om en perpetuerende Auction, som ingen Ende skal have.

Af dette sees altsaa, at vi ingen Mangel have paa faststaaende Auctioner, foruden de andre daglig forefaldne Stervboe-Auctioner. Og at der tillige ikke er mindste Gran af Patriotisme i dette maanedlige Anlæg; men Begierlighed efter at have Fingrene ved alting har allene opreyst dette Auctions-Huus.

20

Jeg beklager de gode Auctions-Mænd, som sidde for stor Huusleye, stærke Onera, Skatter og Udgifter.

5.

En Lotterie-Collection.

Her kan man i all sin Bedrøvelse ikke andet end lee.

Agenten maa vist være charmeret i 5 Tallet, og i en Hast ikke kunde finde paa noget at fylde Nummeret med, da Tall-Lotteriet er lykkelig kommet ham for Øyne; thi havde han ikke manglet Titel og Stiftelse, var saa ubetydelig en Haandtering ikke blevet en Part af det generale Commissions Directorium.

Fra Qvisten af til Kielderen have vi Ober-og Under-Collecteurer i Tall-Lotteriet. Og da dette Lotterie i sig selv intet er mindre end patriotisk, saa fortæner Agenten ey heller nogen

21

Tak fra de retsindige Patrioter for denne Formerelse. Og de stakkels Collecteurer, som ey have andet at leve af, maa og bedrøves ved at see en flere om Fortienesten.

Det er saaledes ikke Agenten nogen Ære eller Merite at have udfunden og iværksat dette for saa mange Indvaanere høyst fornærmende Anlæg.

Agenten har erhholdet et Privilegium exclusivum saa betydelig, at det haver indrentet ham og Compagnon aarlig over 6000 Rdlr.

Han burde altsaa med en allerunderdanigst Erkiendtlighed have skiønnet derpaa ved at være fornøyet dermed, og ikke misbruge sin Force til at være alting i alt eller lade sig forlede til et sine fattige Medborgere saa nærgaaende Skrit.

Den Smed, som haver mange Jern i Ilden paa eengang, maae nødvendig lade nogle forbrænde, dette er en Sandhed, som man af en patrio-

22

tisk Nidkierhed ønsker, at Publicum vilde nøye eftertænke førend det fatter Fortroelighed til dette i alting sig indviklende Directorium.

Alt dette i en Sum tilsammendraget viiser tydelig nok, at Kiøbenhavn ingenlunde trænger til nogen Part af heele Anlegget, ligesaa lidet som Agent Holck burde trænge dertil; En Mand, der frem for saa mange Millioner Undersaatter er benaadet med et exclusive Priviligeret Adresse-Contoir, hvilket indrenter aarlig meere end en Stats-Ministers Embede.

Det maae altsaa enten være Penge-Giærighed eller Ære-Syge, der haver forleedet Agenten til et sine Medborgere saa øyensynlig fornærmende Skridt, efterdi Fornødenhed ingen Deel kan have deri.

Patriotisme, i hvormeget samme endog paaraabes, for at have noget

23

at tildække Hensigterne under, kan ligesaa lidet være-Drive Fiedren til denne hans Magnet-Maskine; thi hans Børs fordrer ey ringere end 6 1/4 til 8 pro Cento af de forhandlede Partier. Og man har største Grund at vente Taxten forhøyet, naar Stiftelsen først er kommet noget i Brug og Gang. Man har dertil et stort Exempel paa de Priser for Avertissements i Adresse-Avisen; samme ere forhøvede, efter Forlæggernes Capricer saa ofte de dertil have faaet Indfald, og nu for gandske nyelig ere de opskruede til en gandske overdreven Taxt.

24

Uden at binde sig til nogen særdeeles Application, vil man for at fylde Rummet tilføye denne

Fabel:

En gierrig Muldvarp vilde være Udi en Hast retstaffen riig.

Ved andres Forraad sig at nære.

Han speculeret idelig.

Thi selv han intet torde vove;

Det just er Gnierens Maneer;

Sit Forsæt søgte han at love,

Og roeste det for hver i sær.

Indbød dernæst enhver Jordskalter At mælde sig med Proviant,

Det han som nye Forraads-Forvaler Vil giemme, naar pr. Advenant Ham noget vist deraf tilhører For Pakhuusleye, Vogtere,

Med Ober-Under-Indspecteurer.

Han vilde da saa dybt nedgrave,

At Frosten det ey skulde naae,

Og de hver Vinter kunde have Et trygt Forraad at bygge paa.

En gammel Jorddrot iblant Mængden Indsaae den Sag og gav til Svar:

Det er for du kan udi Længden Os have til din Sommer-Nar.

1

Plan og Conditioner til et General-Auctions- Directorium, hvorunder bestyres

en perpetuerende

Auction,

som

med første skal anlægges paa et beqvemt Sted her i Staden

ved

Hans Tange

Kiøbenhavn, 1772.

Trykt hos Morten Hallager, boende paa Nørregade i No. 245.

2
3

Patrioten er dog stedse en inventieux Machine. Aldrig saa snart fik jeg i Sinde at agere offentlig Patriot, førend Hovedet vrimlede af lutter landsnyttige Projecter, det eene snildere og bedre end det andet. De vare saa adskillige, dog hver i sær saa fortreffelige, at jeg skulde have havt et Collegium Polemico-Patrioticum fornøden til at rangere mine Forslage, og vise mig hvilket jeg skulde tage først fat paa.

Endelig til all min Lykke forenede disse mine adskillige Desseins sig paa en ret forundringsværdig Maade, og kan jeg ikke undgaae at fortælle mine Velyndere den hele Sammenhæng dermed.

4

Fuld af en sand patriotisk Overflødhed og gandske fordybet udi almeennyttige Speculationer, satte jeg mig ned i min Sofa.

Nogle ere saa vanartige at kalde den en Lehnstoel, men den er og bliver dog ikke desto mindre en Sofa; thi jeg vil saa have det. Min Velbenævnte Sofa har derudi den samme Skiebne, som mange andre vel indrettede Machiner, hvilke misundes deres vel erhvervede Titler og Characterer. Jeg vil allene nævne en eneste Post, til Beviis herom, og det skal være af de allernyeste Beviser.

En Patriot anlagde en almindelig Samle-Plads for Kiøbmand, Kunstnere, Haandverkere, Handtlangere, Brevdragere, Pligtskarle, og for dem, som boe Baggaardene og ere skyvlte for den almindelige Søgning.

Dette Anlæg fik Navn af den patriotiske Børs og det med Rette; thi Anlægget var almeennyttig; og det som er almeennyttig, bør ikke nægtes Navn

5

af patriotisk. Ikke desto mindre læste man faa Dage derefter et Skrift, som dømmede Børsen fra sit patriotiske Navn, paa det løse Fundamente, at den ey alleene ikke var almeennyttig, men endog visse offentlige og private Indretninger præjudiceerlig. Men da den alligevel har beholdt til denne Dag sin patriotiske Titel omendskiøndt mistet noget af sin første Indretning, saa skal Modsigelsen ikke bryste sig meget af nogen sand Seyervinding. Denne Digression haver min Sofas Fornægtere Skyld udi, og paa deres Regning bør den og anskrives.

Det var da udi min bløde og med ægte Krølhaar stoppede Sofa jeg nedsatte mig.

Min Siel var allerede saa udmattet af almeennyttige Opfindelser, at den gjorde Legemet tung. Jeg sov hen midt udi patriotiske Betragtninger. Men hvilke alvorlige Forestillelser lode sig ey tilsyne for mig udi en velsammenhængende Drøm!

6

Drømmen er vigtig, og jeg vilde gjerne at mine Plan-Læsere skulde anvende ald mulig Attention derpaa, enhver efter sin af Naturen dertil betroede Styrke, for deraf at kunde blive overbeviist, at mit Anlæg haver stærke og, om det var af Momo selv, uomstødelige Grund-Pillere. Jeg erindrer ikke for nærværende Øyeblik beqvemmere Ord at bruge til at udvirke denne forønskende Opmærksomhed, end ved at sige dem forud at Drømmen er almeennyttig.

Her er den: Jeg befandt mig udi en stor prægtig Sal, siddende paa min Sofa; de dobbelte Døre for Salen skildtes ad. En behagelig Lugt, lignende Eau de la Fontaine, bereedede Veyen for et meget ærværdig og deylig Fruentimmer, som med en justeret Alen udi sin venstre og et Guldbegger udi den høyre Haand, gjorde et mandig Skrit ind paa Salen, Hun stod derpaa stille, og med en gravitetisk Høyhed taledede lydelig disse gyldene Ord:

Fra nu af skal du blive lykke-

7

lig; Dine almeennyttige Bestræbelser fortjener det. Efterat hun strax derpaa ved stolte Trin havde nærmet sig min Person, stod hun atter stille, og med en svagere Røst hviskede de Ord: Hidtil og ey længere kan jeg komme.

Beggeret faldt hende af Haanden, thi den blev mat og Fingrene fik en stærk Krampe. Jeg altereredes for et Øyeblik derved, Hun mærkede det og opreyste mit nedfaldne Mod med en venlig Smil, den hun ledsagede med disse heel mærkværdige Ord. Min

Fortroelige! Jeg havde i Sinde at gjøre dig til den lykkeligste Jord-Beboer iblant alle; dine allmeennyttige Bestræbelser, som jeg ved min Indtrædelse lod dig viide, fortiene det, Men den snedige Misundelse haver hindret mig derudi ved at frarive mig Guld-Beggeret hvor-

8

udi Lykkens Salve var optaget. Ikke desto mindre skal du arbejde i dette Tegn, rækkende i det samme imod mig sin Alen, som jeg, ved at nærme mig derefter, imodtog, og der under finde overflødig Udkomme; Dette bliver sagt dig med Tillæg af første anden og tredie Gang. Lad din Forstand nu opløse Maaden, Lev vel!

I det samme forsvandt min Skønne.

Jeg erindrede Begeret, og var i Begreb med at vilde optage det, da jeg i det samme blev vaer i Døren en egen Gestalt, lignende Misundelses Billede, som under en haanlig Latter viisede mig Beggeret og løb sin Vey.

Jeg var ret ærgerlig over denne Personage og var betænkt paa Hævn, da der med en Hast fremkom endeel

9

unge og glade Svenne, som i afdeelte Portioner afleverede adskillige Slags Silketøyer, Fløyeler, Antolager, og rare lugtende Vande.

Imellem enhver af disse Svenues Skulderblade hængte et Baand-Bret, hvorpaa med en stærk Zinober var tegnet et stort 9 Tal med en Brøk ved Siden, og da jeg ikke ret kunde kiende disse Side-Tall, som efter en velskreven Brøks Natur, vare smaae, vilde jeg gnie mine Øyne for at see ret vist til, men gneed for haardt, saa at jeg derved vognede.

Denne ordentlige og tillige saa gravitetiske Drøm kunde ikke andet end fæste dybe Rødder udi min i sig selv lykkelige Hukommelse.

Min gode Indsigt opklarede strax

for mig, at Lykken vilde være mine almeennyttige Bestræbelser gunstig. Men jeg var en liden Stund udetermineret i henseende til hvilken

10

slags patriotiske Handeler jeg skulde erklære mig.

Endelig samlede mine adskillige Deseins sig ved at betragte Drømmens Indhold.

Jeg havde i lang Tiid gaet frugtsommelig med at udfinde en almeennyttig Auction, og dertil giort adskillige Udkast. Saasnart jeg derfor ved at blade mine Papiirer igiennem fik Øye paa et af mine Auctions-Udkaster, bestemte jeg mig strax.

Drømmen kunde ikke udtydes paa noget vissere end Auction, thi den Talemaade, som min Skønne til Slutning brugte af første, anden og tredie gang tillod ingen Tvil meere derom, da det er bekiendt nok, at intet Hammerslag maae skee paa Auctioner førend efter 1te, 2den og 3die Opraab; deri var jeg altsaa sikker nok. Men hvad Navn jeg skulde betitle min Auction med, derom kunde jeg ikke i heele 8te dage blive eenig med mig selv, thi vi havde allerede en

11

nye Torsdags Auction og for nylig en maanetlig Auction. Det faldt mig vel ofte ind at kalde den: den patriotiske Auction, thi det klinger fortræffeligt i mine Øren, men saa befrygtede jeg ey alleene, at Publicum skulde troe om mig at jeg var fattig paa Opfindelser, og havde taget Model efter den patriotiske Børs, men jeg frygtede endog at den patriotiske Børs selv skulde ansee det for et Indgreb udi dens Rettigheder, og jeg elsker dens almeennyttige Anlæg alt for meget til, at jeg skulde være capabel at paaføre den nogen nye Sorg. Jeg siiger med Fliid, nye Sorg, thi det Skrift der er udkommet imod den patriotiske Stiftelse maae visselig allerede have foraarsaget den en hæftig Krænkelse, omendskiøndt ey saa meget for dets Vigtighed, som for dets Forvovenhed, og Følgerne deraf i fald Publicum vil tage derefter.

Jeg havde dernest i Sinde at kalde den, den nye Mandags Auction, efterdi de vigtigste Sager pleyer gjerne at udføres om Mandagen; men det smagede og i visse Maader af Imitation.

12

Jeg var nogle Gange paa Veye, at vilde kalde den: Den splinter nye Torsdags Auction; thi alle gode Ting ere tre, og Torsdagen har været en mærkelig Dag i Ugen fra Arilds Tid af, men naar saa en anden almeennyttig Mand oprettede den allernyeste Torsdags Auction, saa stod jeg kun til Skamme med min.

Jeg vilde og have kaldet den Torsdags Auctionen No. 3, men dette Indfald behagede mig kun for et Øyeblik, thi det var gemeent og manglede Kløgt. Jeg blev derpaa fristet at kalde den, den almeennyttige Auction, men jeg frygtede for, at Ordet, som et nyegiort Ord, skulle ikke være forstaaeligt nok for den almindelige Skare; denne Titel blev altsaa forkaster og jeg forblev, som meldt, gandske raadvild i fulde 8te Dage; Men da disse vare til Ende bragte, foreenede mine adskillige Titel-Desseins sig, og jeg var saa lykkelig at optænke en uendelig Auction, hvilken Tanke ledede mig paa det Ord stedsevarende, og med eet blev jeg resolveret at kalde min Auction den perpetuerende. Denne Titel kildrede overmaade

13

mine Sandser. Jeg var altsaa færdig dermed.

Ingen Fader kan elske sit Barn høyere end jeg elsker denne føde Titel; jeg repeterer den idelig og idelig, og kan ikke blive kied deraf.

O lykkelige Indfald! lykkelige Titel! Om jeg end aldrig skulde have anden Lykke i Verden end denne at have avlet saa vel dannet et Hierne-Foster, burde jeg dog være fuldkommen glad og fornøyet.

Men denne Egenkierlighed er og Skyld udi, at jeg ikke har skyvlet mit Forsæt for mine gode Venner. En af dem, som vist ikke har været min Ven, har forraadet mig, og udskreget i Staden, at en perpetuerende Auction var i Verk.

Jeg blegnede, da jeg læste dette Rygte paa Prent. Thi omendskiønt jeg var bleven færdig med Titlen, saa var Anlægget og Planen dog ikke færdig,

14

jeg kunde altsaa lettelig blive precipiteret af en eller anden Skalk, som enten for Skielmt eller Alvor vilde pløye med min Kalv. Og hvor fik jeg da en saa skinnende Titel fra?

Det er med Titler paa Auctioner som med Titler paa Bøger, skal Kiøbere vindes, maa Titelen have den største Deel derudi.

For da ikke at blive betaget min Stiftelse, har jeg i en Hast maatte bestemme den, og her følger da

1. Planen.

Skal Titlen forklare Anlæggets Natur, jeg vil ey tale om Nytten; thi den fremskinner tydelig nok, saa maa denne Auction være stedsevarende, have Begyndelse, men ingen Ende; den maa holdes hver Dag, Søn-og Helligdage undtagne; man bestemmer derfor:

1.) At denne perpetuerende Auction skal holdes hver Søgnedag om Formiddagen fra Klokken 9 til 12 og om Eftermiddagen fra 2 til 7. Hvad der ikke sælges om Formiddagen bliver prøvet paa nye om Eftermiddagen, kan det da ikke glide, har man en Dag igjen

15

om næste Morgen, og ligesom man stedse vil være forsynet med en Auctionarius, saa skal ingen Liebhaber blive opholdt i sit Erinde.

2.) Da det ofte skal arrivere paa nogle af de smaae forcerende Auctioner, at Eyerne til Vahrene pidsker Godset i Veyret, indtil de faaer en enfoldig Liebhaber til at hænge derved, saa vil man forekomme saadant ved at introducere en Fattiges Bøsse, hvorudi saadan en Eyer haver efter Directorii Kiendelse at aflægge en Penge Mulct

Nota. Denne Post er en betydelig Sag for Kiøberne, og sætter dem i Sikkerhed for de saa kaldede Sælger-Kneb.

2. Conditionerne ere disse:

1.) Paa det at General Auctions Directorium kan være skadesløs, maae Eyerne af de Vahre som ikke kan sælges paa denne perpetuerende Auction, betale 2 7/8 pro Cento, naar de afhentes.

Nota. Ligesom nu General Directorium, for at gjøre sit Anlæg almeennyttig, haver nedsat sin Courtage en ottendeel pro Cento, der paa 800 Rdlr. gjør en heel Rdlr. saa ventes at Indsætterne og skal skionne derpaa, ved at bestemme Prisen paa deres Vahre saa facil som muelig. Dog bør enhver vogte sig for at sælge til Skade.

16

2.) For de Vahre, som paa denne Auction bliver solgte, kortes Eyerne efter Drømmens Forskrift 9 og en Brøk pro Cento, hvilken Brøk, naar Værket sættes i Activitet, man nærmere vil bestemme; dog forsikres forud, at den ey skal overgaae 15/16.

Nota. Andre Auctionsholdere tager 10 pro Cento. Enhver skionner altsaa lettelig af sig selv at den perpetuerende Auction er meere profitabel og almeennyttig for Indsætterne end alle de øvrige.

3.) Kiøberne betaler enten imod Vahrenes Annammelse eller naar Regning gives.

Nota. Denne Villighed er en stor Lettelse for Kiøberne.

4.) Eyerne bliver udbetalte, naar Vahrenes ere solgte, enten strax eller naar Pengene indkommer imod den fastsatte Rabat.

Nota. Naar nu Eyerne kan recommendere contante Kiøbere, avancere de selv derved udi deres Betalning.

Man vil pro resto være betænkt paa at anlægge denne perpetuerende Auction paa et beqvemt Sted her i Staden, og helst paa et Hiørne, paa det man kan have Tilgange fra adskillige Gader og Stræder.

Skulde ellers i Tiiden nogen Forbedring enten i Planen eller i Conditionerne kunde udspeculeres, kan samme blive tilføyet Planen som Tillæg.

1

**En gammel erfaren Statsmands
politiske
tienlige til den grandseende Publici
Kiøbenhavn 1772.**

**Trykt og findes tilkiøbs hos Joh. Rud. Thiele,
boende i store Helliggeiststrædet.**

2

— — — Tam cernis acutum.

Qvam, aut Aqvila, aut Serpens Epidaurus.

En Muldvarp kan om Solen dømme, Den Blinde Farvens Glands berømme; Min Ven du siger nei!

Men at du Statens Grund kan vide Og dømme rigtigt i Utide,

Det troer jeg heller ei.

3

Vi leve i en Tidsalder, da Statskyndigheden virkelig er blevet en Epidemisk smitsom Sygdom, og her regierer virkelig iblant os en Slags Politisk Pest.

Denne Pest ytrer sig ei paa samme Maade som den Almindelige, den er ei heller dødelig, men ligesaa smitsom.

Denne Pest forvolder allene frekke Phantasier i Hiernen, og en Slags Beskadigelse paa Synet, som forvolder, at det fiirkantede synes rundt, og det runde fiirkantet.

Denne Pest har længe været bekient i Verden, og man troer den har taget mærkelig til, siden det bekiendte Parisiske Blodbad. Den grasserede gruelig i Frankerig, under de be-

4

kiendte Liguier, i Engeland gjorde den de Thorys og Wighs rasende, i Holland brød den engang ud i Pletter af Oranie Coleur, og jevnlig huserer den i Tydskland.

Nu er den endelig kommen til Dannemark, efter at den først har passeret Sverrig, hvor den sadte sig dels i Møsserne, deels i Hatterne; men da disse bleve gallonerede, og hine afløftede, ophørte den igjen.

Naar har man nogensinde hørt det danske Folk raisonere saa meget om Statssager, som i nærværende Periode? Alle Mennesker ere dybsindige og svangre med politiske Fostre, alle Forsamlinger ere Conseiler, hvor Statssager afgiøres, neppe gaaer en Spækhøkker til Torvs, at kiøbe en Fleskeskinke, uden han viser en dyb politisk Mine, og jeg synes ret at kunde læse af Physionomiet, at der i saadan en Skindpels boer en heel Machiavell.

Dette er ei andet end en blot Enthusiasme; man veed hvad den i en Stat kan udrette, det gamle Rom er Beviis nok derpaa, det blomstrede og blev mægtigt, blot ved Enthusiasme, der var dens Virkning god, men ofte er den meget skadelig, og

5

saadan en politisk Enthusiasme, som for nærværende ytrer sig her, er aldeles utienlig. Man maae stræbe at standse den, men jeg tilstaaer det er vanskeligt; thi Sinds Svagheder at curere, er sielden i den kyndigste Læges Magt.

Jeg vil forsøge hvad jeg kan udrette, og ifald det lykkes mig, troer jeg at jeg gjør mig meget forrient af mine Landsmænd og paa Videnskabernes Liste optegnes som en politisk Æsculap.

Jeg er meget for at bruge milde og taalelige Midler, i Følge deraf vil jeg helbrede mine Medborgere allene med et Par Brillers Brug. Det bliver nok nødvendig at jeg i Forveien beskriver disse Brillers Egenskab. Man maae ingenlunde troe, at de ere af den Art som Hr. L** sympatethiske Ringe; nei, intet mindre; de ere af en politisk Beskaffenhed. — — Politiske Brillen? ha, ha! vil nogen sige. Ja hvorfor ikke, ligesaa vel politiske Brillen, som magnetiske Steene for Tandpine.

Jeg vil kun berette noget af deres Beskaffenhed, og lade Publikum selv dømme om det øvrige.

6

Jeg er en meget gammel Mand, som har kiendt Staten i de Dage da vore nyebagede og nuværende selvgiorte Statsmænd ei engang kunde binde deres Buxer.

Ved at stirre og gloe meget paa Statens Sager, bleve mine Øine svage; thi det buntede er altid meget skadelig for Øinene, men hvad kan være mere buntet og broget end Stats-Maximer? I en lang Tid kunde jeg ei see noget, saa daarlige vare mine Øine, endelig forærede en god Ven mig et par Brillen, som igjen hialp mig til mit politiske Syn, med den Fordeel, at jeg saa ti Gange bedre end før.

Ved Hielp af disse Brillen, saa jeg i den bekiendte Blegdams Krig, at der blev slet intet af; at Peder Czar den Tredie vist nok kom i Fælden; at Kongen af Preussen i den sidste Krig stod sig got; at L***** tog de Franske om Næsen i Hanover; at Engeland ei rettelig førte sig til Nytte sin Seier i sidste Krig; at de Forordninger som udkom i S***** Tid ei kunde blive længe ved Magt, og Utallige flere Ting, som ville

7

blive alt for vitløftige at opregne. Hvorledes jeg ved mine Brillen kan see alt dette, skal jeg paa det sidste

Blad forklare.

Disse Brillen vil jeg nu udlane at sætte paa Publici Næse, for igien at gjøre det retseende.

Skulde det falde nogen ind at spørge, om Publicum har en Næse, som kan sættes Brillen paa? Da svarer jeg, ja det forstaaer sig selv. Exempler bevise det; sadte ikke Cromvel Brillen paa hele Engellands Næse, da han blev Protector? sadte ikke Jan Lau dem paa halve Europæ Næse, da han solgte missisippiske Actier? Beviser ei den daglige Erfarenhed hvor ofte Publicum sættes Brillen paa Næsen, snart af en Markskriger, snart af en missisippisk Entrepreneur?

Jeg er forsikkert at manges Næse svier i Dag den Dag af de Brillen en og anden har sadt samme got Folk paa.

8

Det bliver altsaa en afgjort Sandhed, at et hvert Publikum har en Næse, ja, stundom en lang Næse, som der baade kan sættes og virkelig bliver sat Brillen paa.

Men et andet Spørmaal bliver det, om man og bør sætte Publikum Brillen paa Næsen?

Jeg nægter ei, at denne Knude er meget vanskelig at løse, ja den kan give den beste Politicus ligesaa meget at bestille, som Cirkelens Qvadratur kan give en Mathematicus.

Jeg drister mig ingenlunde til at sige, at jeg tilgavns kan sige hvad jeg i dette. Tilfælde tænker, og er da min Mening denne: I alle de Sager som angaae allene den borgerlige Vandel indbyrdes, naar man betragter en Republiqve i sin egen indvortes Forfatning, uden for den Sammenhæng den kan have med andre Stater, er det høist billigt at sætte Publikum Brillen paa.

9

Ifald man derfor, for Exempel Skyld, vilde med adskillige glimrende Grunde overtale Publikum til at understøtte et eller andet Anlæg, og allene vise dem den fordeelagtige, men omhyggelig skiule den skadelige og betyngende Deel, da var det Uret, i Følge heraf, bør ingen Stand eller Mand sættes Brillen paa, i alt det som angaaer hans Indkomster eller Udgifter, dens Forandring eller Indskrænkelse, dens Gevinst eller Forliis; alle saadanne Brillen ere utilbørlige, de maa være slebne, dannede og indfattede, saa kunstigen, net og glimrende, som de vil og kan, det er dog et publiqve Bedrag, og alt det Bedrag som fører Skade med for nogen, er lastværdig. I saadan Tilfælde bør man aldrig sige andet end man mener, aldrig love mere end man virkelig agter at holde, aldrig give en Ting et Navn, som lover noget større, end det Sagen just indeholder.

Jeg vil oplyse med et Exempel, om jeg var en Hververe, og for at lokke Folk til mig, engagerede dem under Navn af Underofficerer, og de kun bleve Musqveteers,

10

eller om jeg antog dem under Navn af Husarer, og de kun bleve Dragoner, da bedrog jeg dem jo ved at give den Stand de gik ind i et Navn som ei egentlig tilkom den og saaledes sadte jeg de Anhvervede Brillen paa, derimod naar jeg gav enhver Ting sit rette Navn, saa havde ingen noget at beklage sig over; thi naar jeg ingen Forbeholdenheder, ingen Tvetydighed fremsætter i en Kontract, saa kan jeg med en god Samvittighed æske dens Opfyldelse af enhver, som frivillig indtræder i den.

Betragter jeg derimod Publikum i Sammenhæng med andre Stater, og seer paa de Handlinger som kan være imellem det ene og andet Folkes Overhoved. Kort, naar jeg betragter Stats-Affaires, saadanne som have Indflydelse i den høie og fine Politique, saa finder jeg mange Tilfælde, hvori man virkelig kan og bør sætte Publikum Brillen paa.

Aarsagen er denne: Et hvert Folk har et Overhoved, som det engang har betroet sin Bestyrelse, sin Magt og Velfærds

11

Befordring. Enten dette Overhoved bestaaer af en eller flere Personer, kan være ligemeget, nok er det, Regieringen bør afgjøre og beslutte alle Folkets Handlinger med andre Nationer, i alt det som angaaer det Almindelige. Naar nu Regieringen, eller Regenten lænker sine Hensigter og deres Iværksættelse saaledes, at Øiemeedet, nemlig Statens sande Vel opnaaes, saa er og bør det være Publikum ligemeget, paa hvad Maade det skeer.

Naar jeg antager en Kunstner til at iværksætte et eller andet betydeligt for mig, saa kan jeg med al Rette paastaae, at det han iværksætter skal blive mig gavnligt og brugeligt, men om jeg vilde forlange han derhos skulde aabenbare mig det fine i sin Kunst og den Maade paa hvilken han fuldfører sit Arbeide, var jeg jo høist ubillig og urimelig, ja min Nysgierighed var jo aldeles latterlig.

Ligesaa naar jeg har givet mig under en Regent, kan jeg paastaae (NB. jeg taler som et helt Folk,) at han skal befor-

12

dre min Lyksalighed og Sikkerhed i alle Dele, men at være saa næsviis at ville vide Maaden, hvorledes, var utilgiveligt.

Naar derfor delicates og betydelige Ting imellem Regent og Regent afhandles, da er det høist billigt, at Regieringen sætter Publikum et Slags Brillen paa Næsen, eller rettere talt, giver det noget at løbe med; thi det Almindeliges Nysgierighed er ingenlunde skiult for nogen Regiering. Dersom Publikum, overhovedet talt, var fornuftigt, vilde det vist aldrig bekymre sig med at raisonere om Ting, hvis Udfald det allene bør være deelagtig i, men hvis Udførelses Maade, slet og aldeles ikke gaaer det an.

Som Statsmand, vilde jeg derfor aldrig gjøre mig nogen Samvittighed over at sætte hver den af Publico Brillen paa Næsen, som jeg mærkede var næseviis nok for at ville kige ind i uvedkommende Ting.

13

Man seer jo at Hoffer selv indbyrdes, sætte hverandre Blaar for Øinene, og dertil ere de efter den fine Stats-Kunstes Regler, forbundne.

Nu har jeg da beviset at Publikum Baade kan og bør sættes Brillen paa Næsen, altsaa troer jeg ogsaa mig beføiet til at gjøre det, og det saa meget mere, da jeg gjør det i en god Hensigt, og for at gavne og tiene det dermed.

Jeg har fortalt dem noget af mine Brillers Beskaffenhed, nu vil jeg sige dem det øvrige: Saasnart man vil rettelig betragte nogen vigtig Stats-Sag og vide Udfaldet deraf saaledes, som den Sandhed bliver, da skal man 2de Gange tage mine Brillen paa Næsen, første Gang seer man slet ikke andet end en stor og vidt udstrakt Taage hvis Ende Synet ingenlunde kan overrække, i denne Taage bliver man vaer adskillige Figurer og Forestillinger, som baade paa en forunderlig og behagelig Maade, beskæftiger Tankerne og Indbildningskraften; naar man nu en Times Tid har

14

seet ind i denne Taage, hvoraf man intet vist kan udtyde eller begribe, om man saa vil vide Sagens rette Sammenhæng og Udfald, da skal man tage Brillerne af og vende den anden Side af Glasset til Ansigtet, og da kan man tydelig læse det følgende.

Naar du betragter en Ting, som du ei forstaaer, da skal du smukt skikkelig holde din Mund og ei raisonere et Ord derom, men som en fornuftig Mand oppbie Udfaldet, derved vinder du 3de Fordeele; for det første sparer du dig den Umage at bryde dit Hoved med at dømme om det du ei begriber, for det andet belees du ei for din Doms Taabelighed, og for det tredie fortørner du ingen med dens Dristighed.—

Kiære Publikum, var ikke dette et smuk og nyttig Skrift? ere ikke de Brillen uforlignelige, som lære eder at see saadant? — O! at I ville saa flitigen bruge, som jeg er beredvillig at laane eder disse

15

Brillen, da skulle man ei høre saa mange vrangne Domme om Statens Sager, saa mange unyttige og dristige Raisonements.

Da skulde enhver lære at kiende at hvad ei som Skræder, Skoemager, Øltapper, eller hvilken anden brav ærlig Borgermand han kan være, er skabt eller oplært til at indsee og begribe, mindre at bedømme Statens Sager.

Skulde Bruget af disse Brillen kunde hielpen nogen, som med politisk Syge er beladt, da skal det være mig usigelig kiert. Imidlertid saasnart en politisk Raptus og Snakkesyge igjen overkommer eder, da værer saa god at erindrer hvad I kan læse igiennem den anden Side af mine Brillen, denne Erindring tør maaskee komme een eller anden til at slaae sig paa Munden og med Skamfuldhed bekiende sin Uforstand. —

16

P. S. Et Exemplar af dette Blad burde ligge paa alle Stæder hvor Forsamlinger skeer, og en Gang hver Dag og læses, saa standsede vist den politiske Pest; thi Skam udretter ofte mere end Straf.